

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

KARAMAN

**Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 1
Haziran / June 2024**

UFCED

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY
INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES**

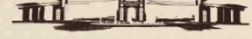
**e-ISSN: 2687-5586
Cilt/ Volume: 6 – Sayı / Issue: 1
Haziran / June, 2024**

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

**Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 1
Haziran / June, 2024
e-ISSN: 2687-5586**

Sahibi / Owner

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Adına
On behalf of Karamanoğlu Mehmetbey University
Prof. Dr. Mehmet GAVGALI

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm ALBİZ

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Doç. Dr. Esin EREN SOYSAL
Dr. Öğr. Üyesi Aysel YILDIZ EROL
Dr. Öğr. Üyesi Murat ERBEK
Dr. Öğr. Üyesi Selin TEKELİ
Arş. Gör. Dr. Gökçen KAPUSUZUĞLU

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Funda KIZILER EMER
Doç. Dr. Kerim Can YAZGÜNOĞLU
Doç. Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU
Doç. Dr. Serhan DİNDAR
Doç. Dr. Sine DEMİRKIVIRAN
Doç. Dr. Turgay ŞAFK
Dr. Öğr. Üyesi Eda Havva TAN METREŞ
Dr. Öğr. Üyesi Filiz ŞAN
Dr. Öğr. Üyesi Kamile Sinem KÜÇÜK
Dr. Öğr. Üyesi Seçil VARAL
Dr. Öğr. Üyesi Ümit GEDİK
Dr. Mehtap YILMAZ

Sekretarya / Secretariat

Arş. Gör. Dr. Emre BEYAZ

İletişim / Contact

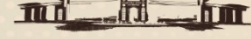
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yunus Emre Yerleşkesi
Yabancı Diller Yüksekokulu, 70200
Tel: (0338) 226 20 00
E-Posta: ufced@kmu.edu.tr

Lütfen, makale göndermek için DergiPark sistemini kullanınız:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ufced>

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 1
Haziran / June, 2024
e-ISSN: 2687-5586

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI

(İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet SARI

(Atatürk Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Alaâttin Karaca

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ali AKAR

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ali TİLBE

(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye)

Prof. Dr. Arif ÜNAL

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bülent KIRMIZI

(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bülent OKAY

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Cemşems TÜMER

(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Elfina SIBGATULLİNA

(Institute of Oriental Studies of the Russian
Academy of Sciences, Russia)

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

(Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Huang RENWEİ

(Fudan University, China)

Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM

(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Faruk TOPRAK

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN

(Gazi Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mohamed HARİDY

(Ain Shams University, Egypt)

Prof. Dr. Muharrem TOSUN

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Nâmık AÇIKGÖZ

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Nihan DEMİRİYAY

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Reyhan ÇELİK

(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Sun YİNGGANG

(Zhejiang University, China)

Prof. Dr. Türkan OLCAY

(İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Yusuf ÖZ

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Zhang HUA

(Beijing Language and Culture University,
China)

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Ahmet Hamdi CAN

(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Rahman AKALIN

(Trakya Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Emad Abdelbaky Abdelbaky ALY
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Emra BÜYÜKNİSAN
(Mersin Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ
(Anadolu Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Hakan YILMAZ
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Hassan Akbari BEİRAGH
(Semnan University, Iran)

Doç. Dr. Gonca ÜNAL CHIANG
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. İnci İNCE ERDOĞDU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Kerim Can YAZGÜNOĞLU
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Li XİAOLİ
(Beijing Language and Culture University,
China)

Doç. Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU
(Bartın Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Olga N. GRIGORYEVA
(Moscow State University, Russia)

Doç. Dr. Orhan OĞUZ
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Recep DURGUN
(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Sabire ARIK
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Serhan DİNDAR
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Veli UĞUR
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Zümre Gizem YILMAZ KARAHAN
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Arif YILDIRIM
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Asya Sakine UÇAR
(İğdır Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ayla AKIN
(Ege Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe BOZKURT
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ceren ÖZGÜLER
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fadime ÇOBAN
(Bartın Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TÜRK
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞİMŞEK
(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ecem CEYLAN
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Feyza GÖREZ
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi İhsan DOĞRU
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Nesrin ŞEVİK
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan KALKIR
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Pınar TAŞDELEN
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KASAP
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Serkut Mustafa DABBAGH
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ümit GEDİK
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Elif KATİP ÇIRAKLI
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

DİZİNLER / INDEXES

 <p>MODERN LANGUAGE ASSOCIATION</p>	 <p>GENERAL IMPACT FACTOR</p>
 <p>Academic Resource Index ResearchBib</p>	 <p>Google Scholar</p>
 <p>ASOS indeks</p>	 <p>idealonline</p>
 <p>CiteFactor Academic Scientific Journals</p>	 <p>INFOBASE INDEX</p>
 <p>DRJI</p>	 <p>EuroPub</p>
 <p>ROOTINDEXING JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE</p>	 <p>TEI Türk Eğitim İndeksi</p>

EDİTÖRDEN

Değerli Okurlar,

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi, 2024 yılının ilk sayısını akademi camiasına sunmaktadır. Dokuz araştırma makalesinin ve bir çeviri makalenin yer aldığı bu sayıda ilk makale *Çince'nin Ritmik Yapı Modellerine Bakış* isimli çalışması ile Cihat AKBAŞ tarafından kaleme alınmıştır. Çalışma, fonoloji alanında Çince'nin ritmik yapısını incelemek, Çince'nin özgün hece vurgusuna odaklanmak ve dilin ritminin oluşumunda vurgu ve ton arasındaki etkileşime dikkat çekmek amacıyla yazılmıştır

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU'nun *Klasik Arapça Metin Okuma Becerisinde Esas Alınan Kaynaklar ve Nihad Mazlum Çetin'in en-Nusûsu'l-Muhtâre'deki Yöntemi ile Alana Katkısı* başlıklı yayını, ise bu sayının ikinci araştırma makalesidir. Arapça öğretiminde klasik Arapça derslerinde okutulacak kitapların seçiminin önemli olduğunun vurgulandığı çalışmada Nihad Mazlum Çetin'in *en-Nusûsu'l-muhtâre* adlı kitabı ele alınarak Çetin'in yöntemi tartışılmış ve bu yöndeki materyallerin eğitime dahil edilmesi önerilmiştir.

Sayımızın üçüncü makalesi ise Hamidreza ABDİ'nin kaleme aldığı *Negative Analytic of the Persian Translation of Atwood's The Blind Assassin Using Berman's Model of Trancism* başlıklı İngilizce çalışmadır. Çalışmada yazar, Atwood'un *Kör Suikastçı* romanının Farsça çevirisini Antoine Berman'ın deforme edici eğilimler kavramından yola çıkarak objektif değerlendirmeyi ve Asayesh'in kaynak odaklı mı erek odaklı mı çeviri yaptığını belirlemeyi amaçlamıştır. Karşılaştırmalı analiz sonucunda yazar, çevirmenin çevirisini erek metne göre yapılandığı ve Berman'ın çeviri eğilimlerini çevirisine dahil ettiğini saptamıştır.

Barış Can AYDIN, *Çeviri, Kent ve Göç Üzerine Bir Örnek İncelemesi: Elif Şafak'ın 'Honour' (İskender) Romanının Türkçeye Çevirisi* başlıklı çalışmasıyla göç ile dillerarası etkileşim ve etkinin ortaya çıkmasıyla ve çevirinin bu etkileşim sürecinde kültürel bütünleşme sürecinde oynadığı rolü vurgulamaktadır. Elif Şafak'ın *Honour (İskender)* adlı romanını odak alan çalışma, göçün çeviri kalitesini ve romanda yer alan kültürel unsurlar üzerindeki etkisini araştırmaktadır.

Mevcut sayının beşinci çalışması ise Sevinj ALİYEV ve Nurhan ULUÇ'un *Siegfried Lenz'in Almanca Dersi Adlı Eserinde 2. Dünya Savaşı'ndan Sonra Kadının Toplumdaki Yeri* adlı çalışmasıdır. İkinci dünya savaşından sonra Almanya'nın inşasında kadınların önemli katkısı ve savaş sırasında ve sonrasında ailelerinden geriye kalanları koruma çabası ve kadının toplumsal rolünün önemi vurgulanmıştır. Çalışma ise *Siegfried Lenz'in Almanca Dersi* eseri ile 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kadının toplumdaki yerini açıklamaya çalışmıştır.

21. Yüzyıl Becerileri ve Çevirmen Edinci Bileşenlerinin Kesişimi adlı makale ise Buğra KAŞ tarafından kaleme alınmıştır ve çalışma kapsamında dijital okuryazarlık, eleştirel

düşünme, kişilerarası iletişim ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen eğitimi programlarına dahil edilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışma, çevirmen eğitimi ve söz konusu müfredatları 21. yüzyıl becerileri ile uyumlu hale getirmenin zorluğu ve akademik kurumlar ile çeviri endüstrisi arasında olası iş birliği çağrısında bulunmaktadır.

Ön Biçimleme ve Son Biçimleme Kavramlarında İstem Mühendisliği ve İstem Yazma Becerisinin Yeri Üzerine Bir Çalışma isimli araştırma makalesi, Rûveyda CANBAZ ve Eyüp ZENGİN tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, teknolojik gelişmelerin artması, yapay zekanın insan hayatına girmesi ile robotlar ve insanlar arasındaki etkileşimi sağlamak adına istemlerin (prompts) kullanılmasının önemi ve ChatGPT gibi gelişmiş dil modelleri ile istem mühendisliğinde ciddi dönüşümlerin olması ve çeviribilim alanında da çeviri amaçlı eylemlerde ChatGPT sohbet robotunda kullanılan istemler anlatılmaya çalışılmıştır.

Gülsüm ATAHAN tarafından kaleme alınmış *Postmoderne Sonderlinge: Der Antiheld in den Romanen Das Parfum Schlafes Bruder* adlı Almanca çalışmada ise ve Patrick Süskind'in *Koku* ve Robert Schneider'in *Uykunun Kardeşi* adlı eserlerinde kahraman kavramının geçirdiği değişim ve dönüşüm ele alınmıştır. "İşitme" ve "koku" alma duyuları gelişmiş olan kahramanların yetileri, "görme" duyusunun karşısına yerleştirilmektedir ve bir Aydınlanma eleştirisi yapılmaktadır. Çalışmada, Postmodern kahramanlar üzerinden ele alınan kavramlar ile Aydınlanma öncesine sembolik bir dönüş ve anti-kahramanlar ile günümüz insanın dünyaya bakışının yansıtıldığı işlenmektedir.

Çevirmenlerin Makine Çevirisi Alımlaması: James Baldwin'in Türkçe Çevirileri Örneğinde isimli araştırma çalışması ise Ezgi KAYADİBİNLİ ve Göksenin ABDAL tarafından kaleme alınmış, dokuzuncu araştırma makalemizi oluşturmaktadır. Çalışmada, James Baldwin'in *Tell Me How Long The Train's Been Gone* başlıklı romanının Türkçe çevirileri aracılığıyla iki insan çevirisi ile makine çevirisinden (DeepL) örnekler alarak yapılan alımlama odaklı çalışmada yirmi beş çevirmenin alınan kesitlerin hangisinin makine çevirisi olduğunu tahmin etmeleri anketler ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Nihayetinde çevirmenlerin çeviri kategorilerine göre makine çevirisi alımlamalarının değişkenlik gösterdiği saptamasına varılmıştır.

Mehmet Cem ODACIOĞLU ise *Yapay Zekâ ve İnsan Çevirisi: Hukuk Metinlerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir Çalışma* başlıklı çeviri makalesi ile sayımıza katkıda bulunmuştur. Google Translate, Bing, Microsoft Translator, DeepL gibi yapay zeka tabanlı çeviri yazılımlarının, bilgisayar destekli çeviri araçlarının yaygın kullanımı ve son zamanlarda ChatGPT, ChatSonic, GPT-3 Playground, ChatGPT 4 gibi uygulamaların geliştirilmesinde yapay zekanın kullanılması konu edinilmiştir. İnsan ve yapay zeka çevirisi arasında mevcut farklılıkları incelemek amacıyla seçilen hukuk metinleri kapsamında karşılaştırmalı bir inceleme neticesinde yapay zeka ve insan çevirisi arasındaki farklar, güçlü ve zayıf yönler irdelenmiştir.

Dergimizin 6. cildinin 1. sayısının oluşumuna katkı sağlayarak bilim dünyası ile buluşmasını sağlayan yazarlarımıza, yayınları özveriyle değerlendiren kıymetli hakemlerimize ve derginin yayım sürecine destek olan editor kurulumuza teşekkürlerimi sunarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm ALBİZ

İÇİNDEKİLER

Exploration of the Rhythmic Structure Patterns in Chinese

Çince'nin Ritmik Yapı Modellerine Bakış

Araştırma Makalesi / Research Article

Cihat AKBAŞ* 1

Klasik Arapça Metin Okuma Becerisinde Esas Alınan Kaynaklar ve Nihad Mazlum Çetin'in *en-Nusûsu'l-Muhtâre*'deki Yöntemi ile Alana Katkısı

Sources Based on Classical Arabic Text Readings Skill and Nihad Mazlum Çetin's Method in *al-Nusûs al-Muhtâra* and Contribution to the Field

Araştırma Makalesi / Research Article

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU* 14

Negative Analytic of the Persian Translation of Atwood's *The Blind Assassin* Using Berman's Model of Trancism

Atwood'un Kör Suikastçı Eserinin Farsça Çevirisinin Berman'ın Trancism Modelini Kullanarak Olumsuz Analitiği

Araştırma Makalesi / Research Article

Hamidreza Abdi* 27

A Case Study on Translation, City, and Migration: Translation of the Novel '*Honour*' by Elif Shafak into Turkish

Çeviri, Kent ve Göç Üzerine Bir Örnek İncelemesi: Elif Şafak'ın '*Honour*' (*İskender*) Romanının Türkçeye Çevirisi

Araştırma Makalesi / Research Article

Barış Can AYDIN* 41

Siegfried Lenz'in Almanca Dersi Adlı Eserinde 2. Dünya Savaşı'ndan Sonra Kadının Toplumdaki Yeri

The Place of Women in Society After World War II in Siegfried Lenz's "German Lesson"

Araştırma Makalesi / Research Article

Sevinj ALİYEVA*, **Nurhan ULUÇ**** 58

21. Yüzyıl Becerileri ve Çevirmen Edinci Bileşenlerinin Kesişimi

The Intersection of 21st-Century Skills and Translator Competence Components

Araştırma Makalesi

Buğra KAŞ* 68

Ön Biçimleme ve Son Biçimleme Kavramlarında İstem Mühendisliği ve İstem Yazma Becerisinin Yeri Üzerine Görgül Bir Çalışma

An Empirical Study on The Position of Prompt Engineering and Prompt Writing Skills in Pre-Editing and Post-Editing Concepts

Araştırma Makalesi / Research Article

Rüveyda CANBAZ*, Eyüp ZENGİN 88**

Postmoderne Sonderlinge: Der Antiheld in den Romanen *Das Parfum Schlafes Bruder*

Postmodern Aykırılar: *Koku* ve *Uykunun Kardeşi* Romanlarında Anti-Kahraman

Araştırma Makalesi / Research Article

Gülsüm ATAHAN* 105

Edebi Metni Makine Çevirmenden Okumak: Çevirmen Okurun Makine Çevirisi Alımlaması

Reading a Literary Text through a Machine Translator: Translator Reader's Reception of Machine Translation

Araştırma Makalesi / Research Article

Ezgi KAYADİBİNLİ* Göksenin ABDAL 127**

Yapay Zekâ ve İnsan Çevirisi: Hukuk Metinlerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Artificial Intelligence and Human Translation: A Contrastive Study Based on Legal Texts

Çeviri / Translation

Mehmet Cem ODACIOĞLU* 147

Exploration of the Rhythmic Structure Patterns in Chinese

Çince'nin Ritmik Yapı Modellerine Bakış

Araştırma Makalesi / Research Article

Cihat AKBAŞ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Bölgesel Diller Bölümü, İstanbul, Türkiye, e-posta: cihatakbas235@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2071-7506

ÖZET

Bu makale, fonoloji alanında geniş çapta incelenmemiş bir konu olan Çincenin ritmik yapı modellerinin incelenmesini gerçekleştirmektedir. Çalışma, Çincenin özgün hece vurgusu özelliklerine odaklanmakta ve dilin ritminin şekillenmesinde vurgu ve ton arasındaki etkileşimi incelemektedir. Vurgu zamanlamalı dillerin aksine, Çince ritmi, tonal yapısından önemli ölçüde etkilenmekte ve hecelerin tonal nitelikleriyle iç içe geçmiş ayırt edici bir ritmik model oluşturmaktadır. Araştırma, Çincenin hece yapısının karmaşıklığını ortaya koymakta, ritmik birimlerin oluşumunda baş ses, ara ses, ana ünlü ve son sesin rollerini incelemektedir. Bu çalışma, Çince vurgu, ton ve hece yapısı arasındaki ince etkileşimi kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olmakta ve Çince fonoloji ve hece vurgusu üzerine daha ileri araştırmalar için temel bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çince Fonoloji, Ritmik Yapı, Tonlu Diller

ABSTRACT

This paper conducts a preliminary exploration of rhythmic patterns in Chinese, a topic that has not been extensively examined in the field of phonology. The study delves into the unique characteristics of Chinese prosody, emphasizing the interaction between stress and tone in shaping the rhythm of the language. Unlike stress-timed languages, Chinese rhythm is significantly influenced by its tonal nature, which creates a distinct rhythmic pattern that is intrinsically linked to the tonal qualities of syllables. The research highlights the complexity of syllabic structure in Chinese, exploring the roles of initial sound, medial sound, main vowel, and final sound in the formation of rhythmic units. This study provides a comprehensive understanding of the nuanced interplay between stress, tone, and syllable structure in Chinese, offers a foundational perspective for further research in Chinese phonology and prosody.

Keywords: Chinese Phonology, Rhythmic Structure, Tonal Languages

1. Introduction

1.1 In contemporary nonlinear phonology research, rhythmic structure refers to the pattern of stressed and unstressed syllables in speech, which is the alternating appearance of these syllables forms rhythmic units, creating a language-specific rhythmic pattern. It is generally believed that rhythmic structures are crucial in polysyllabic stress-timed languages but are less prominent, or rather, the nature and function of rhythmic structures in monosyllabic and tonal Chinese are not very clear (Wang Hongjun 1999: 133).

Why is this so? In polysyllabic stress-timed languages, the phonetic form of the word, which is the basic rhythmic unit, is controlled by a definite stress, forming a specific "word sound form." In Chinese, the basic rhythmic units are individual meaningful "characters" (monosyllables), whose phonetic forms are controlled by definite tones, but they do not have fixed stress features. The stress in pronunciation has a certain degree of flexibility and thus some ambiguity. However, this issue must be resolved. In fact, some scholars at home and abroad are actively discussing this. For example, many scholars believe that Chinese has two sets of prosodic systems: tone and rhythm, which interact with each other. So, how do these two systems interact? What is the rhythmic structure pattern of Chinese? This paper attempts to make a preliminary exploration of this. The so-called preliminary exploration has two meanings: (1) The attempt to establish only the basic framework of the Chinese rhythmic structure pattern, (2) The attempt to reveal only the typical features of the Chinese rhythmic structure. In short, this is not an exhaustive, detailed description.

1.2 When we focus our attention on this topic, the insights of some predecessors are worth considering. For example, Zhao Yuanren's (1979: 81–82) judgment on the "normal stress" in Chinese rhythmic structure is quite enlightening. To summarize, there are main two points: (1) Predictability. He discovered that the stress status of Chinese syllables depends on their position in the rhythmic unit. In two-syllable, three-syllable, and four-syllable combinations, if none are in the neutral tone, the final syllable is the heaviest, followed by the first syllable, with middle syllables being the lightest; if there are neutral tones (usually attached at the end of the rhythmic unit), then the last stressed syllable is the heaviest. Since the different degrees of stress of these non-neutral syllables are predictable, they do not serve as markers. (2) Trans-word nature. He pointed out that the stress pattern of words and phrases in Chinese is the same, without the distinctive features found in English. For example, in a two-syllable form, they are either "light (non-neutral) first, heavy last" or "heavy first, light (neutral) last." Examples of the former include "天下 "Tiānxià" (under heaven), 起初 "qǐchū" (initially), 同事 "tóngshì" (colleague), 拒绝 "jùjué" (reject), 袖口 "xiùkǒu" (cuff), 代笔 "dàibǐ" (ghostwrite)"; examples of the latter include "知道 "zhīdào" (know), 本事 "běnshì" (ability), 待会 "dàihuì" (later), 琢磨 "zhuómó" (ponder), 乡下 "xiāngxià" (countryside), 明白 "míngbái" (understand)." These examples are generally considered as words, but "先嫁 "xiānjià" (marry first), 你输 "nǐshū" (you lose), 红痣 "hóng zhì" (red mole), 去学 "qùxué" (go to learn), 就走 "jiù zǒu" (then leave), 带笔 "dàibǐ" (bring a pen)" are all light-first-heavy-last, with the four tones the same as the six examples of

"light-first-heavy-last" mentioned earlier, yet they are clearly phrases. Zhao Yuanren's view gives us an insight: The rhythmic structure pattern of Chinese objectively exists.

2. The Characteristics of Stress in Chinese

In polysyllabic stress-timed languages, the acoustic basis of stress is primarily characterized by intensity, while in Chinese, every meaningful "character" (monosyllable) has a definite tone (pitch feature), but does not have fixed stress characteristics. The emphasis in pronunciation has some flexibility. So, what is the inevitable connection between these two aspects? In fact, the regulation of level and oblique tones in ancient Chinese poetry clearly demonstrates this connection. The requirements for the configuration of level and oblique tones in regulated verse include a rule that requires clear distinction in even-numbered positions, namely "*odd positions are free, and even positions are distinct*" (found in "*Qieyun Guide*"). This means that in odd-numbered characters (first, third, or fifth characters), the level and oblique tones are flexible, while in even-numbered characters (second, fourth, or sixth characters), the level and oblique tones must be distinct. Mr. Wang Li (1979: 34) believes that from the perspective of rhythm, these two lines of verse are basically correct because syllables in odd positions are not on the rhythmic points and can be ignored; syllables in even positions are on the rhythmic points and need to be distinct. However, he did not explain why syllables on rhythmic points must have distinct tones. In fact, the so-called rhythmic points are the "lifted" positions in the rhythmic unit (metrical foot) where the voice is elongated and emphasized during chanting. From an acoustic perspective, when a syllable is elongated and emphasized, its tonal features become significant, which is precisely the foundation of Chinese rhythm construction. That is to say, the lifting and falling within the metrical feet of regulated poetry, crucially lies in the "pause" during recitation, which is not an actual pause, but an interval after every two syllables, forming a delay in speech. This delay makes the second syllable of the double syllable relatively longer, creating a contrast of length with the first syllable, and also necessarily emphasizes the second syllable, forming a contrast of stress. Thus, each double syllable in regulated verse forms a relative contrast of short and long, light and heavy, showing the "post-stress principle" of Chinese rhythm, constituting a regular alternation of lifting and falling (Wu Weishan 1987, 1988). It is worth noting that the lifting and falling (short-long and light-heavy) within these double syllables are not inherent features of the Chinese characters. They are produced by modulation under the constraint of rhythmic patterns during poetic chanting. Once removed from the rhythmic pattern, this contrast no longer exists. Therefore, we refer to this phenomenon as "rhythmic tonal variation" and this contrast as "relative light-heavy law."

Through the analysis of level and oblique tones, we can gain a clearer understanding of the "stress" in the rhythmic structure of Chinese: typologically, the "stress" in Chinese is not the same as the stress in polysyllabic stress-timed languages that is based on intensity. The "stressed" syllables in Chinese rhythmic structure, rather than being called "stressed syllables", are better described as "emphasized readings" primarily characterized by increased duration and prominent tones. In fact, numerous acoustic experiments and research in the past 20 years have confirmed this point: Zhao Yuanren (1979: 23) pointed out earlier that Chinese stress primarily expands the tonal range (pitch feature) and duration, followed by increasing intensity.

Xu Shirong (1980: 133) found that the main vowels become longer and the tones more distinct, or the position higher, after Chinese syllables are emphasized. Wang Shiyuan (1983) proved through acoustic experiments that the characteristics of Chinese tones mainly depend on the fundamental frequency (F0) in the frequency, as well as the duration (T) and intensity amplitude (db); the more sufficient these parameters, the more distinct the pitch features, and vice versa. Lin Maocan et al. (1984) proved that the normal stress in Beijing dialect two-character combinations acoustically manifests as the character sound having a longer length and a more complete tonal form. Yan Jingzhu et al. (1988) demonstrated that in non-neutral tone three-character combinations, the "medium-light-heavy" format is the normal stress pattern, which manifests as the F0 tonal range position continuously decreasing from the first to the last character, with the last character having the widest range and the most obvious decline in the lower limit of F0, having a more complete tonal type, longer duration, and not necessarily greater intensity. Wang Hongjun (2001) pointed out that a significant concept proposed by experimental phonologists in China in recent years is "tonal range", referring to the difference between the highest and lowest points of the tone, which is a major acoustic parameter in the manifestation of Chinese stress.

3. The Binary Opposition of Light and Heavy Tones

The essence of the Chinese light tone is its "lightness" and "tonelessness". The light tone is not a tonal type that serves as a distinctive feature, but it forms a contrast with the regular heavy tone (Wang Hongjun 1999: 249). Regarding the relationship between light and heavy tones in Chinese, some scholars have proposed a "four-level, three-grade" classification. For instance, Xu Shirong (1957) believes that the strength of Beijing Mandarin syllables can be divided into four levels: (1) heavy tone, (2) medium tone, (3) sub-light tone, (4) lightest tone. He suggests that "sub-light tone" and "lightest tone" could be combined into one "light tone" category for teaching convenience. Yin Zuoyan (1982) proposed that the intensity of Mandarin syllables could be divided into three levels: heavy, medium, and light, where light includes both sub-light and the lightest tones and emphasized the necessity of establishing a "medium" level. These two scholars essentially agree that Chinese syllable strength can be divided into four levels, which can be consolidated into three grades, emphasizing the existence of the "medium" level. From a descriptive perspective, such a division of Mandarin syllable strength is reasonable due to the gradual historical development of language and the continuum of language phenomena. However, if we focus on the phonological system, caution is required, as this necessitates the support of "distinctive features" backed by acoustic experiments to uncover the "underlying structure" of Mandarin Chinese tone strength in phonology, and further depict how this underlying "opposition" is projected in actual spoken language flow. Thus, the aforementioned "four-level, three-grade" proposition warrants further discussion.

Zhao Yuanren (1979: 23) believed that from a physical point of view, Chinese has many perceivable degrees of heavy tones, but from a phonological point of view, it is best to divide them into three types: normal heavy tone, contrastive heavy tone (i.e., focus heavy tone, belonging to the pragmatic category and not directly related to phonological structure), and weak heavy tone (light tone). He did not advocate for the existence of a "medium heavy tone"

in Chinese, considering the intensity variations of the normal heavy tone as variants of the same tonal phoneme. Recent years have seen acoustic research experts providing a wealth of experimental data that confirm Zhao Yuanren's views. Cao Jianfen (1995), through phonetic experiments and acoustic feature analysis, concluded the "binary opposition of heavy and light tones" in Mandarin Chinese. She categorized non-light heavy tones as "normal heavy tone type" (normal type), and those with light tones as "light tone type" (neutral type), considering the "heavy/light" opposition and "medium/heavy" opposition as two different types of opposition at different levels. Furthermore, she pointed out that regardless of the four elements of acoustic structure, the distinction function, or the level and stability of the heavy tone opposition, the "medium/heavy" opposition is just a relative contrastive difference within the normal heavy tone type, whereas the "heavy/light" opposition is the absolute difference between two different heavy tone types. According to Cao Jianfen's findings, the distinction between heavy and light tones manifests as:

- 1) Tonal Structure: Heavy tone syllables maintain their normal tones unchanged, while light tone syllables lose their original tones, losing the four-tone distinction, with a narrowed tonal range.
- 2) Duration Structure: Heavy tone syllables are significantly longer, while light tone syllables are notably shorter, only about 3/5 of heavy tone syllables.
- 3) Strength Structure: Heavy tone syllables have ample energy, while light tone syllables have much less energy, only about 40% of heavy tone syllables.
- 4) Timbre Structure: Heavy tone syllables exhibit a full timbre, while light tone syllables undergo a qualitative change (vowel centralization or loss of final sound).

Table 1: Types of Stress in Chinese and Examples

Stress Type	Description	Examples
Normal Stress	Regular stress pattern in most syllables	Standard syllable pronunciations
Contrastive Stress (Focus)	Stress used for emphasis or focus	Emphasizing a particular word or phrase for clarity or contrast
Weak Stress (Light Tone)	Reduced stress, often in unstressed syllables or grammatical particles	Light tones in grammatical structures, like modal particles or suffixes

4. The Identification and Distribution of Weak Stress Positions

4.1. The Distribution of Weak Stress Positions

The concept of "weak stress positions" in Chinese refers to the use of light tones, also known as "neutral tones". Linguists have varying opinions on which linguistic elements are typically pronounced lightly, but there is a general consensus on certain patterns. Below, I will summarize these patterns based on Zhang Bin's "New Compilation of Modern Chinese" (2002: 63) and other scholars' views:

4.1.1 On the Syntactic Level

- a) The second syllable in reduplicated verb forms expressing an attempt, such as in "试试" "shì shì (try), "尝尝" cháng cháng (taste), "看看" kàn kàn (look), "走走" zǒu zǒu (walk).
- b) Directional complements following verbs, like "进来" jìnlái (come in), "出去" chūqù (go out), "上来" shànglái (come up), "下去" xiàqù (go down).
- c) Locative particles following nouns, e.g., "桌上" Zhuō shàng (on the table), "楼下" lóu xià (downstairs), "屋里" wū li (inside the room), "窗外" chuāngwài (outside the window).
- d) Resultative elements following verbs, such as "气坏" qì huài (get angry), "吃掉" chī diào (eat up), "听到" tīng dào (hear), "买着" mǎizhe (buying).
- e) Plural suffixes, like in "同学们" tóngxuémen (classmates).
- f) Modal particles at the end of sentences, for instance, "多美啊" duō měi a (how beautiful), "出事了" chūshìle (something happened), "对的" duì de (correct), "行吗" xíng ma (is it okay), "钢笔呢" gāngbǐ ne (where is the pen), "回家吧" huí jiā ba (let's go home).
- g) Structural particles, such as in "鲜红的" xiānhóng de (bright red), "认真地" rènzhēn dì (seriously), "高兴得" gāoxìng dé (happily).
- h) Aspect markers, like in "躺着" tǎngzhe (lying), "吃了" chīle (ate), "去过" qùguò (have been).

4.1.2. On the Morphological Level

- a) The second syllable in reduplicated or duplicated words, e.g., "妈妈" Māmā (mom), "叔叔" shūshu (uncle), "哥哥" gēgē (brother), "星星" xīngxīng (star), "宝宝" bǎobǎo (baby), "猩猩" xīngxīng (orangutan).
- b) The second syllable in bisyllabic simple words, like "玻璃" bōlí (glass), "萝卜" luóbo (radish), "玫瑰" méiguī (rose), "牡丹" mǔdān (peony), "琵琶" pípá (lute), "葫芦" húlu (gourd).

- c) The second syllable in certain commonly used bisyllabic words, such as "明白" míngbái (understand), "事情" shìqíng (matter), "工夫" gōngfū (time), "告诉" gàosù (tell), "姑娘" gūniáng (girl), "耳朵" ěrduǒ (ear).
- d) Noun suffixes, for example, "桌子" zhuōzi (table), "盖儿" gài er (lid), "石头" shítou (stone), "尾巴" wěibā (tail), "什么" shénme (what).

4.2. Characteristics of Weak Stress Positions

The opposition of normal and weak stress in Chinese rhythm is distinct. Rhythm, in this context, refers to the form, function, and position of elements within the prosodic structure (a combination of rhythm and syntactic-semantic elements). Whether a syllable is pronounced lightly or heavily in speech is not just a phonetic phenomenon; it's directly related to the amount of information carried by that syllable and its syntactic and semantic roles. Compared to non-light syllables, weak stress syllables exhibit the following characteristics:

- a) Abstraction: Non-light syllables generally convey specific lexical meanings and carry the main information load. In contrast, light syllables have evolved to lose their lexical meaning to varying degrees over time and mainly serve as markers. On the syntactic level, these elements have evolved into grammatical markers (see 3.1.1), while on the morphological level, they are abstracted into affixes or reduplicated forms (see 3.1.2). Notably, certain compounds (e.g., "琵琶", "葫芦") and highly fixed bisyllabic common words (e.g., "姑娘", "耳朵") may differ in form, but share a common feature: the meaning of the word does not directly correspond to its constituent morphemes, or one of the morphemes no longer carries lexical meaning, with both morphemes together expressing a complete concept. In such cases, their phonetic form manifests as a "heavy-light" pattern, akin to the fixed "word sound forms" in some polysyllabic stress-timed languages.
- b) Weakening: In the basic rhythmic unit, non-light syllables can vary in strength (light, medium, heavy), and not necessarily all serve as the main stress. They can carry "stress", while light syllables are generally pronounced lightly and cannot carry "stress".
- c) Positioning: In the basic rhythmic unit, non-light syllables have a free position, which means they can appear at the beginning, middle, or end of the unit. However, light syllables do not enjoy this freedom. Zhao Yuanren (1979: 26) clearly stated that in most cases, weak stress (neutral tones) appears in enclitic syllables, immediately following a stressed syllable, with the tone of this stressed syllable determining the pitch of the weak stress syllable.

Table 2: Binary Opposition of Light and Heavy Tones in Chinese

Tone Type	Characteristics	Examples
Heavy Tone	Full tonal range, longer duration, ample energy	Regular tonal syllables in standard expressions
Light Tone	Reduced or absent tonal range, shorter duration, less energy	Light or neutral tones, often in grammatical structures or suffixes

5. The Patterns of Chinese Rhythmic Structure

In synthesizing the formats of stressed positions and the distribution of weak stress positions, the rhythmic structure of standard Chinese stress can be summarized into four positions. The variants of stressed positions and the potential distribution patterns of weak stress positions can be categorized into six types as follows:

Type 1: A single syllable word forming an independent rhythmic unit (metrical foot).

Type 2: Reduplicated or duplicated words: "星星" (star), "宝宝" (baby); two-syllable simple words: "玫瑰" (rose), "琵琶" (lute); the second syllable of two-syllable compound words pronounced lightly: "明白" (understand), "事情" (matter); two-syllable derived words with suffixes: "桌子" (table), "尾巴" (tail); one-syllable word reduplications: "试试" (try), "看看" (look); two-syllable combinations with directional or locative words: "进来" (come in), "窗外" (outside the window); two-syllable verbal complements: "气坏" (get angry), "买着" (buying).

Type 3: Two-syllable combinations without light syllables: "白菜" (cabbage), "训练" (training); two-syllable derived words with prefixes: "老师" (teacher), "小菜" (small dish).

Type 4: Three-syllable derived words with suffixes: "粉笔头" (chalk head); three-syllable combinations with structural particles: "毕业了" (graduated), "同学们" (classmates); three-syllable phrases with the last syllable pronounced lightly: "想明白" (think clearly), "拧耳朵" (twist ears).

Type 5: Three-syllable derived words with prefixes: "老百姓" (common people), "超声波" (ultrasound); three-syllable combinations without light syllables: "工农兵" (workers, peasants, and soldiers), "数理化" (math, physics, chemistry).

Type 6: Type 5 plus a lightly pronounced syllable: "老百姓的" (of the common people), "招待所里" (in the guesthouse).

From the above analysis, the structure of a Chinese rhythmic unit has four potential positions. The composition of a rhythmic unit must have a primary stress position, while the other positions may or may not be present. However, this is only a formal analysis. In practice, the phonetic process of any rhythmic unit goes through a process similar to "initiating sound →

leading sound → concluding sound", where the "leading sound" appears as the highlighted part of the tone. Formally, "empty positions" in speech are not actually "empty". Therefore, we agree with some scholars' analysis of the elements of Chinese rhythmic structure. For example, Duanmu San argued that the rhythmic structure does not necessarily manifest as an alternation of duration and intensity; the narrow definition of stress refers to long and heavy sounds, while the broad definition of stress can be just the highlighted component of the metrical unit. In a Chinese tonal language (a tonal language), there is necessarily only one highlighted component within a tonal domain, which determines the boundary of the tonal domain and is also a type of stress (Wang Hongjun 1999: 143).

Table 3: Weak Stress Positions and Their Usage in Chinese

Position	Usage Area	Examples
Second syllable in reduplicated verb forms	Expressing an attempt	"试试" (try), "尝尝" (taste)
Directional complements following verbs	Indicating direction of action	"进来" (come in), "出去" (go out)
Locative particles following nouns	Indicating location	"桌上" (on the table), "楼下" (downstairs)
Resultative elements following verbs	Indicating result of action	"气坏" (get angry), "吃掉" (eat up)
Plural suffixes	Indicating plurality	"同学们" (classmates)
Modal particles at the end of sentences	Adding modal nuance	"多美啊" (how beautiful), "行吗" (is it okay)
Structural particles	Providing grammatical structure	"鲜红的" (bright red), "认真地" (seriously)
Aspect markers	Indicating aspect of action	"躺着" (lying), "吃了" (ate)

6. The Positional Significance in Chinese Structures

6.1. Analysis of Chinese Syllabic Structure Patterns

Through the analysis presented above, we have seen the basic framework and typical features of the rhythmic structure patterns in Chinese. This naturally leads to an association: there is an inherent "similarity" between the rhythmic structure patterns of Chinese and its syllabic structure patterns. The description of Chinese syllabic structure patterns in academia is as follows:

In Chinese syllabic structures, there are four positions: the initial sound (声母 *shēngmǔ*), the medial sound (介音 *jièyīn*), the main vowel (韵腹 *yùnfù*), and the final sound (韵尾 *yùnwěi*). Except for the main vowel, which is indispensable, the other positions can be "empty". However, this may appear as an illusion, or for the convenience of spelling, the fact that "empty positions are not empty" should be noted. Acoustic experiments show that these "empty positions" do exist objectively. For instance, the majority of zero-initials (零声母 *língshēngmǔ*) in Chinese do occupy the initial position and differ in nature from the initial-less syllables in Indo-European languages. This can be seen from the actual phonetic values of zero-initial words

and their reflections in phonetic changes within speech flow. Additionally, the final sound (韵尾) position, traditionally considered empty in syllables without final sounds, is also indispensable. These findings are supported by substantial experimental evidence. The medial sound (介音) also occupies a position, as demonstrated in most dialects and confirmed by studies on speech errors, which show that errors could involve either the initial sound plus the medial sound or the medial sound plus the vowel. Even in monophthongs like 'i', 'u', and 'y', the medial position is not vacant but occupied by the respective medial sounds. The reason they are not marked as long vowels is because Chinese does not have a contrast between long and short vowels; all vowels in monosyllabic rhymes are long. The only position that might be genuinely "empty" is the medial sound (second position), as in the examples 'ah' and 'ta'.

In summary, the pattern of Chinese syllabic structure has two features: (1) four potential positions, and (2) the fact that "empty positions are not empty" (except for the second position).

Table 4: Patterns of Rhythmic Structure in Chinese

Model Type	Description	Examples
Type 1	A single syllable forming an independent rhythmic unit	Single-character words
Type 2	Reduplicated words, simple two-syllable words, compound words with light second syllable, two-syllable words with suffixes	"星星" (star), "玫瑰" (rose), "明白" (understand)
Type 3	Two-syllable combinations without light syllables, derived words with prefixes	"白菜" (cabbage), "老师" (teacher)
Type 4	Three-syllable derived words with suffixes, combinations with structural particles, phrases with light last syllable	"粉笔头" (chalk head), "毕业了" (graduated)
Type 5	Three-syllable derived words with prefixes, combinations without light syllables	"老百姓" (common people), "工农兵" (workers, peasants, soldiers)
Type 6	Type 5 plus a lightly pronounced syllable	"老百姓的" (of the common people), "招待所里" (in the guesthouse)

6.2. Implications of Displacement Theory and Empty Position Theory

Turning our attention to syntax, we notice that certain common syntactic analysis methods or techniques, such as displacement theory with component displacement analysis and empty position theory with empty category analysis, provide many insights. They allow us to explore the hidden "codes" of Chinese structural patterns, i.e., the similarities between phonetic structures and syntactic structures.

Looking at displacement theory and component displacement analysis, component displacement analysis is a common grammatical analysis tool today. The term "movement" implies movement relative to a certain "prototype structure" and "prototype position". For example, if we assume that 'I have eaten dinner' and 'Dinner I have eaten' are two different structures (layer analysis shows this result), it is difficult to say which component has moved.

Only by recognizing one structure as the prototype can we say that a component in the other structure has moved. Typically, we consider 'I have eaten dinner' as the prototype structure with the basic structure pattern: NP1 + V2 + NP2 (V2 is a bivalent verb, NP1 is the subject/agent, NP2 is the object/patient). Therefore, we would determine that 'Dinner' in 'Dinner I have eaten' has moved, and this is considered a pragmatic transformation phenomenon.

Looking at empty position theory and empty category analysis, "empty categories" refer to certain syntactic component positions in a sentence where some words or phrases do not appear, meaning these component positions are "empty". For example, in the sentences 'My brother ate ()', '() ate two apples', '() ate ()', we infer 'my brother' or 'two apples' based on contextual cues. This type of empty category belongs to the "omission type empty category" (notated as "omission e"). There are also "displacement type empty categories" (notated as "trace t"), as in the example 'Dinner I have eaten', which can be notated as [S (Dinner j) I i ate t j]. The characteristic of "empty categories" is "empty" (empty), which can be considered as not existing. The key issue is how to view the "emptiness" of empty categories. Just like '0' is considered a natural number in mathematics, "empty" cannot be said to have no objective reality.

In conclusion, two facts are evident from the analysis above: (1) In the process of discourse understanding, we have a psychological basis for "prototype positions" in structure recognition; (2) Although certain sentences have "empty" syntactic components in some positions, these components are not "empty" in the process of discourse understanding. These "empty categories" have objective reality.

Table 5: Syllabic Structure Patterns in Chinese and Examples

Syllable Position	Characteristics	Examples
Initial Sound	The consonant or group of consonants at the beginning of the syllable	"b" in "白" (bái, white), "zh" in "纸" (zhǐ, paper)
Medial Sound	The glide that may come between the initial and main vowel	"i" in "宾" (bīn, guest), absent in "马" (mǎ, horse)
Main Vowel	The primary vocalic part of the syllable	"a" in "爸" (bà, dad), "o" in "我" (wǒ, I)
Final Sound	The consonant or group of consonants at the end of the syllable	"ng" in "冰" (bīng, ice), absent in "天" (tiān, sky)

7. Conclusion

In this paper, we have explored the rhythmic structure patterns in Chinese, emphasizing the importance of understanding the unique characteristics of Chinese prosody. The study has revealed that Chinese rhythm, unlike stress-timed languages, is significantly influenced by the tonal nature of the language. The rhythmic patterns in Chinese are not simply a matter of stress and unstress but are deeply intertwined with the tonal qualities of the syllables.

Our analysis has shown that the rhythmic structure in Chinese encompasses various levels of stress, from weak to strong, which are determined by the position of the syllables within the

rhythmic unit. This intricate relationship between stress and tone in Chinese provides a unique rhythm that is distinct from other languages.

Furthermore, the research highlights the complexity of the Chinese language's syllabic structure. The syllabic structure, comprising the initial sound, the medial sound, the main vowel, and the final sound, plays a critical role in defining the rhythm of spoken Chinese. Each of these elements contributes to the overall rhythmic pattern, demonstrating the rich and dynamic nature of Chinese prosody.

In conclusion, this study has underscored the significance of rhythm in understanding the phonological structure of the Chinese language. It provides a comprehensive analysis of how rhythm, tone, and syllable structure coalesce to form the distinctive rhythmic patterns of Chinese, offering valuable insights for linguists and language learners alike.

REFERENCES

- Cao Jianfen (1995). *"Connected Speech Tone Change and the Opposition of Light and Heavy Tones"*, Chinese Language, No. 4.
- Lin Maocan, Yan Jingzhu (1980). *"The Acoustic Properties of Light Tones in Beijing Dialect"*, Dialect, No. 3.
- Lin Maocan, Yan Jingzhu, Sun Guohua (1984). *"A Preliminary Experiment on Normal Stress in Two-Character Combinations in Beijing Dialect"*, Dialect, No. 1.
- Lu Jianming, Shen Yang (2003). *"Fifteen Lectures on Chinese and Chinese Studies"*, Peking University Press.
- Wang Li (1977). *"Poetry and Ci Rhythm"*, Zhonghua Book Company.
- Wang Hongjun (1999). *"Non-linear Phonology of Chinese"*, Peking University Press.
- (2000). *"The Prosodic Word and Prosodic Phrase in Chinese"*, Chinese Language, No. 6.
- (2001). *"Syllable Monosyllabic, Tonal Convergence (Stress) and Grammatical Structure Type and Component Sequence"*, Contemporary Linguistics, No. 4.
- (2002). *"The Correlation between Prosodic Boundary and Prosodic Pattern, Grammar, and Pragmatics in Mandarin Chinese"*, Collected Papers on Linguistics, Vol. 26, The Commercial Press.
- Wang Shiyuan (1983). *"Experimental Phonetics Lectures"*, Collected Papers on Linguistics, Vol. 11, The Commercial Press.
- Wu Weishan (1987). *"What is the Basis of the Rhythm of Traditional Regulated Verse?"*, Jiangxi Social Sciences *"Controversy"*, No. 6.
- (1988). *"The Post-Stress Principle in the Rhythm of Ancient Poetry"*, Journal of Shanghai Normal University, No. 1.
- Xu Shirong (1957). *"Spoken Mandarin Chinese Phonetics"*, Character Reform, No. 10.
- (1980). *"Knowledge of Mandarin Phonetics"*, Character Reform Publishing House.
- Yan Jingzhu, Lin Maocan (1988). *"The Acoustic Performance of Stress in Three-Character Combinations in Beijing Dialect"*, Dialect, No. 3.
- Yin Zuoyan (1982). *"A Preliminary Examination of the Stress of Common Bisyllabic Words in Mandarin Chinese"*, Chinese Language, No. 3.
- Zhang Bin, ed. (2002). *"New Compilation of Modern Chinese"*, Fudan University Press.
- Zhao Yuanren (1979). *"Spoken Chinese Grammar"*, The Commercial Press.

EXPANDED SUMMARY

This paper presents an in-depth exploration of the rhythmic structure patterns in the Chinese language, emphasizing the unique interplay between stress and tone. Unlike stress-timed languages, Chinese rhythm is profoundly influenced by its tonal nature, forming distinct rhythmic patterns closely intertwined with the tonal qualities of syllables. The study begins by discussing the various types of stress in Chinese - normal stress, contrastive stress, and weak stress - highlighting how these stress types impact the language's rhythm. Particularly, weak stress or light tone plays a significant role in the grammatical structure and morphology of the language. This interaction between stress and tone is a fundamental aspect determining the rhythm of Chinese.

Further, the research delves into the binary opposition of light and heavy tones in Chinese. Light tones, often used in grammatical structures or suffixes, contrast significantly with heavy tones, which are more prominent and energetic. This tonal contrast is a key factor in understanding the rhythmic structure of the language. An essential part of the paper is the identification and distribution of weak stress positions. The study illustrates how weak stress is utilized in various structural levels of the language. Weak stress is frequently found in grammatical structures, resultative elements, locative particles, plural suffixes, and modal particles. This section also addresses the impact of weak stress on the semantic structure of the language. In the fourth section, the paper categorizes and discusses different rhythmic structure models in Chinese, from single-syllable words to complex three-syllable combinations, detailing how each contributes to the language's flow and meaning.

The paper concludes with an analysis of the positional significance within the Chinese syllabic structure. It examines the syllabic structure's four main positions - initial sound, medial sound, main vowel, and final sound - and their contribution to the overall rhythmic pattern. Overall, this comprehensive study provides insightful perspectives on Chinese's unique rhythmic properties. It serves as a valuable resource for linguists, language learners, and enthusiasts, illuminating the complexity of Chinese's tonal and rhythmic features and their influence on the language's fluency and meaning.

Klasik Arapça Metin Okuma Becerisinde Esas Alınan Kaynaklar ve Nihad Mazlum Çetin'in *en-Nusûsu'l-Muhtâre*'deki Yöntemi ile Alana Katkısı

Sources Based on Classical Arabic Text Readings Skill and Nihad Mazlum Çetin's Method in *al-Nusûs al-Muhtâra* and Contribution to the Field

Araştırma Makalesi / Research Article

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU*

△ Bu çalışma 25 Haziran 2021 tarihinde Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi tarafından çevrimiçi gerçekleşen “Ahde Vefâ: Bir Dil, Edebiyat ve Kültür Adamı Nihad Mazlum Çetin'i Anma Sempozyumu”nda sunulan “Nihad Mazlum Çetin'in “en-Nusûsu'l-muhtâre” Kitabı Örneğinde Arapça Klasik Metinlere Bir Bakış” bildirisinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Bölümü, İstanbul, Türkiye, e-posta: hatice.sozudogru@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2685-7451

ÖZET

Arapça öğreniminde klasik Arapça önemli bir yere sahiptir. Aynı şekilde klasik Arapça derslerinde okutulacak kitapların seçimi dersin kendisi kadar önemlidir. Zira öğrenci seviyesine uygun klasik metinlerle karşılaşırsa korkmadan dört dil becerisinden biri olan okumayı gerçekleştirebilmektedir. Diğer yabancı dillerde olduğu gibi Arapçayı öğrenenler için de yeni öğrendikleri bir dilde klasik kitapları okuyabilmek başlangıçta zor gibi algılanabilir. Bununla birlikte yabancı dil öğrenenlerin hedefleri arasında o dilin temel kaynaklarını, klasiklerini okumak yer almaktadır. Arapça öğrenenlerin de hedefleri arasında yer alan kaynak eser okumanın hemen gerçekleştirmenin mümkün olmadığı bir gerçektir. Bunu tespit eden, Arap dili ve edebiyatı alanında pek çok değerli eseri literatüre kazandıran Nihad Mazlum Çetin klasik eser okumayı öğrenciye yakınlatacak ve sevdirecek *en-Nusûsu'l-muhtâre* adlı bir kitap kaleme almıştır (1979). Bu kitapta klasik Arap edebiyatında tanınmış eserlerden seçme metinler yer almaktadır. 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda ders kitabı olarak okutulan eser, Klasik Metinler ve Tarihi Metinler gibi derslerin materyali olmuştur. Çalışma kapsamında Arapça kaynak eserler ele alınıp, Çetin'in yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çetin'in, tespit edilen Arapça klasik metinler ve tarihi metinlerden kaynak olarak seçtiği 22 eserin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Arapça Klasik Metinler, Arapça Tarihi Metinler, Nihad Mazlum Çetin, Klasik Metin Okuma Yöntemi, *en-Nusûsu'l-muhtâre*.

ABSTRACT

Teaching classical Arabic, which has an important place in Arabic learning, is not easy at all. For those who are learning Arabic as a foreign language in particular, it can initially feel like a luxury to be able to read the classics of a language they have just learned. However, one of the goals of learning a foreign language is to read the most important sources and classics of this language. It is a fact that it is not possible to read the source works, which are also important in Arabic, at once. The great scientist Nihad Mazlum Çetin, who knew and established this and brought many valuable works in the field of Arabic language and literature, has published a book that introduces the student to reading classical works. This book is *al-Nusûs al-muhtâra*, which is among his works and was prepared in 1979. In *al-Nusûs al-muhtâra* text parts of well-known works of classical Arabic literature can be found. The work, which

was used as a textbook in the Department of Arabic Language and Literature at the Faculty of Philology of Istanbul University until 2015, became the teaching material for classical and historical texts. As part of the study, this book will be presented and informed of its contribution to the field, method, writing style and content. In addition, an attempt is made to elaborate the meaning of 22 works selected by Nihad Çetin as a source from Arabic classical texts and historical texts.

Keywords: Arabic Classic Texts, Arabic Historical Texts, Nihad Mazlum Çetin, Method of Classic Texts Reading, al-Nusûs al-muhtâra

1. Giriş

Yeni bir dil öğrenmek insan hayatına yenilikler katmaktadır. Böylece kişi, öğrendiği yeni dil yoluyla farklı kültürleri, insanları tanıyabilmektedir. İkinci dil ya da hedef dil olarak öğrenilen dilde eser okuyabilmek, dört dil becerisinden birini gerçekleştirebilmek demektir. Öğrenilen dilde okunacak kitapların niteliği o dili konuşanların miras edindikleri pek çok dil inceliklerini de edinebilmeyi beraberinde getirir. Yabancı dil olarak Arapça öğrenebilmek için dört dil becerisini edinmek gerekir. İşitme, konuşma, okuma ve yazma yoluyla gerçekleşen dil ediniminde her bir becerinin farklı araç gereç ve yöntemlerle desteklenmesi gerekmektedir. Başlangıç seviyesi öğrenciler ile ileri seviye öğrencilere kullanılan araç gereç ve yöntemin aynı olamayacağı muhakkaktır. Öğrencinin dil becerilerinden okumada hedefine ulaşabilmesi için her seviye için uygun eserlerin seçilmesi gerekmektedir. İçerik olarak hedef dilin kültürünü de öğreten metinler olması dili soğuk üslubundan çıkarıp kalıcı şekilde öğrenilmesini sağlayacaktır. Arapça okuma becerisini geliştirmek için başlangıçta harekeli ve büyük puntolarla yazılmış metinler tercih edilirken, seviye yükseldikçe, hedef kitlenin kelime dağarcığı genişledikçe az harekeli ve küçük puntolu metinler tercih edilmektedir. Her seviyeye uygun düşünülüp tasarlanan ve yazılan tek bir eserin okuyucunun elinin altında olması okuyucu için kolaylık sunmaktadır.

Yabancı dil eğitiminin hedefleri arasında yer alan okuma becerisini geliştirmek için temel kaynakları, klasikleri okuma zorlu bir süreç gibi görülmektedir. Klasik Arapça alanında İbn Kuteybe'nin *Uyûnu'l-ahbâr*, Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn*, Müberrid'in *el-Kâmil* ve Ebû Alî el-Kâlî'nin *el-Nevâdir* adlı eserleri en çok tavsiye edilenler arasında yer almaktadır. Ne var ki yeni Arapça öğrenenler için, başlangıçta bu eserlerin dili kolay olmadığından, hepsini okumaları ve anlamaları zor olacaktır. Klasik Arap edebiyatından tabakât, teracim, emsal/atasözleri ve şiir antolojilerinin yer aldığı eserlerin bu zorlu sürece dâhil edilmesi için belirli bir yöntem gereklidir. Ancak klasik eser okumanın ve okutmanın şüphesiz farklı usulleri vardır.

Arapça öğretiminde de klasik eser okuma sürecini kolaylaştırmak adına muhtelif yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden biri Nihad Mazlum Çetin'in Arapça önemli klasik eserlerden bölümleri bir araya getirip bir kitapta toplayarak okuyucuya sunmasıdır. Zira önemli Arapça kaynak eserlerin bir anda okunmalarının mümkün olmadığını bilen ve tespit eden Nihad Mazlum Çetin, öğrenciye klasikleri yakınlaştırma adına *en-Nusûsu'l-Muhtâre* kitabını kaleme almıştır. 1979 yılından 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında ders kitabı olarak okutulan kitap, Klasik Metinler ve Tarihi

Metinler gibi derslerin materyali olmuştur. Bu çalışma kapsamında sırasıyla Nihad Mazlum Çetin'in Arapça klasik metin ve tarihi metin oluşturma yöntemi, yöntemini uygularken dikkat ettiği hususlar, bu kapsamda kaynakları ve hedefi üzerinde durulacaktır. Nihad Mazlum Çetin'in klasik metin okumaya hazırlama yöntemine geçmeden önce hayatı ele alınacaktır.

2. Hayatı

Arap dili ve edebiyatı alanında önemli eserler ortaya koyan Nihad Mazlum Çetin Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde Hüseyin Mazlum Bey ile Reside Hanım'ın oğulları olarak 1924 yılında¹ doğmuştur. İlköğrenimini doğduğu ilçede, ortaokulu ise Merzifon'da² liseyi Yozgat'ta tamamlamıştır. Bir yıllık hukuk tahsilinden sonra öğretmenlik mesleğine duyduğu ilgi sonucunda Yüksek Muallim Mektebi'ne kaydolup İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü öğrencisi olmuştur. Bu bölümün yanı sıra Fransız Filolojisi ile Arap-Fars Filolojisi bölümlerinin derslerini takip ederek sertifika almıştır (Furat, 1998: 1; Alparslan, 1992: 836; Yılmaz, 1991: 34; Topuzoğlu, 1993: 290).

1948 yılında mezuniyetinin akabinde Adana'da edebiyat öğretmenliği yapmıştır. 1949'da Nevin hanımla evlenen Çetin'in bu evlilikten iki oğlu olmuştur (Gökgöz, 2020: 384). 1951 yılında Kayseri İmam Hatip Lisesi'nde müdür olarak görev almış, daha sonra 1953'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisinde açılan asistanlık imtihanını kazanıp göreve başlamıştır. 1958'de doktor, 1964'de doçent ve 1971 yılında profesör olan Çetin, 1965-1967 yılları arasında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, 1971-1990 yılları arasında da Şarkiyat Enstitüsü müdürlüğü yapmıştır (Furat, 1998: 1-2; Topuzoğlu, 1993: 290).

1954-1991 yılları arasında Milletlerarası Şark Tetkikleri Cemiyeti, 1979-1991 yılları arasında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu ile Irak İlimler Akademisi üyeliğinde bulunmuştur. 09-27 Nisan 1978'de Musul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bazı konferanslar vermiş, 1984 yılında Mısır'da bilimsel incelemelerde bulunmuştur (Furat, 1998: 2; Gökgöz, 2020: 384-385).

Çetin, artan bir hastalığın akabinde 25 Haziran 1991 yılında Salı günü akşamüzeri saat 19:50'de İstanbul'da vefat edip Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.³

¹ Ahmet Suphi Furat, Nihad Çetin'in nüfus cüzdanında doğum tarihi olarak 02.10.1934 tarihinin bulunduğunu kaydeder. Bu nüfusa geç kaydedildiği için olabilir. Zira nüfusta kayıtlı olan tarih esas alınsa üniversiteden on dört yaşında mezun olmuş olması gerekirdi. Bu da mümkün görünmüyor. Bkz.: Furat, 1998: 1; Topuzoğlu, 1993: 290; Yazıcı 2008: 221.

² Topuzoğlu'nda Niğde'de, Furat'ta da Merzifon'da ortaokulu tamamladığı yazılıdır. Furat'ta yazılı olan Merzifon'la Gümüşhacıköy ilçelerinin yan yana oluşu ve günümüzde de aynı şekilde bu ilçeye Gümüşhacıköy'den hala okumaya gelenlerin olması nedeniyle, Merzifon'da okumuş olabilir. Bkz.: Furat, 1998: 1; Topuzoğlu, 1993: 290; Ailesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Yazıcı, 2008: 221; Gökgöz, 2020: 383.

³ Türkiye Diyanet Vakfı Bülteni'nde, Yılmaz'ın ve Alparslan'ın yazısında vefat günününün 25 Haziran olduğu kayıtlıdır. Topuzoğlu'nun yazısında, Yazıcı'nın tebliğinde ve Furat'ın makalesinde 26 Haziran olarak kayıtlıdır. Salı günü 25 Haziran olduğuna göre vefat günününün o gün olması kuvvetle muhtemeldir. Bkz.: Alparslan, 1991: 836-837; Topuzoğlu, 1993: 290; Furat, 1998: 1; Yazıcı, 2008: 223; Yılmaz, 1991: 34; Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, 1991: 24.

Yazıcı mümtaz şahsiyetlerden olan Çetin için, insani yönünün çok yüksek, insanlara karşı sabırlı, titiz kişiliği, ilme olan aşkı, gayreti ve ilmi derinliği ile çevresindeki herkesin takdirini kazandığını yazmış, Gökgöz de edebi kişiliğinden bahsetmiştir (Yazıcı, 2008: 223-228; Gökgöz, 2020: 385-391). İslami ilimlere alandaki çalışmalarıyla ciddi katkıları olmuştur (Topuzoğlu, 1993: 290; Furat, 1998: 2).

Çetin'in vefatından sonra hayatı ve eserleri ile ilgili kapsamlı birkaç makale yazılmış (Furat, 1998: Topuzoğlu, 1993: 290-291; Yazıcı, 2008: 221-230; Gökgöz, 2020: 382-393), birkaç kısa yazı ve vefat yıldönümlerinde konferans, sempozyum gibi muhtelif faaliyetlerle hatırlanmış, son olarak 2021 yılında vefatının 30. yıldönümü münasebetiyle çeşitli etkinliklerle anılmıştır. Ancak bu etkinlikler sözlü sunumlar şeklinde olduğundan sadece isimlerinden bahsedilebilmiştir.

Çetin'in birçok alanda telif ettiği eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi) Tarih Dergisi III, 1952, s. 103-108.
- Tercümeleleriyle Namaz Süreleri ve Duaları, İstanbul, 1954.
- Arapça Dilbilgisi, (Ahmet Ateş ve Tahsin Yazıcı ile birlikte) İstanbul, 1964.
- Farsça Manzum Yazmalar Kataloğu, (Ahmet Ateş'in vefatından sonra yarım kalan notlarının tamamlanmasıyla hazırlanmıştır) İstanbul, 1968.
- Eski Arap Şiiri, İstanbul, 1973.
- Arapça Metinler I, İstanbul, 1979.
- Fennü'l-hat, İstanbul, 1411/1990.

Kaleme aldığı eserleri dışında Milli Eğitim Bakanlığı'nın İslam Ansiklopesi'nde 39 madde yazmıştır. Bu maddeler dışında ikmal ya da tadil suretiyle 14 madde yazdığı bilinmektedir. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopesi'nde de on bir maddesi yayımlanmıştır (Topuzoğlu, 1993: 291; Furat, 1998: 2-8). Yine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi'nde, Türkiyat Mecmuası'nda, Oriens'de, Şarkiyat Mecmuası'nda ve el-Câmi'a dergilerinde çeşitli yazıları yayınlanmıştır (Topuzoğlu, 1993: 291).

3. Nihad Mazlum Çetin'in Klasik Arapça Metin Okuma Becerisi Kazandırma için Metin Seçme Yöntemi, Esas Aldığı Kaynaklar ve Yüzyıllara Dağılımı

Çetin, Arap Dili öğrencilerine 1979'da en-Nusûsu'l-Muhtâre adıyla bir kitap hazırlayıp önsözünde eseri yazarken takip ettiği yöntemi belirtip ilk bölümün neden kronolojik olmadığına cevap mahiyetinde aşağıdaki satırlara yer vermiştir:

“Birinci bapta yer alan parçalar için birçok esere başvurulmuştur. Bu kısımda tam harekeli olarak başlayan ve sayfalar ilerledikçe bazı esaslar göz önünde bulundurularak yavaş yavaş hareketleri azaltılan kolay metinler, görüleceği gibi, iki kelimededen ibaret basit isim cümleleriyle başlar; bunları muhtelif unsurlarıyla gittikçe gelişen kısa isim veya fiil cümleleri takip eder. Bu tarzda sıralanabilecek kısa ve çeşitli cümleler şeklinde veciz sözlerin seçilebilmesine kolaylıkla imkân verdiği için *Nahe al-balağa*'dan (Nehcü'l-belâga) istifade edilmiştir. İlk dört halife (al-Hulafâ ar-Râşidûn)'nin veciz sözlerinden alınan cümlelerin Ali b. Abî Tâlib'inkilerden başlamasının sebebi budur. Böylece ilk dört halifenin sonuncusundan ilkine doğru gidilmiş, sonra da birkaç hadis verilerek tahkiye üslubunda kısa metinlere geçilmiştir. Bunlar,

muhâzarât tarzındaki eserlerden, kıraat için hazırlanmış çeşitli kitaplardan seçilmiştir (Çetin, 1983: Önsöz, V-VI).”

Çetin, yukarıda belirttiği gibi, yöntem olarak klasik metin okuma becerisi kazandırmak için hareketli ve karmaşık cümle yapısına sahip olmayan kısa isim cümleleri seçmiş ve ilk seviyedeki okuyucu için şu beş kaynaktan alıntıda bulunmuştur:

1./7. yüzyıldan Hulefâ-i Raşidîn'in özlü sözlerinden (Bu sözler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

1./7. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadis-i şeriflerinden (Bu hadisler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

1./7. Atasözleri ile 19 kısa anonim hikâyeden (Bu sözler ve hikâyeler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

2./8. yüzyıldan İbn Mukaffâ'nın (ö. 132/750) (Durmuş, 2000: 134-137) dünya klasikleri arasında yer alan *Kelile ve Dimne* kitabının “Aslan ve Öküz” ile “Aslan, Tilki ve Eşek” adlı metinlerden aktararak ilk seviye okuyucunun bunları tanımasını sağlamıştır.

2./8. yüzyıldan *Elf Leyletin ve Leyle* (Ulutürk, 1992:180-181) kitabından “546.-550. Geceler”e (Elf Leyletin ve Leyle, 1880: 18-28) yer verilmiştir. (Binbir gece Arapça masal külliyyatı tam olarak hangi yüzyıla ait olduğu bilinmemekle birlikte Hârûn er-Reşîd dönemine ait bazı masallar da içerdiğinden bu döneme yerleştirilmiştir.)

Okuyucu seviyesini göz önünde bulunduran Çetin, ilk seviyede olduğu gibi orta seviyeye ulaşan birinin okuyabileceği aşağıdaki uygun iki kaynaktan şu bölümler seçilmiştir:

7./13. yüzyıldan Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) (Özaydın, 2000: 26-27) *el-Kâmil fi't-târih* adlı kitabının “Hicrî 432. Yıl Hadiseleri” bölümünü;

8./14. yüzyıldan Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Muhammed İbnü't-Tıktakâ'nın (ö.709/1309) (Hizmetli, 2000: 232-233) devlet adamlarına, idarecilere hitaben hazırladığı siyasetname üslubundaki *el-Fahrî fi'l-âdâbi's-sultâniyye ve'd-düveli'l-İslâmiyye* adlı kitabının “Hârûn er-Reşîd'in hilafeti dönemi” ile “Halife Mu'tasım” bölümünden;

Çetin, kitabının ilerleyen bölümlerinde ileri seviyedeki okuyucuyu göz önünde bulundurarak tabakât ve terâcim kitapları ile şiir antolojilerinden metinler sunmuştur. Burada takip ettiği yöntem, seviyesi yükselen okuyucuya ilgisini uyandıracak içeriğe sahip metin tercih etmektir. İleri seviye için şu on beş kaynaktan alıntıda bulunmuştur:

11./17. yüzyıldan Abdülkâdir b. Ömer el-Bağdâdî'nin (ö. 1093/1682) (Hoca, 1988: 230-231) İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye*'sine er-Radî'nin yaptığı şerhte geçen 957 şâhidi açıkladığı ve nahivle ilgili meseleleri ele aldığı *Hizânetu'l-edeb* adlı kitabının “Dil, nahiv ve sarfta kendisiyle istişhad edilen kelimeler hususu” metni;

11./17. yüzyıldan Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) (Gökyay, 2002: 36-40) tarih kitabı olan *Fezleke* adlı kitabının “Tarihin Tanımı” metni;

10./16. yüzyıldan Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) (Yavuz, 2011: 151-152) Osmanlı dönemi önemli biyografik eserlerin başında gelen *Miftâhu's-saâde ve Misbâhu's-siyâde* kitabının "Aruz ilmi" ile ilgili metni;

9./15. yüzyıldan İbn Haldûn'un (ö. 808/1406) (Uludağ, 1999: 8-12) *Mukaddime* kitabının "Büyükşehir halkının dilleri" bölümü verilmiştir. Aynı eserden "Kelam'ın nazım ve nesir sanatına ayrılması" bölümü ile "Ehli merâtibin şiir intihalinde tereffu'" bölümü;

7./13. yüzyıldan Ebû Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî'nin (ö. 681/1282) (Özaydın, 1999: 17-19) cahilliye döneminden yaşadığı döneme kadarki önemli şahsiyetlerin biyografilerini aldığı *Vefeyâtu'l-Âyân* kitabının "Fârâbî" ve "Esmâî" ile ilgili parçası;

7./13. yüzyıldan Vezir Ebü'l-Hasen Cemâlüddîn Ali b. Yûsuf b. İbrâhîm el-Kıftî'nin (ö. 646/1248) (Kaya, 2000: 112-114) hicrî 1. asırdan 7. asra kadar yaşamış âlimlerin biyografilerini tafsilatlı olarak ele aldığı *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât* adlı kitabının "Nahiv ilminin kurucusu ve râvilerin bu hususta söyledikleri" bölümü ile "Sibeveyhi" bölümü;

7./13. yüzyıldan Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) (Avcı, 2013: 288-291) biyografik bilgilerin yanı sıra müelliflerin eserleri ile birlikte bazı anekdotlar da aktaran *İrşâdu'l-erîb* adlı kitabının "Hammâd er-Râviye'nin hal tercemesi";

6./12. yüzyıldan Ebü'l-Berekât Kemâlüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ubeydillâh İbnu'l-Enbârî'nin (ö. 577/1181) (Kılıç, 1995: 173-174) nahiv ilminin doğuşu ile birlikte 180 müellifin hicrî birinci asırdan başlayarak biyografilerini içeren *Nüzhetu'l-elibbâ fî tabakâti'l-udebâ* adlı kitabının "Ebu'l-'Alâ el-Ma'arrî" kısmı (İbnu'l-Enbârî, 1998: 305-306);

5./11. yüzyıldan Ebu'l-'Alî el-Hasen b. Reşîk el-Ezdî el-Kayrevânî'nin (ö. 456/1064) (Tüccar, 1999: 247-249) şiirin üstünlüğünü savunan, bir edebi tenkid ve belâgat kitabı olup, en önemli özelliği günümüze kadar ulaşmamış bu alanın eserleri hakkında bilgi veren *Kitâbu'l-'umde (fî mehâsini's-şi'r ve âdâbih ve nakdihi)* adlı kitabının "Şiir tanımı ve binası" kısmı;

5./11. yüzyıldan Ebü'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî'nin (ö. 453/1061?) (Tümer, 1992: 206-215) yeni bir bilim dalı bulduğunu ifade ettiği *Tahdîdu nihâyâti'l-emâkin li'tashîhi mesâfâti'l-mesâkin* adlı kitabının "Ulûm" adlı bölümü;

4./10. yüzyıldan Ebü'l-Ferec Alî b.el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfehânî'nin (ö. 356/967) (Kılıç, 1994: 316-318) bestelenmiş şiirleri ele almak isterken şairler biyografisine dönüşen *Kitâbu'l-eğâni* adlı kitabının "Hammad ve Mufaddal'ın şiir rivayetleri";

4./10. yüzyıldan Ebû Tâlib el-Mufaddâl b. Seleme b. Âsım el-Lugavî en-Nahvî el-Kûfi'nin (ö. 290/903'den sonra) (Tülücü, 2005: 365-366) Araplar arasında yaygın olan sözleri, meselleri bir araya toplayan ve 270'i mesel olmak üzere toplam 521 söz ihtiva eden *Kitâbu'l-fâhir* adlı kitabının "Kavluhum: Merhaben ve ehlen";

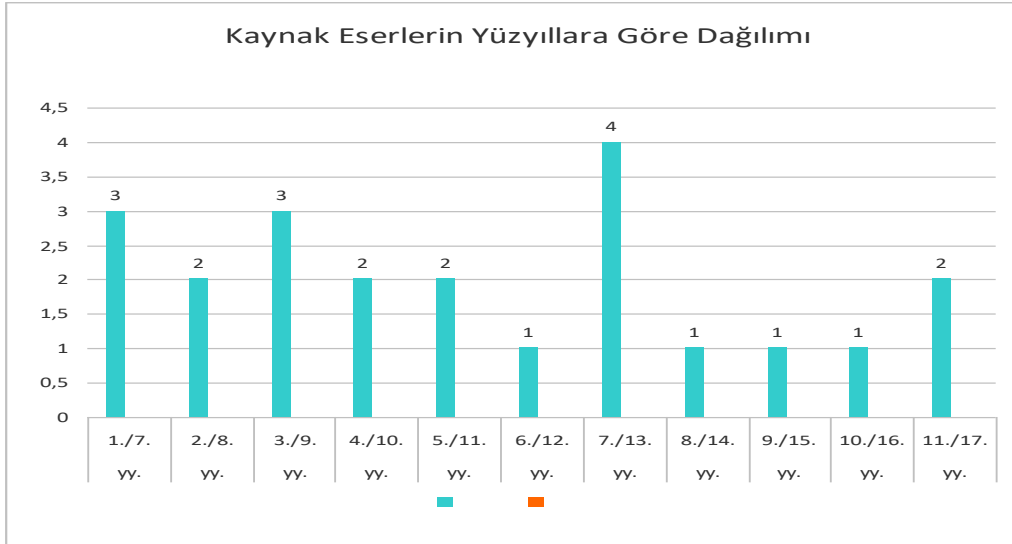
3./9. yüzyıldan İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) (Yazıcı, 1999: 150-152) şairler biyografisi olan ve en meşhur şairleri ihtiva edip İmruülkays ile başlayan *Kitâbu's-Şi'r ve şuarâ* adlı kitabının "Müellifin Mukaddimesi";

3./9. yüzyıldan Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhız el-Kinânî'nin (ö. 255/869) (Şeşen, 1993: 20-24) Abbasi dönemi cimrilerini, özellikle de Farisi, Horasanlı kişileri esas aldığı, mevaliyi küçümseyip Arapların cömertlik hasletini ön plana çıkarmak için telif ettiği söylenen *Kitâbu'l-buhalâ* adlı kitabının “Esmâî'nin hikâyesi” ve “Ebû Uyeyne'nin hikâyesi”;

3./9. yüzyıldan Ebû Abdillâh Muhammed b. Sellâm b. Ubeydillah b. Sâlim el-Cumâhî'nin (ö. 231/846 ?) (Tüccar, 1999: 312-313) Cahiliye ve İslam döneminden en eski şair biyografilerini içeren *Tabakât fuhûli's-şuarâ* adlı kitabının “Müellifin Mukaddimesi”.

Yukarıdaki verilere göre Çetin, tabakât ve terâcim kitapları ile şiir antolojilerinden oluşan klasik Arap edebiyatı alanında 22 eserden alıntıda bulunmuştur.

Çetin *en-Nusûsu'l-Muhtâre*'deki alıntılarının kaynaklarını künyesi ile kitabın Önsöz'ünde belirtilmiştir. Dikkat çekici olan husus bu kaynakların tamamının Arap edebiyatı alanında tanınan ve istifade edilen, başucu eserleri mesabesindeki kaynaklar olmasıdır. Aşağıda kaynakların yüzyıllara göre dağılımı grafik içerisinde yer almaktadır. Bu grafiğe göre en fazla kaynak 7./13. yüzyıldaki eserlerden kullanılmıştır (Bk. *Şekil 1*).

Şekil 1: Kaynak Eserlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

4. Metnin Zorluk Derecesi ve Harekelenmesi

Kitabın zorluk derecesine bakıldığında birinci bölümünden itibaren tadrîcî olarak metinlerin kolaydan zora doğru seçilerek verildiği görülmektedir. Önce kısa cümlelerin verilmesi, ardından kısa hikâyeler, sonrasında ise seçilen metinlerin daha uzun olması ve kimi zaman bu metinlerin bir kitap bölümü oluşu bu tadrîcîliği gözler önüne sermektedir.

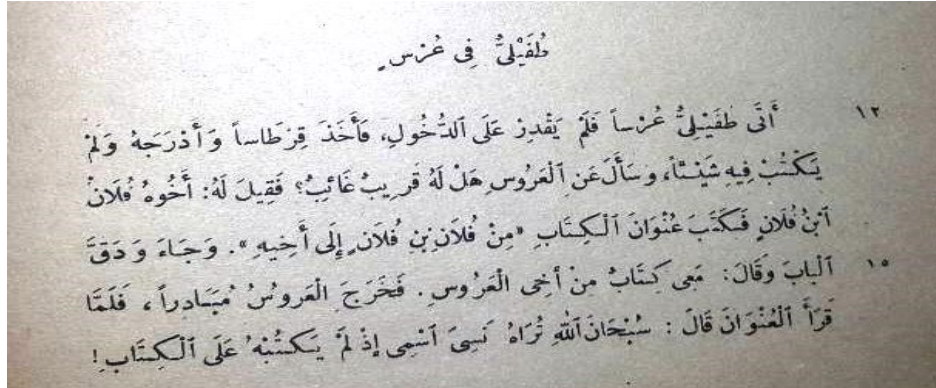
Çetin de bu durumu şu cümlelerle belirtmiştir: “... Görüleceği gibi, iki kelimedenden ibaret basit isim cümleleriyle başlar; bunları muhtelif unsurlarıyla gittikçe gelişen kısa isim veya fiil cümleleri takip eder (Çetin, 1983: Önsöz, VI).” Bazı bölümleri uzun tutma nedenini ve uzun metinlerin bir kitabın bölümünün tamamı olma sebebinin eserinde açıklayan müellif şu satırlara yer vermiştir: “Kitaplardan alınan kısa parçaların kitabın tamamı hakkında tam bir bilgi

vermediğinden, az sayıda da olsa bazı bölümlerin tamamını almaya mecbur kaldık (Çetin, 1983: Arapça Mukaddimesi).”

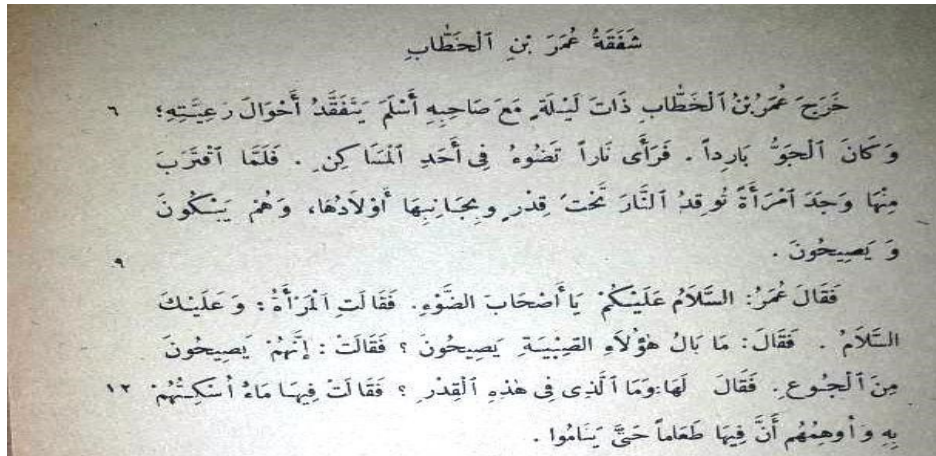
Başlangıçta metnin tamamının harekelenmesi ve yavaş yavaş azaltılarak tedrici olarak harekesiz okuma yöntemi esas alınmıştır. Zira dile hâkim olmayan öğrencilerin anlaması için Arapça metinlerde harekesiz kelimelerin harekelenmesi gerekmektedir. Kitapta harekeleme hususu ilk seviye için ön plana çıkmıştır. Zira ilk 33 sayfada yer alan metinler yoğun bir şekilde harekelenmiştir. (Bk. Resim 1 ve 2) Bununla birlikte seviye arttıkça, harekelerin de metinde azaldığı görülmektedir. (Bk. Resim 3-4). İleri seviye için hazırlanmış metinlerde harekenin sadece kelimenin yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için konulduğu ya da özel isim, yer ismi gibi harekeyle anlaşılması mümkün olan kelimelerde var olduğu görülmüştür. Bunun sebebi kitabın mukaddimesinde şu sözlerle belirtilmiştir: “İlk sayfalarda yer alan metinlerin harekelenmesini, görüldüğü üzere gözettik. Sonra ise bazı muayyen esaslara göre bunu bıraktık (Çetin, 1983: Arapça Mukaddimesi).” Bu muayyen esasların, yanlış okumaların önüne geçmek için gerekli yerlerde kelimeleri harekeleme olduğu göze çarpmaktadır (Bk. Resim 5).

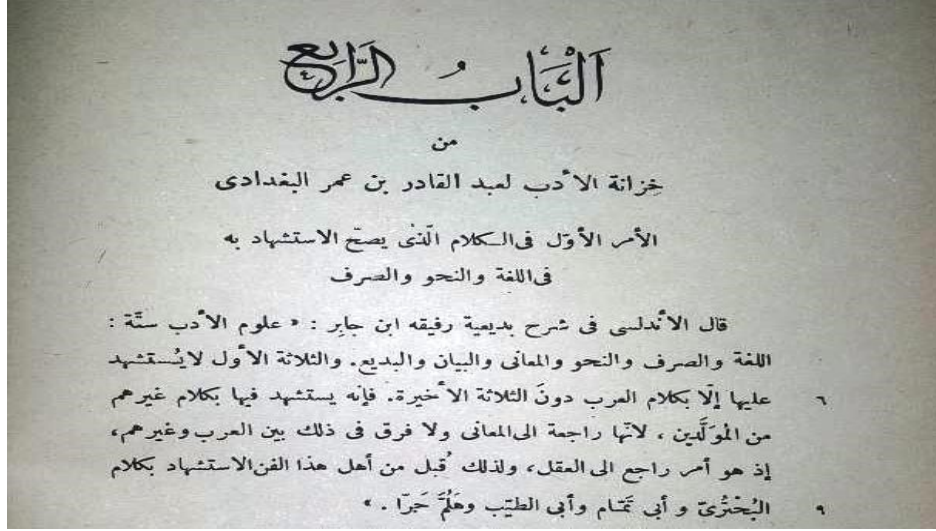
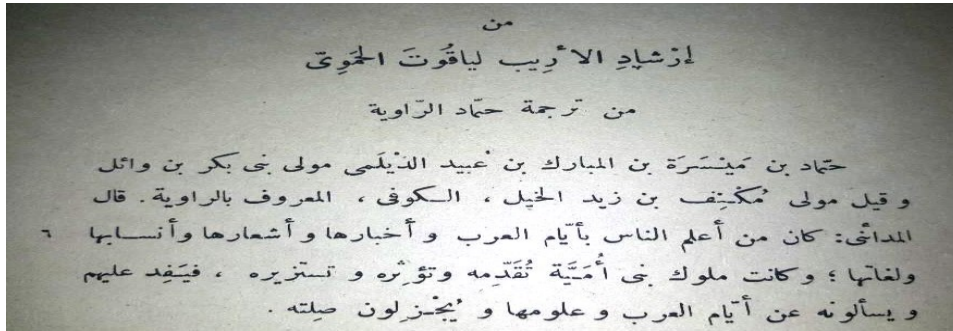
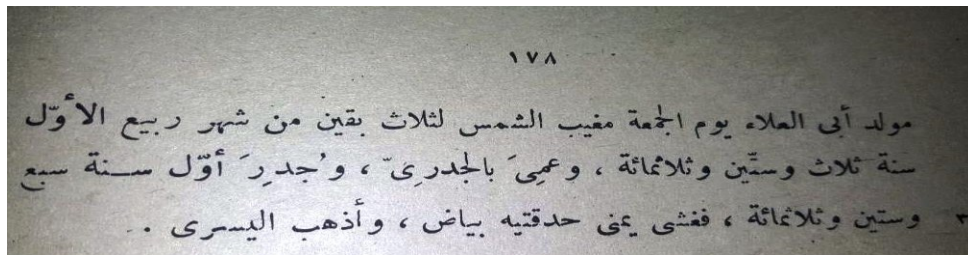
Çetin'in harekelemede takip ettiği yöntemin anlaşılması için kitabından harekeli ve harekesiz birkaç metin aşağıda örnek olarak verilmiştir.

Resim 1: Tam Harekeli Metin (Çetin, 1983: 6)

Resim 2: Tam Harekeli Metin (Çetin, 1983: 7)

Resim 3: Az Harekeli Metin (Çetin, 1983: 118)**Resim 4: Az Harekeli Metin (Çetin, 1983:175)****Resim 5: Harekesiz Metin Çetin, 1983: 178)****5. Nihad Çetin'in Bu Eserdeki Hedefi**

Seçilen metinlere bakıldığında eğitici içeriğe sahip olduğu ve genel kültüre katkıda bulunduğu görülmektedir. Zira metinler Arap kültürü ve İslam dini ile ilgili genel bilgi sunmaktadır. Çetin'in hedefi, ilk, orta ve ileri düzeyde Arapça bilen öğrencilere klasik metinler seçkisi sunup, edebî bir zevk oluşturmak olduğu gözlenmektedir. Metinler seçilirken dört senelik bir eğitim sonunda öğrencilerin belirli bir seviyeye taşınmak istendiği açıktır.

6. Sonuç ve Bulgular

Bu çalışmayla Nihad Mazlum Çetin'in Arapça klasik metin okumaları yapanlar için yöntemi incelenip, kullandığı kaynakları ile bunları ele alış şeklinin önemine dikkat çekilmiştir. Zira müşahede edildiği gibi başta tarih olmak üzere tabakât ve terâcim kitapları ile Arap dili ve edebiyatı alanındaki kaynakları, bir koleksiyon gibidir. Bununla öğrencilere iki kapak arasında hadis-i şerif ve anonim metinlerden; dünya klasikleri arasında yer alan İbn Mukaffa'nın *Kelile ve Dimne* eserinin metinlerden; şiir antoloji kitaplarının metinlerinden; atasözlerinden; bibliyografik eserlerin metinlerinden parçaları bir arada okuma imkânı sunulmuştur.

Çetin, fakültelerde Arapça eğitime ayrılan zamanı düşünerek, öğrencilerin, yukarıda kaynak olarak verilen eserlerin tamamını lisansta okuyamayacaklarından ve hepsine bir arada erişmeleri mümkün olmayacağından, esas aldığı yöntemle en azından bu eserleri bir arada görmelerini sağlamıştır. Bu yöntemle seçilen en önemli klasik kitapların tanınması ve onlardan metinler okunmaları sağlanarak, bir eser yerine eğitici içeriğe sahip 22 klasik eser tercih edilmiş ve aynı zamanda eserlerin telif edildiği dönemin edebî üslubu ve zevkini görme fırsatı verilmiştir.

Bir dili öğrenirken kültürünü öğrenmenin önemini farkında olan Çetin, hedef dildeki kültürü yansıtan ve müelliflerinin biyografilerini de içeren önemli eserlerden metinler tercih etmiştir. Söz konusu metinlere kolay ulaşabilmeleri ve o kitapları ellerine almaya korkmamaları için hepsini bir eserde bir araya getirmiştir. Çünkü insanlar, ağır metinlerin olduğu kitapları ellerine alıp okumaya çekinirler, ancak takip edilen yöntemle bunlara yaklaşmak kolaylaşmıştır.

Arapça öğretiminde metin seçimi hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir husustur. Zira sonradan oluşturulmuş suni metinler öğrencinin ilgisini çekmemektedir. Diğer yandan Arapça öğretiminde metin oluşturmak çok zordur, bu bakımdan ana metinlere, asıl metinlere ulaşmak, bir silsile halinde öğrencinin de faydalanacağı bir şekilde sunmak dil öğretiminde can alıcı noktalardandır.

Çetin'in gözettiği eser sıralaması ve yüzyılı da dikkate değerdir. Erken dönem Arap edebiyatından eserler tercih ettiği gibi, Osmanlı döneminden de eserler tercih etmiştir. Hicrî birinci yüzyıldan başlayıp hicrî on birinci yüzyıla kadar kaleme alınan klasik eserlerden istifade etmiştir. Kitabının birinci bölümde üç eser, ikinci bölümde iki eser, üçüncü bölümde iki eser ve dördüncü bölümde ise hicrî 11. yüzyıla ait bir eserle başlayıp geriye doğru hicrî 3. yüzyıla kadar ters kronolojik bir seyir takip eden Çetin, on beş eser kaynak olarak kullanmıştır. Arapça okuyanlar için dili nispeten daha anlaşılır diyebileceğimiz eserlerden başlayıp tadrîci olarak daha zorlara doğru ilerleyip, edebî içerikli eserlerle kitabı tamamlamıştır. Birinci bölümünden itibaren bu tadrîciliği seçilen metinlerin kolaydan zora doğru verilisinde görülmüştür. Önce isim cümlesinin verilmesi, ardından kısa hikâyeler, sonrasında ise seçilen metinlerin daha uzun oluşu ve kimi zaman bu metinlerin bir kitap bölümü oluşu tadrîci yöntemin neticesidir.

Çetin'in zamanında teknoloji bu kadar gelişmiş olmadığı için Arapça harflerin yazılması, harekelenmesi, matbaada basılması zordu. Bütün bu imkânsızlıklara rağmen, Çetin okunması ve yazılması müşkül bir dönemde emek vererek bu yöntemi oluşturmaya çalışmış ve kabul

gören bir yöntem ortaya koymuştur. Bize düşen bu eseri günümüz teknolojisi ile yeniden düzenleyip okuyucuya sunmaktır.

Sonuç olarak klasik eserler seçkisi olan böyle bir çalışmanın yönteminin yeni çalışmalara kapı aralaması için incelenmiştir. Bu ve buna benzer yöntemlerin günümüz eğitim materyallerine dâhil edilmesi gerektiği açıktır. Bu tür çalışmaların sayısının artması ve Arap dili öğretimi alanında bu yöntemin esas alınıp her seviyeye yönelik klasik eser çalışmaları yapılmasının öğrencileri klasik eserlere yaklaştıracakı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Alparslan, A. (1991). "Prof. Dr. Nihad Çetin". *Türk Dili* (483: ss. 836-837).
- Avcı, C. (2013). "Yâkût el-Hamevî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (43: ss. 288-291). İstanbul: TDV Yayınları.
- el-Câhız, O. *Kitâbu'l-buhalâ*. thk. Tâhâ el-Hacerî, (5. bs.) Kahire: Dâru'l-Meârif, ty.
- Çetin, N. M. (1983). *en-Nusûsu'l-muhtâre*. İstanbul: (2. bs.)
- Durmuş, İ. (2000). "İbnü'l-Mukaffa". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 134-137). İstanbul: TDV Yayınları.
- Elf Leyletin ve Leyle. (1297/1880). haz. el-Kâdî Feth Muhammed. Matbaatu'l-Hayderî.
- Furat, A. S. (1998). "Nihad M. Çetin, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası* (8: ss. 1-8).
- Gökgöz, T. (2020). "Nihad M. Çetin Hayatı ve Edebi Kişiliği", *III. Uluslararası Avrasya Çalışmaları Sempozyumu "Avrasya'da Bilim ve Teknoloji Öncüleri" –Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Anısına-*, (ss. 382-393). ed. Oraz Sapaşev- Turgay Gökgöz, İstanbul: Demavend Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2002). "Kâtib Çelebi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (25: ss. 36-40). İstanbul: TDV Yayınları.
- İbnu'l-Enbârî, Ebü'l-Berekât K. (1998). *Nuzhetu'l-Elibbâ fî Tabakâti'l-Udebâ*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî.
- Hizmetli, S. (2000). "İbnü'l-Tiktakâ". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 232-233). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hoca, N. (1988). "Abdülkâdir el-Bağdâdî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (1: ss. 230-231). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, M. (2000) "İbnü'l-Kıftî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 112-114). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, H. (1994). "Ebü'l-Ferec el-İsfahânî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (10: ss. 316-318). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, H. (1995). "Enbârî, Kemaleddîn". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (11: ss. 173-174). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özaydın, A. (2000). "İbnü'l-Esîr, İzzeddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 26-27). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özaydın, A. (1999). "İbn Hallikân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (20: ss. 17-19). İstanbul: TDV Yayınları.
- Şahin, O. (2011). "Nihad M. Çetin'i Vefatının 20. Yılında Saygıyla Anıyoruz. Âlim, Şâir ve Hattat", *Türk Edebiyatı* (459: ss. 44-48).
- Şeşen, R. (1993). "Câhiz". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (7: ss. 20-24). İstanbul: TDV Yayınları.
- Topuzoğlu, T. R. (1993). "Çetin, Nihad Mazlum". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (8: ss. 290-291). İstanbul: TDV Yayınları.

- Tüccar, Z. (1999). "İbn Reşîk el-Kayrevânî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 247-249). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tüccar, Z. (1999). "İbn Sellâm el-Cumâhî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 312-313). İstanbul: TDV Yayınları
- Uludağ, S. (1999). "İbn Haldûn". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 8-12). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ulutürk, V. (1992). "Binbir Gece". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (6: ss. 180-181). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tülücü, S. (2005). "Mufaddal b. Seleme". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (30: ss. 365-366). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tümer, G. (1992). "Bîrûnî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (6: ss. 206-215). İstanbul: TDV Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni (1991). Ankara, Ekim: 21.
- Yavuz, Y. Ş. (2011). "Taşköprizâde Ahmed Efendi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 40: 151-152.
- Yazıcı, H. (1999). "İbn Kuteybe". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: 150-152). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yazıcı, H. (2008). "Kadîm Bir Üsküdarlı ve İstanbul Çelebisi: Prof. Dr. Nihad M. Çetin". *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım* (2: ss. 221-230). ed. Coşkun Yılmaz.
- Yılmaz, C. (1991). "Bilim Hazinesi Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin'in Ardından", *İslam* (96: ss 34-36).

EXPANDED SUMMARY

In this study, the focus is on the book "al-Nusûs al-Muhtâra," where the author's utilization of sources and his approach to them are examined. The author's sources span various fields such as history, biographies, translation, Arabic language and literature, resembling a comprehensive collection. Considering the significance of Arabic education in academic institutions, the author addresses the reality that students might not be able to delve into all the mentioned source works during their undergraduate studies. Consequently, the author ensures that these works are at least presented together, allowing students to have exposure to them collectively. This approach aims to acquaint students with important classical texts, fostering familiarity and engagement with these materials. By opting for 22 classical works with educational value, the author adopts a method that facilitates exposure to significant literary pieces.

Furthermore, the author's selection and sequencing of works deserve attention. The author not only includes works from early periods of Arabic literature but also incorporates materials from the Ottoman era. Ranging from the first to the eleventh century of the Islamic calendar, the author engages with a spectrum of classical works. The gradual progression from relatively comprehensible texts to more complex ones, ultimately culminating in literary pieces, is evident from the first section of the book. This gradual approach serves to expose readers to varying levels of complexity within the chosen texts.

Conclusively, the creation of such a compilation of classical works holds immense value. It is evident that works of this nature, including "al-Nusûs al-Muhtâra," should be integrated into contemporary educational resources. As the number of such studies increases, and as this method becomes a foundational approach in Arabic language education, it is certain that students will develop a deeper appreciation and understanding of classical works.

Recognizing the limitations of reading extensive source works in Arabic, Nihad Çetin authored "al-Nusûs al-Muhtâra" to introduce students to classic texts. This analysis explores the book's characteristics, content, objectives, writing considerations, sources, and its chronological arrangement. Preceding the examination of the book, the study provides insight into the author's background and contributions. The endeavor to create such a work stems from the significance of the author's sources and their arrangement.

The observed trend is that "tabakât" and "taracim" books, particularly historical texts, along with classical works in Arabic language and literature, collectively form a reservoir of knowledge. With the emphasis on Arabic education in academic settings, the author acknowledges the challenge of students not being able to extensively engage with the mentioned source materials. Hence, the author's intention is to at least introduce students to these works collectively. Acquaintance with these works tends to be enduring, making it important for students to engage with them. Thus, the author's choice to include 22 classical works, rather than focusing on a single text, fosters familiarity with these materials.

In a similar vein, the author's organization of works and their historical context deserves attention. The selection encompasses works from both early Arabic literature and the Ottoman era. Spanning from the first to the eleventh century of the Islamic calendar, the author's engagement spans multiple centuries of classical literature. The gradual approach, progressing from more accessible language to more complex forms, mirrors the natural development of readers' understanding.

In conclusion, the creation of such a compilation of classical works holds immense value. It is evident that works of this nature, including "al-Nusûs al-Muhtâra," should be integrated into contemporary educational resources. As the number of such studies increases, and as this method becomes a foundational approach in Arabic language education, it is certain that students will develop a deeper appreciation of classical works.

Negative Analytic of the Persian Translation of Atwood's *The Blind Assassin* Using Berman's Model of Trancism

Atwood'un Kör Suikastçı Eserinin Farsça Çevirisinin Berman'ın Trancism Modelini Kullanarak Olumsuz Analitiği

Araştırma Makalesi / Research Article

Hamidreza Abdi*

* PhD candidate, Universitat Pompeu Fabra, Department of Translation and Language Sciences, Barcelona, Spain, e-mail: hamidreza.abdi@upf.edu, ORCID: 0000-0002-0164-2887

ÖZET

Bu çalışma, Atwood'un (2000) "Kör Suikastçı" adlı romanının Farsça çevirisini, Berman'ın (2012) deforme edici eğilimler/güçler kavramından yola çıkarak objektif olarak değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Asayesh'in (2003) kullandığı çeviri eğilimlerini tespit etmek ve onun kaynak odaklı mı yoksa hedef odaklı mı çeviri yaptığını belirlemek hedeflenmiştir. Bu analiz, hem orijinal metnin hem de çevirinin dikkatli bir şekilde incelenmesini içermiştir. Analiz sonuçları, Asayesh'in Berman'ın tüm eğilimlerini çevirisine dahil ettiğini ve erek metne göre yapılandırılmış bir eser ortaya çıkardığını ortaya koymuştur. Bu, onun kaynak metne bağlılığını ve kaynak metin yerine ona uygun bir çeviri üretme niyetini göstermektedir. Sonuç olarak, Asayesh'in çevirisi Berman'ın önerilerinden sapmıştır; çünkü Berman, anlamın doğru aktarımından ziyade orijinal metne bağlılığa öncelik vermiştir. Bu çalışmanın üstlenilmesi, özellikle transizm alanında çeviri çalışmalarını geliştirmekle görevli kişiler için değerli bilgiler sağlama potansiyeline sahip olduğundan oldukça değerlidir. Ayrıca bu çalışmanın bulguları, ders tasarımcıları ve müfredat geliştiriciler için değerli bir kaynak görevi görebilir.

Anahtar Sözcükler: Trancism, Deformasyon Eğilimleri, Negatif Analitik, Berman'ın Trancism Modeli

ABSTRACT

The present study aimed to objectively evaluate the Persian translation of Atwood's (2000) novel, *The Blind Assassin*, based on Berman's (2012) concept of deforming tendencies/forces. Additionally, the study aimed to identify the translation tendencies employed by Asayesh (2003) and determine whether she produced a source-oriented or target-oriented translation. This analysis involved a careful examination of both the original text and the translation. The results of the analysis revealed that Asayesh incorporated all of Berman's tendencies in her translation, resulting in a work that was structured according to the target text. This indicates her commitment to the target text and her intention to produce a translation that aligns with it, rather than the source text. In conclusion, Asayesh's translation deviated from Berman's suggestions, as he prioritizes loyalty to the original text over the accurate conveyance of meaning. Undertaking this study holds considerable value, as it has the potential to yield valuable insights for individuals tasked with enhancing translation studies, particularly within the realm of trancism. Additionally, the findings of this study can serve as a valuable resource for course designers and curriculum developers.

Keywords: Trancism, Deforming Tendencies, Negative Analytic, Berman's Model of Trancism

1. Introduction

The aim of *trancism* (the term coined by Abdi (2021a) for Translation Criticism, which is used as an alternative in the present study) is to thoroughly examine the translation as a standalone text, serving a specific purpose and fulfilling a particular function in the target language (TL), literature, and culture as discussed by Desai (2020). This leads to a mere exercise, which Hatim and Mason (2000) consider the primary objective of trancism. Naude (2005, 28) argues that criticism of translation aims to practically examine a corpus of texts, in order to identify the norms and restrictions that apply to these texts within a specific culture and historical context. As Iser (1978) implies, criticism should prompt the consideration of factors that have been largely overlooked.

The first issue regarding trancism is the influence that critics who are paid by publishers or commissionaires have over the process of critiquing a book or translated text. This influence may stem from the criteria they impose on critics. According to Desai (2020), these criteria often lead to subjective judgments and a decrease in the value of evaluation due to a lack of objectivity. In addition to this power, there are *problems of space* that critics face, as stated by Sherrif (2008). As he suggests, critics are not given the freedom to expand on the text beyond a predetermined word count. Desai argues that these external factors of power and space greatly contribute to critics making negative and disparaging comments about the translation.

Subjectivism is a major concern regarding trancism as it can impact the fairness of judgment. Holmes argues that the interpretation and evaluation of translation often stray from “the understanding of objective analysis, and instead reflect intuitive, critical impressionist attitudes and positions” (as cited in Abdi, 2021a, p. 561). To avoid subjectivism, criticism should be based on a systemic model of trancism. Reiss (2000, p. 4) supports this notion, stating that translation “should be evaluated using objective and relevant criteria,” which involves a thorough comparison between the source text (ST) and the target text (TT) and a comprehensive explanation of the translator’s work.

Among the available models, Berman (2012) proposes a systematic model of trancism based on his ST-oriented approach. This methodical model, according to Berman, involves a detailed examination of the deforming system, with the aim of preventing the translation from becoming a mere *trial of the foreign*. Berman refers to this examination as the analytic of translation. His model encompasses twelve deforming tendencies (see Section 2) that enable critics to make a systemic and objective judgment on the translation. In this study, the Persian translation of Atwood’s (2000) *The Blind Assassin* is analyzed using Berman’s model of trancism to identify various tendencies that may lead to deviations from the translation’s primary purpose. To accomplish this, the following questions are posed:

1. Which of Berman’s (2012) deforming tendencies has been applied to the Persian translation produced by Asayesh (2003)?
2. What type of translation did Asayesh (2003) produce, the ST-oriented or the TT-oriented?

The present research focuses on trancism, a challenging area of translation. This area is important because it connects translation theory with its practice, as suggested by Newmark (1988). This study aims to fill the existing research gap by providing a systematic and objective evaluation of the Persian translation of Atwood's (2000) *The Blind Assassin*, from English to Persian. Conducting this study is valuable as it can provide useful insights for those responsible for improving translation studies, especially in the area of trancism, as well as for course designers and curriculum developers

2. Literature Review

2.1. Trancism from Different Perspectives

Koller (1995) advocates for a thorough approach to translation assessment, focusing on evaluating how effectively the ST is transferred into the TL. This involves identifying translation strategies by comparing the TT to the original and applying specific criteria for judgment. Popovic (1975) introduces three roles for critics - postulating, analytical, and operative - which address the translator, text, and reader respectively. Reiss (2000) expands evaluation to literary, linguistic, and pragmatic levels, highlighting semantic equivalence, accuracy, and extralinguistic factors. House (2015) incorporates Hallidayan register concepts and introduces genre, distinguishing between overt and covert translations. van den Broeck's (1985) model emphasizes a comparative analysis of ST and TT, focusing on expression shifts and three levels of equivalence. Toury's (2012) target-oriented approach includes cultural and systemic aspects, considering acceptability, adequacy principles, and translation process norms.

It is essential for evaluators to systematically and impartially assess translations, avoiding personal biases and adopting a methodical approach. As Tezcan (2015) notes, translation is a systematic field that requires evaluation and interpretation of various elements. Critics must have a deep understanding of both the source and target languages to effectively analyze linguistic aspects. Additionally, familiarity with the subject matter and cultures associated with the languages involved is crucial, as translation and culture are deeply intertwined. As Lefevere (1992) asserts, the history of translation reflects the influential power of one culture upon another.

2.2. Berman's Model of Trancism

Berman (2012) considers translation as the trial of the foreign, a concept he borrowed from Heidegger. This is because translation creates a relationship between the *Self-Same (Propre)* and the *Foreign*, with the goal of presenting foreign works to us in their absolute foreignness. Berman explains that the foreign work is removed from its original language, making translation a trial for both the foreign and the translator. Before presenting his model, Berman makes several remarks. Firstly, he acknowledges that his analysis is provisional, based on his experience as a translator. Additionally, he states that the purpose of the analytic of translation is to identify the tendencies and forces that lead to deviations in translation, and to pinpoint where they manifest in the text.

According to Berman (2012), this analysis results in a negative analytic of translation, as every translator is inevitably influenced by existing tendencies and forces, even if they have a different intention. Furthermore, these unconscious tendencies and forces are part of the translator's being and shape their desire to translate, as the author implies. Lastly, Berman notes that his model is most applicable to literary prose, such as novels and essays. This is because literary prose encompasses the multilingual space of a community, bringing together and activating all the languages that exist within a language, as Berman clarifies. The author identifies twelve tendencies and forces in this analytic, which are as follows:

1- rationalization 2- clarification 3- expansion 4- ennoblement 5- qualitative impoverishment 6- quantitative impoverishment 7- the destruction of rhythms 8- the destruction of underlying networks of signification 9- the destruction of linguistic patternings 10- the destruction of vernacular networks or their exoticization 11- the destruction of expressions and idioms 12- the effacement of the superimposition of languages. Each force is briefly defined and discussed via examples in the discussion section.

2.2. Recent Studies in the Field

There are not many studies conducted on transcism. The current studies primarily focus on the quality of translation rather than translation as a whole. These studies aim to evaluate whether a translation is good or bad, or of low or high quality. Researchers have shown a particular interest in House's (2015) model of Translation Quality Assessment (TQA). For example, Abdi (2021b) evaluated the quality of the Persian translation based on House's model. The results showed that the translator produced a covert type of translation that was of low quality due to various overt errors. In the same study, Faryad et al. (2021) assessed the Urdu translation of the ST to determine which translation type, overt or covert, was better. The findings demonstrated that covert translation was superior as it allowed the target audience to easily understand the ST without any difficulties or cultural differences.

In the same study, Hedayati and Yazdani (2020) evaluated the quality of English translations of Imam Khamenei's letters, which were intended for youth in the West, using House's revised (2015) model of translation. The results of their study revealed dimensional mismatches between the original and translated versions in the areas of field, tenor, and mode. In a related study, Alavi and Noroozi (2020) assessed the Persian translation of *Gaiman's Graveyard*. The findings showed that the Persian translation deviated from the ST in several instances and was primarily categorized as a covert translation, where a cultural filter was applied.

Moreover, most studies in the field only analyze the translation strategies employed by translators to handle ST items. For instance, Akar and Niami (2021) compared two translators, one native and one non-native, by examining the translation strategies they used to render Persian expressions into English based on Baker's (2011) taxonomy of translation strategies. The results revealed that the native translator was more successful due to the translation strategies they applied and their familiarity with the source language and culture.

Abdi (2019) investigated Aixela's (1996) translation strategies that M.A. translation students, who were divided into male and female groups, employed to deal with culture-specific items (CSIs) from English into Persian. According to the results, both male and female M.A. students utilized the same translation strategies, which included orthographic adaptation, absolute universalization, naturalization, linguistic translation, intratextual gloss, synonymy, and limited universalization to translate CSIs.

In a rare study focusing on translation criticism, Abdi (2023) objectively evaluated the Persian translation using Toury's (2012) target-oriented approach to examine the extent to which three types of norms—initial norms, preliminary norms, and operational norms—were involved in the translation process. The results indicated a high degree of involvement of these norms and a strong preference of the Persian translator for TT-oriented strategies rather than ST-oriented ones, resulting in an acceptable translation.

In another study, Abdi (2021a) investigated the appropriateness of Reiss's (2000) approach to translational criticism by evaluating the Persian translation of *Harry Potter and the Goblet of Fire*. The findings indicated that the translator was largely successful in achieving an accurate translation, with only a few instances of grammatical and punctuation errors. These errors fell under the language category and resulted in some degree of failure in the translation. Overall, Reiss's functionalist approach proved to be mostly suitable for critiquing translated texts, particularly expressive text types. This is because the model allows critics to assess two main aspects of the translation: linguistic and extra-linguistic aspects.

In another study, Desai (2020) dedicated the final section of his paper to a holistic critique of an English translation of a Gujarati short story based on Hewson's (2011) and House's (2015)

model of TQA. The analysis revealed that the translator was able to effectively convey the meaning of the ST to the TT to a significant extent, and the overall impact of the ST was adequately reflected in the translation.

3. Methodology

3.1. Corpus

The English version of Atwood's (2000) novel, *The Blind Assassin*, and its Persian translation were chosen as the corpus for this study. The original book, published by McClelland and Stewart Publishing Company, spans 637 pages, while the Persian translation, done by Asayesh (2003) and published by Ghoghnoos Publishing Company, spans 655 pages. The reason for selecting *The Blind Assassin* is that it encompasses various genres, including novel, historical fiction, psychological fiction, and mystery. This wide range of ST items can potentially lead to deviations in translation. Additionally, the author, Atwood, is a renowned novelist who has written over thirty-five volumes of poetry, children's literature, fiction, and non-fiction, receiving numerous awards and honorary degrees. Her works have been published in various languages, such as Persian, Japanese, Turkish, and others, highlighting her global fame and popularity. *The Blind Assassin*, in particular, is considered one of her masterpieces and earned her the prestigious Booker Prize in 2000.

3.2. Data Collection and Analysis

In order to collect data for the current study, a careful investigation was conducted on the English version of the book *The Blind Assassin* and its Persian translation. The ST items and their Persian translations were then extracted, and a comparison was made at the word, phrase, and sentence levels to make an objective judgment based on Berman's (2012) model of transicism. This allowed for the determination of the existing tendencies and forces that Asayesh (2003) unavoidably subjected to, as well as the type of translation produced from English to Persian. Based on this critical approach and the adoption of Berman's work, the present study employed a descriptive research method. This method, as suggested by Atmowardoyo (2018), is used to accurately describe existing phenomena. It allows the researcher to depict the characteristics of the population and focus on the *what* of the subject under study, rather than delving into the *why* of the subject being investigated.

4. Results

4.1. Rationalization

Rationalization is the first tendency or force exerted by the translator on syntactic structures. This leads to fundamental changes in punctuation and sentence order. In general, rationalization distorts the shape of the ST by reversing its basic tendency, as stated by Berman (2012). For example, in the sentence *the bridge was repaired: she went right...*, Asayesh (2003) distorts the structure of the original by removing the colon (:). In the translation into *پل در دست تعمیر بود و لورا ... درست*. One common use of the colon is to create emphasis by separating two independent clauses, where the second explains the first. Thus, Asayesh reduces the emphasis by connecting the two independent clauses. The same action was taken by Asayesh in her translation of the ST sentence *I'm an important person, I have...* into *من آدم مهمی هستم. دوستی دارم...* She removes the brief pause from the ST sentence by replacing the comma (,) with a period (.), dividing it into two separate sentences. This results in a change in the structure of the original sentence.

4.2. Clarification

Clarification involves making the ST clearer for the intended readers. According to Berman (2012), many translators and authors follow this principle to some extent in order to achieve explicitness. Therefore, the translator can clarify the ST by providing a brief description or replacing it with a word or phrase in the TT. Asayesh (2003) translated the ST term *clippings* as *بریده روزنامه ها* to make it more understandable for the target audience, adding the word *بریده* to her translation. In another example, she clarifies the ST phrase *older* by using the equivalent phrase *زنی مسن را می بینم*.

4.3. Expansion

Expansion refers to the additional words added to a translation, which can make it wordy and obscure its clarity, as implied by Berman (2012). If structural changes are made unnecessarily and additional descriptions add nothing to the translation, expansion may occur. Asayesh (2003) unnecessarily made the underlined ST word explicit in the sentence *I've hauled the old...to the*

porch, where... when translating it into ... *پنکه قدیمی را ... به ایوان بردم؛ جایی گذاشتمش که...* In other words, it was enough to convey the meaning of the ST item *where* to the target readers through the TT item *جایی که*, and using the TT word *گذاشتمش* was not necessary here. Asayesh did the same when translating the ST phrase *a great deal of it* into *زیاد، خیلی زیاد*, which was an unnecessary duplication of the TT word for more emphasis.

4.4. Ennoblement

As mentioned by Berman (2012), ennoblement is the force that drives a translator to produce a refined translation, one that surpasses the original in terms of politeness, style, structure, punctuation, and so on. The opposite of ennoblement is popularization, which refers to a type of language commonly used in everyday conversations. The phrase *some other sniffy do-gooder* in the ST was translated by Asayesh (2003) as *زن نیکوکار پرنخوت* in the TT. Since *do-gooder* is used as slang and *sniffy* is informal, the translator chose *نیکوکار* and *پرنخوت* as the equivalents for these ST terms, respectively.

Although these TT terms are considered polite and formal, they are not commonly used by people in the TL in daily conversations, especially the TT term *پرنخوت*. Asayesh (2003) attempted to create a polite and brilliant phrase, discarding the original clumsiness and complexity by using the original as “raw material” (Berman, 2012, p. 246). In contrast, she popularized the ST statement *Lord knows what she saw* by rendering it as *خدا میداند چی دید*. In English, *God* is primarily used instead of *Lord* by people. Therefore, the translator made the translation more understandable to the target audience by choosing the equivalent *خدا* for the term *Lord*.

4.5. Qualitative Impoverishment

This tendency occurs when the translator chooses a word or expression in the target language that has less or no sonorous or iconic richness, according to Berman (2012). By iconic, he means creating an image that makes it possible to perceive similarity. In the translation of the ST item *a brass band*, Asayesh (2003) used *گروه جاز* as the equivalent cultural term, which cannot fully create the image of *a brass band* for the target readers. This is because there is a minor difference between *a brass band* and *a jazz band*. In *a brass band*, all instruments used by the musicians are made out of brass, such as cornet, tuba, euphonium, trumpet, and many others. These instruments are called *labrosones* or *labrophones* because the sound is produced by sympathetic vibrating the air in a tubular resonator in sympathy with the vibration of the player's lips. However, in *a jazz band*, you can find instruments that are not made from brass, such as piano and bass instruments. To overcome this tendency of qualitative impoverishment, Asayesh (2000) would do better to retain the cultural term and describe it via a footnote.

4.6. Quantitative Impoverishment

The current trend leads to a loss of vocabulary if the translator does not consider the proliferation of signifiers in the translation of the original work. This results in a TT with fewer signifiers than the ST, as described by Berman (2012). Berman further argues that sometimes the tendency to expand the translation is directly related to this loss of vocabulary when the

focus is on the lexical texture of the original. In other words, adding articles, relatives, and other signifiers not only reduces the quantity of the translation, but also makes it poorer and longer. Asayesh (2003) exemplifies this quantitative impoverishment when translating the SL term *paradox* into تضاد و تناقض, using two synonyms to describe the same word. She also does the same in the translation of *stiff and clumsy* into دست و پاچلفتی. The translator does not respect the signifiers of the ST by removing the word *stiff* in her translation.

4.7. The Destruction of Rhythms

One may argue that this tendency is more applicable to poetry than to novels because of its consideration of rhythms in translation. However, according to Berman (2012), there is no difference in terms of rhythms between novels and poetry. In fact, novels encompass a variety of rhythms, which makes the task of translation more challenging. In the following example, Asayesh (2003) alters the rhythmic sound of the ST statement *he was observing me; he was observing my predicament; he was observing my failure...* into the TT مرا و تنگنایی که در آن افتاده ... by translating the ST clause *he was observing* only once and omitting the first semicolon (;).

4.8. The Disruption of Underlying Networks of Meaning

This tendency deals with the hidden dimension of a literary text, where there is a connection and correspondence between certain signifiers. This leads to the formation of various networks beneath the surface of the text itself, as suggested by Berman (2012). He further explains that these networks are part of the rhythm and process of textual meaning. Asayesh applied this tendency to the translation of the cultural term *Goddess*, rendering it as ایزدبانو and خدا، خدایان. In one instance, she chose to disregard the cultural term *Goodness* and provided no translation for it. The exact meaning of *Goddess* is a female god (Cambridge Advanced Learner's Dictionary 2023). Thus, the TT word ایزدبانو is an appropriate equivalent for such an ST item, rather than the other two equivalents, as it includes the surface meaning of *Goddess*.

4.9. The Destruction of Linguistic Patternings

The systematic nature of a text, as discussed by Berman (2012), depends more on the type of sentences and sentence constructions rather than signifiers, metaphors, and so on. Previous tendencies such as rationalization, clarification, and expansion can destroy this systematic nature because they introduce elements that are not included in the essential system. Using such tendencies in translation makes the translation more homogeneous than the original, leading to incoherence, heterogeneity, and inconsistency. For example, Asayesh (2003) translated the statement *I will be in Toronto this Wednesday week* into چهارشنبه دیگر، مثل امروز، در تورنتو خواهم بود. In her translation, she changed the punctuation of the original sentence and added an unnecessary description, which destroyed the sentence construction through rationalization and clarification tendencies.

4.10. The Destruction of Vernacular Networks or Their Exoticization

According to Berman (2012), vernacular language is of great importance in literature because famous novels are rooted in it. The reason for this emphasis is that prose aims to pluralize vernacular elements and make them more concrete due to the physical and iconic nature of vernacular language. Prose also aims to capture the oral qualities of vernaculars in a clear and detailed manner. Berman argues that demolishing vernaculars is a serious damage to the textuality of prose works. One way to prevent this destruction is to exoticize vernaculars. This involves using typographical procedures, such as italics, to isolate elements that do not exist in the original and adding additional descriptions to make them more authentic. Berman states that this creates stress on the vernacular based on a certain stereotype.

Berman believes that replacing the SL vernacular with the TL vernacular would result in something ridiculous. This is what Asayesh (2003) did when translating the sentence *I suppose this is your Bolshevism coming out* into *بنظرم این داستان از عقاید بلشویکی ات سرچشمه میگیرد*. She kept the SL vernacular *Bolshevism* in the translation to exoticize it, but this exoticization failed because the two steps mentioned by Berman were not followed. The SL word was neither italicized nor accompanied by an addition in the translation. Similarly, she translated the sentence *the smallholders... were called the Ygnirods* into *رعیت ها... یگنیروود نام داشتند*. The exoticization was not correctly respected as the SL vernacular *Ygnirods* was rendered into *یگنیروود* without italics or additional descriptions, making the translation vague and absurd.

4.11. The Destruction of Expressions and Idioms

The translator will face a serious challenge in translating proverbs, idioms, and expressions because these cultural elements are deeply rooted in the SL and it is difficult to find an exact equivalent in the TL. Additionally, Berman (2012) argues that the equivalent of each cultural element disrupts the discourse of the foreign work, even if it provides a parallel image for the target readers.

Asayesh (2003) translated the SL idiom *there's always more than one way to skin a cat* into *گربه را همیشه همیشه چندجور رقصاند* which has little to do with the meaning of the original idiom and does not provide a parallel image for the target readers. The idiom *there's always more than one way to skin a cat* means that there are different ways to achieve a purpose or to do something. However, the equivalent chosen by the translator, *گربه رقصاندن*, refers to creating obstacles or delaying something according to Dekhoda Online Dictionary (2023) (<https://dekhoda.ut.ac.ir/>). Therefore, the Persian translator distorted the meaning of the SL idiom.

4.12. The Effacement of the Superimposition of Languages

Berman (2012) highlights the removal of the connection between the vernacular language and a common language, known as a *koine*, or the coexistence of different languages present in the original text during translation. In other words, this tendency aims to eliminate any vernacular elements in the original text to avoid potential issues for the translator. In the translation of the

statement *the white gloves: a Pontius Pilate gesture*, Asayesh (2003) excluded the underlined part and translated the statement as *و آن دستکش های سفید*.

In general, Asayesh (2003) applied all of Berman's (2012) tendencies/forces to her translation. Additionally, the translator made several changes to her translation of the ST from English to Persian in order to enhance the readers' understanding through the acceptance of deforming tendencies. Some of these deformations, such as rationalization, clarification, expansion, and ennoblement, made the translation wordy and sometimes hindered clarity and elegance, which was probably not Asayesh's intention. The frequent use of clarification, expansion, and ennoblement aimed to improve the delicacy and explicitness of the implied meaning of the ST items and to effectively communicate with the target audience. However, the use of rationalization may have been due to Asayesh deviating from the style of the original author and presenting her own style, resulting in the destruction of rhythms and linguistic patterns.

According to the analysis, Asayesh (2003) was unable to improve the quality and quantity of the translation in some cases through qualitative impoverishment and quantitative impoverishment tendencies. The equivalents chosen for certain ST items to create a rich translation and convey a similar image were not appropriately selected, lacking sonority and respect for the signifiers of the ST items. In a few instances, Asayesh confused readers by disregarding the networks of signification, leading to the provision of multiple equivalents for a single item in the SL. Additionally, she disrupted idioms/expressions and the network of vernaculars by selecting unrelated equivalents for SL idioms/expressions and incorrectly exoticizing the SL vernacular. In rare cases, Asayesh attempted to remove the SL vernaculars and prevent the emergence of other languages in her translation, resulting in the effacement of the superimposition of language tendencies. In other words, she produced a target-oriented translation by adhering to the structure of the TT.

The results obtained from the present study share several similarities with Karabulut and Erguvan's (2020) study. Both studies found that the translator utilized almost all of Berman's (2012) tendencies/forces when translating the ST from English to Turkish. Karabulut and Erguvan concluded that the translation produced was target-oriented, focusing on the skills and abilities of the children, and exhibited eleven out of twelve deforming tendencies. However, the findings of the current study did not align closely with the study conducted by Afzali and Sanayi (2020), as they analyzed a smaller number of Berman's tendencies/forces when translating from Arabic to Persian. Nevertheless, based on our results, it can be inferred that the translator remained faithful to the ST and only occasionally omitted any ST words in her translation.

5. Conclusion

Any criticism of the translation should be based on a detailed analysis of both the ST and the TT. This can be achieved through a systematic model of translation criticism that provides the critic with comprehensive instructions to form an objective judgment. The purpose of this study was to critique the Persian translation of Atwood's (2000) *The Blind Assassin*, using Berman's (2012) concept of deforming tendencies/forces, in order to identify the types of tendencies the translator employed in their translation and determine their orientation towards the ST or the TT. The results showed that Asayesh (2003) aimed to remain faithful to the TT and tried to convey the meaning of cultural elements to the target audience in the best possible way through deforming tendencies/forces and "the destruction of the letter in favor of meaning" (Berman, p. 252). However, she was not entirely successful in some cases, such as exoticizing vernaculars. Overall, although Asayesh attempted to produce a translation that was clearer, more elegant, more fluent, and purer than the original, she was not more or less successful in doing so. Moreover, her translation did not align with Berman's ST-oriented approach to translation. According to Berman, the primary focus should be on literal translation, with the translator closely attending to the form, structure, and specific signifying processes of the original work, rather than simply conveying its meaning.

The outcomes of the current study provide several recommendations for those responsible for improving translation studies, especially in the area of trancism, as well as for course designers and curriculum developers. Given the scarcity of proficient translation instructors within Iranian academic institutions, it is advised that those responsible for enhancing the status of translation in Iran prioritize the educational domain. This entails deliberately cultivating qualified translation instructors by recruiting individuals with a Ph.D. in Translation Studies, particularly those who have graduated from domestic universities and have a keen interest in the pedagogy of translation.

However, it should be noted that this cohort may be limited in size. This approach advocates for prioritizing candidates with specialized expertise in translation studies over individuals with backgrounds in Applied Linguistics and Literature. Such a strategy aims to encourage Ph.D. graduates to promptly enter the teaching profession, discouraging them from diverting into unrelated activities, such as English language instruction. Furthermore, it is recommended that authorities in the field organize seminars and workshops focused on trancism for individuals passionate about this aspect of translation, including translation educators seeking to refine their knowledge and skills in trancism. If hosting an adequate number of domestic events proves challenging, an alternative option is to facilitate participation in international seminars and workshops. This approach not only ensures the qualification of translation educators but also empowers student trainees to develop substantial proficiency in this intricate yet captivating realm of research.

In addition to cultivating skilled instructors, it is essential to incorporate a wider range of courses on trancism into the curriculum for translation students. These courses should cover both theoretical foundations and practical applications, with a greater focus on the latter. This approach highlights the significance of trancism as a distinct area within the broader field of

translation studies, capturing the interest of students and researchers. By prioritizing trancism, the formation of research groups, the growth of translation critics, and the publication of scholarly works are anticipated. These initiatives will also contribute to improving the quality of translations as translators recognize the importance of subjecting their work to critical evaluation. The emphasis on trancism in the curriculum plays a crucial role in fostering a culture of awareness and improvement in the field of translation in Iran. This duty should be taken into consideration by course designers and curriculum developers.

REFERENCES

- Abdi, H. (2023). Criticizing the Persian Translation of Nabokov's Laughter in the Dark Based on Toury's Target-Oriented Approach to Trancism. *International Journal of Language, Linguistics, Literature and Culture*, 2(1), 1-10. <https://doi.org/10.59009/ijlllc.2023.0011>
- Abdi, H. (2021a). Examining the appropriateness of Reiss's functionalist-oriented approach to trancism. *Theory and Practice in Language Studies*, 11(5), 561-567. <http://dx.doi.org/10.17507/tpsl.1105.15>
- Abdi, H. (2021b). Providing a critical appraisal of the Persian translation of Coelho's the Devil and Miss Prym on the basis of House's revised model of trancism. *Journal of Translation and Language Studies*, 2(2), 10-18. <https://doi.org/10.48185/jtls.v2i2.286>
- Abdi, H. (2019). Employing translation strategies as a dilemma for Iranian translators: the case of M.A. translation students with the special attention to their gender. *International Journal of Sciences & Applied Research*, 6(7), 1-17. <https://www.ij sar.in/archiveslist.aspx?id=5055>
- Afzali, F., & Sanayi, H. (2020). Evaluation of Tahereh Saffarzadeh's translation techniques based on Antoine Bremen's text distortion factors (A Case study of Surah An-Nisa'). *Linguistic Researches In The Holy Quran*, 9(1), 137-152. <https://ensani.ir/file/download/article/1605965096-9813-99-1-9.pdf>
- Akar, F., & Niami, M. (2021). Investigating translation strategies and translatability of fixed expressions in The Blind Owl by Hedayat. *Journal of new advances in English Language Teaching and Applied Linguistics*, 3(2), 669-688. <https://doi.org/10.22034/Jeltal.2021.3.2.7>
- Alavi, T., & Noroozi, I. (2020). Graveyard Based on House's Translation Quality Assessment Model." *Journal of Language and Translation*, 10(1), 27-36. <https://doi.org/10.30495/TTLT.2020.673575>
- Atmowardoyo, H. (2018). Research methods in TEFL studies: Descriptive research, case study, error analysis, and R & D. *Journal of Language Teaching and Research*, 9(1), 197-204.
- Atwood, M. (2003). *The blind assassin* (S. Asayesh, Trans.). Tehran: Gognoos Publishing House. (Original work published 2000).
- Atwood, M. (2000). *The blind assassin*. Toronto: McClelland and Stewart.
- Baker, M. (2011). *In other words: A course book on translation*. London: Routledge
- Berman, A. (2012). Translation and the trials of the foreign. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (3rd ed., pp. 240-253). London and New York.
- Desai, V. (2020). Translation and translation criticism: Probing a reciprocal interrelation. *Translation Today*, 4(2), 21-36. <https://doi.org/10.46623/tt/2020.14.2.ar2>
- Faryad, W., Aziz, A, Bibi, T, & Abdul-Rahaman, M. (2021). The application of House's model of translation quality assessment on Pakistani fictionist Saadat Hasan Manto's short story. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 20(5), 1308-1318. <https://doi:10.17051/ilkonline.2021.05.146>

- Goddess (2023). In *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
- Hatim, B., & Mason, I. (2000). Politeness in screen translation. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 430-445). London: Routledge.
- Hedayati, Elham, and Mohammad Yazdani. "Translation Quality Assessment Based on House's Model: English Translations of Iran's Supreme Leader Letters to European Youth." *Journal of Foreign Language Teaching and Translation Studies*, 5(2), 99-120. <http://doi.org/10.22034/EFL.2020.230069.10399>
- House, J. (2015). *Translation quality assessment: Past and present*. London: Routledge
- Iser, W. (1978). *The act of reading: A theory of aesthetic response*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Karabulut, E., & Erguvan, M. (2020). Translating children literature: a Bermanian analysis of the Turkish translation of Charles Dickens's A Christmas Carol. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, (19), 765-779. <https://doi.org/10.29000/rumelide.752810>
- Koller, W. (1995). The concept of equivalence and the object of translation studies. *Target*, 7(2), 191–222. <https://doi.org/10.1075/target.7.2.02kol>
- Lefevere, A. (2000). Mother courage's cucumbers: Text, system and refraction in a theory of literature. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 223-249). London: Routledge.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London: Routledge.
- Naude, A. J. (2005). Translation and cultural transformation: The case of the Afrikaans bible translations. In Hung, E. (Ed.), *Translation and cultural change: Studies in history, norms and image-projection* (pp. 19-42). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. London: Prentice Hall.
- Popovic, A. (1970). The concept "shift of expression" in translation analysis. In J. S. Holmes (Ed.), *The nature of translation* (pp. 78-87). Western Australia: The Hague.
- Reiss, K. (2000). *Translation criticism- the potentials & limitations: Categories and criteria for translation quality assessment* (E. F. Rhodes, Trans.) Manchester: St. Jerome Publishing. (Original work published 1971).
- Sherrif, K. M. (2008). Reviewing translations: Translator's invisibility revisited. *Translation Today*, 5(1&2), 26–31. https://www.Translation_Today_Vol.5_Issue.1_2_2008_20190424-5432-cxwbox-libre.pdf
- Tezcan, T. (2015). Applicability of translation criticism approach to different text types [Master's thesis, Hacettepe University]. Hacettepe Digital Archive. <https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/1288/b360d885-5a6d-454f-9354-11fcff4939b7.pdf>
- Toury, G. (2012). *Descriptive translation studies – and beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- van den Broeck, R. (1985). Second thoughts on translation criticism: A model of its analytic function. In T. Hermans (Ed.), *The manipulation of literature: Studies in literary translation* (pp. 54–64). London: Routledge.

EXPANDED SUMMARY

The concept of *trancism* encompasses the critical examination of translations as independent texts, serving specific purposes and functions within the target language, literature, and culture. Desai (2020) emphasizes the importance of viewing translations through this lens, urging scholars to meticulously dissect them in order to understand their unique contributions. Central

to this discourse is the recognition of translation as a nuanced process, influenced by various factors such as cultural norms, historical context, and subjective judgments. Naude (2005) and Iser (1978) contribute to this understanding by highlighting the necessity of systematic analysis to unravel the complexities inherent in translated works.

Despite the inherent value of critique in translation studies, challenges persist in maintaining objectivity. Desai (2020) sheds light on external influences, particularly the impact of publishers' criteria and space limitations, which may compromise the integrity of evaluations. These factors often lead to subjective judgments, detracting from the overall quality of critique within the field. Addressing subjectivity is crucial, as Holmes (cited in Abdi, 2021a) argues, advocating for a shift towards a more systematic approach grounded in objective criteria. Reiss (2000) echoes this sentiment, emphasizing the need for structured evaluation methodologies to mitigate subjective biases.

Berman's (2012) systematic model of *trancism* emerges as a viable framework for objective evaluation, offering a comprehensive toolkit for critics. Central to Berman's approach are twelve deforming tendencies that provide a structured lens through which translations can be analyzed. Applying this model to the Persian translation of Atwood's (2000) *The Blind Assassin* conducted by Asayesh (2003), reveals insights into the translator's approach and the inherent challenges of *trancism*.

Despite Asayesh's (2003) diligent efforts, the analysis reveals shortcomings in maintaining linguistic patterns and vernacular networks, suggesting a departure from a strictly source-oriented approach. While Asayesh's translation aims to bridge cultural gaps and convey the essence of the original text to Persian readers, the study underscores the complexities of *trancism* and the inherent tensions between fidelity and adaptation. These findings underscore the importance of systematic evaluation methodologies in guiding translators and critics alike, facilitating a deeper understanding of the translation process.

Moving forward, recommendations for advancing *trancism* within Translation Studies are outlined, emphasizing the need for structured curriculum frameworks and professional development initiatives. Prioritizing *trancism* in Translation Studies curricula is crucial, as it equips students with the critical skills necessary to navigate the complexities of translation. By integrating theoretical foundations with practical applications, students can develop a nuanced understanding of *trancism*, fostering a culture of inquiry and refinement within the field.

Moreover, cultivating proficient instructors is essential for nurturing the next generation of translation scholars and practitioners. By recruiting individuals with expertise in translation studies and providing targeted training opportunities, academic institutions can foster a community of scholars committed to advancing *trancism*. Professional development initiatives, such as seminars and workshops, offer avenues for ongoing learning and collaboration, enriching the discourse surrounding translation critique.

Furthermore, international collaborations and exchanges can enrich the *trancism* discourse, fostering cross-cultural dialogue and sharing best practices. By engaging with scholars and practitioners from diverse linguistic and cultural backgrounds, Translation Studies can transcend geographical boundaries, enriching the global discourse on *trancism*.

In conclusion, *trancism* represents a critical juncture within Translation Studies, offering insights into the complex interplay between STs, target audiences, and cultural contexts. By embracing systematic evaluation methodologies and fostering a culture of inquiry and collaboration, Translation Studies can navigate the complexities of *trancism*, enriching our understanding of translated texts and their broader cultural significance.

A Case Study on Translation, City, and Migration: Translation of the Novel 'Honour' by Elif Shafak into Turkish

Çeviri, Kent ve Göç Üzerine Bir Örnek İncelemesi: Elif Şafak'ın 'Honour' (İskender) Romanının Türkçeye Çevirisi

Araştırma Makalesi / Research Article

Barış Can AYDIN*

*Arş. Gör., Çağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Mersin, Türkiye, e-posta: bariscanaydin@cag.edu.tr, ORCID:0000-0002-8268-6020

ÖZET

Göç, kökleri insanın varoluşuna kadar uzanan bir olgudur. Göç, farklı dil ve kültürlerin dünyanın farklı yerlerine aktarılmasını sağladığından, diller arasında etkileşim ve etki kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla çeviri bu etkileşim sürecinde daha da önem kazanmış ve toplumun farklı kesimleri arasındaki kültürel bütünleşme açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Londra'ya göç eden Kürt asıllı Türk bir ailenin hikâyesini ve aile üyelerinin İngiliz kültürüyle etkileşim ve entegrasyon konusunda verdiği mücadeleyi anlatan Elif Şafak'ın 'Honour' (İskender) adlı romanına odaklanmaktadır. İngilizce yazılıp Türkçeye çevrilen roman, göç ve çeviriye ilişkin birçok teorinin rehberliğinde incelenmekte ve analiz sonucunda elde edilen bulgular, göç olgusunun çeviri kalitesi üzerinde yadsınamaz bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada göçün çeviri kalitesi ve romanda yer alan kültürel unsurlar üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Yazarın bir dünya vatandaşı olarak kendi deneyimlerini derinlemesine incelenmekte ve edebi eserlerindeki ikili kimliği yansıtmaktadır. Kuramsal çerçevede ise çeviri ve göç arasındaki ilişkiden yararlanarak kültürel entegrasyonun önemini ve çevirmenlerin kültürel unsurları aktarmada karşılaştığı zorlukları vurgulanmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, makalede göçün edebiyat çalışmaları üzerindeki etkisi incelenmekte, göç ve çevirinin içerdiği güç ilişkileri ve anlam üretimi vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Çeviri Bilim, Çeviri ve Şehir, Kültürel Entegrasyon, Kültürel Çeşitlilik

ABSTRACT

Migration is a phenomenon, which roots back as old as the existence of human beings. As migration provided the transfer of different languages and cultures to different parts of the world, the interaction between languages and their influence on each other inevitably occurred. Therefore, translation gained greater importance in this process of interaction, and it played an important role in terms of cultural integration between different members of society. This study focuses on Elif Shafak's novel entitled 'Honour', which tells the story of a Kurdish-originated Turkish family who migrated to London and the struggle of the family members in terms of interaction and integration into British culture. The novel, which is written in English and translated into Turkish is analyzed with the guidance of numerous theories related to migration and translation, and the results demonstrate the fact that the phenomenon of migration has an undeniable effect on the quality of translation. The study explores the impact of migration on the quality of translation and the cultural elements present in the novel. It delves into the author's own experiences as a global citizen, reflecting a dual identity in her literary works. The theoretical framework draws on the relationship between translation and migration, emphasizing the importance of cultural integration and the challenges faced by translators in conveying cultural elements.

Furthermore, the article examines the impact of migration on literary studies, emphasizing the power relations and meaning production involved in migration and translation.

Keywords: Migration, Translation Studies, Translation and City, Cultural Integration, Cultural Diversity

1. Introduction

It is an undeniable fact that translation has revealed due to the requirement of people who speak different languages to understand each other and ‘exist’ in different cultures and thanks to migration, which is a phenomenon as old as humanity itself has contributed to translation to be part of several different cultures in terms of building bridges between each other. Since migration affected not only Translation Studies but also several other branches of arts and social sciences including literature, sociology, architecture, and the like, a brand-new branch of social sciences entitled ‘Migration Studies’ is revealed. As Larsen (2016) states: “As disciplines, neither migration studies nor translation studies belong to the field of literary studies in their own right. Migration has for many years been a field within social and cultural studies and is now acquiring increasing urgency in today’s geopolitical context. But with the rapidly growing number of works representing various experiences of migration, it has also irrevocably entered literary studies. (p. 1). Therefore, numerous theories related to migration and its relationship with translation have been developed throughout decades, thanks to the literary works which are created by the ‘foreigners’ and ‘immigrants’ in different geographies and their requirement to be translated.

Larsen (2016) explains the appearance and development of the theories related to translation studies and migration as follows:

“These recent developments have made migration studies and translation studies ripe for literary scholars working from a world literature perspective. They have added a political awareness, in as much as both migration and translation involve power relations, the power of place, and the power of meaning production. Moreover, they have added a much-needed theoretical and contextual ramification to literary studies, which has been mainly closed in on itself since its emergence in Europe as an academic research field around 1800.” (Larsen, 2016, p. 2)

It is almost impossible to think of the city and migration separately since numerous metropolitan cities in Europe and America have been shaped by the migrations and immigrants coming from all around the world. Thus, diversity in terms of culture, languages, arts, and lifestyle is an inevitable and inseparable part of those metropolitans, and their reflections on literary works like novels are vividly visible. Since literature is a universal phenomenon, reflections of the aforementioned elements of migration also shaped the translation of the literary works written by the immigrants or told the story of migrants and migration.

As Simon (2012) emphasizes:

Diversity, transfer, and circulation among languages are part of all ‘natural’ urban life. As global migration increases, the realities of urban multilingualism have become all the more evident in cities around the world, whether it be through short conversations on cell phones, multiple scripts on storefronts and the screens of bank machines, or the texts of public art (p. 126).

In this study, *'Honour'*, which is a novel by Elif Shafak is studied through the guidance of theories related between migration, city, and translation. The reason behind choosing such a novel is the fact that it is set in London, which can be considered the 'heart of immigration' due to its cosmopolitan population which remained 'multicultural' and 'multilingual throughout the centuries. Since the plot of the novel is not limited to the city of London but also several other cities and settlements in Türkiye such as Istanbul, Urfa, as well as a village near the Euphrates, and also Abu Dhabi, the diversity of socio-cultural and linguistic differences is visible on every page of the novel and therefore its translation into Turkish.

Moreover, since the protagonists of the novel are the members of a Kurdish-originated Turkish family, who migrated from an East-Anatolian village to Istanbul, then to London, several cultural elements are included in the novel, translation of which can be considered as 'challenging' for translators not only in Turkish but also in several other target languages.

Furthermore, another reason for choosing such a novel as a case study is the identity of the author, Elif Shafak, who was born in Strasbourg, France, and gained the opportunity to live in different parts of the world like Madrid and Amman during her childhood, due to the career of her mother as a diplomat then returned to Ankara after divorce of their parents. That is, the author herself also experienced what is living abroad like and found the opportunity to compare different cultures, namely Turkish and non-Turkish cultures during her life, not only because of her childhood but also her career as an emigrant in the United States thanks to her scholarship as a Ph.D. student in early 2000s. ('Elif Shafak', n.d.) Therefore, it can be easily concluded that she reflected her own 'dual-identity' in her novels, and since she had authored most of her novels in English, which is not her native language and they were translated into Turkish later, her novels can be considered as good choices as 'case' for studies related to 'translation and migration' or 'translation and cities'.

Numerous examples of the phrases extracted from the novel can be considered as examples of cultural turn and migration-related issues, as well as describing distinguished features of the aforementioned cities and their populations.

The descriptive translation theory, which is utilized in this study is that of Gideon Toury, which is based on three norms, respectively, preliminary norms, operational norms, and textual-linguistic norms. (Toury, 1995) Toury's theories, which are introduced in his article entitled *'The Nature and Role of Norms in Translation'* in 1978 and improved in his seminal work entitled *'Descriptive Translation Studies and Beyond'* in 1995 are highly related with decisions made by the translator, which are mainly based on strategies of domestication and foreignization. The reason behind using such a theory in this study is that decisions that were made by translators are mainly based on policies of the publishing house, as well as cultural and linguistic differences of the source and target languages and cultural background of readers and protagonists of the novel.

Results of the study, which can be concluded from the examples extracted from the novel are presented in the chapters entitled 'Discussion' and 'Conclusion' by justifying them as proof of the theories related to the relationship between translation and migration and cities.

2. Theoretical Framework

Globalization, which is a phenomenon that triggered immigration and compelled people to live in metropolitan cities, also contributed to language, culture, and literature in almost every part of the world, particularly in Western societies. Furthermore, wars and economic underdevelopment in the non-western parts of the world made people migrate to European countries or the United States massively. This migration gave birth to different societies in such countries that speak languages other than the official language of the country. Thus, translation started to play a major role in the daily lives of locals and migrants in cosmopolitan cities like London, Paris, New York, and many others. In the aforementioned cities, it is almost impossible for people to hear a single language while walking in the central avenues. Therefore, it can be easily concluded that notions of translation, city, and migration are correlated and their relationship with each other contributed to numerous renovations in science, art, and literature. That is, the immigrants created their own culture through the branches of arts like music, cinema, and literature as well as affected the ‘identity’ and environment of the city through ghettos, or local neighborhoods such as Chinatown in New York or those which were settled by Syrian and Afghan Migrants in Türkiye.

As Larsen (2016) asserts:

As disciplines, neither migration studies nor translation studies belong to the field of literary studies in their own right. Migration has for many years been a field within social and cultural studies and is now acquiring increasing urgency in today’s geopolitical context. But with the rapidly growing number of works representing various experiences of migration, it has also irrevocably entered literary studies (p. 1).

According to Polezzi (2012), both translation and migration are related to different forms of mobility. (p. 347) The difference between mobility in migration and translation is explained by using the metaphor of ‘boundaries’, in the act of migration, people pass the geographical boundaries through the state borders or natural geographical borders like oceans, mountains, etc., while in the process of translation, the phenomenon of boundary is conceptualized primarily as the movement of texts across linguistic boundaries. (Polezzi, 2012, p. 347) Polezzi (2012) also emphasizes that “Foregrounding the connection between migration and translation, however, highlights the fact that cultures, languages, texts, and people often move together and that the permeability (or otherwise) of any borders to one type of movement also carries implications for the others.” (p. 347)

Polezzi also considers migrants as both objects and agents of translation:

Studying migration from a translation perspective (and vice versa) reminds us that ‘the everyday life of today’s cities unfolds through the continuous negotiation on linguistic, historical and cultural heterogeneity, carried on through the human meaning machine’s prodigious powers of comprehension, improvisation, and adaptation” (Pratt, 2010, p. 95, as cited in Polezzi, 2012, p. 347)

In 1995, Gideon Toury published ‘*Descriptive Translation Studies and Beyond*’, a pivotal text in the field of descriptive translation studies. This book features an updated version of his influential 1978 article ‘*The Nature and Role of Norms in Translation*,’ in which he proposed several norms to evaluate the equivalence between source and target texts (Toury, 1978 in Venuti, 2004, p. 202). These norms are divided into three main categories:

Preliminary Norms: These norms involve the initial choices made by the translator, such as the time period, cultural context, and specific language reflecting the literary style, as well as the overall translation strategy followed during the process. Preliminary norms also include the 'directness of translation,' referring to the decision of whether to use an intermediate language. As an illustration, an English novel could be translated directly into Turkish or through an English version, depending on the publisher's decision, which are mainly related on customs, traditions and socio-cultural norms of Türkiye (Toury, 1995, p. 58).

Operational Norms: These norms refer to the specific changes and interventions the translator makes in the target text. This includes actions like omissions, additions, or modifications of the source text, such as altering the placement of words or phrases to achieve equivalence (Toury, 1995, p. 58).

Textual-Linguistic Norms: These norms describe the translator's approach to either 'domesticate' or 'foreignize' the source text through the language used in the translation. Since each language has unique figures of speech and idiomatic expressions, the textual-linguistic norms can vary widely between different translations of the same text (Toury, 1995, p. 58).

Toury (1995) also outlined three procedures for assessing the quality of translation in target texts (Toury, 1995, p. 38):

Assessing Acceptability: Evaluating how acceptable the target text is within the cultural and literary context of the source language.

Comparative Analysis: Comparing the source and target texts to identify changes in expressions and other translation-related issues, describing the relationship between corresponding expressions in both texts.

Evaluating Results: Analyzing the results of the comparison to identify the consistent and varying elements in the target text.

These norms and procedures form a comprehensive framework for understanding and assessing translation quality, making Toury's work a cornerstone in the study of translation norms and practices.

Venuti (2004) asserts that Toury's target-oriented approach displaces adequacy as the sole criterion for translation evaluation. He argues that shifts are inevitable and even necessary for acceptability within the target culture. These shifts, guided by target norms, constitute a form of equivalence reflecting the receiving culture's context. (p. 123)

3. Biography of Elif Shafak

Elif Shafak was born on October 25, 1971, in Strasbourg, where her father was continuing his Ph.D. studies at the time. Her father is a social psychologist and academic Nuri Bilgin, and her mother is a diplomat, Şafak Atayman. Shortly after her birth, her parents divorced and she was raised by his mother in different parts of the world. She used her mother's name as her surname during her career as an author. She attended secondary school in Madrid, Spain where his mother worked as a diplomat. After living in Amman for a while, she came to Türkiye to live

with her grandmother. After completing her high school education at Ankara Atatürk Anatolian High School, Shafak continued her higher education at the Middle East Technical University, Department of International Relations. She took her master's degree in the Department of Women's Studies at the same university in 1996. After her master's thesis entitled '*Destructuring Woman in Islam within the Context of Bektashi and Mawlawi Thought*', she took her Ph.D. degree from the Middle East Technical University, Political Science. Her doctoral dissertation was titled "Women Prototypes of Turkish Modernization and the Limits of Tolerance for Marginality".

During her graduate studies, she published her short story book entitled '*Kem Gözlere Anadolu*' in 1994 and her first novel, '*Pinhan*' in 1997, which was awarded the Mevlana Grand Prize by Kombassan Foundation in 1998. After her doctorate, she moved to Istanbul and wrote the novel entitled '*Şehrin Aynaları*' in 1999. She gave lectures on "Türkiye and Cultural Identities", and "Women and Literature" at Istanbul Bilgi University for a while. She was recognized by a wide readership with her novel '*Mahrem*', which won the Turkish Writers Union Award in 2000. This was followed by the books entitled '*Bit Palas*' in 2002 published two years later, '*Araf*' in 2004. ('Elif Shafak', n.d.)

Shafak, who went to the USA for post-doctoral work with a scholarship given to artists, gave lectures at various universities. During the 2003-2004 academic year, she was an assistant professor and lectured at the University of Michigan. Shafak, who later worked as an assistant professor in the Department of Near Eastern Studies at the University of Arizona, gave lectures on different topics such as: 'Literature and Exile', 'Memory and Politics', and 'Sexuality and Gender in the Muslim World'. ('Elif Shafak', n.d.)

Shafak has become best-selling literary works in the shortest time in the history of Turkish literature with her novel '*Aşk*' ('*The 40 Rules of Love*'), published in 2009. Shafak, whose works have been translated into more than 50 languages, was included in the BBC's "100 Novels That Shaped the World" list with her novel "The 40 Rules of Love". In 2017, she was selected as one of the "12 people who will make the world a better place" by the United States-based Politico magazine. In 2021, she was included in the BBC 100 Women list for France. She is also Türkiye's highest-paid writer according to Forbes magazine in 2017. ('Elif Shafak', n.d.)

4. Brief Information on '*Honour*'

The novel was published in Türkiye with the title '*İskender*', which is also the name of the protagonist of the novel published by Turkish Publishing House entitled 'Doğan Kitap' in July 2011. The novel was originally written in English and translated into Turkish by Omca Korugan with the help of Elif Shafak. The novel revolves around Iskender, an anti-hero, and tells the situation of immigrants through a family of Turkish-Kurdish origin migrated to London. While various opinions were expressed about the cover design upon its release, it was also alleged that the novel was plagiarized from the novel entitled 'White Teeth' by Zadie Smith. ("İskender (Roman)", n. d.)

The novel also draws attention with the cover of its Turkish edition, in which the author herself was dressed like a man that symbolizes the protagonist, has been translated into more

than 50 languages around the world and published in English by prestigious publishing houses including Penguin Books in Britain. (“İskender (Roman)”, n. d.)

4.1. Summary of the Novel

The novel is mainly about the mother-son relationship in a Kurdish-originated Turkish family, in which the honor killing takes place. The narrator is a girl named Esmâ from this family.

Adem, who is the father of the narrator has an alcoholic father who usually loses his temper after becoming drunk. Adem meets Cemile (‘Jamila’ in English Edition) in the village where he went for military service and falls in love with her. After learning that Cemile was raped when she was young, he marries her identical twin, Pembe. From this unhappy marriage, 3 different children named Esmâ, İskender (‘Alexander’ in the English Edition), and Yunus are born. The eldest of three children, Alexander has a character, who has a tendency of violence and crime. Esmâ has a romantic character and dream of being an author. Yunus, who the youngest one tries to understand the world but hangs out with anarchist groups in London because of the girl he falls in love with.

After making money from gambling, Adem cheats on Pembe with a woman named Roksana, whom he met while gambling and leaves his family. Then he moves to Abu Dhabi to work as a construction worker.

Pembe has to take care of her children herself. Continuously sending letters to her identical twin, Cemile, Pembe meets an older Greek-originated man named Elias at the patisserie in London. They continue to meet secretly. However, Yunus, the son of Pembe, sees the two of them together and keeps it a secret.

Tarık (‘Tariq’ in English Edition) Bey, the uncle of these children learns the relationship between Pembe and Elias and finds the solution by meeting with Alexander. Tarık Bey tells Alexander that this is a matter of honor and that he must resolve it. Alexander is confused. He Hatip, a religious friend of his. What Hatip said is that he must explain the situation to his father. However, his father remains indifferent to the situation then Alexander decides to solve the problem by himself. He secretly follows Pembe and Elias for a while. Cemile, who learns this incident through a letter sent by her twin sister leaves her hometown, a village near Euphrates, and comes to London.

On the other hand, Alexander sees her mother’s identical twin Cemile while shopping and he confuses her with her mother Pembe. She stabs Pembe for the intention of killing her mother for the sake of ‘honour’ and becomes convicted. Years before Alexander’s release, he learns from his sister Esmâ that his mother is alive and that the person he killed is his aunt instead of her.

While these events are taking place, Pembe lives in the place brought by Yunus, secretly. This place is the anarchists’ house where the girl that Yunus fell in love with is also staying. Pembe always thinks that she is responsible for these events. After a while, Pembe returns to his homeland in Türkiye.

While in prison, Alexander constantly thinks about how to get his mother to forgive him. In prison, he meets a person named Zışan ('Zeeshan' in English Edition) who says that God sent him. This person, who is sentenced innocently, corrects Alexander and thinks that the reason behind his imprisonment is a changing Alexander's character through meditation and preaching related to Sufism and Mysticism. When Alexander is released, he encounters her sister, Esmâ and learns that his mother passed away a year ago. Alexander feels guilty because of remorse and Esmâ is still angry with her brother.

5. Case Study: A Comparative Analysis of Translation of the Novel into Turkish

5.1. Identity and Culture of Family Members as an Immigrant

In the novel, even the names of the characters differ in Turkish and English editions as mentioned in the previous chapter. Examples demonstrate several details related to the struggle of the family members in terms of identity, cultural differences, language barriers and integration problems.

Example-1

ST: "When they returned to Istanbul the boy was registered at the office of the local registrar. Though several years late, with a lot of pleading and a substantial bribe, his existence was legally accounted for. The name written on his card when he started school was Iskender Toprak. **'A name worthy of a world leader,' Pembe said. By then she had learned who Alexander the Great was.** So it was that her first child, the apple of her eye, would become 'Askander' in Kurdish and İskender in Turkish. When the family immigrated to London, to the children and teachers in his school, he was Alex – and this was the name he would be known by in Shrewsbury Prison, by convicts and guards alike."

TT: "İstanbul'a dönünce çocuğu nüfusa kaydettirdiler. Beş sene gecikmiş olsalar da yalvar yakar ve biraz da rüşvet karşılığında tamamlandı kayıt. Okula başladığında yoklama kartına yazılan isim İskender Toprak'tı. İşte böylece Pembe'in ilk çocuğu göz bebeği oğlu Kürtçede 'Askander', Türkçede İskender Londra'ya göçtüklerinde ise okul arkadaşlarının dilinde Alex oldu yıllar sonra hapisanede mahkûmlar ve gardiyanlar arasında gene bu isimle bilinecekti."

Moreover, the sentence written in bold in the Source text is omitted in the Target text, since the name Alexander is not even mentioned in the Turkish edition at all.

Example-2

ST: "Either way I didn't give a toss. I, myself, would have left the nameplate anonymous. That would have been more decent, more straightforward. It would be my way of saying nobody lived here. Not really. We didn't live in this flat, only sojourned. Home to us was no different from a one-star hotel where Mum washed the bed sheets instead of maids and where every morning the breakfast would be the same: white cheese, black olives, **tea in small glasses – never with milk.**"

TT: “Benimse umurumda değildi. Bana sorsalar boş bırakırdım isim yerini. Öylesi daha doğru olurdu. Burada kimse yaşamıyor anlamında. Biz bu dairede barınmıyorduk ki geçici ikametti bizimkisi. Ev dediğimiz tek yıldızlı otelden farksızdı çarşafı oda hizmetçileri yerine annem yıkıyordu ve kahvaltı her sabah aynıydı: beyaz peynir siyah zeytin cam bardaklarda **demli çay.**”

Translation of the paragraph, which is narrated by İskender as a prisoner, gives details about the cultural differences between British and Turkish culture in terms of breakfast, as well as the differences between the living conditions of immigrants in London.

Details related to the service of tea draw attention to this example. Because ‘*tea in a small glass*’ is translated into Turkish as ‘*demli çay*’ and the phrase ‘*never with milk*’ is omitted, since it refers to the ‘British Tea Culture’, which can be thought of as less known among Turkish readers.

Example 3

ST: “Arshad might someday play in League Division One, for all I knew. He could fill his pockets **with pictures of the Queen** and his car with gorgeous birds, but people like us would always be outsiders.”

TT: “Arşad ileride bir gün pekala birinci ligde oynayabilirdi. Ceplerini **mangırla** arabasını fıstıklarla doldurabilirdi ama bizim gibiler her zaman dışlanmaya mahkûmdu. Yabancı geldiyse yabancı giderdin kaçarı yoktu.”

Moreover, the situation of the character named Arshad (‘Arşad’ in Turkish Edition) a Pakistani immigrant friend of İskender, is also compared with that of İskender, by emphasizing that Pakistani immigrants are closer to the British culture and more acceptable for the British society since they were once a colony of the British Empire. What is more, the phrase ‘picture of Queen’ which refers to the Bills of Pound Sterling is translated into Turkish as ‘mangır’, which is slang for money in Turkish.

Example-4

ST: “We Topraks were only passers-by in this city – a half-Turkish, half-Kurdish family in the wrong end of London.”

TT: “İngilizlerin bizi kendi dengi gibi görebileceklerini düşünmek rüzgara karşı işemek gibiydi. Bazıları sevgiden barıştan kardeşlikten dem vurmayı adet edinmişti. Ama sonra hayatın gerçekleri bütün o sevginin barışın ve kardeşliğin içine ediyordu. **Arşad’ın bunlara kafası basmıyordu ama ben farkındaydım. Toprak ailesinin Londra’nın yanlış yakasında oturan yarı Türk yarı Kürt bir ailenin bu şehirde kalıcı olmadığını çakozlamıştım.**”

The example above, which is narrated by İskender, in his diary that he kept when he was in prison also demonstrates his psychology as an immigrant. Furthermore, the word ‘*çakozlamıştım*’ which is an old-fashioned slang word in Turkish that means ‘to understand’ is used in the Target Text to emphasize the language of the immigrants, which is mainly based on slang. In terms of translation, a great amount of addition to the target text, namely phrase, which

is written in italic form, draws attention, since it criticizes British society and its discrimination against immigrants.

Another example that underlines the differences in immigrant identities, is the sentence that describes the accent of Roxanne, the Bulgarian-originated mistress of Adem when she speaks English:

Example-5

ST: “Her English had improved remarkably over the years, although her accent was still strong, unyielding. At times, she stressed her r’s deliberately, stretched out her u’s, replaced w’s with v’s. Since she couldn’t get rid of her accent, she made it even thicker, bolder, the way everyone in England expected a Russian to speak – for that’s what Roxana told each new person she met, that she was from Russia.”

TT: “Yıllar içinde İngilizcesi kayda değer şekilde ilerlemişti ama inatçı aksanı hala oldukça kuvvetliydi. Zaman zaman ‘r’lerin üstüne bastırıyor ‘u’ları uzatıyor bile bile ‘w’ların yerine ‘v’ diyordu. Madem kurtulamıyordu aksanından, en iyisi daha da ağırlaştırmaktı. İngiltere’de herkes bir Rus’un nasıl konuşmasını bekliyorsa o da öyle konuşuyordu. Ne de olsa yeni tanıştığı herkese Rus olduğunu söylüyordu Roksana.”

In the novel, the confusion of being bilingual or multilingual as an immigrant is also visible, especially in the diaries of Alexander that he wrote during his imprisonment:

Example-6

ST: “I was eight and Esma was almost seven when we came to England and saw from the top of a red bus the Queen’s Chiming Clock – that’s what we called Big Ben. We learned the language fast, unlike our parents, particularly Mum. It wasn’t the grammar that she didn’t get. It’s just that she didn’t trust English in general. Not that she was more comfortable with Turkish. Or even her native Kurdish. Words caused trouble, she believed. They made people misunderstand one another. Nor did she trust those who depended on jargon, such as journalists, lawyers or writers. Mum liked songs, lullabies, recipes and prayer, where the words – if they mattered at all – were only secondary.”

TT: “İngiltere’ye gelip kırmızı bir otobüsün tepesinden Kraliçenin Saat Kulesini (Big Ben’e böyle derdik) ilk gördüğümüzde Esma da, ben de çocuktuk daha. Büyüklerin, özellikle de annemin aksine çabucak öğrendik dili. Gramer filan değildi annemin zorlandığı. İngilizceye güvenmiyordu. Türkçede daha rahat olduğunu sanmam ya. Hatta anadili Kürtçede bile. Sözcüklerin başa bela olduğuna inanırdı. Onlar yüzünden insanlar habire birbirlerini yanlış anlıyordu. Dile bağımlı olanlara, mesela gazetecilere, avukatlara, yazarlara güvenmezdi. Kelimelerin önemsiz yahut ikincil olduğu şeyleri severdi – resimler, el işleri, ninniler, yemek tarifleri gibi.”

Example-7

ST: “At home, with us children, my mother spoke a Turkish that was peppered with Kurdish words. We answered her in English and spoke only English amongst ourselves. I always suspected she understood more than she revealed.”

TT: “Evdeyken bizimle, araya Kürtçe kelimeler serpiştirilmiş bir Türkçe konuşurdu. Bizse ona İngilizce yanıt verir, aramızda İngilizce kullanırdık. Annemin bize belli ettiğinden daha fazlasını anladığından şüphlenirdim hep.”

Moreover, the protagonist of the novel also explained the difficulties that he encounter while learning a new language as an immigrant. As the example below demonstrates, it is inevitable for an immigrant to get confused by idioms and other metaphoric expressions. In the translation of the novel, two different idioms are used instead of the equivalent of the idioms in the source text and target texts for expressing such a complication. It is also attention-drawing that two sentences in the source text, which are highlighted in bold in the example are omitted in the target text.

Example-8

ST: “Perhaps all immigrants shrink from a new language to some extent. **Take the brick-thick Oxford English Dictionary and show a new arrival a couple of pages, ask about a few entries.** Especially idioms and metaphors – they’re the worst. Imagine trying to crack the meaning of ‘**kicking the bucket**’. You learned the verb ‘to kick’ and you know what a damn ‘bucket’ is, but, no matter how hard you try, it just doesn’t sink in. **Rhetoric is a bit like red tape. It makes you feel small, vulnerable.**”

TT: “Belki göçmen olmak böyle bir şey. Her yabancı çekinir yeni bir dil öğrenmekten. Hele deyimler, onlar en kötüsü. ‘**Tahtalıköy**’ün anlamını çıkarmaya çalıştığınızı tahayyül edin. ‘Tahta’nın ne olduğunu öğrendiniz diyelim, ‘köy’ün ne olduğunu biliyorsunuz ama ne kadar uğraşırsanız uğraşın deyim bir anlam taşımayacaktır eğer dile yabancıysanız.”

5.2. Description of London, Istanbul, and Abu Dhabi in the Novel

In the novel, several descriptions related to demographic structure, nature and so on related to cities are visible, as well as living conditions of the Toprak family, who migrated from the Southeastern Anatolian region to Istanbul and London, as immigrants.

The example below refers to the Turkish idiom ‘*Stone and soil of Istanbul are made of gold*’ (*İstanbul’un taşı toprağı altındır.* in Turkish), which is a common saying among the people who migrated from other Anatolian cities to Istanbul to emphasize that Istanbul provides several opportunities to its residents. However, the quotation below refutes that saying.

Example-9

ST: “There were no **golden pavements** in Istanbul. Or anywhere else in the world. No dreams to pursue. Such things existed solely in legends and fairy tales. The real world with its real people resembled a mixture of sugar and soil, and was, more or less, of the same taste. Didn’t she know that?”

TT: “Yok altın değilmiş İstanbul’un taşı toprağı. Hiçbir yerin değilmiş ya. Peşinden gidilecek rüyalar yokmuş hayatta. Öyle şeyler yalnızca peri masallarında olurmuş. Gerçek dünya içindeki gerçek insanlarla toprağa bulanmış şeker benzemiş. Tadı güzel de olsa yen meyecek türden.”

Moreover, Istanbul is also described as a city that reminds bad memories to Iskender, since he spent his childhood there in slums and poverty as the period that Iskender was a child was the late 1970s, when the left-right conflict was continuing between radical communists and nationalist groups.

Example-10

ST: “It was several weeks after my circumcision in Istanbul. The wound had healed, and I had started to play in the street again. It must have been autumn. I remember the trees shedding their leaves and the cakes of mud on the roads. There was a canal near our house. We never swam there. The water was fetid, and smelly. People threw all sorts of things in it. Cans, bottles, boxes, plastics, and leaflets with Communist propaganda. Once somebody found a gun on the bank. On that day I was wandering along the canal, thinking about the gun. **Who had owned it? A bank robber? Or an assassin? Had the police found him? I must have been completely absorbed in my thoughts.**

TT: “İstanbul’da sünnetimden haftalar sonraydı. Yaram çoktan iyileşmiş tekrar sokakta oynamaya başlamıştım. Ağaçların tomurcuklandığını yolların çamurlu olduğunu hatırlıyorum. Evimizin yakınlarında bir kanal vardı. Orada yüzmezdik. Su pisti, kötü kokardı. Herkes eline geçeni atardı. Konserve kutuları şişeler kutular plastic eşyalar komünist broşürler. Bir keresinde bir tabanca bulunmuştu. **Bodrum kattaki evimize polis gelmişti. Oralarda oynarken görüldüm diye bana sorular sorduklarında kulaklarıma kadar kızardığımı hatırlıyorum. Benimle ilgisi yoktu ama kendimi nasıl da suçlu hissetmişim.**”

In this example, the Turkish version consists of the sentence, which can be translated as: ‘*Police arrived at our flat in the basement. I remember very well that I blushed when they asked me questions since they saw me while I was playing there. How guilty I felt despite not being involved.*’. However, the sentence is not included in the source text, instead, the source text includes some questions like ‘*Who had owned it? A bank robber? Or an assassin? Had the police found him?*’, which are omitted in the target text.

Istanbul is also described as a place, where the Toprak family keeps the traditions and rituals that they depend on and cannot perform when they move to England. Iskender narrates his last experience of eating meat when he was in İstanbul as follows:

Example-11

ST: “I was seven years old when I stopped eating meat. Each Eid we would ask God’s forgiveness for not being able to sacrifice an animal. The neighbors brought us meat, which was nice. But in our last year in Istanbul, Mum urged Father to buy a ram, and not just any ram, but a big one. We were going to England after all. Dad had found a job in a factory over there. God had opened a new door for us, and we duly had to thank Him.”

TT: “Et yemeyi bıraktığımda neredeyse yedi yaşındaydım. Her bayram kurban kesemediğimiz için Allah’tan af dilerdik. Komşular bize et getirirdi. Ama İstanbul’daki son senemizde annem babamı bir **adak** alması için zorladı hem de herhangi bir koç değil kocaman

bir tane. Ne de olsa İngiltere'ye gidiyorduk. Babam orada bir fabrikada iş bulmuştu. Allah bize yeni bir kapı açmıştı ve Ona şükranlarımızı sunmamız gerekiyordu usulünce.”

Moreover, while in the Turkish edition it is clearly stated that the ram to be slaughtered is an oblation for giving thanks to God for providing them the opportunity to migrate to England, in the English edition, such a reference does not exist.

Memories and differences in the perception of 'homeland' are also described in the novel, by comparing the children's recollections with those of her parents, as it is demonstrated in the example below.

Example-12

ST: “My recollections, however, were of a mixed nature. Perhaps, of the past they share together, children never remember the same bits as their parents. Once in a while, my mind ran back to the basement in that old house: the furniture upholstered in azure; the round, white, crocheted lace doilies on the coffee tables and kitchen shelves; the colony of mold on the walls; the high windows that opened on to the street... The flat etched in my memory was a dimly lit place where a crackly radio was on all day long and a faint odor of decay lingered in the air. It was always dusk there, morning or afternoon made little difference.”

TT: “Oysa Esmâ'nın İstanbul'a dair anıları karışık. İyisi de vardı kötüsü de. Belki de ebeveynler ile çocukların aynı dönemlere dair hafızaları birbirinden farklı olmaya mahkûmdu. Arada Esmâ'nın aklı bodrum katındaki o eski eve giderdi gök mavisi koltuklar sehpalarda dantel örtüler banyo duvarları ve tavanında küf kümeleri tavana yakın daracık pencereler... Hafızasına kazınan daire cızırtılı bir radyonun sürekli çaldığı ve havada her zaman hafif bir çürük kokusu olan loş bir yerdi. Sabah ya da öğleden sonra olması bir şey değiştirmezdi hep alacakaranlıktı.”

In the Example below, Adem's impressions of Abu Dhabi and comparison of its residents with the British. What is more, the bold lines describe the opinion of Adem on the integration issue, which is one of the major problems of immigrants. Translation of them into Turkish is rather detailed, therefore, the simple and brief style of the same sentences in the Source Text can be either because of censorship, namely the patronage of the publishing house, or the author's own decisions, aiming not to draw the reaction of the British society.

Example-13

ST: “A guest basking in the sun. Even the thought of it warmed Adem's heart. It had been eight years since he had come to London to work and **yet he was still an outsider, an interloper. All the other immigrants he knew of had fared much better and were happier, but not him.** Even if there was a brighter future here, especially for the new generation, he was not part of it. Surely, the Arabs would not be like the Brits and Abu Dhabi would not be London. No rain coming down in buckets, no pork sausages wrapped in glazed bacon as if to double the sin, no pint-sized kitchens in mouldy houses, no tomatoes without taste, no youngsters dyeing their hair purple and terrorizing the streets with their drunken madness The Brits were always polite: they spat in your face so courteously that you expected them to hand you a handkerchief

afterwards. **You could not come to blows with an English gentleman, for he would hit you with faint praise.**”

TT: “Güneşin tadını çıkaran bir misafir olacaktı. Düşüncesi bile içini ısıtıyordu. Adem’in. Sekiz yıl olmuştu şu Londra’ya geleli ama İngilizlerin güvenine mazhar olmak şöyle dursun hala yabancıydı, burada hala fazlalıktı. Tanıdığı bütün göçmenler ondan daha mesuttular. Onlar nasıl başarmışlardı uyum sağlamayı tutunmayı O neden kotaramamıştı. **Yepyeni bir kuşak yetişmekteydi, biliyordu. Ne kadar şanslı olduklarının farkında olmasalar da göçmenlerin çocukları gayet eğitilmiş, kabiliyetliydi.** Ama şayet burada parlak bir gelecek varsa bile Adem bunun bir parçası gibi hissetmiyordu kendini. Hayal etmeyi sürdürdü. Ne Araplar İngilizlere benzeyecekti ne Abu Dabi Londra’ya. Bardaktan boşanırcasına sağanak yağmayacaktı orada domuz sosisleri satılmayacak bir adımlık mutfaklarıyla kasvetli evler tatsız domatesler saçlarını mora boyayıp caddelerde naralar atan sarhoş gençler olmayacaktı. Her zaman kibardı İngilizler, kızıp eleştirirken bile bunu öyle zarifçe yaparlardı ki. **Bir İngiliz beyefendisiyle yumruk yumruğa gelmek mümkün değildi çünkü dövmek yerine imalı imalı överlerdi. Kelimelerle incitebilirlerdi. İngilizlerin insanı ne zaman takdir edip ne zaman yerin dibine batırdıklarını anlamak yıllarını almıştı.** Araplarla daha dolaysız olacaktı işler. Bir süre sonra çocukları da alabilirdi yanına.”

The example also demonstrates both negative and positive aspects between two different societies, namely Arabs and Brits are explained. However, the Turkish phrases related to the sarcastic manners of the British are described in a more detailed way, as it can be seen in the bold-written sentences.

5.3. Comparison of two translations in terms of Foreignization

Since the novel is about an immigrant family, diversity in languages is inevitably reflected in both source and target texts, by using the strategy of foreignization. Foreignization can be defined as a strategy of translation, which was revealed by Friedrich Schleiermacher, a 19th-century German philosopher, and kept its importance until today, particularly in literary translation. (Snell-Hornby, 2006, p. 4). The importance of the foreignization strategy is because of its function for reflecting authentic cultural elements such as names of foods, traditions, proverbs, idioms and so on. Considering that Shafak’s novel is based on an immigrant family that has a background of different languages and cultures, it is essential for the translator to utilize foreignization strategy in the target text.

Some of the Turkish and Kurdish culture-specific and religion-specific phrases remain the same in the source texts and are translated into Turkish as they are. When it comes to non-Turkish culture-specific items like those in Kurdish, Bulgarian, Greek, etc., all remain the same provided that written in italics, both in Turkish and English, and their meanings are explained through endnotes in both source and target texts. Therefore, both source and target texts can be easily considered as ‘hybrid’ or ‘*Tanslationeese*’, namely a language that contains a number of grammatically and syntactically incorrect phrases that are a mixture of several different languages and does not sound natural, in terms of language.

In the Oxford English Dictionary, the term '*transalionesse*' is defined as: "The style of language perceived as characteristic of (bad) translations; language in a translation which appears awkward, unnatural, or unidiomatic..." ('Translationese' n.d.)

Below are examples of applying the strategy of foreignization for the translation of the aforementioned 'culture-specific' words and phrases:

Example-14

ST: "Whenever Mum wished to praise a woman for her strength and skills, did she not say '*Devlet gibi kadın*'* What he didn't get was why on earth the punks would be upset with such women and their apparatuses. (*) 'She is a woman who is a state unto herself.'"

TT: "Annesi ne zaman bir kadının gücü ve becerisini övecek olsa '*Devlet gibi hatun yahu!*' derdi. Yunus'un anlamadığı şey Punk'ların bu tür kadınlar ve onların aygıtlarıyla ne alıp veremediklerinin olduğuydu."

Example-15

ST: "Buying two *simit** from a vendor nearby, they sat there on the stairs. The child fed half of his simit to the pigeons, while his mother watched with unseeing eyes."

(*) Bagels with sesame seeds.

TT: "Yakınılardaki simitçiden iki simit alıp basamaklara oturdular. Annesinin bakan ama görmeyen gözleri önünde simidinin yarısını güvercinlere yedirdi çocuk."

Example-16

ST: "'*Lokumcu geldi hanım, leblebilerim var,*'* he said in a singsong voice. She looked at him, her eyes wide with incomprehension. To her amazement, he laughed and said, 'I'm afraid that's about it. I only know a few words.'

'But how?'

'My grandmother was Greek,' he said. 'She was from Istanbul. She taught me one or two words. Oh, she loved that city.'

(*) Street vendor's cry: 'Lady, I have Turkish delight, chickpeas . .

TT: "'*Lokumcu geldi hanım, leblebilerim var.*' dedi adam Türkçe.

Şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış gözlerle baktı Pembe. Adam onun hayretine gülererek, 'Korkarım hepsi bu. Yalnızca birkaç sözcük biliyorum' dedi.

'Ama nasıl?'

'Anneannem Rum'du.' Dedi. 'İstanbuldu. Nasıl severdi o şehri.' "

Example-17

ST: "He didn't tell her that his grandmother had left Istanbul at the time of the late Ottoman Empire, married off to a Levantine merchant, and that, till the day she passed away, she had missed her neighbors and her home by the Bosphorus. Instead, he tried to recall more words common to Turkish and Greek: '*cacık/caciki, avanak/avanakis, ıspanak/spanaki,*

çiftetelli/tsifteteli’ et cetera... His accent made her giggle, which she did by lowering her head and closing her mouth – the one universal gesture repeated by people who were uncomfortable with either their teeth or their happiness.”

TT: “Anneanninin Osmanlı İmparatorluğu zamanında bir Levanten tüccarla evlenerek İstanbul’dan ayrıldığını ve öldüğü güne dek Boğazdaki evinin ve komşularının hasretini çektiğini anlatmadı. Onun yerine Türkçeyle Rumcada ortak kelimeler hatırlamaya çalıştı ‘*cacık/caciki, avanak/avanaki, sıspanak/spanaki, çiftetelli/tsiftetelli...*’ O konuştuğunda güldü Pembe. Sokakta gülmeye alışkın olmayan tüm kadınlar gibi ağzını kapatarak.”

6. Discussion and Conclusion

When Turkish and English versions of the novel entitled ‘*Honour*’ or ‘*İskender*’ are analyzed within the theoretical frameworks of ‘Translation and Migration’ and ‘Translation and Cities’ and Descriptive Translation theory of Gideon Toury, one can achieve the conclusion that if an author has a background of growing up as an expat or immigrant, (s)he reflects his/her hybrid identity to his/her literary works, in terms of lexical choices, features of the characters and even with the plot of the literary work.

The phenomenon of migration has a significant impact on the translation process since it involves not only linguistic transformation but also cultural transfer. As depicted in ‘*Honor*’ the struggle of Turkish families of Kurdish origin to adapt to British culture requires translation to translate cultural nuances and socio-political contexts to capture the essence of cultural identity, including preserving names, idioms, and cultural references that may not have a direct equivalent in the target language. There is. This often requires translators to adopt strategies like externalization to maintain authenticity and cultural integrity.

The family identity and culture of the novel vary between the Turkish and English versions. For instance, the name of the main character, Iskander, becomes Alexander in the English version, and this change reflects the broader issues of identity and cultural assimilation. The comparative analysis revealed that the translation strategies used were aimed at balancing between domestication and externalization, ensuring that the cultural essence is retained while making the text accessible to the target audience. This balance is important in conveying the struggles of immigrant families, as can be seen in examples where certain cultural elements, such as traditional food and local idioms, are retained or adapted to the cultural context of the target language.

The translation of the cultural element poses a major challenge, as illustrated by the example of the breakfast tradition, omitting the reference to milk, a common element of British tea culture, so that ‘*tea in small glasses*’ becomes ‘*demli çay*’ in Turkish. Such omissions and adaptations underscore the role of translators in deciding which cultural aspects to prioritize and how to make them easier to understand to the target audience. This decision-making process often involves a detailed understanding of both source and target cultures, ensuring that the translated text resonates with the target reader and remains true to the original.

Using Gideon Turley's descriptive translation theory, comparative analysis focuses on preliminary norms, operational norms, and textual language norms. Toury's theory also allows for a systematic assessment of translation quality by assessing acceptability, and conducting comparative analysis evaluating the results. This approach helps to identify consistent and challenging elements in the target text and provides a comprehensive understanding of the translation process and its results.

The comparative analysis of the novel 'Honour' and its Turkish translation highlights the significant impact of migration on translation practices. The ability of translators to travel between different cultural and linguistic landscapes is crucial in creating texts that are true to the original and accessible to the target audience. This study reinforces the importance of considering cultural integration and identity in translation, especially in literary works that deal with themes of migration and cultural interaction. The findings demonstrate that effective translation requires not only linguistic expertise but also cultural sensitivity and adaptability.

Moreover, if an author desires to exist in at least two different cultures and become internationally popular, translation of his/her literary works should be translated accordingly to meet the requirements of globalization and a multicultural world, not compromising their own culture-specific items.

REFERENCES

- Larsen, S. E. (2016). Migration and Translation in a World Literature Perspective. *Comparative Literature and World Literature*, 1(2), pp. 1-13.
- Oxford English Dictionary. (n.d.). Translationese. Retrieved March 3, 2024 from <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=translationese>
- Polezzi, L. (2012). Migration and translation. In Gambier, Y., & van Doorslaer, L. (Eds.). (2012). *Handbook of translation studies* Amsterdam: John Benjamins.
- Polezzi, L. (2012). Translation and Migration. *Translation Studies*, 5(3), pp. 345-356.
- Shafak E. (2012). *Honour*. New York: Penguin Books.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies*. Amsterdam: John Benjamins.
- Simon, S. (2012). *Cities and Translation Intersections of Language and Memory*. London: Routledge.
- Şafak, E. (2011). *İskender*. (Omca Korugan, Trans.) Istanbul: Doğan Kitap.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Toury, G. (2004). 'The nature and role of norms in translation'. In L. Venuti (Ed.) *The translation studies reader*. (pp. 198-211). London: Routledge Taylor & Francis. (First Published 1978).
- Venuti, L. (2004). *The translation studies reader*. London: Routledge Taylor & Francis. (First Published 2000)
- Wikipedia contributors. (2023, November 29). Elif Shafak. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 18:07, December 21, 2023, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Elif_Shafak&oldid=1187450235
- Wikipedia contributors (2022). İskender (roman). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 18:10, December 21, 2023, from [https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%B0skender_\(roman\)&oldid=28993237](https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%B0skender_(roman)&oldid=28993237)

Siegfried Lenz'in Almanca Dersi Adlı Eserinde 2. Dünya Savaşı'ndan Sonra Kadının Toplumdaki Yeri

The Place of Women in Society After World War II in Siegfried Lenz's "German Lesson"

Araştırma Makalesi / Research Article

Sevinj ALİYEVA*, Nurhan ULUÇ**

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı ABD, Sakarya, Türkiye, e-posta: sevinjaliyeva1987@gmail.com, ORCID: 0009-0006-0345-099X

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya, Türkiye, e-posta: nhayirli@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2424-6879

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'ndan sağ kurtulan Alman kadınları genellikle ülkeyi enkazın altından çıkararak uzun kadın kuyruklarının tanıdık görüntüleri ile karakterize edilir. Ancak Almanya'nın yeniden inşasına olan katkıları, ülkenin fiziksel olarak yeniden inşa edilmesinin çok daha ötesine uzanmaktadır. Ailelerinin ve kendilerinin hayatta kalması için onlardan beklenen fedakarlıklar çok büyük olmuştur. Savaş sırasında ailelerinden geriye kalanları bir arada tutma sorumluluğu onlardaydı ve savaş sonrasında da onları hayatta tutma görevini üstlenmişlerdir. Almanya birçok açıdan yok edilmiş durumdaydı ve ülke kendini yeniden inşa etmeye ve savaşın neden olduğu yıkımla yüzleşmeye çalışırken, halkı da hayatlarını sürdürmeye çalışmak zorunda kalmıştı. Kadınlar, ailelerinin hayatlarında normallik duygusunu yeniden tesis etmeye yönelik bu girişimin ön saflarında yer almışlardır. Bunu yaparken de savaşın sonuçlarından kaynaklanan birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Savaş alanındaki savaş, kadınlar için evdeki savaş sona ermeden çok önce sona ermiştir. Karşılaştıkları zorluklar, kendilerinin de ülkelerine önemli katkılarda bulunduğunu ve 'insan' efsanesinin sadece bir efsane olduğunu anlamalarıyla doruğa ulaşmıştır. Sonuç olarak kadınların rollerinin toplum için ne anlama geldiğine dair fikir değişmiştir. Fedakarlıkları onlara sosyal ve politik tanınma kazandırdı. 1950'li yıllara gelindiğinde Alman politikacılar, kadınların önemli sorunlarını daha geniş Alman toplumunu etkileyecek sorunlara dönüştürmeye çalışmışlardır. Kadınların Almanya'daki yeniden yapılanma döneminde yaşadıkları deneyimler, aileye ve ailede kadın ve erkeğin rollerine ilişkin algılarının değişmesine neden olmuştur. Bu çalışmada ise temel amaç Siegfried Lenz'in Almanca Dersi eserinde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kadının toplumda yerini açıklamaktır.

Anahtar Sözcükler: Siegfried Lenz, Almanca Dersi, Kadın, 2. Dünya Savaşı

ABSTRACT

German women who survived World War II are often characterized by the familiar images of long queues of women digging the country out from under the rubble. But their contribution to the reconstruction of Germany goes far beyond just the physical rebuilding of the country. The sacrifices they were expected to make for the survival of their families and themselves were immense. They bore the responsibility of keeping what remained of their families together during the war, and they took on the task of ensuring their survival after the war. Germany was devastated in many ways, and as the country tried to rebuild itself and come to terms with the devastation caused by the war, its people were

forced to try to carry on with their lives. Women were at the forefront of this effort to restore a sense of normalcy in their families' lives. In doing so, they faced many challenges stemming from the aftermath of the war. The battlefront war ended for women long before the war at home did. The challenges they faced peaked with their realization that they, too, had made significant contributions to their country and that the myth of humanism was just that—a myth. As a result, the perception of what women's roles mean to society has changed. Their sacrifices earned them social and political recognition. By the 1950s, German politicians began to transform significant women's issues into concerns that would impact the broader German society. The experiences of women during the reconstruction period in Germany led to changes in perceptions of the family and the roles of men and women within it. The main aim of this study is to explain the position of women in society after World War II as depicted in Siegfried Lenz's "German Lesson".

Keywords: Siegfried Lenz, German Lesson, Women, World War II

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu simgeleyen altmışıncı yıldönümünün yaklaşmasına, Almanların Müttefik işgalini ve savaş sonrası ilk yılları nasıl deneyimlediğine dair algıların büyük ölçüde değişmesi eşlik etmektedir (Mazower, 2010: 530). Karl Jaspers'in 1946'daki ders grubu Die Schuldfrage tarafından ortaya atılan Alman suçluluğu sorununun yerini uzun zaman önce Alman acıları terimi almıştır: eski Üçüncü Reich'in Hamburg ve Dresden gibi büyük Alman şehirlerinin doğu eteklerinden sürülmesi ve bölgenin bombalanması anlamına gelen bir terimdir (Nolan, 2005: 8). İşgalci birliklerin mensupları tarafından kadınlara karşı gerçekleştirilen toplu tecavüzler, Almanya'nın geçmişine ilişkin son tartışmalara yön veriyor ve görgü tanıklarının anlattıkları geniş çapta yayınlanmakta, geniş çapta reklamı yapılmakta ve şu anda Alman kitapçıları doldurmaktadır.

Alman edebiyatı geçmişin incelenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır; eserler hem popüler kültürde hem de tarih biliminde benimsenmekte ve tartışılmaktadır. Geçtiğimiz yirmi beş yıl içinde, özellikle dört metin, Almanların acılarına ilişkin susturulmuş söylemlere ışık tutan, Almanların mağdur ve fail olarak basitleştirilmiş anlayışlarına meydan okuyan ve sözde ev cephesindeki kadın deneyimlerine ilişkin cinsiyetçi algılara yol açan çağdaş tartışmaları ateşlemiştir: Günter Grass kısa romanı *Im Krebsgang*'da (2002) 30 Ocak 1945'te batan Wilhelm Gustloff gemisiyle Kızıl Ordu'dan kaçan yaklaşık 10.000 Alman mültecinin hikayesine ışık tutmaktadır. Mağdur-fail ikiliğine ilişkin farklı anlayış Bernhard Schlink'in *Der Vorleser* (1995) adlı eserine de bilgi vermektedir. Okuma yazma bilmeyen bir kadın toplama kampı hapisane gardiyanının hayatına odaklanarak Alman suçluluğu kavramını karmaşıktırmaktadır. Kadinkahraman, Üçüncü Reich döneminde Yahudi mahkumların hem kurtarıcısı hem de (isteksiz) yok edicisi olur. Okuma yazma bilmemesi nedeniyle Federal Cumhuriyet'in savaş sonrası siyaseti, kadını Nazizm döneminde insanlığa karşı işlenen zulümlerin kolay suçlusunu olarak kullanmaktadır (Uluç, 2010: 95).

Almanya'nın çektiği acılara ilişkin çağdaş tartışmalardaki en etkili çalışmalardan biri, Marta Hillers'in otobiyografisi *Eine Frau*'nun 2003'te Berlin'de yeniden yayımlanmasıdır. Hillers'in ilk kez 1954'te Amerika Birleşik Devletleri'nde ve beş yıl sonra Federal Cumhuriyet'te isimsiz olarak yayımlanan eseri, 2003 baskısında hızla Almanya'nın en çok satanlar listesinin

üst sıralarına sıçramıştır. Çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda ve İkinci Dünya Savaşı'nın ilk aylarında, eski Üçüncü Reich'in doğu eteklerinde ve Berlin'in büyük bir bölgesinde yaşayan yaklaşık 1,2 milyon kadına karşı işlenen toplu tecavüzlere ilişkin sessizliği kırma çalışması olarak tanıtılmaktadır. Feminist tarihçi Elizabeth Heineman otobiyografinin başarısı konusunda çekingen davranmaktadır. Heineman'a göre (2005: 60) Hillers'in çalışması yalnızca Almanya'nın geçmişine ilişkin ana akım anlayışları "artık cinsiyet ön planda ve merkezde" tamamlamaktadır. Hillers'in hem tecavüze uğraması hem de "küçük çaplı bir propagandacı" olarak Nazi devletinden faydalanması şeklindeki "ikili tarihinin" bileşenleri, çağdaş tartışmalarda sunulduğu gibi aslında yan yana mevcut değildir (Binsky, 2003). Heineman'a göre Almanya Hillers'in açıklamasını Alman suçunu veya mağduriyetini içeren bir metin olarak sınıflandırma ihtiyacını yüzeysel olarak aşmış olsa bile, Alman tarihine ilişkin farklı bir anlayış hâlâ devam eden bir süreçtir. Nolan (2005: 14), Almanya'nın mağdur-fail ikileminin ötesinde geçmişi tartışmaya hazır olduğu konusunda Heineman'ın şüphelerini paylaşmaktadır. Nolan ayrıca, savaş sonrası Alman acılarına dair daha fazla içgörü ortaya çıkarmak için sorulan soruların aslında edebiyatın sunduğu hikâye çeşitliliğini gölgelediğini iddia etmiştir; bu sorular çoğunlukla tek boyutludur ve çağdaş tartışmalarda "maalesef yanlış yere yerleştirilmiştir" (Nolan, 2005: 15). Başka bir deyişle, metinlerle etkileşim kurma biçimimiz (diğer biçimlerin yanı sıra) özel anılarda ortaya çıkan çelişkili söylemleri belirsizleştirmekte ve özellikle 1945'ten sonraki kadın deneyimlerini gölgede bırakmaktadır (Krieter, 2014: 150).

2. Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm

Toplumsal cinsiyet çalışmaları iki temel boyut üzerinden kendisine alan açmaktadır. Birincisi, toplumsal cinsiyet çalışmalarında, cinsiyetin doğuştan gelen bir kavram olmadığı toplum tarafından inşa edilen, sürekli pekiştirilen ve kurgulanan eşitsiz ve hiyerarşik roller olduğu vurgulanmaktadır. İkincisi, toplumsal cinsiyet çalışmaları erkek ve kadın ayrımını esas alan heteroseksüel ilişkinin dışladığı ve ana akım politikalarda "marjinal" olarak tanımlanan, heteroseksüel ilişki dışındaki cinsel yönelimleri ve bu yönelimlerin öznelini de içine alır.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil rejim doğrultusunda inşa edilmektedir. Bu rejimde erkek belirleyici bir rol üstlenirken, kadın öteki konumundadır. Kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkisinin temelinde yatan, erkeğin odak olduğu soy ideolojisidir. İktidar, erkek fikriyle cisimleşmiş bir kuramdır ve iktidarın bir cinsiyeti var ise bunun toplum karşısında erkek bir karaktere sahiptir.

Kadın tarihinin yaratıcı zenginliği göz önüne alındığında, ikinci bir genel soru formüle edilebilmektedir: bu yeni çalışma odağı kendi içinde disiplini değiştirmiş midir? Bu gerçekten de öncülerden en azından bazılarının umudunu yansıtmaktadır. Bu şu şekilde açıklanabilir:

"Onları hikayesi sadece tarihi güncellemekle kalmayacak, aynı zamanda tarihi çalışmaları kendine özgü ve yenilikçi bir yol üzerinde başlatacağı: "sadece yeni bir kadın tarihi değil, aynı zamanda yeni bir tarih" üretecektir" (Krieter, 2014: 154).

Bu nedenle, akademiye daha fazla kadın sokarak mesleği yenileyecek ve aynı zamanda tüm projeyi yeniden düşünecekti. Yeni bir epistemoloji biçiminde "korkunç bir güzellik" doğacaktı. Tarihsel pratik "bir yeniden kavramsallaştırma" anlamına gelmiştir. İhtiyaç duyulan

şey, daha radikal bir feminist politika ve daha radikal bir feminist tarihle eşleştirmek için "daha radikal bir epistemoloji" olmuştur.

Günümüz feminizminin en dikkat çekici özellikleri, cinsiyet, sınıf, ırk, etnik orijinal ve diğer sosyal koşullar arasındaki çoklu etkileşim biçimlerinin daha derin bir anlayış düzeyine ulaşmayı önerdiği kucaklama kapasitesidir. Sosyal örgütlenme, kültür ve yerelleştirilmiş ideolojilerin biçimlerine eklenmiş hale gelir.

Bir kez daha, feminizmin yalnızca bir nedene değil, aynı zamanda çok sayıda toplumsal sorunlara ve ayrımcılığa odaklandığını belirten kesişimsellik fikrine rastlanmaktadır. Fikir şudur ki, renkli kadınlar birden fazla şekilde ayrımcılığa uğramakta ve cinsiyetçiliğin bir kombinasyonunu yaşamaktadırlar.

Günümüzde çeşitli sektörlerde çalışan bireylerin ortak amacı genellikle işinde en iyisi olmak ve bunun beraberinde yaptığı işin karşılığını alarak yaşam kalitesini en iyi düzeye çıkartmaktır. Bunun için de çalışan bireylerin hedefleri ve başarmak istedikleri amaçları vardır. Ama ne yazık ki hem dış etkenler hem de kişinin kendi kendine koyduğu engeller bu amaçlara ve hedeflere ulaşmakta kişileri engellemektedir. Genellikle kişinin kendine koyduğu engellerin başında başaramama korkusu veya güvensizlik gelir. Bu tür engeller görünmez engeller olarak belirtilir ve bireyin kendi kendine ortaya çıkarttığı cam tavan olarak adlandırılır.

Güncel sosyal yaşantı açısından toplumsal ve kültürel unsurların gelişmesi sebebiyle kadınlar birçok iş sektöründe çokça bulunmuş ve istihdam edilen bu alanlarda başarılar elde etmişlerdir. Ataerkil bir toplum olan toplumumuza bakılırsa geçmişte kadınların çalışma oranı bir hayli düşük olmasına karşın günümüzde bu durum böyle değildir (Kandiyoti, 2015: 68).

3. Sanatta Toplumsal Cinsiyet

Örneğin, kafa karıştırıcı bir konu, süreklilik / değişimin önemli kronolojileri ile ilgilidir. Tarihçiler geçmişe dar bir siyasi bakış açısını terk ettiğinde, birçoğu yeni bir zamansal çerçevenin inşa edilebileceğini sanmaktadır. Ne de olsa, İngiltere'deki cinsiyet kimlikleri için 1066, 1689 veya 1832 gibi tarihlerin gerçek önemi neydi? Ve aynı şüpheli soru, tüm ülkelerdeki toplumsal cinsiyet tarihi hakkında, kilit siyasi anlarına atıfta bulunarak sorulabilir. Bununla birlikte, alternatif bir kronoloji oluşturmanın kolay olduğu kanıtlanmamıştır (Heinz, 2005: 124).

Bazı tarihçiler değişikliği tamamen dışlayarak sorunu çözmektedirler. Kadın tarihi "hala ayakta olan tarih" olabilir. Bu açıdan bakıldığında, derin süreklilikler, değişen dış çerçeve ne olursa olsun, dünyanın çocuk taşıyıcılarının yapısal baskısının değişmeden kalmasını sağlamaktadır. Bu, kadın gücünün kaybedilen "Altın Çağı"nın hiç var olmadığı anlamına da gelmektedir.

Bu nedenle daha ayrıntılı bir kategorizasyon ve kronoloji gereklidir. Ancak, bu anlamda yükselen henüz bir belirti yoktur. Çok yeni sosyal ve kültürel tarihi ile ortak olarak, kadınların tarihi geçmiş zaman yorumunda daha uyumlu, daha güçlü bir hâl almıştır. İşin hane halkından ayrılması ve kadınların kamusal bir üretim alanından ağırbaşlı bir evcilliğin özel alanına sürülmesi gibi genel uzun vadeli eğilimler çağrıldığında, bu değişikliklerin ne zaman gerçekleştiği konusunda bir anlaşma olmamaktadır (Kandiyoti, 2015: 72). İngiltere'de,

tahminler on yedinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar değişmektedir. Bu, özellikle çarpıcı bir durumdur, çünkü iddia edilen değişimin kesinlikle temel olduğu düşünülmektedir.

Bu arada, diğer tarihçiler ya kadınların özel alana yeni sürülmesinin gerçekleştiğine ya da olan her şeyin bu terimlerle en iyi şekilde tanımlanabileceğine itiraz etmektedirler. Bu, elbette, canlı tartışmaların konusu ve şüphesiz daha çok ihtiyaç duyulan araştırmalara yol açacaktır. Ancak cevap olarak sentez eksikliği, kadın tarihinin şimdiye kadar tarihin geri kalanında devrim yaratacak yeni bir zamansal çerçeve oluşturmadığı anlamına gelmektedir. Tarihsel erkekliğin sorunlu zaman çizelgesi denkleme eklendiğinde, işler daha da karmaşıklaşır. Kadınlar için değişen roller her zaman, sıklıkla, bazen veya hiç erkekler için eşlik eden değişikliklerle ilişkili miydi? Bu soruya henüz net cevap bulunamamıştır (Göğebakan, 2004: 201).

4. 1945 Sonrası Alman Edebiyatında Kadın

Eski Doğu Almanya'da Rus kurtarıcılarının tecavüzcü olarak temsil edilmesine izin vermeyen sert sansür ve Federal Cumhuriyet'te muhafazakâr aile yapılarını yeniden kurmanın bir yolu olarak tecavüze sessiz kalma, açlık ve tecavüzün bölünmesine yansımaktadır. Anna Seghers'in "Die Saboteure" adlı eserinde kadınlar, yiyecek tedarikçileri, destekçiler veya erkeklerin siyasi katılımının muhalifleri olarak güçlü aktörler haline gelmektedir. Gert Ledig'in Die Vergeltung'u, yirmi dakikalık bir hava saldırısı sırasında birçok karakterin hikayesine odaklanmaktadır. Anlattığı öyküler arasında bir Alman askerinin bir kadına tecavüz etmesinde Ledig, kurgusunda tecavüzcünün eski (Rus) savaş zamanı düşmanı olarak politik ağırlıklı tasvirinden uzak durmaktadır. Tecavüz ve açlığın birbirinden ayrılması, Anonyma'nın işlerinde kadınların sahip olduğu gücü sergilemeyen kadınların tasvir edilmesine yol açmaktadır. Seghers ve Ledig'in metinlerinden farklı olarak Grup 47 üyelerinin çalışmaları tecavüz ve açlık arasındaki bağlantıyı yeniden ele almakta ancak bu kez tipik kadın deneyimleri erkek kaygılarına dönüşmektedir. Kadınlar yeniden erkek arzularının nesnesi haline gelmektedir; iddia ettikleri herhangi bir failliğin yerini erkeklerin kullanılabilir bir geçmiş arayışı almakta ve bu da sonuçta kadın deneyimlerinin susturulmasına yol açmaktadır. Erkeklerin yemek tutkusu, kadınlar üzerindeki güçleriyle paralel olarak kadınların bedenlerini yemek gibi tüketme isteğiyle doruğa ulaşmaktadır (Weertje, 2000: 15).

On beş yıllık zaman diliminde edebiyatta tecavüz ve açlık söyleminin nasıl değiştiği görülebilmektedir. Tecavüz ve açlık, kadınların sessiz tecavüz kurbanları olduğu ve açlıktan acı çektiği yönündeki önyargılı kavramların ötesine geçen kadınların hikayelerini açığa çıkarmaktadır. Kadınların otobiyografik yazımda elde ettiği failliğin yerini açlık ve tecavüzün yarılması almaktadır. Bu bölünme, edebiyatta kadınların rollerinin azalmasına yol açmaktadır: Kadınlara ya ev hanımı ya da cinsel istismarın pasif taşıyıcısı konumu atanmaktadır. Başka bir deyişle, kadınların edebiyattaki deneyiminin susturulması, Federal Cumhuriyet'in ataerkil toplumların kurulmasına verdiği desteğin bir yansımasıdır; bu tür toplumlar en belirgin şekilde Grup 47'nin eserlerinde görülür. 1945 ile 1960 arasındaki edebiyatın yeniden okunması şunu göstermektedir: tecavüz ve açlık hakkındaki söylemin hem kadınların sesine hem de toplumdaki bireysel faillığe incelik katabileceği ve onları susturabileceği. Heinemann ve

Nolan'ın, tecavüz temsillerine yeni keşfedilen ilgi gibi edebiyatın belirli yönleriyle tek boyutlu ilişkilere ilişkin endişeleri meşrudur (Bassman, 1978: 30).

5. Almanca Dersi'nde Kadının Yeri

Lenz muhtemelen en çok Almanca Dersi (1968) adlı romanıyla tanınır; Siegfried'in Lenz'in Almanca Dersi adlı eserinin kapağı, yayınlandığı yılda Almanca Dersi olarak İngilizceye çevrilmiştir. Genç bir çocuğun ve resimleri 'yozlaşmış sanat' olarak kınanan ve ressam Emil Nolde ile pek çok özelliği paylaşan bir sanatçı olan Nansen ile olan dostluğunun hikayesi, anlatıcının 'Görev olarak Görev' başlıklı bir denemeyi ele almasıyla bir dizi yansıma olarak ortaya çıkmaktadır. Ceza olarak yazmak zorunda olduğu sevinç. Görünüştaki basitliği, 2000 yılında Goethe Ödülü'nü kabulünde belirttiği gibi, Hitler döneminin 'her türlü tekrarlanma tehlikesine karşı önleyici tedbirler almaya' çabalayan Lenz'in çalışmasının başka yerlerinde araştırılan çok çeşitli ahlaki ve etik meseleleri kapsamaktadır.

2007'de yayınlanan materyaller, Lenz'in diğer Alman yazarlarla birlikte 20 Nisan 1944'te Nasyonal Sosyalist Parti'ye katılmış olabileceğini öne sürmüş, ancak daha sonra farkında olmadan kolektif bir 'katılımın' parçası olarak kaydolduğunu iddia etmiştir. Bunun gerçeği ne olursa olsun, onun yazıları, geçmişi kabul etme ve onun karanlık tarafını inkâr etmeden tarihi ve kültürel mirasını koruma sorumluluğu temasını defalarca ele almaktadır. Bu, onun en dikkate değer eserlerinden bir diğeri olan Heimatmuseum (1978) adlı romanında çarpıcı bir şekilde ifade edilir; burada bir müze küratörünün görevleri ve ahlaki ikilemleri bütün bir ulusunkilerle aynıdır.

Çağdaş Alman edebiyatının önde gelen yazarları arasında yer alan Lenz, kurgularında insani kaygıları dile getirmesiyle tanınır. Eserleri belirgin bir Alman kimliğini korusa da temaları evrenseldir ve güncel meseleleri ve sorunları sunar. Bu sorunlardan biri de kadının toplumdaki yeri hakkındaki tartışmalardır.

Sanatsal bir mutlak arayışındaki yabancılaşma teması, sanat romanlarında yinelenen bir kinayedir. Lenz'in 1968 tarihli Almanca Dersi romanının ana anlatısı da bunlardan biridir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasında geçen Almanca Dersi, modernist ressam Max Ludwig Nansen'in, Naziler onun çalışmalarını 'yozlaşmış' olarak kınayıp resim yapmasını yasakladıktan sonra sanat yapmaya devam etme yönündeki inatçı kararlılığı etrafında dönmektedir. Nansen, gerçekliğin yüzeyinin altına incek bir vizyon geliştirme riskini almaktan başka seçeneği olmadığını düşünmektedir.

Kelimelerle bir manzara resmetme konusundaki aynı yetenek, 1968'de yayınlanan Almanca Dersi'nde de açıkça görülmektedir; manzara tanımını o kadar canlıdır ki, polis memuru Jens Jepsen sürekli Kuzey Denizi rüzgarına karşı bisikletini pedal çevirmeye çalışırken okuyucu rüzgârı hissedebilmektedir. Kız kardeşinin arkadaşını martıların "saldırısına" karşı korumaya çalışan küçük Siggi'nin kafa karışıklığını hissedebilmektedir (Weertje, 2000: 17).

Siegfried Lenz, büyük beğeni toplayan Almanca Dersi de dahil olmak üzere on roman, dokuz kısa öykü koleksiyonu, yedi oyun ve dört makale koleksiyonu yazmıştır.

Her halükârda, Siegfried Lenz'in genç bir adam olarak deneyimlediği dünya -Nazi Rejimi, İkinci Dünya Savaşı ve topyekûn ekonomik çöküş- en iyi ihtimalle belirsiz bir dünyadır; bireyin sadece statüsünden emin olmadığı, aynı zamanda sık sık felakete mahkum olduğu bir dünyadır. Bu açmazı kavrama çabası zorunlu olarak gerçekliği bulduğu şekliyle gözlemlemeye ve ona katılmaya yol açar, çünkü bir gerçekçilik yazarının içinde yaşadığı dünyayı anlaması gerekir. Almanca Dersi eserinde ise aşağıdaki içerikler kadınların yerinin vurgulanmasında yardımcı olmaktadır:

Yater'le ilişkisi başlangıçta sevgi dolu olarak nitelendirilse de olaylar ilerledikçe giderek kötüleşir. Anneyle olan ilişki olay örgüsünün başından itibaren bozulur. Gudrun Jepsen'e yönelik bu antipati, mecazi anlamda, doğası gereği anneye benzeyen tüm kadınlara yöneliktir ve berbat bir reddedilmeye varır. “Yaşlı” olarak tanımladığı ve “çarpık bacaklı, yalnız yaratık” olarak adlandırdığı soğuk kalpli Bayan Holmsen ile ilgili olarak Siggı hâlâ şunları hatırlamaktadır: “[Ben] bu kadına sahiptim [...] ona sahiptim [...] ve nefret ona olan ilgimi artırdı.” Çocuğun gelişim aşamasında Siggı çoğu zaman kendi haline bırakılır. Siggı yalnız kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu erken dönem dışlayıcılık, Siggı'nin Daha sonra ortaya çıkacağı gibi, Nansen'in münzevi varoluşuna oldukça benzeyen bir yalnızlıktır. Ebeveyn sevgisi bu gelişimi hızlandırır. Bu da eserdeki ebeveyne, özellikle de kadına olan atıflardan biridir (Lenz, 2012: 14).

Yater, annesiyle yaptığı konuşmalarda Klaas'ı korur. Klaas'ı korumak, hatta onu yetkililerden saklamak gibi bir fikri vardır. Ancak Jepsen yarasını pratikte uygulamaya karar verememektedir. Zaten bedensel ceza sahnesinde de açıkça görüldüğü gibi, burada da karısına karşı kendini savunamaz. Yine Gudrun Jepsen ona o kadar hakimdir ki, Gudrun Jepsen ona başarılı bir şekilde 'aşılmayı' başarmıştır. Yater Jepsen, kendi fikrini temsil edemediğini ve kendi eylemlerini belirleyemediğini bir kez daha kanıtlamıştır. Jepsen her zamanki gibi istifa etmektedir ve çaresizce- ama hiçbir şekilde rahatlamış değildir. Yater Jepsen kahvaltıda yemek yiyememektedir. Oğlunun düşünceleri, yaptıklarının sonuçlarının göz ardı edilmesi onu yıpratmaktadır. Jepsen ise defalarca Klaas'ın karısı Gudrun'a daha olumlu bakmasını sağlamaya çalışır (Lenz, 2012: 42).

Evliliğinde, Jepsen'in karısı üzerinde kendini pek gösterememesi dikkat çekicidir: örneğin, müstakbel damadı Addi'nin ona akordeonda en sevdiği şarkıyı çalmasını istemektedir. Ancak karısının iktidardaki despot tutumunun buna izin vermemesi nedeniyle bu isteğini bastırır. Kendi başına ayakta duramaması, niyet ve eğilimlerinin karısının fikirleriyle çeliştiği durumlarda her zaman ortaya çıkar (Lenz, 2012: 44). Gudrun Jepsen'in kocası üzerindeki etkisi her yerde mevcuttur: Siggı, fırtına sırasında ebeveynlerinin evde olma emrini ihlal edip bunun yerine mesaj bırakmadan Nansen'in evine gittiğinde, babası tarafından fiziksel olarak cezalandırılır. Ancak Jepsen'in oğluna vurmadan nefret ettiği açıktır. Görünüşe göre bedensel cezayı, öncelikle mesafeli ve otoriter anneden gelen baskı nedeniyle uygulamaktadır. Siggı'nin yatağının altından sopayı çıkarır çıkarmaz bunu "büyük bir titizlikle" yapmaktadır, Yater Jepsen sorgulayıcı bakışlarla sürekli annesine güven vermektedir. Siggı, babasının onaylamayarak, hatta şaşkınlıkla sopasını indirdiğini ve karısının bakışlarına baktığını bizzat bildirmektedir. Sonunda kendini sopayı kullanmaya ikna eder - her ne kadar kayıtsızca ve belli bir yorulmak

bilmezlikle ve hatta en sonunda mekanik bir şekilde de olsa da. Bu kesit, Jepsen'in yalnızca yüzeysel olarak görüldüğünü ve yalnızca görünüşte kendinden emin görüldüğünü açıkça anlatmaktadır.

6. Sonuç

Sanatta feminizmde tematik ve kronolojik belirsizliğin hiçbir şekilde cinsiyet tarihine özgü olmadığı belirtilmelidir. Özellikle kadın tarihini toplumsal cinsiyet tarihine dönüştürmeye yardımcı olan bu yaklaşım önem arz etmektedir. Bu arayış, toplumsal rollerin tarihsel olarak nasıl yaratıldığına ve sürdürüldüğünün bir incelemesi haline gelmiştir. Bu sadece feminist bir gündem değildir. Bu nedenle, erkeklik hakkındaki söylem, kadınlık hakkındaki söylem kadar önemlidir.

Romandaki karakterlerin aile içinde cinsiyet rolleri, eşitlik ya da işgücü piyasasındaki küçümseme ve ekonomik kırılma konularında karşılaştıkları sorunlar, bizi eğitimin önemi tartışmasına getirmektedir. Kişi eğitilmiş olabilir ve sonunda çalışmamaya karar verebilir ya da kocası tarafından çalışma yasağı getirilebilir, ancak bir kadın eğitimsiz olduğunda işgücü piyasasında önünü açmak ve güç ilişkilerinde dengeyi sağlamak onun için zordur. Eğitim, çağdaş toplumda kadınların üretime katkısını güvence altına almak için temel gereksinimlerden biridir. Eğitim, bireye belirli türden bilgiler verdiği için, çalışma olanaklarını ve koşullarını belirler. Herhangi bir toplumdaki eğitim sistemi, o toplumdaki ekonomik sistemin taleplerini karşılamak üzere tasarlanmıştır.

Siegfried Lenz'in romanı Almanca Dersi 1968'de yayımlandı ve on dokuz yaşındaki kahraman Sigg'i'nin babasının üstün otoritesine karşı körü körüne bağlılığını ve itaatini eleştirmiştir. 1968'de bu durum, artık ebeveyn olan neslin geçmişteki zulümlere ilişkin kişisel ve toplumsal sorumluluğunu gizlemesi ve bastırmasıyla ilgili nesiller arası bir çatışmayı beslemiştir. Zaten 1971'de iki bölümlük bir televizyon dizisi için çekilmiş ve 2019'da sinema filmi olarak yeniden gösterime girmiş, belki de geçmişe dair yenilenmiş bir yansımanın sinyalini vermiştir.

Lenz'e göre varoluş, fiziksel olarak düşman ve halkının ahlaki açıdan kararsız olarak sunulduğu bir dünyada bir karar verme, sınır durum durumları, pasif varlıktan aktif varlığa geçiş meselesidir.

KAYNAKÇA

- Bassman, W. (1978). Siegfried Lenz: sein Werk als Beispiel für Weg u. Standort die Literatur in der Bundesrepublik Deutschland, Bonn: Bouvie.
- Göğebakan, T. (2004). Tarihsel Roman Üzerine, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Heineman, E. (2005). Gender, Sexuality and Coming to Terms with the Nazi Past. *Central European History* 38.1: 41-74.
- Heinz, L. (2005). *Arnoid, Von Unvollendeten: Literarische Porträts*, Wallenstein Verlag, Göttingen.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis.

- Krieter, U. (2014). Ja, so war das damals... Die St. Bonifatius-Gemeinde in HamburgWilhelmsburg zu Zeiten des Pfarrers Krieter, 35 Zeugen Berichten aus den Jahren 1934 bis 1963, Disserta Verlag, Hamburg.
- Lenz, S. (2012). Almanca Dersi. çev., (Ayşe Sarısayın), Everest Yayınları, 1. Basım, İstanbul. Mazower, M. (2010). Hitler İmparatorluğu. çev., (Yavuz Alogan), Alfa Basım Yayın, İstanbul.
- Nolan, M. (2005). Germans as Victims During the Second World War: Air Wars, Memory Wars, Central European History 38.1: 7-40.
- Uluç, N. (2010). Der gesellschaftliche Aspekt von Lenz in seinen Kurzgeschichten. XI. "Türkischer Internationaler Germanistik Kongress. Tagungsbeiträge". İzmir. (S.95).
- Weertje, W. (2000). Die Suche nach Lösungen, die es nicht gibt: gesellschaftlicher Diskurs und literarischer Text in Deutschland zwischen 1945 und 1970, Verlag Königshausen&Neumann GmbH, Würzburg.

EXPANDED SUMMARY

In Siegfried Lenz's novel *The German Lesson*, which was published in 1968 and consists of twenty chapters, the experiences of the main character Siggi Jepsen and his family and Germany during the war years are told, with transitions between the past and the present.

The extent to which a father can influence his children's lives, the child's changing psychological state because of his father, and the trauma he experiences are effectively discussed.

In this work by Siegfried Lenz, just like in his other works, the events are revealed in all their reality. The main character, in the role of the narrator, blames his father for ruining his life and causing the psychological deterioration of himself and his other siblings at a very young age.

The discussion of gender can begin by recalling a fundamental conceptual distinction. Gender is used to express gender-based social constructions. Gender is a concept related to the biological determination of reproduction that makes possible the continuity of man as a species. "Masculinity", "femininity" or other orientations are considered in the context of gender politics, while "masculine" or "feminine" are seen as subheadings of the biological theme.

Despite some initial skepticism and skepticism, the history of gender has proven to be an integral part of retrospective studies. This has brought new perspectives to the present day, discovered new data, opened up valuable new areas of research, generated new debates, and simultaneously established itself as a fundamental component of all forms of holistic analysis. Moreover, in doing so, women's history has creatively transformed itself into gender history. This incident did not happen without controversy. However, it confirms that the subject has its own internal dynamic and shares broader changes within the discipline.

However, this exponential increase in the mediation of everything affects offline life and influences the view of culture and society on many levels, such as politics, religion, ethnicity, etc. The media has been one of the main actors since its first appearance. The internet and media are at the heart of our lives. One might challenge this idea and say that they are also the heart of the social world.

The family is one of the most important institutions, as it refers to changes in the social structure. In addition, the first area where people socialize is the family. The family is also an indication that power relations between men and women dominate the roost. Thanks to this power relationship, changes can be observed in family and social life.

Literature sheds light on social changes. In this study, German Lesson, one of the novels of women writers that reveal women's problems in their own periods, was evaluated.

Women struggled to take part not only in their own private spheres, but in all spheres with men. They crossed boundaries in both the private and public spheres. They wanted to set the boundaries themselves.

Since women are fertile and raise children, male-dominated society is always interested in women. Men decide how women live, how women dress, what roles women can have. Political power proceeds from this point. When women realize that their femininity does not prevent them from taking part in the social, political and economic spheres, they struggle to change society's view of women.

The woman, who copes with the problems in both family and social life, gains strength in society. Although women have problems, they overcome difficulties as they learn their history of struggle. As a result, women are able to overcome gender differences and inequality through their strong identities and awareness.

21. Yüzyıl Becerileri ve Çevirmen Edinci Bileşenlerinin Kesişimi

The Intersection of 21st-Century Skills and Translator Competence Components

Araştırma Makalesi

Buğra KAŞ*

* Öğr. Gör. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat Meslek Yüksekokulu, Yabancı Diller ve Kùltürler Bölümü, Tokat, Türkiye, e-posta: bugrakas@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-8529-6298

ÖZET

Bu çalışma, hızlı teknolojik gelişmeler ve küreselleşme bağlamında profesyonel çevirmenler için gerekli olan yetkinlikler ile dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, kişilerarası iletişim ve yaratıcılık dâhil olmak üzere 21. yüzyıl becerileri arasındaki temel kesişimi incelemektedir. Mevcut alan yazını ve konuya dair çerçeveleri sistemli bir şekilde gözden geçirerek, bu çağdaş becerilerin çevirmen eğitimi programlarına dâhil edilmesinin profesyonel gelişimi ve çeviri çalışmalarının genel kalitesini belirgin şekilde nasıl iyileştirebileceğini ortaya koymaktadır. Analiz, çevirmen yetiştirme sürecinin evrimleşmesi gerektiğini vurgulayarak, çevirmenleri dijital ve küreselleşmiş bir profesyonel ortam ile karşı karşıya bırakan zorluklar için donatmayı hedefleyen müfredat güncellemelerini savunmaktadır. Ayrıca, çevirmen eğitimi 21. yüzyıl becerilerinin talepleriyle uyumlu hale getirmenin zorluklarını ve bu becerilerin odaklanmış gelişimi yoluyla çevirmen edincini güçlendirme fırsatlarını vurgulamaktadır. Makale, müfredat tasarımında sürekli yenilik, öğreticiler için profesyonel gelişim ve akademik kurumlar ile çeviri endüstrisi arasında güçlendirilmiş işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Eyleme geçirilebilir iç görüler ve öneriler sunarak, çevirmenleri modern profesyonel çevrenin karmaşıklıklarında başarılı bir şekilde yol almak için gereken çok yönlü beceriler setiyle donatma konusundaki devam eden tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çeviribilim, Çevirmen Edinci, 21. Yüzyıl Becerileri, Çevirmen Eğitimi, Çeviri Öğretim Müfredatı

ABSTRACT

This study examines the fundamental intersections between the competence required for professional translators in the context of rapid technological developments and globalization and 21st-century skills, including digital literacy, critical thinking, interpersonal communication, and creativity. By systematically reviewing existing literature and frameworks on the subject, it reveals how incorporating these contemporary skills into translator training programs can significantly improve professional development and the overall quality of translation work. The analysis highlights the need for translator training to evolve, advocating for curriculum updates aimed at equipping translators for the challenges facing a digital and globalized professional environment. It also highlights the challenges of aligning translator teaching with the demands of 21st-century skills and the opportunities to strengthen translator competence through focused development of these skills. The article calls for continued innovation in curriculum design, professional development for instructors, and strengthened collaboration between academic institutions and the translation industry. By offering actionable insights and recommendations, it aims to contribute to ongoing discussions about equipping translators with the versatile skillset required to successfully navigate the complexities of the modern professional environment.

Keywords: Translation Studies, Translator Education, 21st Century Skills, Translator Training, Translation Curriculum

1. Giriş

21. yüzyıl, iş piyasasını ve mesleki başarı için gerekli becerileri önemli ölçüde dönüştüren, benzersiz teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin damgasını vurduğu bir çağı başlattı. 21. yüzyıl becerileri; eleştirel düşünme, iletişim, işbirliği ve yaratıcılık dâhil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, geniş bir yetenekler dizisi şeklinde kaçınılmaz bir hale geldi. Bu beceriler yalnızca modern çalışma ortamlarının karmaşıklıklarıyla başa çıkmak için değil, aynı zamanda dijital olarak bağlantılı bir dünyada kişisel gelişimi ve aktif vatandaşlığı teşvik etmede de gereklidir. Bireylerin becerilerini sürekli olarak uyarlaması, öğrenmesi ve uygulaması zorunluluğu, yeniliğe, kültürlerarası anlayışa ve yaşam boyu öğrenmeye yönelik daha derin bir toplumsal değişimi yansıtmakta ve bunların hem profesyonel hem de kişisel alanlardaki önemini vurgulamaktadır.

Gelişen profesyonel ortama paralel olarak çeviri endüstrisi, çeviri hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini koruma ve artırmada çevirmen edincinin kritik rolünü ortaya çıkartmaktadır. Çevirmen edinci çerçeveleri, dil becerisini, kültürel duyarlılığı, teknik yeteneği ve alana özgü uzmanlığı kapsayan, ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilerin birleşimini ayrıntılarıyla sergilemektedir. Bu çerçeveler, çevirmen eğitim programlarına ve profesyonel uygulamalara rehberlik etmede temel oluşturur ve çevirilerin yalnızca dil açısından doğru olmasını değil aynı zamanda kültürel ve bağlamsal açıdan da uygun olmasını sağlar. Yeterliliklerin önemi, çevirinin temel görevinin ötesine geçerek giderek birbirine bağlanan bir dünyada açık, etkili kültürler arası iletişimi kolaylaştırma yönündeki daha geniş hedefi etkilemektedir.

21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci arasındaki bağlantıyı keşfetmenin mantığı, günümüzün profesyonellerinden talep edilen beklentilerin, geleneksel beceriler ile modern, uyarlanabilir yeteneklerin uyumlu bir karışımını gerektirdiğinin kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Çevirmenler için bu, yalnızca birden fazla dile ve kültüre hâkim olmak değil, aynı zamanda dijital araçlardan yararlanmak, küresel ekipler arasında etkili bir şekilde işbirliği yapmak ve yaratıcı problem çözme stratejileri kullanmak anlamına da gelir. Kesişim özellikle çeviri mesleğinin gelişmesi, teknolojik gelişmeler ve iletişimin küreselleşmesinin yeni zorluklar ve fırsatlar yaratmasıyla gerçekleşir. 21. yüzyıl becerilerinin geleneksel çevirmen yeterliliklerini nasıl tamamlayabileceğini ve geliştirebileceğini araştırmak, alanda yenilik için potansiyel yollar sunarak sonuçta daha çok yönlü ve yetenekli bir çeviri iş gücünün geliştirilmesine katkıda bulunur.

Mevcut araştırma, çağdaş becerilerin çevirmenlerin mesleki gelişimini ve çeviri işinin kalitesini nasıl artırabileceğini anlamaya odaklanarak, 21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci bileşenlerinin kesişimini sistematik olarak araştırmayı amaçlamaktadır. İnceleme, mevcut alan yazını ve konuya dair çerçeve çalışmaları derinlemesine inceleyerek, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincinin temel bileşenleriyle kesiştiği yolları tanımlayacak ve analiz edecektir. Araştırmanın kapsamı, bu becerilerin çeviri mesleğine uyarlanmasına yönelik uygulanabilir iç görüler ve tavsiyeler sunmak amacıyla, kesişimin çevirmen eğitimi, yetiştirme programları ve mesleki uygulamalar üzerindeki etkilerini incelemeye kadar uzanmaktadır. Makale, kapsamlı analiz aracılığıyla, çevirmenleri 21. yüzyılın profesyonel ortamının zorlukları ve fırsatlarına hazırlama konusunda süregelen söylemlere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

21. yüzyılın başlaması, hızlı teknolojik ilerlemeler, küresel ilişkiler ve karmaşık sosyokültürel dinamiklerle şekillendirilen bir dönemi beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda, bahsi geçen dönem, bireylerin hem kişisel hem de profesyonel olarak gelişebilmelerinde gerekli olan beceri ihtiyaçlarını yeniden şekillendirmiştir. Bu bağlamda yürütülen tartışma, içinde bulunulan yüzyılda gelişen yetenekler—genellikle "21. yüzyıl becerileri" olarak adlandırılan—ve çeviri alanında kritik öneme sahip olan beceriler üzerine yoğunlaşarak "Kavramsal Çerçeveler"i detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu keşif, kritik düşünme, dijital okuryazarlık ve kültürlerarası iletişim gibi geleneksel akademik yeterlilikler ve ortaya çıkan yetenekler arasındaki kesişimin kapsamlı bir analizini kapsamaktadır. Öncü çalışmalar ve çerçeveler aracılığıyla yetkinliklerin anlaşılmasını desteklemeyi amaçlayan bölüm, dijital, birbirine bağlı bir dünyanın karmaşıklıklarında yol almanın ve hızla küreselleşen bir toplumda etkili kültürlerarası iletişim ve anlayış sağlayan özel çeviri yetkinliklerinin önemini vurgulamayı hedeflemektedir.

2.1. 21. Yüzyıl Becerileri

21. yüzyıl, bireylerin gelişmesinde gereken becerilerde bir değişimi zorunlu kılan, küresel zorluklar ve fırsatlardan oluşan bir doğaya sahiptir. Dünya giderek daha dijital ve birbirine bağlı hale geldikçe, gerekli görülen beceriler de dönüşmektedir. Dönüştürücü ortam, bireylerin başarılı olması için gereken becerilerde bir paradigma değişikliğini gerektirmiştir. Ananiadou ve Claro (2009), dünya çapındaki eğitim sistemlerinin uyum sağlama zorunluluğunu, bireylerin giderek daha karmaşık, dijital ve küreselleşen dünyada etkili bir şekilde var olmalarını ve katkıda bulunmalarını sağlayacak becerileri geliştirme zorunluluğunu dile getirmiştir. Bu anlatı, modern yaşamın, akademinin ve profesyonel alanın karmaşıklıklarında yol almak amacıyla çok önemli olan bir dizi yeterlilik olan “21. yüzyıl becerileri” hakkındaki söyleme zemin hazırlamaktadır.

21. yüzyıl becerileri hakkındaki tartışmanın merkezinde, bilgi çağında başarılı olma yolunda gerekli görülen geniş bir yetenek ve nitelik yelpazesi yer almaktadır. Trilling ve Fadel geleneksel akademik yeterlilikleri eleştirel düşünme, yaratıcılık, işbirliği ve dijital okuryazarlık dâhil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, yeni yeteneklerle birleştiren bütünsel bir model önererek ilgili bağlama öncülük ediyor (2009). Voogt ve Roblin (2012) çerçeveyi genişleterek, çağdaş dünyanın dinamizmi ortasında kişisel ve mesleki yeterliliğin geliştirilmesinde becerilerin vazgeçilmezliğinin altını çizmektedir. Çalışmaları, 21. yüzyıl becerilerinin özünün yalnızca bilgi edinmenin ötesine geçtiğini öne sürüyor ve bu tür bilgilerin çeşitli, gerçek dünya bağlamlarında uygulanmasını vurguluyor.

21. yüzyıl becerilerinin sınıflandırılması, modern dünyanın karmaşıklıklarını yönetme bağlamında gereken yeterlilikleri anlamak için önemli bir çerçevedir. Genel olarak beceriler üç ana kategoriye ayrılır: “Bilişsel Beceriler”, “Dijital Beceriler” ve “Kişilerarası Beceriler”.

Etkili problem çözme ve karar vermenin temeli, eleştirel düşünmeyi, yaratıcılığı ve bilgiyi analiz etme ve sentezleme yeteneğini kapsayan bilişsel becerilere dayanır. “Bilişsel Beceriler” eleştirel düşünmeyi, yaratıcılığı ve problem çözmeyi içerir; analiz etme,

değerlendirme ve yeni fikirler üretme yeteneğini kapsamaktadır. Beceriler, yaşam boyu öğrenmenin, çalışma ortamlarına ve toplumun sürekli gelişen taleplerine uyum sağlamanın temelini oluşturur. Wagner (2008), becerilerin 21. yüzyılın karmaşıklıklarıyla baş etmede kritik rolünü savunmaktadır. Dede (2010) de benzer şekilde, içerik bilgisinin değişken doğasını ve bunun sonucunda uyarlanabilir problem çözme yeteneklerine duyulan ihtiyacı vurgulayarak statik bilgi ediniminden dinamik, bağlama duyarlı uygulamaya geçişi dikkat çekmektedir.

Dijital devrimin tanımladığı bir çağda dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) ve medya okuryazarlığını da içeren temel bir yeterlilik olarak ortaya çıkıyor. “Dijital Beceriler” kategorisi, bilgiyi bulmak, değerlendirmek, oluşturmak ve iletmek amacıyla teknolojiyi etkili bir şekilde kullanmanın önemini vurgulamaktadır. Ferrari (2013) tarafından ana hatlarıyla belirtildiği üzere, Avrupa Komisyonu'nun Dijital Yeterlilik Çerçevesi (DigComp), dijital alana etkin katılım aşamasında gerekli becerileri sıralamaktadır. Çerçeveyi tamamlayan Jenkins (2009), dijital alanlarda aktif yaratım ve katılımın önemini vurgulayarak daha geniş bir medya okuryazarlığı kavramını savunmakta ve böylece okuryazarlığı katılımcı kültür bağlamında yeniden tanımlamaktadır.

Günümüz dünyasının küreselleşmiş doğası, coğrafi ve kültürel farklılıklara rağmen vazgeçilmez olan iletişim ve işbirliği de dâhil olmak üzere kişilerarası becerilerde yeterliliği gerektirmektedir. Başka bir deyişle, "Kişilerarası Beceriler", iletişim, işbirliği ve sosyal becerileri içerir. Ekipler içinde etkili bir şekilde çalışma, duyguları anlama, yönetme, çeşitli kültürel ve sosyal bağlamlarda var olabilme yeteneğini içermektedir. Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Ripley, Miller-Ricci ve Rumble (2012); Griffin, McGaw ve Care (2012) tarafından desteklenen bir bakış açısıyla becerilerin kritikliğinin altı çizilmektedir. Çeşitli ekipler arasında başarılı işbirliğini teşvik etmede sosyal becerilerin ve empatinin merkezi önemini savunmaktadırlar ve böylece 21. yüzyıl becerilerinin kişilerarası boyutuna dikkat çekmektedirler.

21. yüzyıl becerileri hakkındaki söylem, bunların dile getirilmesini ve değerlendirilmesini amaçlayan çeşitli kavramsal çerçevelerle desteklenmektedir. 21. yüzyıl becerileri için Ortaklık (P21) Çerçevesi, temel konular ve tematik alanlar arasındaki temel becerileri tanımlayan ufuk açıcı bir model olarak ortaya çıkmaktadır ve böylece, öğrencileri gelecekteki zorluklara karşı donatmaya çalışan eğitim sistemlerine kapsamlı bir plan sağlamaktadır (Partnership for 21st Century Skills, 2009) . Aynı derecede önemli olan bir diğer çerçeve, teknoloji devlerinin öncülük ettiği, dijital çağa uygun becerileri geliştirmeye çalışan ve eğitim hedefleri ile modern işgücünün talepleri arasındaki etkileşimi yansıtan ATC21S projesidir (Binkley vd., 2012). Dahası, Ferrari (2013) tarafından açıklandığı şekliyle, Avrupa Dijital Yeterlilik Çerçevesi, dijital becerilerin ayrıntılı bir sınıflandırmasını sunarak içerik oluşturmadan siber güvenliğe kadar dijital okuryazarlığın çok yönlü doğasını vurgulamaktadır. Böylece, dijital teknolojinin dünya çapındaki yaygın etkisini göstermektedir.

21. yüzyıl becerilerinin doğası dinamiktir. Bilişsel ve dijital becerilerden kişilerarası becerilere kadar geniş bir yelpazedeki yetkinlikleri kapsamaktadır. Becerileri çevreleyen, önemli çalışmalar ve çerçevelerle zenginleştirilen söylem, bunların evrensel uygulanabilirliğini ve kritik önemini vurgulamaktadır. Eğitim sistemleri ve çalışma ortamları dijital çağın

zorunluluklarına koşturarak olarak geliştikçe, bireylerin zorlukların üstesinden gelme ve çağdaş çağın fırsatlarından yararlanma noktasında iyi donanıma sahip olmalarını sağlamak amacıyla 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesi her şeyden önemli olmaya devam etmektedir.

2.2. Çeviri Yeterliliği ve Çevirmen Eğitiminde Çok Yönlü Yaklaşımlar

Çevirinin doğası ve karmaşıklığı, Jakobson'un (1959) çeviri türlerine ilişkin sınıflandırmasında etkili bir şekilde yansıtılmıştır. Onun, bu ayrımı yalnızca dilsel aktarımı vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda anlamların farklı bağlamlar arasındaki semiyotik aktarımını da derinlemesine incelemektedir. Böylece, kapsamlı bir iletişimsel eylem olarak çeviri anlayışını genişletmektedir. Çizdiği çerçeve, çevirinin sadece kelimelerden ibaret olmadığını, kültürel sembollerin ve anlamların aktarımını da içerdiğini öne sürerek çevirmenleri farklı diller ve ifade biçimleri arasında mesajın bütünlüğünü korumaya zorlamaktadır.

Steiner'in (1975) yorumlayıcı bir eylem olarak çeviriye yönelik hermeneutik yaklaşımı, çevirmenlerin metinle olan derin bağlarını araştırır ve yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve felsefi boyutları da kapsar. Bu perspektif, çeviriyi kültürler arası samimi bir diyalog olarak konumlandırır. Burada çevirmenin, metnin özünü derinlemesine anlayarak farklı dünyalar arasında köprü kuran bir arabulucu rolünü somutlaştırır.

Holmes'un (1988) çeviribilim alanının tanımlanmasına ufuk açıcı katkısı, akademik bir disiplin olarak çevirinin genişliğini ve derinliğini anlamak için temel bir çerçeve sağlar. Holmes, tanımlayıcı, teorik ve uygulamalı dalları belirleyerek çeviri olgusunun sistematik bir şekilde araştırılmasına zemin hazırlamıştır. Çevirmen eğitimi ve uygulamasına bütünsel bir yaklaşım ihtiyacını öne sürmüştür. Bu kavramsallaştırma, dilbilimsel, kültürel ve teknik bilgiyi bütünleştiren çeviribilimin disiplinler arası doğasının atfı yapmaktadır.

Vermeer'in (1989) çevirinin amacının önceliğini öne süren, çevirmenin kararlarını ve stratejilerini yönlendiren Skopos teorisi geliştirmiştir. Nord (1991), çeviriyi amaç odaklı bir faaliyet olarak kavramsallaştırarak ve iletişimsel hedeflere ulaşmada stratejik karar vermenin gerekliliğini vurgulayarak söyleme önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Dile getirilen yaklaşım, Skopos teorisiyle uyumludur. Nord ve Vermeer, çevirmenlerin, erek metnin hedef bağlamı içinde amaçlanan işlevini yerine getirmek amacıyla sayısız seçenek arasında gezindiği bilişsel bir süreç olarak çevirinin karmaşıklığının altını çizmiştir.

Venuti'nin (1995) çevirmenin görünmezliğine ilişkin araştırması, çeviri uygulamalarındaki yerleştirme ve yabancılaştırma arasındaki hassas dengeyi ortaya çıkarmaktadır. Onun eleştirisi, çevirmenin kültürel müzakeredeki rolünü aydınlatır. Çevirilerin kültürel algıları ve güç dinamiklerini şekillendirdiğini ve onlar tarafından şekillendirildiğini öne sürer. Venuti'nin çalışması, çevirmenin yorumlayıcı rolünün ve tercihlerinin kültürel sonuçlarının daha görünür bir şekilde tanınmasını ortaya çıkartarak, çevirinin etik hususları üzerine düşünmeyi teşvik etmektedir.

Bahsedilen çalışmalar toplu olarak çeviri sürecine ve çevirmenlerin temel rolüne ilişkin anlayışı zenginleştirmektedir. Çevirinin dilsel uzmanlığa, kültürel anlayışa ve etik hususlara dayanan çok yönlü ve dinamik bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Çevirmenler yalnızca

dilbilimci olarak değil, kararları kültürel sınırların ötesinde metinlerin algılanmasını ve yorumlanmasını şekillendiren, kültürel diyalogun yetenekli arabulucuları olarak da ortaya çıkmaktadır.

Çevirmen edinci, metinlerin diller ve kültürler arasında başarılı bir şekilde çevrilmesinde gerekli olan kapsamlı bilgi, beceri ve anlayışı kapsar. Bu, sadece kaynak ve erek dillerdeki akıcılıkla sınırlı değildir. Aynı zamanda bir süreç ve meslek olarak çevirinin inceliklerinin ve çok boyutlu doğasının derinlemesine anlaşılmasını da içerir.

Kiraly (2000) çevirmen yetiştirmede odak noktasını sosyo-yapılandırmacı yaklaşıma kaydırarak çeviri edincinin geliştirilmesinde işbirliğine dayalı öğrenme ortamlarının önemini vurgulamaktadır. Kiraly'nin çalışmaları, profesyonel çeviri uygulamalarında gerekli becerileri edinmenin anahtarı olarak pratik deneyimin, akranlar ve profesyonellerle etkileşimin rolünü vurgulamaktadır.

PACTE grubu (2003), iki dilli yeterliliği, dil dışı yeterliliği, çeviri süreçlerine ilişkin bilgiyi ve araçsal-mesleki yeterliliği içeren bütünsel bir model önererek çevirmen edinci anlayışını genişletmede etkili olmuştur. Araştırmaları, etkili çevirinin yalnızca dil becerilerinden çok daha fazlasını gerektirdiğini vurgulayarak çeviri edincinin çok yönlü doğasının altını çizmiştir.

Bir başka çalışmada, Yazıcı (2007), yalnızca dil bilgisine dayanan çeviri öğretiminin çevirmenlerin perspektifini daralttığını ve böyle bir öğretim yaklaşımının gereğinden fazla zaman kaybına yol açtığını vurgulamaktadır. Yazıcı, teori ile pratiği birleştiren ve çeviri becerilerini yeniden tanımlayan bir model önermektedir. Çünkü bir çevirmen adayı, sadece kaynak ve hedef dildeki bilgiye sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda çeviri sürecini başarıyla tamamlayabilmek için dillerin kültürlerini de bilmelidir. İki dil arasında yetkinlik ve kültürel farkındalık, çevirmenlik mesleğinin temellerini oluşturur. Ancak, bir çevirmenin, yeni bilgiler ve kavramlar barındıran bir metni, etkili ve hızlı bir şekilde hedef dile çevirebilmesi için araştırma yöntemlerini ve çeviri sürecini kolaylaştıracak teknolojik araçları kullanma yeteneği de önem taşımaktadır. Yazıcı, çevirmenlik modelini kültürel elçilik üzerine kurarak, teknolojik bilgi ve bilgilerin pazara sunulma becerisini de modele dahil etmenin gerekliliğini savunmaktadır (2007). Yaptığı gözlemlerle çeviri becerilerinin önem sıralamasını genişletmiş ve yeniden düzenlemiştir.

Kavramı daha da genişleten Beeby, Ensinger ve Presas (2009), çeviri edincinin bilişsel yönlerini araştırarak problem çözme ve karar vermenin kritik bileşenler olduğunu öne sürmektedir. Çeviri görevlerinin zorlukları ve karmaşıklıkları ile baş edebilme yeteneğinin, deneyim ve öğretim yoluyla geliştirilen bilişsel stratejilere ve becerilere dayandığını ileri sürmüşlerdir.

Yukarıda yer alan akademik katkılara ek olarak, Avrupa Çeviri Yüksek Lisansı (EMT) çerçevesi (2017), modern pazardaki profesyonel çevirmenler açısından gerekli olan yeterliliklerin kapsamlı bir özetini sunmaktadır. Geliştirilen model, çevirmen edincini dilsel, metinsel, tematik, teknolojik, kişilerarası ve mesleki yeterlilikler şeklinde kategorilere ayırarak,

sektörün beklentilerini ve başarılı bir çeviri eyleminde ihtiyaç duyulan çeşitli becerileri göstermektedir.

Çeviribilim alanında çevirmen edincinin çok yönlü doğasını anlamak, diller ve kültürler arası etkili iletişimde çok önemlidir. Araştırmanın bu bölümü, çevirmen veya çevirmen edincini oluşturan çeşitli bileşenlerin ana hatlarını çizmek ve yetkin çeviri için gereken temel beceri, bilgi ve mesleki anlayış alanlarını vurgulamak amacıyla mevcut araştırmalardan elde edilen bilgileri sentezlemektedir.

Çevirmen edinci kavramının merkezinde, çeviri sürecinde bazı temel beceriler bulunmaktadır. Öncelikle, içerikle ilgili yetenek temelde yer almaktadır. Kaynak metni yalnızca temel düzeyde anlamayı değil, aynı zamanda onun temalarını, anlamlarını ve çağrışımlarını derinlemesine kavramayı da kapsar. Derinlik, çevirinin öncül amacını ve zenginliğini korumasını sağlar. Ardından, biçimle ilgili yetenek bu temele dayanır ve çevirmenlerin hem kaynak hem de hedef dillerin dilbilgisel yapılarına ve inceliklerine hakim olmalarını gerektirir. Çevirilerin yalnızca doğru olmasını değil, aynı zamanda dilsel akıcılık ve tutarlılıkla uyumlu olmasını da sağlar.

Dahası, akıcılıkla ilgili yetenek, çevirmenin sorunsuz ve hızlı çalışma kapasitesini öne çıkarır. Çevirmenin her iki dile olan aşinalığını ve çeşitli baskılar altında çeviri sürecini sorunsuz bir şekilde yönlendirebilme yeteneğini gösteren bir beceridir. Belki de en belirgin yetenek olan bilişsel yetenek, çevirmenin eleştirel düşünme ve yaratıcılık kullanmasını içerir. Bu beceri, belirsizliklerin, kültürel inceliklerin ve eş-değersizliklerin yoğun olabileceği çeviri zorluklarının üstesinden gelmede çok önemlidir. Kültürel ve bağlamsal olarak uygun bir çeviriyi mümkün kılan, diller arasındaki boşlukları ustalıklı kapatan çevirmenin zekâsıdır.

Çeviri çalışmaları alanında, Rybachok ve Duda (2023) tarafından tanımlandığı gibi dilsel ve kültürel yeterliliğin temel rolü, kültürel yeterliliğin çok yönlü doğasının daha geniş bir şekilde incelenmesi amacıyla temel bir öncül görevi görür. Bu inceleme, çevirmenlerin hem kaynak hem de hedef kültürlere dair derinlemesine bir anlayışa sahip olmalarının vazgeçilmez ihtiyacını topluca vurgulayan sonraki araştırmalardan elde edilen bilgilerin birleştirilmesiyle zenginleştirilmiştir. Bu gereklilik, yeterliliğin hem teorik öğrenme hem de pratik uygulama yoluyla sürekli geliştirilmesi zorunluluğunu da kapsar.

Liu Jun'un (2005) bileşenlere ilişkin açıklaması, çeviri sürecinin karmaşıklığına dikkat çeker ve çevirmenlerin geniş ve çeşitli becerilere sahip olmasının gerekliliğinin altını çizer. Dilsel yeterlilikten kültürel anlayışa ve bilişsel esnekliğe kadar çeşitli bileşenler, yalnızca kaynağa sadık kalmayıp aynı zamanda hedef kitleye özenle uyarlanmış çeviriler sağlar ve çeviri alanında gereken çok boyutlu uzmanlığı gösterir.

Cozma (2023), kültürel yeterliliğin çevirideki kritik rolünü vurgulayarak, özellikle çevirmenin kültürel olarak gömülü dilsel unsurları ustalıklı yönetme yeteneğini vurgulamaktadır. Bu yetenek, kültürel inceliklerin ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını teşvik etme yolunda çevirmen eğitim programlarına etkili stratejilerin dâhil edilmesini gerektirir. Benzer düşünceyi yineleyen Olalla-Soler (2015), çeviri alanında kültürel yeterliliğe ilişkin deneye dayalı araştırmalarda kayda değer bir boşluk olduğunu tespit etmektedir. Deneysel araştırma

çabalarını savunan araştırmacılar, kültürel yeterliliğin teorik yapıları ile bunların çevirmen eğitimindeki faydacı uygulamaları arasındaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Söyleme daha fazla katkıda bulunan Jumharia ve Rusni (2018), çeviri sürecinde kültürel bilginin büyük önemini araştırmış ve etkili çevirinin, kültürel bağlamın tamamını kapsayacak şekilde salt dilsel aktarımı aştığını ileri sürmüştür. Bu bakış açısı, hem doğru hem de kültürel olarak uyumlu çeviriler üretmede kültürel yeterliliğin dil yeterliliğiyle eşit öneme sahip olduğunu öne sürmektedir. Benzer şekilde, Eryılmaz (2021), iki dilli öğrenciler arasında kültürel yeterliliğin değerlendirilmesini, onların kültürel sembolleri algılamalarına ve tercüme etmelerine odaklanarak araştırmaktadır. Araştırma, metinlerin işlevsel bütünlüğünü ve amacını korumak için çevirmenlerin hem kaynak hem de erek metinlerdeki kültürel sembollere ilişkin keskin bir farkındalığa sahip olmasının gerekliliğine ışık tutmaktadır.

Petrischeva ve Starostina (2019), ekonomik söylem çevirisi alanında kültürler arası yeterliliğin gelişimini araştırmıştır. Analizleri, dil öğrenimi ile arka plan bilgisinin edinilmesi arasındaki karşılıklı bağlantıyı vurgulayarak, kültürel olgu eğitiminin ve bunun ekonomi gibi uzmanlık alanlarındaki tercümesinin temel rolünü vurgulamaktadır. Rafieyan (2016), kültürel zekâ ile kültüre bağlı metinleri tercüme etmenin etkililiği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İnceleme, yüksek kültürel zekâyâ sahip bireylerin, alışılmadık kültürlerde gezinmek ve onları anlama noktasında daha iyi donanıma sahip olduğunu, dolayısıyla çevirmenler arasında kültürlerarası yeterliliğin gelişiminin arttığını göstermektedir (Rafieyan, 2016).

Albir ve Olalla-Soler (2016), çevirmen yetiştirme programlarında kültürel yeterliliğin kazanılmasının değerlendirilmesinde çeşitli yöntemleri savunmaktadır. Kültürel yeterliliği kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için geniş bir yelpazedeki değerlendirme görevlerinin ve araçlarının kullanımını vurgulayan dinamik, belirli ölçütlere dayalı bir değerlendirme yaklaşımını savunmaktadırlar. Tomozeiu, Koskinen ve D'arcangelo (2016), kültürlerarası yeterliliğin çevirmen eğitimi müfredatına açıkça dâhil edilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Çevirmenlere kültürlerarası iletişimi öğretmenin doğasında olan pedagojik ve pratik zorlukları ele almışlar ve kültürlerarası yeterliliğin geliştirilmesinde empatinin temel rolüne dikkat çekmişlerdir.

Toplu olarak, yapılan bilimsel katkılar, çeviri yeterliliğinin kritik yönünü anlamak, öğretmek ve değerlendirmek için çeşitli yöntemleri açıklayarak, kültürel yeterliliğin çeviri sürecindeki tamamlayıcı rolünü doğrulamaktadır. Kültürel anlayışların, devam eden öğretim çabalarının ve pratik katılımın sentezi, kaynak ve erek kültürlerin karmaşıklıklarını dikkate alan ve doğru bir şekilde aktaran etkili çeviri uygulamalarının temelini oluşturmaktadır.

Günümüzün hızla küreselleşen ve dijitalleşen dünyasında, çevirmenlerin ihtiyaç duyduğu yeterlilikler geleneksel dilsel ve kültürel bilginin çok ötesine geçerek BİT yetkinliğini, dijital okuryazarlığı ve kültürlerarası yetkinliği kapsayan kapsamlı bir beceri setini gerektirmektedir. Ivanova (2016), modern çeviri alanında BİT yetkinliğinin vazgeçilmezliğinin altını çizerek, çevirmenlerin kalite güvencesi, terminoloji yönetimi ve düzenleme süreçleri gibi görevler için bilgisayar destekli çeviri araçlarına hâkim olmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Teknolojik

yeterlilikler geleneksel becerileri tamamlayarak çevirmenlerin dijital çeviri ortamında etkili bir şekilde gezinmesine olanak tanır.

Krajcsó (2018), çevirmenlerin yeterliliklerinin çeviri pazarının gelişen talepleriyle uyumunu araştırarak mesleki, teknolojik ve alana özgü becerilere yönelik bir tercihi ortaya koymaktadır. Bu pazar yönelimi, çevirmen yetiştiren kurumların müfredatlarını hem geleneksel hem de dijital yeterlilikleri kapsayacak şekilde uyarlamaları gerektiğini göstermektedir. Pym (2004), hızlı teknolojik ve profesyonel değişimlerin ortasında çeviri alternatifleri oluşturma ve iyileştirme gerekliliğini savunarak çeviri yeterliliğine minimalist bir yaklaşım getirmektedir. Bu perspektif uyarlanabilirliği ve dijital çağa uygun becerilerin sürekli gelişimini vurgular.

Gavrilenco (2020), profesyonel çeviride gerekli dijital teknolojileri ve kaynakları belirleyerek dijital yeterliliğin oluşumuna odaklanmaktadır. Bu sadece çeviri yazılımının kullanımını değil aynı zamanda profesyonel alandaki etkileşimler için gerekli dijital iletişim becerilerini de içerir. BİT ve dijital becerilerin geleneksel yeterliliklerle bütünleştirilmesi ve kültürlerarası inceliklerin derinlemesine anlaşılması, modern çevirmenin uzmanlığının temel taşı oluşturur. Öğretim programları, çevirmenlere küresel ve dijital profesyonel ortamın karmaşıklıklarını başarıyla aşmak amacıyla gereken çok yönlü becerileri sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Ayık Akça (2022) çalışmasında, edebi ve uzmanlık alan metinlerinde makine ve insan çevirilerini karşılaştırmıştır. Gittikçe dijitalleşen çeviri sektörünün çevirmenlere yeni bir görev yüklediğine dikkat çekerek, Makine Çevirisi Sonrası Düzeltme (Post-Editing) işleminin tanımı, kapsamı, çerçevesi ve dinamikleri üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Çevirmenden beklenen yeni görevin çeviribilimsel çerçevede bir paradigma değişimi olabileceğini vurgulamıştır.

2.3. 21. Yüzyıl Becerileri ile Çevirmen Edincinin Kesişimi

Son araştırmalar, öğrencileri küreselleşen ve dijitalleşen dünyanın zorluklarına hazırlamak için çağa uygun becerileri çeviri müfredatına dâhil etmenin önemini vurgulama eğilimindedir. Tran (2023) çeviri öğrencilerinin işbirliği, eleştirel düşünme ve BİT okuryazarlığı becerilerini geliştirmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu beceriler, öğrencilerin başarılı küresel vatandaşlar ve çeviri alanında yetkin profesyoneller haline gelmelerinde kritik öneme sahiptir.

Sumiati, Lustyantje ve Iskandar (2020) işbirliği, iletişim, BİT becerileri, problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, yenilikçilik ve yaratıcılık gibi becerilerin çeviri sınıfındaki önemini araştırmıştır. Bulguları, öğrencilerin çeviri pazarına hazırlıklılığını artırmak için PACTE (Çeviri Yeterliliği ve Değerlendirme Edinme Süreci) modeliyle özetlendiği gibi, becerilerin çevirmen yeterlilikleriyle sorunsuz bir şekilde birleştirilebileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, Hansen-Schirra, Hofmann ve Nitzke (2018) çeviribilimde proje simülasyonu yoluyla genel yeterliliklerin kazanılmasını tartışmaktadır. Sosyo-yapılandırıcı yaklaşımları ve özgün projeleri yükseköğretim sınıflarına uyarlamaların, konuya özgü yeterlilikler ile genel yeterliliklerin harmanlanmasını sağlayacağını ve böylece çevirmen eğitiminin içinde bulunulan dönemin temel becerileriyle zenginleştirebileceğini ileri sürmektedirler.

Başka bir çalışmada Melton (2008), küresel eğitim bağlamlarında gerekli olan profesyonel iletişim yeterliliklerine odaklanarak, çevirmenlerle işbirliğinin ve çeviriyi yerelleştirmeye bütünleştirmenin önemini vurgulamaktadır. Çalışma, kültürel ve mesleki bağlamları anlamının, iki kültürlü vizyonu kullanmanın ve ekip ilişkileri kurmanın önemini vurgulamaktadır. Buna ek olarak, Ivanova (2016), BİT yeterliliğini bilgi üretimi, bilgi erişimi, çıkarımı ve işlenmesinde önemli bir oyuncu olarak tanımlamaktadır. Çalışması, çevirmenlerin bilgisayar destekli çeviri araçlarında yetkin hale gelmelerini, kalite güvence ve kontrol, terminoloji yönetimi ve ön düzenleme ve düzenleme sonrası süreçleri ele almalarını savunmaktadır. Aynı zamanda BİT yeterliliğini yaratıcılığın, mantıksal akıl yürütmenin, eleştirel düşünmenin, problem çözmenin, karar vermenin ve ağ oluşturma becerilerinin gelişimi ile ilişkilendirmektedir.

Çalışmalar topluca, daha önceden “21. yüzyıl becerileri” olarak tanımlanan yetkinliklerin çevirmen yetiştirme programlarına dâhil edilmesine yönelik kritik ihtiyacın altını çizmektedir. Dünya küreselleşmeye ve dijitalleşmeye devam ederken, çevirmenlerin yalnızca dilsel ve kültürel bilgiyi değil aynı zamanda teknik, işbirlikçi, eleştirel düşünme ve yaratıcı becerileri de içeren geniş bir yeterlilikler dizisiyle donatılması gerekmektedir. Çevirmenleri gerekli yeterliliklerle hazırlamak, sürekli gelişen profesyonel ortamda başarılı olmaları bağlamında oldukça önemlidir.

3. Yöntem

Çalışma, 21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci bileşenleri arasındaki kesişimi araştırmak için kavramsal analizle tamamlanan sistematik bir alan yazın taramasından yararlanmaktadır. Bu yöntem, hızla gelişen küresel ve dijital ortamda 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincini nasıl artırabileceğini açıklamak amacıyla mevcut alan yazının kapsamlı bir şekilde toplama, değerlendirme ve sentezlemedeki etkinliği nedeniyle seçilmiştir.

3.1. Sistematik Alan Yazın Taraması

Web of Science, Scopus ve Google Scholar veri tabanlarının yanı sıra çeviribilim ve eğitim teknolojisi alanındaki dergilerde kapsamlı bir arama yapılmıştır. Arama stratejisinde “21. yüzyıl becerileri”, “çevirmen edinci”, “çeviri edinci”, “çevirmen yeterlilikleri”, “çeviri yeterlilikleri”, “çevirmenler için dijital beceriler”, “çeviride kültürlerarası yeterlilik” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Kapsamlı bir sentezleme yapmak ve sürecin zaman göre evrilen yapısını göstermek amacıyla çalışmaların yayınlanma tarihleri ile ilgili bir sınırlama getirilmemiştir.

Uygun her bir çalışmadan elde edilen veriler, yazarları, yayın yılını, hedefleri, yöntemi, temel bulguları ve çeviri yeterliklerinde 21. yüzyıl becerilerine ilişkin sonuçları kapsayacak şekilde titizlikle çıkarıldı. Derlenen çalışmaların kalitesi, metodolojik titizlik ve alana katkılarına göre değerlendirilerek sentezlenen bulguların güvenilirliği sağlanmıştır.

3.2. Kavramsal Analiz

Çıkarılan veriler, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen yeterliliklerine uyarlanmasına ilişkin yinelenen temaları, kalıpları ve boşlukları belirlemek amacıyla analiz edildi. Analiz, örtüşen ve potansiyel olarak geliştirilebilecek alanları tespit etmeyi ve böylece çevirmen eğitimi ve mesleki gelişim için kapsamlı bir çerçevenin geliştirilmesine katkıda bulunmaya amaçladı.

Senteze dayalı olarak, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edinci profiline etkili bir şekilde nasıl uyarlanabileceğini özetleyen kavramsal bir çerçeve sağlanmaya çalışıldı. Bu çerçeve, küreselleşen ve dijitalleşen bir çağda çeviri mesleğinin dinamik taleplerini dikkate alarak, çevirmen eğitimini kapsamlı bir şekilde desteklemeyi amaçlamaktadır.

3.3. Yöntemin Gerekçesi

21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci bileşenlerinin kesişimini konu alan makale hazırlarken, kavramsal analizle birlikte sistematik bir alan yazın taraması stratejik olarak kullanıldı. Bu metodolojik yaklaşım kasıtlı bir şekilde tercih edildi. Böyle bir araştırma yaklaşımı, özellikle birden fazla disiplini bir arada barındıran veya doğası gereği karmaşık olan alanlarda yapılan akademik araştırmalara belirgin avantajlar sağlamaktadır.

Sistematik alan yazın taraması, mevcut araştırmalara kapsamlı ve tarafsız bir genel bakış elde etmenin temel taşıdır. Grant ve Booth (2009), titizlikle planlanmış ve yürütülmüş araştırma stratejileri yoluyla, önyargıyı en aza indirme ve yayınlanmış veya başka türlü ilgili tüm alan yazının dâhil edilmesini sağlama avantajı nedeniyle bahsedilen yaklaşımı savunmaktadır. Bu genişlik, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincine uyarlanması kadar geniş ve çok yönlü bir konu için de oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca, Moher vd. (2009), gözden geçirme sürecinin sistematik doğası, tekrarlanabilirliği ve şeffaflığı sağlayarak diğer araştırmacıların bulguları doğrulamasına ve gerekirse bunların üzerine ekleme yapmasına olanak tanıdığına altını çizmektedir.

Ancak, araştırmanın kapsamı mevcut bilgilerin salt bir araya getirilmesinin ötesine uzanmaktadır. İncelikli analize ve teorik gelişime izin veren bir yöntem gerektiren 21. yüzyıl becerilerinin ve çevirmen edincinin kavramsal temellerini araştırılmıştır. Machamer, Darden ve Craver (2000) tarafından vurgulandığı üzere, kavramsal analiz, temel kavramların ve varsayımların açıklığa kavuşturulmasını kolaylaştırarak derinliği sağlar. Bu metodolojik adım, yalnızca konunun teorik temellerini parçalara ayırmada değil, aynı zamanda iç görüleri tutarlı bir çerçeve halinde sentezlemede de etkilidir. Jabareen (2009) bu yaklaşımı desteklemekte ve gelecekteki araştırmalara rehberlik edebilecek ve uygulamaya bilgi verebilecek teorik modeller geliştirmedeki faydasını vurgulamaktadır.

Dahası, incelenen disiplinler arası doğası (eğitim, dil bilimi ve bilgi teknolojilerini kapsayan), farklı akademik bakış açıları arasında köprü kurabilecek bir yöntem gerektirir. Repko (2008), disiplinler arası araştırmanın karmaşıklıklarını yönlendirmede kavramsal analizin değerine dikkat çekerek, yöntemin farklı disiplinlerdeki anlayışların birleşik bir anlayışla bütünleştirilmesini sağladığını dile getirmiştir.

Çalışmanın yöntemi, sistematik alan yazın taramaları ile kavramsal analizin güçlü yönlerini harmanlayarak, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincine nasıl uyarlanabileceğine dair sağlam ve kapsamlı bir inceleme sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu yaklaşım sadece mevcut duruma dair anlayışı zenginleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda çevirmen eğitimi ve mesleki gelişimde gelecekteki araştırmalara ve pratik uygulamalara da zemin hazırlamaktadır.

4. Kesişim Analizi

Çeviribilim ve uygulamanın çağdaş ortamında, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmenin edinciyle bütünleştirilmesi önemli bir odak noktası olarak ortaya çıkıyor. Bu bölüm bilişsel, meta-bilişsel, dijital, kişilerarası ve yaratıcı becerilerin çeviri eyleminin incelikli talepleriyle uyumlaştırılmasını ele almaktadır.

4.1. Bilişsel ve Meta-bilişsel Beceriler

Eleştirel düşünme ve problem çözme, çevirmenin karmaşık metinlerde ve bağlamlarda etkili bir şekilde gezinme becerisini destekleyen temel bilişsel becerilerdir. Beceriler, üst düzey öğrenme stratejileriyle birleştiğinde, incelikleri anlamının, alternatifleri değerlendirmenin ve bilinçli kararlar almanın daimi gereklilikler olduğu çeviri süreçleriyle yakından uyumludur. Çevirmen, eleştirel düşünen biri olarak metinleri parçalara ayırmalı, altta yatan anlamları ayırt etmeli ve olası belirsizlikleri öngörmelidir. Benzer şekilde, problem çözme yetenekleri, çevirmenlerin dilsel ve kültürel zorlukların üstesinden gelmelerine olanak tanıyarak erek metinlerde aslına uygunluk sağlar. Ayrıca, stratejik öğrenme yaklaşımlarının benimsenmesi, gelişen dil eğilimlerine ve endüstri standartlarına uyum sağlayarak sürekli mesleki büyümeyi kolaylaştırır.

4.2. Dijital okuryazarlık

Dijital çağda teknolojik yeterlilikler çevirmenler açısından vazgeçilmez bir hale gelmektedir. Bilgisayar destekli çeviri (CAT) araçlarından terminoloji veri tabanlarına ve yerelleştirme yazılımlarına kadar uzanan modern çeviri araçları ve yazılımlarındaki ustalık, verimliliği, doğruluğu ve tutarlılığı artırır. Dijital okuryazarlık, teknolojilerin salt operasyonel bilgisinin ötesine uzanır. Araçların belirli projelere uygunluğunu eleştirel bir şekilde değerlendirme, iş akışlarını özelleştirme ve yeni dijital çözümleri çeviri pratiğine uyarlayabilme yeteneğini kapsar. Beceri seti yalnızca bireysel proje başarısı için değil, aynı zamanda hızla gelişen çeviri endüstrisinde rekabet gücünü korumada da gereklidir.

4.3. Kişilerarası becerileri

Çeviri doğası gereği ortak bir çabadır. Bu nedenle etkili iletişim, işbirliği ve kültürel farkındalık gibi kişilerarası beceriler çok önemlidir. Çevirmenler sıklıkla çok disiplinli ekipler halinde çalışarak müşterilerle, yazarlarla, editörlerle ve diğer çevirmenlerle bağlantı halinde çalışır. Açık ve yapıcı bir şekilde iletişim kurma, anlamı müzakere etme ve geri bildirim sağlama ve alma becerisi, projenin başarısında hayati öneme sahiptir. Dahası, kültürel farkındalık çeviri işini zenginleştirir, çevirmenlerin kültürel ayrıntıları hassas ve doğru bir şekilde yönlendirmesine ve aktarmasına olanak tanır, diller ve kültürler arasında köprü kurar.

4.4. Yaratıcılık ve Yenilik

Yaratıcılık, özellikle eşdeğer olmayan ifadeler, deyimler ve kültürel açıdan bağlı metinlerle uğraşırken çeviride kritik bir rol oynar. Yaratıcı çevirmen, içeriği erek kitlede yankı uyandıracak şekilde uyarlarken kaynak metnin amacını, stilini ve tonunu koruyan yenilikçi çözümler bulur. Çeviri sektörünün yenilik ihtiyacı, süreçlere ve iş uygulamalarına kadar uzanır ve çevirmenlerin ileri görüşlü, uyarlanabilir, yeni pazarları, hizmetleri ve teknolojileri keşfetmeye hazır olmasını gerektirir. Yaratıcılığı ve yeniliği benimsemek, çevirmenlerin küresel iletişimin dinamik ihtiyaçlarını karşılayarak sektörün büyümesine katkıda bulunmalarını sağlar.

Özetle, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edinciyle kesişmesi, çevirmenleri mevcut ve gelecekteki zorluklarla başa çıkmaya hazırlamak için gerekli olan zengin bir araştırma alanıdır. Çevirmenler, bilişsel, dijital, kişilerarası ve yaratıcı becerileri mesleki repertuarlarına dâhil ederek, işlerinin karmaşıklıklarıyla baş etme konusunda daha donanımlı hale gelir ve hem etkinliklerini hem de küresel pazara katkılarını artırır.

5. Çevirmen Eğitime Yönelik Çıkarımlar

21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci arasındaki dinamik etkileşim, yalnızca çevirinin profesyonel alanını yeniden şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda çevirmen eğitim programlarının zorunlu evrimine de ışık tutuyor. Çevirmen eğitim programları gelenek ve yeniliğin kavşağında yer almaktadır. Öğrencileri çeviri sektörünün çok yönlü taleplerine hazırlama programların bilişsel, dijital, kişilerarası ve yaratıcı becerileri öğretim çerçevelerine dâhil etmeleri gerekir. Bu kapsama, müfredat tasarımına yönelik, yalnızca dilsel ve kültürel yeterliliği değil aynı zamanda eleştirel düşünmeyi, teknolojik gelişimi, işbirlikçi yetkinliği ve yenilikçi düşünceyi de teşvik eden bütünsel bir yaklaşımı gerektirir.

5.1. 21. Yüzyıl Becerilerinin Müfredata Dâhil Edilmesi

Çeviri endüstrisinin gelişen ortamı, 21. yüzyıl becerilerine artan vurguyla birlikte, çevirmen yetiştirme programlarının kapsamlı bir şekilde elden geçirilmesini gerektirmektedir. Öğrencileri modern çeviri görevlerinin karmaşıklığına etkili bir şekilde hazırlamak için öğretim çerçeveleri, bilişsel, dijital, kişilerarası ve yaratıcı becerilerin bir sentezini müfredatlarına dâhil etmelidir. Bu yaklaşım, eleştirel düşünme ve problem çözme alıştırmalarının doğrudan çeviri ödevlerine dâhil edilmesini, böylece öğrencilerin bağımsızlığı ve proaktif mesleki gelişimini teşvik eden yansıtıcı uygulamaları ve öğrenme stratejilerini benimsemelerini sağlayabilir. Vaka çalışmaları, akran değerlendirmeleri ve proje tabanlı öğrenme yoluyla gerçek dünya simülasyonları, becerilerin pratik ortamlarda uygulanması için gereklidir.

Ayrıca, dijital okuryazarlık, en son çeviri yazılımlarıyla birlikte, uygulamalı öğretim ve teknolojinin çeviri süreçleri üzerindeki etkisinin eleştirel bir incelemesi ile müfredatın dokusuna işlenmelidir. Gelişmekte olan teknolojilere odaklanan atölye çalışmaları, öğrencileri gelecekteki gelişmelere yön verecek bilgi ve becerilerle donatacaktır. Ek olarak müfredat, gerçek dünyadaki sektör işbirliklerini yansıtan grup projelerini ve işbirlikçi ödevleri sunmalı, ekip çalışmasını, müzakere ve geri bildirim becerilerini desteklemek için rol yapma

egzersizlerini ve iletişim atölyelerini içermelidir. Kültürel yetkinliği arttırmayı amaçlayan yoğun deneyimler ve disiplinler arası etkinlikler, kaynak ve erek kültürlerin inceliklerini anlamada çok önemlidir.

Yaratıcı problem çözmeyi ve yeniliği teşvik eden bir ortamın yaratılması da aynı derecede önemlidir. Öğrenciler yaratıcı çözümler gerektiren, yaratıcı düşünmeyi teşvik eden çeviri projeleriyle tanıştırılmalıdır. Çeviride yeni pazar nişlerinin, hizmetlerinin veya teknolojik uygulamaların keşfedilmesini desteklemek, girişimci ve yenilikçi düşünmeyi teşvik edecek ve mezunların yalnızca mevcut endüstri taleplerini karşılamaya iyi hazırlanmalarını değil, aynı zamanda alanda gelecekteki yenilikleri yönlendirecek donanıma sahip olmalarını da sağlayacaktır.

Çevirmen yetiştirmede bütünsel ve ileriye düşünen bir yaklaşımı benimseyen programlar, çeviri mesleğinin çok yönlü zorluklarının üstesinden gelme konusunda becerikli mezunlar yetiştirebilir ve böylece sektörün süregelen gelişimine ve başarısına önemli ölçüde katkıda bulunabilir.

5.2. Öğreticilere ve Müfredat Geliştiricilerine Öneriler

Çeviri sektörünün hızla geliştiği bir çağda, çevirmen yetiştirme programlarının 21. yüzyıl becerilerini müfredatlarına uyarlaması bir zorunluluktur. Bu adaptasyon, öğretmenler arasında sürekli mesleki gelişim taahhüdüyle başlayan çok yönlü bir yaklaşımı içermektedir. Mesleki topluluklara aktif katılım ve disiplinler arası araştırmalar yoluyla en son öğretim ve endüstri eğilimlerini takip etmek, öğretim yöntemlerini geliştirmek için çok gereklidir. Üstelik müfredat esnekliği, teknolojik gelişmelere ve değişen pazar taleplerine uyum sağlamak, öğretim programlarının uygunluğunu ve ilerlemesini sürdürme kapsamında yeni araçların, yöntemlerin ve uzmanlık alanlarının hızlı bir şekilde dâhil edilmesini sağlamak için önemlidir.

Aktif katılımı vurgulayan öğrenci merkezli bir öğrenme paradigması da hayati öneme sahiptir. Öğretim deneyimini kişiselleştirilmiş öğrenme yolları, mentorluk ve gerçek dünya çeviri projelerine katılım ile uyarlayarak, bireysel öğrencilerin ihtiyaç ve isteklerine yanıt vermek ve onları profesyonel çeviri işinin karmaşıklığına hazırlamak mümkündür. Ayrıca çeviri büroları, teknoloji sağlayıcıları ve profesyonel birliklerle güçlü ortaklıklar kurmak gerekmektedir. İşbirlikler yalnızca öğretim programlarını mevcut sektör beklentileriyle uyumlu hale getirmekle kalmaz, aynı zamanda konuk meslektaşlar, stajlar ve işbirlikçi projeler aracılığıyla öğrencilere paha biçilmez iç görüler ve pratik deneyimler sunar.

Kapsamlı stratejilerin benimsenmesi, çevirmen eğitim programlarının öğrencileri modern çeviri endüstrisinin taleplerine hazırlamak için iyi donanımlı olmasını sağlar. Bu yaklaşım hem mezunların istihdam edilebilirliğini artırır, hem de çeviri mesleğinin yenilikçiliğini ve gelişimini de ileriye taşıyarak çeviri mesleğini 21. yüzyıldaki küresel iletişimin zorluklarıyla başa çıkabilecek şekilde konumlandırır.

6. Zorluklar ve Fırsatlar

Çevirmen yetiştirme alanı, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edinciyle kesişiminde hem önemli zorluklarla hem de zorlayıcı fırsatlarla iç içedir. Çevirmen eğitimi, becerilerin gelişen

talepleriyle uyumlu hale getirmek, öncelikle teknolojik gelişmelerin hızlı temposu ve iletişimin giderek küreselleşen doğası nedeniyle çok yönlü bir zorluk teşkil etmektedir. Bu gelişmeler, öğrencileri sürekli değişen bir ortama hazırlayabilecek, hem uyarlanabilir hem de ileriye dönük bir müfredatı gerektirmektedir. Dahası, kapsamlı dijital okuryazarlığın, işbirliği ve yaratıcılık gibi sosyal becerilerin geleneksel olarak dil bilim odaklı programlara adaptasyonu, öğretim yöntemlerinin ve kaynaklarının yeniden değerlendirilmesini gerektirir.

Zorluklara rağmen, 21. yüzyıl becerileri odaklı gelişim yoluyla, çevirmen yeterliliklerinin artırılmasına yönelik benzersiz fırsatlar mevcuttur. Yenilikçi öğretim yöntem ve teknolojilerini benimseyen öğretim programları, öğrencilere eleştirel düşünmeyi, problem çözme ve teknolojinin etkili kullanımını içerecek şekilde dilsel doğruluğun ötesine geçen daha bütünsel bir öğrenim imkânı sunabilir. Bu yaklaşım sadece çevirmenin edinç setini zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda rekabetçi bir pazarda uyarlanabilirliğini ve değerini de artırır. Ayrıca işbirliği, iletişim ve kültürel duyarlılık gibi becerilere yapılan vurgu, profesyonel gelişimde yeni yollar açarak çevirmenlerin çeşitli ekipler ve küresel projelerde daha etkili çalışmasına olanak tanır.

21. yüzyıl becerilerini çevirmen eğitime uyarlama yönündeki değişim, öğretmenler için sürekli müfredat incelemesine ve mesleki gelişimin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, öğretim programlarının profesyonel standartlar ve beklentilerle uyumlu kalmasını sağlamak amacıyla akademik kurumlar ile çeviri endüstrisi arasında güçlü ortaklıklara duyulan ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır. Alan gelişmeye devam ettikçe, zorluklar ve fırsatlar çevirmen eğitiminin geleceğini şekillendirecek ve sonuçta yalnızca dilsel açıdan yetkin değil aynı zamanda dijital, küreselleşmiş dünyanın karmaşıklıklarında gezinme konusunda becerikli bir iş gücüne yol açacaktır.

7. Sonuç ve Öneriler

Araştırma, çeviri mesleğinin gelişen ortamına dikkat çekerek, 21. yüzyıl becerileri ile çevirmen edinci bileşenlerinin kesişimini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Sistemik bir araştırma yoluyla, eleştirel düşünme, dijital okuryazarlık, kişilerarası beceriler ve yaratıcılığın, geleneksel çevirmen edincini zenginleştiren temel 21. yüzyıl becerileri olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bulgular, çevirmen yetiştirme programlarının becerileri müfredatlarına dâhil etmesi ve çevirmenlerin modern, dijitalleşmiş küresel ortamın zorlukları ve fırsatları için iyi donanıma sahip olmalarını sağlamanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Özellikle çeviri mesleği salt dilsel dönüşümün ötesine geçerek kültürel aracılık, bilgi yönetimi ve teknoloji yeterliliğini içeren daha geniş bir rolü kapsayacak şekilde genişlemeye devam ederken, bu kesişimin önemi göz ardı edilemez. Bir meslek olarak çevirmenliğin geleceği, çevirmenlerin yalnızca dilbilimci değil aynı zamanda yetenekli iletişimciler, teknoloji uzmanları ve yenilikçiler olmasını sağlayarak taleplere uyum sağlama becerisine bağlıdır.

21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincine adapte edilmesinin anlaşılmasında kaydedilen ilerlemelere rağmen, mevcut araştırmalarda bazı boşluklar devam etmektedir. Gelecekteki çalışmalar, çeviri öğretiminde becerileri en etkili şekilde geliştiren belirli pedagojik stratejileri daha derinlemesine inceleyebilir. Bu tür öğretimsel müdahalelerin profesyonel uygulamalar

üzerindeki uzun vadeli etkilerini araştırmak aynı zamanda müfredat tasarımı ve öğretim yöntemleri konusunda da değerli bilgiler sağlayacaktır.

Araştırma konuları açısından, yapay zekânın ve makine öğreniminin çevirideki rolünün, özellikle de çevirmen edinci ve üretkenliğini artırmak için teknolojilerden nasıl yararlanılabileceğinin araştırılmasına acil bir ihtiyaç vardır. Ayrıca çevirinin psikolojik ve sosyo-kültürel yönlerinin 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesi, teknolojik uyumun insani boyutuna ilişkin önemli bulguları ortaya çıkarabilir.

Ayrıca, gelecekteki araştırmalar, öğretim bilimi, teknoloji çalışmaları ve çeviri çalışmalarından elde edilen bilgileri birleştiren disiplinler arası yaklaşımlara daha fazla vurgu yapılmasından yararlanabilir. Akademik kurumları, teknoloji geliştiricilerini ve çeviri endüstrisi paydaşlarını içeren işbirlikçi araştırma projeleri aynı zamanda alanın ihtiyaçları ve fırsatlarının daha bütünsel bir şekilde anlaşılmasını da sağlayabilir.

Uygulamada, çevirmen yetiştirme ve mesleki gelişim programları, sürekli yenilik için çabalmalı, gelişen teknolojileri ve pedagojik teorileri sundukları ürünlere dâhil etmelidir. Akademi ile çeviri endüstrisi arasında daha güçlü bağlantılar kurmak, öğretimin pazar taleplerine uygun ve duyarlı kalmasını sağlama noktasında çok önemlidir. Dahası, çevirmenler arasında yaşam boyu öğrenme kültürünün teşvik edilmesi, dil uzmanlıklarının yanı sıra 21. yüzyıl becerilerini sürekli olarak geliştirmelerinin teşvik edilmesi de etkili olacaktır.

Sonuç olarak, 21. yüzyıl becerilerinin çevirmen edincine katılımı dinamik ve devam eden bir süreci temsil etmektedir. Belirlenen araştırma açıklarını ele alarak, öğretim ve mesleki gelişimde yenilikçi uygulamaları benimseyerek çeviri mesleği, hem zorlu hem de fırsatlarla dolu bir geleceğe umutla bakabilir.

KAYNAKÇA

- Albir, A. H., & Olalla-Soler, C. (2016). Procedures for assessing the acquisition of cultural competence in translator training. *The Interpreter and Translator Trainer*, 10(3), 318-342.
- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). 21st Century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. *OECD Education Working Papers, No. 41*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/218525261154>
- Ayık Akça, T. (2022). Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(30), 1321-1343. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1188804>
- Beeby, A., Ensinger, D., & Presas, M. (Eds.). (2009). *Investigating translation: Selected papers from the 4th International Congress on Translation, Barcelona, 1998*. John Benjamins Publishing Company.
- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Miller-Ricci, M., & Rumble, M. (2012). Defining 21st century skills. In P. Griffin, B. McGaw, & E. Care (Eds.), *Assessment and teaching of 21st century skills* (pp. 17-66). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2324-5_2
- Cozma, M. (2023). Perceptions of cultural competence: The trainees' perspective. *Professional Communication and Translation Studies*.
- Dede, C. (2010). Comparing frameworks for 21st century skills. In J. Bellanca & R. Brandt (Eds.), *21st century skills: Rethinking how students learn* (pp. 51-76). Solution Tree Press.

- Eryılmaz, E. (2021). A study on the assessment of cultural competence in bilingualism: The case of German translation and interpreting at Istanbul University. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi/ I.U. Journal of Translation Studies*.
- European Master's in Translation (EMT) network. (2017). *EMT competence framework*. European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competence_fw_k_2017_en_web.pdf
- Ferrari, A. (2013). DIGCOMP: A framework for developing and understanding digital competence in Europe. *European Commission, Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies*. <https://doi.org/10.2788/52966>
- Gavrilenko, N. (2020). Formation of the digital competence of the translator. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.12.02.73>.
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26(2), 91-108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Griffin, P., McGaw, B., & Care, E. (2012). *Assessment and teaching of 21st century skills*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-2324-5>
- Hansen-Schirra, S., Hofmann, S., & Nitzke, J. (2018). Acquisition of generic competencies through project simulation in translation studies. https://doi.org/10.1007/978-3-658-19567-0_16.
- Holmes, J. S. (1988). The name and nature of translation studies. In L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* (pp. 172-185). Routledge.
- Ivanova, O. (2016). Translation and ICT competence in the globalized world. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 231, 129-134. <https://doi.org/10.1016/J.SBSPRO.2016.09.081>.
- Jabareen, Y. (2009). Building a conceptual framework: Philosophy, definitions, and procedure. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(4), 49-62. <https://doi.org/10.1177/160940690900800406>
- Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. In R. A. Brower (Ed.), *On Translation* (pp. 232-239). Harvard University Press.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. MIT Press.
- Jumharia, D., & Rusni, R. (2018). Translation study: How crucial is cultural knowledge for students as the translators? *IDEAS: Journal on English Language Teaching and Learning, Linguistics and Literature*.
- Kiraly, D. (2000). *A social constructivist approach to translator education: Empowerment from theory to practice*. St. Jerome Publishing.
- Krajcso, Z. (2018). Translators' competence profiles versus market demand. *Babel. Revue internationale de la traduction / International Journal of Translation*. <https://doi.org/10.1075/BABEL.00059.KRA>.
- Liu, J. (2005). The components of translation competence. *Journal of Jinling Institute of Technology*.
- Machamer, P., Darden, L., & Craver, C. F. (2000). Thinking about mechanisms. *Philosophy of Science*, 67(1), 1-25. <https://doi.org/10.1086/392759>
- Melton, J. (2008). Lost in translation: Professional communication competencies in global training contexts. *IEEE Transactions on Professional Communication*, 51, 198-214. <https://doi.org/10.1109/TPC.2008.2000346>.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & The PRISMA Group*. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of internal medicine*, 151(4), 264-269.

- Nord, C. (1991). *Text analysis in translation: Theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Rodopi.
- Olalla-Soler, C. (2015). An experimental study into the acquisition of cultural competence in translator training: Research design and methodological issues. *Translation & Interpreting*, 7(2), 86-110.
- PACTE Group. (2003). Building a translation competence model. In F. Alves (Ed.), *Triangulating translation: Perspectives in process-oriented research* (pp. 43-66). John Benjamins Publishing Company.
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). P21 framework definitions. Retrieved from <http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources>
- Petrisceva, O., & Starostina, N. (2019). Cross-cultural competence through training translation in economics. *LingRN: Language Translation (Topic)*.
- Pym, A. (2004). Redefining translation competence in an electronic age: In defence of a minimalist approach. *Meta: Translators' Journal*, 48, 481-497. <https://doi.org/10.7202/008533AR>
- Rafieyan, V. (2016). Relationship between cultural intelligence and translation of culture-bound texts. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 3, 173-184.
- Repko, A. F. (2008). *Interdisciplinary research: Process and theory*. Sage.
- Rybachok, S., & Duda, O. (2023). Linguistic and country studies competence of the translator. *Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademiâ». Seriâ «Filologiâ»*.
- Steiner, G. (1975). *After Babel: Aspects of language and translation*. Oxford University Press.
- Sumiati, A., Lustyantje, N., & Iskandar, I. (2020). Integrating 21st century skills into translation classroom: A brief perspective on its syllabus. <https://doi.org/10.21009/IJLECR.062.11>.
- Tomozeiu, D., Koskinen, K., & D'arcangelo, A. (2016). Teaching intercultural competence in translator training. *The Interpreter and Translator Trainer*, 10(2-3), 251-267. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2016.1236557>
- Tran, T. (2023). Integrating 21st century skills into translation classroom from students' perspective. *International Journal of TESOL & Education*. <https://doi.org/10.54855/ijte.23315>.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Vermeer, H. J. (1989). Skopos and commission in translational action. In A. Chesterman (Ed.), *Readings in Translation Theory* (pp. 173-187). Finni.
- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of Curriculum Studies*, 44(3), 299-321. <https://doi.org/10.1080/00220272.2012.668938>
- Wagner, T. (2008). *The global achievement gap: Why even our best schools don't teach the new survival skills our children need—and what we can do about it*. Basic Books.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

EXPANDED SUMMARY

In an era characterized by unparalleled technological progress and the forces of globalization, the translation industry is at a crossroads, facing unique challenges and opportunities that demand a reevaluation of the competencies essential for professional translators. This study examines the critical intersection between the competencies required for translators and 21st-century skills, which include, but are not limited to, digital literacy, critical thinking, interpersonal communication, and creativity. By conducting a systematic review of the existing

literature and frameworks related to this topic, the study unveils the significant impact that integrating these contemporary skills into translator training programs can have on enhancing professional development and improving the overall quality of translation work. Such an integration is crucial for equipping translators with the necessary tools to adeptly navigate the complexities of a digital and globalized professional landscape, making them more adaptable, competitive, and successful.

The methodology employed in this research combines a systematic literature review with conceptual analysis to offer a comprehensive exploration of how 21st-century skills can complement and augment traditional translator competencies. This nuanced approach reveals several key findings: Digital literacy is indispensable for translators in the modern age, enabling them to efficiently utilize computer-assisted translation tools and digital resources, thereby enhancing their accuracy and productivity. Critical thinking and problem-solving skills are foundational, enabling translators to navigate complex texts and contexts, make informed decisions, and produce translations that are both culturally and contextually appropriate. Interpersonal communication is highlighted as vital for effective collaboration within increasingly multidisciplinary and multicultural translation projects, emphasizing the importance of clear and constructive communication in fostering successful project outcomes. Moreover, creativity emerges as a pivotal skill that empowers translators to find innovative solutions to translation challenges, particularly when faced with non-equivalent expressions and culturally bound texts, thus enhancing the fidelity and expressiveness of translations.

The study argues for the urgent need for translator education programs to evolve, advocating for curriculum updates that focus on instilling a comprehensive set of skills including not only linguistic and cultural proficiency but also technical, collaborative, and innovative capabilities. To effectively prepare translators for the modern professional environment's complexities, translator training programs must undergo significant curriculum reforms. These reforms should aim at embedding 21st-century skills within the educational framework, thus fostering a multidimensional skill set among aspiring translators. The study offers actionable strategies for curriculum developers and educators, underscoring the necessity of continuous innovation in teaching methodologies, professional development opportunities for educators, and strengthened collaboration between academic institutions and the translation industry.

Contributing to the ongoing discourse on equipping translators for success in a rapidly changing professional landscape, this research highlights the intersection of 21st-century skills and translator competence components. By providing a roadmap for enhancing translator training programs, the study underlines the importance of developing a versatile and adept translation workforce capable of meeting the global market's demands. Ultimately, the findings underscore the need for translators to possess a broad range of skills—encompassing digital proficiency, analytical abilities, collaborative competencies, and creative thinking—to navigate the challenges and opportunities presented by today's professional environment effectively. This holistic approach to translator training promises not only to increase the employability and

competitiveness of graduates but also to contribute significantly to the translation industry's ongoing development and success.

Ön Biçimleme ve Son Biçimleme Kavramlarında İstem Mühendisliği ve İstem Yazma Becerisinin Yeri Üzerine Görgül Bir Çalışma

An Empirical Study on The Position of Prompt Engineering and Prompt Writing Skills in Pre-Editing and Post-Editing Concepts

Araştırma Makalesi / Research Article

Rüveyda CANBAZ*, Eyüp ZENGİN**

* Yüksek Lisans Öğr., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim ABD, Sakarya, Türkiye, e-posta: canbazruveydacan@gmail.com, ORCID: 0009-0002-5534-6474

** Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Sakarya, Türkiye, e-posta: ezengin@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9269-6919

ÖZET

İnsanlık tarihine bakıldığında günümüzdeki teknolojik gelişmelere her buluşun üzerine bir yenisi daha eklenerek ulaşılmıştır. Özellikle son elli yıldır da teknolojik gelişmeler hayatın her alanını derinden etkilemiştir. Bu sebeple yapay zekâ alanındaki ilerlemeler de teknolojik gelişmelerin dışında tutulamaz. Yıllar içinde yapay zekânın artsüremli olarak ilerlemesiyle ELIZA, PARRY ve Jabberwocky gibi sohbet robotları geliştirilmiştir. İlk ortaya çıkan bu sohbet robotlarında insan ve robotlar arasındaki etkileşimi sağlayabilmek adına istemler (prompts) kullanılmıştır. Ancak bu istemler ilkel ve sadece temel işlemleri yerine getiren komutlardı. Fakat ChatGPT gibi gelişmiş dil modelleriyle birlikte istem mühendisliğinde de (prompt engineering) ciddi dönüşümler olmuştur. Artık istemlerin temel görevi sadece komut vermek değil istenilen hedefe ulaşmak, hedefe yönelik çıktıyı elde etmek için sohbet robotlarına rehberlik etmek olmuştur. Böylelikle sohbet robotları hayatın her alanında aktif rol oynayan insanların amaçları doğrultusunda kullanılabileceği bir araç haline dönüşmüştür. Çeviribilim perspektifinden bakıldığında günümüzde uzman çevirmenler ve çevirmenlik öğrencileri tarafından da sohbet robotları yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Fakat istemlerin çeviri amaçlı eylemlerde kullanımının nasıl olabileceği hususunda alanda yeteri kadar çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada çeviri amaçlı eylemlerde ChatGPT sohbet robotunda yoğun bir şekilde kullanılan istemler anlatılmaya çalışılacak ve “İstem mühendisliği (prompt engineering), ön biçimleme (pre-editing) ve son biçimleme (post-editing) kavramlarına dâhil edilmeli midir?” sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Sözcükler: İstem Yazma Becerisi, İstem, İstem Mühendisliği, Ön Biçimleme

ABSTRACT

When we look at the history of humanity, today's technological developments have been achieved by adding a new one to each invention. Especially in the last fifty years, technological developments have deeply affected every aspect of life. For this reason, advances in artificial intelligence cannot be excluded from technological developments. Over the years, chatbots such as ELIZA, PARRY, and Jabberwocky have been developed with the incremental progress of artificial intelligence. In these first chatbots, prompts were used to enable interaction between humans and robots. Yet, these prompts were primitive and only performed basic operations. However, with advanced language models like ChatGPT, prompt engineering has undergone profound transformations. Now, the main task of prompts is not only to give commands but also to guide chatbots in achieving the desired goal and obtaining the

targeted output. Thus, chatbots have become a tool that can be used for the purposes of people who play an active role in all areas of life. From the perspective of Translation Studies, expert translators and translation students use chatbots extensively today. However, it has been determined that there are not enough studies in the field on how prompts can be used in translation-oriented actions. In this study, we will try to explain the prompts used extensively in ChatGPT chatbot in translation-oriented actions and seek an answer to the question, "Should prompt engineering be included in the concepts of pre-editing and post-editing?".

Keywords: Prompt Writing Skill, Prompt, Prompt Engineering, Pre-Editing

1. Giriş

İnsanoğlu kendi tarihinin başlangıcından beri hayatta kalabilmek adına pek çok zorlukla mücadele etmiştir. Bu zorluklar insanları göç etmeye, ateşi bulmaya, tekerliği icat etmeye, tarım yapmaya zorlamıştır. İnsan daha kolay ve rahat yaşayabilmek arzusuyla bir önceki buluşun üzerine eklemeye yavaş yavaş bu günlere gelmiştir. Bu bağlamda medeniyetteki ilerlemenin icatlara, icatların keşif hızının artmasının da medeniyet içerisindeki büyük insan topluluklarına bağlı olduğu söylenebilir. İnsanoğlunun iki bin yıllık tarihine bakıldığında dünya, son yüz yıldaki kadar kalabalık bir insan grubuyla baş başa kalmamıştır. Bu durumun sebebi olarak son dönemlerde teknolojinin hiç olmadığı kadar hızlı gelişmesi sebep olarak gösterilebilir. Kısaca teknolojiyi tanımlamak gerekirse, teknoloji, insan eliyle yapılmış şeylerin kullanımı, üretimi ve insanların kullanımı için insan etkinliğiyle değiştirilmiş materyaller olarak tanımlanır (Feibleman, 1982, s.4). İnsan, pratik ihtiyaçlarını karşılamak istediğinde, becerilerinin yetersizliği dolayısıyla teknoloji üretmek zorunda kalmıştır (Günay, 2017, s.164). Teknolojinin insanın fiziksel ve zihinsel yetersiz olduğu noktalarda insanların becerilerini artırdığı ve geliştirdiği de bu çerçevede söylenebilir. Bu ihtiyaçların sonucunda insan yaşamını derinden etkileyen matbaa, barut ve mıknatıs keşfedilmiştir. Matbaanın keşfi çeviri eyleminde büyük dönüşümlere sebep olmuştur. Matbaanın icadıyla artan bir çeviri süreci ve bu süreçle de beraber evrensel bir eğitimin başladığı söylenebilir. Artık günümüzde ulaşımdan, haberleşmeye, yapay zekâ kullanımından, bir hücre içinde keşfedilememiş yeni şeylerin bulunmasına kadar teknolojinin etkilediği neredeyse hiçbir alan kalmamıştır. Teknoloji uzmanları, mühendisler ve bilim insanları hala bizi etkileyen gelişmeler, icatlar, makinalar, robotlar yapmaya da devam etmektedir. Ayrıca yapay zekâ alanında hızla ilerleyen teknoloji, doğal dil işleme alanında devrim niteliğinde gelişmelere de sahne olmaktadır. Gelişen teknolojiler, insan benzeri dil anlama ve üretme yetenekleri konusunda yeni ufuklar açmaktadır. Tüm bu gelişmeler ışığında OpenAI tarafından geliştirilen ve endüstride çığır açan bir yapay zekâ modeli olan ChatGPT sohbet robotu 2022 yılında kullanıma sunulmuştur.

2. Literatür Taraması

2.1 Yapay Zekâ

Yapay zekâ, bilgisayar sistemlerinin insan benzeri zekâyâ sahip olma yeteneğini araştıran ve geliştiren bir disiplindir. Yapay zekâ çalışmaları, insan zekâsının anlaşılması ve makine tarafından taklit edilmesiyle ilgilidir. Yapay zekâyı daha iyi anlayabilmek adına zekânın ne

demek olduğuna değinmek yerinde olacaktır. Zekâ, insanların düşünme, öğrenme, problem çözme ve duygusal tepkiler gibi bilişsel yeteneklerine atfedilen kavramdır. Bir başka deyişle zekâ, içinde yaşadığımız dünyadaki karmaşık sorunların çözümlerini doğru ve verimli şekilde üretebilme yetisidir (Koroğlu, 2017, s.2). İnsan zekâsı, karmaşık beyin yapıları ve duygusal bilgi işleme yetenekleriyle doludur. Yapay zekâ ise, bilgisayar sistemlerinin insan benzeri zekâ işlevlerini gerçekleştirmesi için tasarlanan teknolojileri ifade eder. Yapay zekâ, algoritmalar ve veri işleme yöntemleri aracılığıyla belirli görevleri yerine getirebilir, ancak insan zekâsının karmaşıklığını tam olarak taklit etme yeteneğine sahip değildir. Bilgisayar mühendisi Donald Knuth, "Yapay zekâ bu zamana kadar özünde 'düşünmeyi' gerektiren her şeyi yapmayı başarmış, ama insanların ve hayvanların 'düşünmeden' yaptığı birçok şeyi yapmayı başaramamıştır; nasıl olduysa olmuş, zoru başarmıştır!" diyerek şaşkınlığını dile getiriyordu (Bostrom, 2020, s.30). İnsan zekâsı çevredeki herhangi bir duruma uyumlanabilen evrensel bir zekâyâ sahiptir. Bu durum, 1960'larda ve 1970'lerde bilgisayar bilimcileri ve filozoflar tarafından yeniden keşfedilmiş ve "çerçeve problemi" olarak adlandırılmıştır (Morioka, 2023, s.2).

Yapay zekâ kavramı, 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Alanın kökenleri, bilgisayar bilimleri, matematik, felsefe ve nörobilim gibi çeşitli disiplinlerden gelmektedir. 1950'lerde, Alan Turing'in "Turing Testi" ve John McCarthy'nin "Yapay Zekâ" terimi ile çalışmaları, yapay zekâ araştırmalarının başlangıcını işaret eder. Bu yıllarda ilk sistemlerin performans belirsizliğini ele alan yöntemlerin zayıflığı, veri yetersizliği, hafıza kapasitesi ve işlem hızı donanım sınırlılığı sebebiyle alanda pek çok sorun yaşanmaktaydı. Bunun aksine 1970'li yıllarda ortaya çıkan bu sorunlara karşı bakış açısı değişmiştir. Yapay zekânın ilk dönemlerde vaat ettiği şeyleri gerçekleştiremeyeceği görülmüştür. Bu durum yapay zekâ alanında bir gerilemeye ve duraksamaya girilmesine sebep olmuştur. 1980'li yıllarda Japonya ile yapay zekâ yeniden gündeme gelmiştir. Bu dönemde sembolik yapay zekâ ve uzman sistemler (karar için destek araçları) gibi erken yaklaşımlar geliştirilmiştir. Uzman sistemlerde ciddi bir artış olsa da formel dilde kodlanması hususunda çok fazla zorluk yaşanmıştır. Fakat kâr olarak az getiri sağlaması, donanımlarında sorun ve hata olduğunda doğrulama ve güncellenmesinin pahalıya gelmesi yapay zekâ çalışmalarını yeniden bir duraklama dönemine sokmuştur. 1990'lı yıllarda yapay zekâ alanında nöral ağlar ile genetik algoritmaların olduğu teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Nöral ağlar "dereceli bozulma" özelliği sergiliyordu: bir nöral ağa verilen ufak bir hasar bütünsel bir çöküş yerine performansında ufak bir kötüleşmeye yol açıyordu (Bostrom, 2020, s.24). Daha da güzeli bu nöral ağlar hatalardan ders çıkarabiliyor, örneklerde genelleme yapabiliyor ve saklı istatistikî örüntüleri keşfedebiliyordu. Bu dönemde yapay zekâ alanındaki gelişmeler, bilgisayar teknolojilerinin ilerlemesiyle hız kazanmıştır. 21. yüzyılın başlarında, derin öğrenme ve büyük veri kullanımı gibi yeni tekniklerin ortaya çıkması, yapay zekâ araştırmalarını yeniden canlandırmıştır. Özellikle, derin öğrenme algoritmaları, sinir ağlarının karmaşık veri kümelerini işleme yeteneklerini artırmış ve çeşitli uygulama alanlarında çığır açıcı sonuçlar vermiştir.

Diyebiliriz ki yapay zekâ, insan zekâsının taklit edilmesi ve belirli görevlerin otomatikleştirilmesi için güçlü bir araçtır ve öğrenme sürecini de içine alan hayatımızın büyük

bir kısmında varlığını biz fark etsek de etmesek de derin bir şekilde hissettirmektedir. Ancak, insan zekâsının duygusal, yaratıcı ve sosyal boyutları gibi karmaşık yönlerini tam olarak yansıtmada hala sınırlamaları vardır. Buna rağmen yapay zekâ alanında sürekli olarak yaşanan gelişmeler, insan-makine etkileşimini kökten değiştirmiş ve yeni olanaklar sunmuştur. OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT gibi dil tabanlı yapay zekâ modelleri, doğal dil işleme (NLP) teknolojisinin sınırlarını genişletmekte ve kullanıcılarla daha derin ve anlamlı etkileşimler sağlamaktadır.

2.2. Üretken Önceden Eğitilmiş Dönüştürücü (Generative Pre-Trained Transformer): ChatGPT

Kasım 2022'de piyasaya sürülen ChatGPT, geleneksel metin tabanlı bir sohbet robotu arayüzünü kullanan büyük bir dil modelidir (LLM¹) (Ciesla, 2024, s.66). ChatGPT, soru yanıtlama, hikaye anlatımı, mantıksal muhakeme, kod hata ayıklama, makine çevirisi ve benzeri dahil olmak üzere çeşitli doğal dil işleme yeteneklerini bünyesinde barındırır (Jio vd., 2023). ChatGpt, GPT-3.5 ve GPT-4 büyük dil modellerine dayanmaktadır ve GPT-3 (Generative Pre-trained Transformer 3), derin öğrenme ve büyük veri kümeleri kullanılarak eğitilen bir yapay zekâ modelidir. Model, dikkat mekanizmaları ve büyük ölçekli dil modellemesiyle bilinmektedir. Modelin eğitimi sürecinde, GPT-3, internet üzerinde geniş bir metin yelpazesi üzerinde önceden eğitilir ve ardından çeşitli doğal dil işleme görevlerinde kullanılmak üzere ayarlanır. Bu şekilde eğitilmesinin sebebi kelimeler arasındaki istatistiksel kalıpları ve ilişkileri öğretmek ve bağlamla alakalı yanıtlar üretebilmesini sağlamaktır. ChatGPT-3, çeşitli doğal dil işleme görevlerinde etkileyici bir performans sergileyebilmektedir. Örneğin metin oluşturma, çeviri, metin sınıflandırma, soru-cevap eşleştirmesi gibi çeşitli görevlerde insan benzeri sonuçlar üretebilir. Ayrıca, ChatGPT-3, kullanıcıların belirli metin girişlerine dayanarak devam ettirme, metin tamamlama ve fikir oluşturma gibi görevlerde de yaratıcı ve anlamlı çıktılar üretebilir.

ChatGPT-3 sohbet robotu her ne kadar metin üretimi için tasarlanmış bir yapay zekâ ürünü olsa da çeviri alanında da uzman çevirmenler ve öğrenciler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. ChatGPT gibi yapay zekâ modelleri, çeviri hizmetlerinde insan çevirmenlerle birlikte çalışarak dil engellerini aşmada önemli bir rol oynayabilmektedir. İnsan çevirmenler, ChatGPT'nin sunduğu çeviri önerilerini değerlendirerek, güçlü ve etkili istemler (prompt) kullanarak çeviri yapabilirler. ChatGPT insan becerileriyle birleştirilerek daha etkili ve kaliteli çeviri sonuçlarının elde edilmesini sağlayabilmektedir. Bu durum ticaret, turizm, akademik işbirliği ve sosyal etkileşim gibi birçok alanda dil engellerinin kaldırılması, küresel düzeyde daha kapsamlı bir iletişim ağı oluşturulabilmesi ve kültürel etkileşimin artırılması konularında önemli avantajlar getirebilir. Fakat ChatGPT hala bir makinedir ve insan gibi metinlerin bağlamını kavrayamaz ve anlayamaz. Robotlar dillerin sözdizimi, biçimsel yapısı üzerinde kusursuz çalışabilirler ancak kelimelerin ne anlama geldiğini, yan anlamlarını, bazen cümle içinde bir kelimenin anlamının tam tersi şekilde kullanılması gibi işlevlerini bilemezler.

¹ LLM: Large Language Model (Büyük Dil Modeli)

Dolayısıyla, makine çeviri süreci tam otomatik bir süreç olmadığı için, insan çevirmenin çeviri sistemini, işleyiş mantığını ve kullanımını iyi bilmesi gerekmektedir. Bu, hem kaynak metne hem de hedef metne müdahale edebilme yeteneğiyle doğru orantılıdır. ChatGPT’de çeviri amaçlı metin üretimi öncesi, süreci ve sonrasında kaynak ve erek metine insan tarafından müdahale istemler (prompts) ile yapılabilmektedir.

2.3. İstem Mühendisliği (Prompt Engineering)

İstemler, yapay zekâ ile insan arasındaki etkili iletişimi oluşturan yapıtaşlarıdır ve yapay zekânın kullanıcı isteklerinin sohbet robotu tarafından anlaşılması ve cevap verebilmesi için elzemdir. İstem mühendisliği, ChatGPT gibi büyük dil modelleriyle etkili bir şekilde iletişim kurmak için gereken ve önemi giderek artan bir beceri setidir (akt. Bozkurt, 2023, s.68). İstemler ayrıca çeviri, özetleme veya duygu analizi gibi görevleri gerçekleştirmek için katalizör görevi görür (Semaladhari, 2023, s.14). İstemler doğal dilde iletişim kurmayı sağlayarak iletişimin sorunsuz olmasına imkân sağlamaktadır. İstem mühendisliği sadece komut vermekle ilgili olmayıp yapay zekâyı ulaşılmak istenen amaç ve yapılan eylem çerçevesinde yönetmek, rehberlik etmekle de ilgilidir. Çeviri eylemi açısından ise ChatGPT çeviri işini başlatmak için yönlendirici istemlere ihtiyaç duyar. İstemlerin stilleri çeviri çıktılarının kalitesini etkileyebilir (Jio vd., 2023). Bu bağlamda çeviri süreci öncesi ve sonrası ChatGPT’ye ilgili istemler verilerek hızlı, kaliteli ve akıcı bir çeviri elde edilebilir. Bir istem formülü özellikli bir formattan oluşur ve genelde üç ana bileşeni vardır. Bunlar sırasıyla;

görev: istemin modelden üretmesini istediği şeyin açık ve kısa bir ifadesidir.

talimatlar: metin üretirken model tarafından takip edilmesi gereken talimatlar

rol: metni üretirken modelin üstleneceği rol (John, 2023, s.9).

Bir örnek vermek gerekirse istem “uzman bir çevirmen olarak, bağlama sadık kalarak aşağıdaki metni [.....] diline çevir [Türkçe] ve doğruluğundan emin ol” şeklinde yazılabilir.

Tablo 1: İstemlerin Çeviri Bağlamında Kullanım Örneği

İstem: uzman bir çevirmen olarak, bağlama sadık kalarak aşağıdaki metni [Evaluation has always been central to the consciousness of those involved in the old of Machine Translation (MT). Historically, evaluation has proven difficult, traumatic, at times misleading, but very often both revelatory and helpful. Originally, it was the apparent results of evaluations themselves which made the general public aware of the potential for MT.] diline çevir [Türkçe] ve doğruluğundan emin ol

ChatGPT-3 Çevirisi: Değerlendirme, Makine Çevirisi (MT) alanında yer alan kişilerin bilincinde her zaman merkezi bir rol oynamıştır. Tarih boyunca, değerlendirme süreci zorlayıcı, travmatik, zaman zaman yanıltıcı olmuş ancak çok sık olarak aydınlatıcı ve yardımcı olmuştur. Başlangıçta, değerlendirmelerin görünür sonuçları, genel halkı MT'nin potansiyeli konusunda farkındalık kazandıran etken olmuştur.

2.4. Çevirmen ve Çevirmen Adayları İçin İstem Yazma Becerisi

Dijital okuryazarlık, dijital kaynakları, araç ve hizmetleri doğru bir şekilde kullanma, değerlendirme ve bunları yaşam boyu öğrenme süreçlerine uyarlama becerisidir (akt. Falloon, 2020, s.2450). Yapay zekâ destekli sohbet araçlarının gelişmesiyle istem mühendisliği (prompt engineering), dijital okuryazarlığın hayati bir biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. (Bozkurt, 2023,

s.198). İstem mühendisliği, yapay zekâya belirli görevleri veya talimatları anlaması için verilen yönergelerin tasarlanmasıdır. Yani, yapay zekâ modeline nasıl davranması gerektiğini söyleyen bir tür rehberlik işlemidir. Diğer bir deyişle istem, kullanıcı niyeti ile model anlayışı arasındaki boşluğu doldurarak dil modelinin etkinliğini en üst düzeye çıkarmada önemli bir rol oynar (Ekin, 2023, s.3). Bir çeviri yapmak istenildiğinde, yapay zekâ modeline hangi diller arasında çeviri yapması gerektiğini belirten bir prompt (istem) oluşturulmalıdır. Böylece, yapay zekâ modeli doğru çeviriyi yapmak için gerekli olan bilgileri alır ve istenen sonucu üretir. İstem mühendisliği, yapay zekânın çeviri yaparken veya başka bir görevi gerçekleştirirken belirli bir yönde hareket etmesini sağlar. İstemlerin doğru şekilde tasarlanması, yapay zekânın istenen sonuçları üretmesine yardımcı olur. Özellikle çeviri gibi karmaşık bir görevde, doğru ve etkili bir istem, yapay zekânın çeviri kalitesini artırabilir ve hedeflenen dil ve kültür arasındaki uyumu sağlayabilir. Bu nedenle, istem mühendisliği, yapay zekâ sistemlerinin verimli ve etkili bir şekilde çalışmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir.

ChatGPT’de çeviri yapan birisi için istem yazma becerisi, doğru ve etkili çeviriler elde etmek için hayati öneme sahiptir. İstem becerisine sahip çevirmenler veya çevirmen adayları çeviri kalitesi, hedef kitleye uygunluk, dil ve kültürel duyarlılık, anlamın korunması, kontrol ve biçimleme gibi hususlarda ChatGPT ile daha iyi başa çıkabilirler. Çünkü, ChatGPT, LLM’lerin yanıtlarında kulağa makul gelen ancak yanlış veya desteklenmeyen bilgiler üretmesi durumuna denk düşen halüsinasyon problemlerinden muzdariptir (Korzynski vd., 2023, s.29). Bu durum yanlış bilgi ve anlam kaymalarının ortaya çıkmasına ve çeviriyle pek çok alana yayılmasına sebep olabilir. Bu sebeple istem becerisine sahip olmanın çevirmenlere ne gibi faydalar sağladığına değinmek gerekirse;

1. Çeviri Kalitesi ve Doğruluğu: İstem mühendisliği, ChatGPT’nin çeviri yaparken kullanacağı girdilerin doğru ve uygun olmasını sağlar. Doğru ve etkili bir istem, ChatGPT’nin daha doğru ve kaliteli çeviriler üretmesine olanak tanır. Alana özgü kelimeler ve içerikler kullanılması sohbet robotunun daha doğru ve konuyla ilgili çıktılar elde edilmesine yardımcı olur.

Tablo 1: Örnek İstem²

Örnek İstem: aşağıdaki teknik metni [WARNING: Because the straightener plates of your appliance warm up very much, take it away from your hand, eye, ear and face and do not allow contact your neck part. Keep only the handle and the hand-safe area] açıklık, doğruluk, kısa ve öz olma ana hedeflerine bağlı kalarak, metinden ekleme veya çıkarma yapmadan uzman bir çevirmen olarak çevir [Türkçe], biçime sadık kal ve doğruluğundan emin ol

ChatGPT-3: UYARI: Cihazımızın düzleştirme plakaları çok fazla ısındığından dolayı, ellerinizi, gözünüzü, kulağınızı ve yüzünüzü cihazdan uzak tutun ve boynunuzla temas etmesine izin vermeyin. Sadece tutma kısmı ve el güvenli bölgesi ile temas ettirin.³

² Erişim: 04.03.2024

³ <https://destek.arzum.com.tr/manuals/arzum-nuvo-genis-sac-duzlestirici-ar5067.pdf> sayfa: 12

2. Hedef Kitleye Uygunluk: İyi bir istem, çevirinin hedef kitleye uygun olmasını sağlar. Örneğin, çocuklar için yazılmış bir kitabı İngilizceden Fransızcaya çevirirken, çocukların anlayabileceği bir dille ve terimlerle uyumlu bir istem kullanmak önemlidir.

Tablo 2: Örnek İstem⁴

Örnek İstem: [pizza] kelimesini uyarlama çeviri stratejisiyle 4-6 yaş arasındaki çocuklara göre uzman bir çevirmen olarak en fazla 2-3 kelimeyle çevir [Türkçe]
ChatGPT-3: Uyarlama çeviri stratejisiyle 4-6 yaş arasındaki çocuklara yönelik olarak "pizza" kelimesini çevirmek için şu şekilde ifade edebiliriz: Pizza -> "Yuvarlak ekmek" Pizza -> "Peynirli ekmek" Pizza -> "Renkli ekmek"

3. Dil ve Kültürel Duyarlılık: İstem mühendisliği, çeviri sürecinde dil ve kültürel duyarlılığı sağlar. Doğru bir istem, çeviri yapılırken kaynak ve hedef kültür arasındaki farklılıkları dikkate alır ve çeviri için uygun bir istem yazılmasına olanak tanır.

4. Anlamın Korunması: Prompt Engineering, çevirinin kaynak metindeki anlamı korumasına yardımcı olur. ChatGPT tarafından halüsinasyon problemleri olarak nitelendirilen (yanlış bilgi, yanlış anlam) durumların önüne geçilmesini sağlayarak çeviri ürününün etkili ve güvenilir olmasına yardımcı olur.

5. Kontrol ve Biçimleme: İyi bir istem, çeviri sürecinde kontrol ve biçimlemenin daha etkili bir şekilde yapılmasını sağlar. Doğru bir istem, çeviri sonrası metni değerlendirirken ve biçimlerken çevirmene rehberlik eder.

ChatGPT'de çeviri yapan birisi için istem yazma becerisi temel bir beceridir. Doğru ve etkili bir istem, çevirinin kalitesini artırır, hedef kitleye uygunluğunu sağlar, dil ve kültürel duyarlılığı korur ve çeviri sürecini daha verimli hale getirebilir. Bu nedenle, çeviri yaparken istem becerisine sahip olmak çevirmenler ve çevirmen adayları için özellikle önemlidir. Metinden metine istemde etkili bir istem bağlam, komut, giriş verisi, beklenen çıkış biçimi unsurlarını içerebilir (Korzynski, 2023, s.30).

Tablo 3: Etkili İstem Örneği⁵

İstem: uzman bir çevirmen olarak [vorwiegend heiter bis boshaft] ifadesini kültürel telafi çeviri stratejisiyle sıradan bir okuyucuya göre sıralayarak çevir [Türkçe]
ChatGPT-3: Kültürel telafi çeviri stratejisiyle sıradan bir okuyucuya göre "vorwiegend heiter bis boshaft" ifadesini Türkçeye çevirirken şu şekillerde ifade edebiliriz: Genellikle nükteli ama zaman zaman aşağılayıcı Genellikle neşeli ama zaman zaman kötü niyetli Çoğunlukla mutlu, bazen karanlık

⁴ Erişim: 04.03.2024

⁵ Erişim: 04.03.2024

Özellikle keyifli, ara sıra sinsice
Başlıca neşeli, nadiren kötücül

Örnekte de görüldüğü üzere istemde sohbet robotuna “uzman bir çevirmen olarak” şeklinde bir rol, “[vorwiegend heiter bis boshaft]” olarak giriş verisi, “kültürel telafi çeviri stratejisiyle sıradan bir okuyucuya göre” ve “çevir” olarak talimat (komut), “sıralayarak” şeklinde de beklenen çıkış biçimi verilmiştir. ChatGPT-3 verilen istemi neyi, neden yaptığını göstermek adına yenileyerek tekrardan belirtmiş ve sıralı bir biçimde olası çeviri ihtimallerini sıralamıştır. Sıralanacak ihtimallerin daha fazla olması durumunda isteme “10 cümle olacak şekilde sıralayarak” gibi net ve kesin ifadeler verilerek sonuç sınırlandırılabilir.

İstem seçimini etkileyen faktörler Ekin’e (2023, s.4) göre, kullanıcı amacı, model kavrayışı, alan özgünlüğü, netlik- belirlilik ve sınırlamalar olarak sınıflandırılmıştır. İlgili bağlamda bu faktörlerin bir istem içerisinde kullanım etkinliği paralel olarak kullanıcının istem becerisini de etkilemektedir. Yukarıdaki örnekte isteme kullanıcı amacı “çeviri” olarak, alan özgünlüğü açısından daha doğru ve beklentiye uygun cevap alabilmek adına “kültürel telafi çeviri stratejisi” ifadesi eklenmiştir. İstemde elde edilmek istenilen sonuca göre belirsizlikten, muğlak ifadelerden kaçınılmış ve netlik- belirlilik yakalanılmaya çalışılmıştır.

2.5. Ön Biçimleme (Pre-editing)

Ön biçimleme, son biçimleme sürecinin verimliliğini hızlandırmak ve teknik metinlerin çevrilebilirliğini artırmak için sıklıkla son biçimleme yaklaşımı ile beraber kullanılır (Allen, 2003, s.298). Ön biçimleme (pre-editing), çeviri sürecinde kaynak metnin kalitesini artırmak ve hedef metnin daha doğru ve akıcı olmasını sağlamak amacıyla yapılan bir ön işlemdir. Ön biçimleme sürecinde, kaynak metinde bulunan dilbilgisi hataları, anlam bozuklukları, belirsiz ifadeler ve tutarsızlık gibi problemler tespit edilir ve düzeltilir. Ayrıca, kelime dağarcığına uygun olmayan ya da hedef kültür veya dilin gereksinimlerine uymayan ifadeler de revize edilir. Bir insan çevirmen genellikle kötü yazılmış bir metni iyi yazılmış bir çeviri metnine dönüştürebilecektir; ama bir makine çeviri sistemi kesinlikle bunu yapamaz (Arnold vd., 2000, s.25). Bu sebeple ön biçimleme, makine çevirisinin performansını artırarak ham makine çeviri ürününün kalitesini iyileştirebilir. Ön biçimleme, kaynak metindeki hataları ve belirsizlikleri giderirken, makine çevirisi daha doğru ve tutarlı çeviriler üretebilir. Bu sayede, çeviri sürecinin başarımı artar ve hedef metinler daha anlaşılır hale gelir.

2.6. Son Biçimleme (Post-editing)

Son biçimleme, makine çevirisinin hızlı ve otomatik bir şekilde ürettiği metinlerin insan çevirmenler tarafından gözden geçirilerek düzeltilmesini içeren bir süreçtir. Son biçimleyicinin görevi, kaynak dilden hedef dile makine çevirisi tarafından üretilen ham çeviri metnin düzeltilmesi, düzenlenmesi, tamamlanmasıdır (Allen, 2003, s.297). Bu süreçte, son biçimleyici dilbilgisi hatalarını, anlam bozukluklarını, tutarsızlıkları ve diğer problemleri tespit eder ve gerekli düzeltmeleri yaparlar. Son biçimleme süreci, çeviri kalitesini artırarak makine çevirisinin kullanılabilirliğini ve kabul edilebilirliğini artırır. Son biçimleme, makine çevirisi

teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte giderek önem kazanan bir süreçtir. Bu süreç, dilbilgisi hatalarını düzeltme, anlam bütünlüğünü sağlama ve çeviri kalitesini artırma gibi önemli işlemlere sahiptir.

TAUS, çevirisi tamamlanan metnin makine çevirisi ve son-biçimleme sonrası kalitesinin iki farklı seviyede olduğunu vurgular (Türkmen, 2020, s.16). Bunların ilki, kaynak metnin anlamını herhangi bir dilbilgisi veya resmi düzeltme olmadan doğru ve anlaşılır bir şekilde iletebiliyorsa, “yeterince iyi” olarak adlandırılan sınırlı son-biçimleme (limited postediting), diğeri ise insan çevirisi ve denetiminden beklendiği şekilde yayınlanabilir kalitede metin elde eden tam son-biçimlemedir (full post-editing) (www.taus.net, erişim tarihi: 05.05.2020) (akt. Türkmen, 2020, s.16).

3. Yöntem

Çalışma İngilizce-Türkçe dil çiftinde yapılmış, örnek sohbet robotu olarak da ChatGPT-3 seçilmiştir. Seçilen metin bir tıp metninin makine çevirisi için sorun oluşturulabileceği düşünülen bazı paragraflardır ve günlük hayatta tıp terminolojisine ait terimler ve ifadeler sıradan okuyucu kitlesi için bilinmese de tıp ve sağlık alanıyla profesyonel olarak ya da olmayarak ilgilenen kesim tarafından bilinmektedir. ChatGPT-3 tarafından çevirisi yapılmak istenilen metnin hedef kitlesi sıradan bir okuyucu olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamına kaynak metinde (KM) sansürlenmiş ve tıp terminolojisine ait ifadelerin bulunduğu paragraflar ele alınmıştır. Çalışmaya konu olan metin sadece ön biçimleme ve son biçimleme için ChatGPT-3'e verilen istemler üzerinden değerlendirilecek olup diğer çeviri hataları için detaylı bir eleştiriye yer verilmeyecektir. Çalışmaya konu olan örnek ilgili platformdan amacına uygun olarak seçilmiştir. Çalışmanın en sonunda KM ek olarak verilerek ilgili sayfanın linki eklenmiştir.

4. Bulgular ve Tartışma

Tablo 4: Ön Biçimleme için İstem Örneği⁶

Kaynak Metin	İstem (Ön biçimleme için)	ChatGPT-3 tarafından ön biçimleme yapılmış KM
Dr. performed a lumbar discogram on September 26, 2003. In the Operative Report, he described the study as showing, "trace degeneration" at L4 and "central degeneration with posterior leakage into the epidural space..." at L5. On October 8, 2003, Dr. noted that, "The discogram did not find a surgical lesion." The patient still complained of pain radiating to the testicle; a urologist had seen the patient for that problem. Dr. referred the patient to a Dr. for physical therapy.	aşağıdaki metine [Dr. performed a lumbar discogram on September 26, 2003. In the Operative Report, he described the study as showing, "trace degeneration" at L4 and "central degeneration with posterior leakage into the epidural space..." at L5. On October 8, 2003, Dr. noted that, "The discogram did not find a surgical lesion." The patient still complained of pain radiating to the testicle; a urologist had seen the patient for that problem. Dr. referred the patient to a Dr. for	Dr. (a medical professional) performed a lumbar discogram on September 26, 2003. In the Operative Report, he described the study as showing, "trace degeneration" at L4 and "central degeneration with posterior leakage into the epidural space..." at L5. On October 8, 2003, Dr. noted that, "The discogram did not find a surgical lesion." The patient still complained of pain radiating to the testicle; a urologist had seen the patient for that problem. Dr. referred the patient to a Dr.

⁶ Erişim: 04.03.2024

	physical therapy.], [Dr.] ifadesinden sonra [XXX] ekle, [patient to a Dr.] ifadesinden sonra [YYY] ekle	(another physician) for physical therapy.
--	---	---

Tablo 5'te yer alan örnekte kaynak metnin makine çevirisine uygun hale gelebilmesi için sohbet robotuna ön biçimleme yapmak amacıyla ilgili istem verilmiştir. Sohbet robotunun verilen komutlara birebir uymadığı tespit edilmiştir. "Dr." ifadelerinden sonra yapılması istenilen ön biçimleme istemlerine bağlı kalmadığı ve metin bağlamından yorumlama yaparak parantez içerisinde açıklama vermiştir. Metin bağlamında bakıldığında "a medical Professional, another physician" ifadeleri metnin doğruluğunu bozmasa da verilen komutu gerçekleştirilmemiştir. Başka bir deyişle, tıp metinleri çevirisi özel alan çevirisi olsa da bilimsel ve teknik çevirisi kapsamına girmektedir (Erten, 2007, s.82). Bilimsel ve teknik çeviri kapsamında Herman'a (1993) göre çevirinin ana hedeflerinden biri de kısa ve öz olmaktır. Hedef metinde kısa ve öz olmak, gereğinden fazla sözcük kalabalığına yol açmayacak bir çeviri gerçekleştirmekle elde edilir (Aksoy, 1998, s.79). Bu bağlamda ön biçimleme ile kaynak metine eklenen sözcük veya sözcük öbekleri çeviri metinde sözcük kalabalığına sebebiyet verebilir. Dolayısıyla her ne kadar bir insan tarafından verilen bir ön biçimleme istemi de olsa çeviri amaçlı kullanılan sohbet robotu ChatGPT-3 komuta bağlı kalmayarak kaynak metine eklemeler yapmıştır. Erek metinde ilgili istemin kısa ve öz olma ana hedeflerinden birine uymadığı gerekçesiyle istemlerin ön biçimleme (pre-editing) kavramı içerisine dâhil edilemeyeceği söylenebilir.

Tablo 5: Ön Biçimleme için İstem Örneği⁷

Kaynak Metin	İstem (Ön biçimleme için)	ChatGPT-3 tarafından ön biçimleme yapılmış KM
On February 14, 2002, the patient age 23, was working for assigned to the XXX company where he was lifting pallets when, according to a handwritten note dictated by the patient to . "I felt a little pain in my right groin area...I noticed that my right testicle was larger than usual. Also I had pain from the right front groin to the back of my right hip."	aşağıdaki metinde [1. Detailed (Chronological) Analysis: On February 14, 2002, the patient age 23, was working for assigned to the company where he was lifting pallets when, according to a handwritten note dictated by the patient to . "I felt a little pain in my right groin area...I noticed that my right testicle was larger than usual. Also I had pain from the right front groin to the back of my right hip."] geçen [the patient] ifadesinden sonra [XXX] ifadesini ekle, [working for] ifadesinden sonra [XXX] ifadesini ekle, [assigned to] ifadesinden sonra [XXX]	Detailed (Chronological) Analysis: On February 14, 2002, the patient (XXX), age 23, was (XXX) working for (XXX) assigned to the company where he was lifting pallets when, according to a handwritten note dictated by the patient (XXX) to . "I felt a little pain in my right groin area...I noticed that my right testicle was larger than usual. Also I had pain from the right front groin to the back of my right hip."

⁷ Erişim: 04.03.2024

	ifadesini ekle, [by the patient to] ifadesinden sonra [XXX] ifadesini ekle	
--	--	--

Tablo 6’da yer alan aynı kaynak metine ait farklı bir paragraf sohbet robotu tarafından ön biçimleme yapılması için istem verildiğinde sohbet robotunun yine verilen komuta uymadığı görülmüştür. “was working for” ifadesinde istemde olmamasına rağmen “was” ve “working” arasına “XXX” ifadesini eklemiştir. Yine Herman’a (1993) göre çevirinin ana hedeflerinden biri de doğruluktur (Herman, 1993). Bu hedefe göre doğruluk; kaynak metindeki olası hatalara rağmen erek dilde doğru bir teknik metin oluşturmaktır (Korkmaz, 2020, s.131). Örneğe bakıldığında kaynak metinde ön biçimleme yapılması istenirken doğru olan dilbilgisel ifade bozulmuştur. Bu durum sebebiyle kaynak metnin makine için kaliteli bir çeviri almak adına doğru bir şekilde hazırlanmadığını göstermektedir. Ayrıca istemde “assigned to” ifadesinden sonra “XXX” ifadesi eklenmesi için de komut verilmesine rağmen bu komuta uymamıştır. Verilerin korunmasına istinaden tıp metinlerini de içinde barındıran bazı metinlerde doktor isimleri, hasta isim ve bilgileri, şirket isimleri sansürlenebilmektedir. İlgili ifade içinde şirketin ismi kaynak metinde sansürlenmiştir. Sohbet robotunun ön biçimleme aşamasında “assigned to” ifadesinden sonra “XXX” ifadesini eklememesi anlamda kaymaya, dilbilgisel açıdan da metni doğruluk ve akıcılıktan koparmaktadır. Tüm bu bulgular ışığında ChatGPT-3 özelinde istemlerin ön biçimleme kavramının amacına hizmet etmediği için dâhil edilemeyeceği söylenebilir.

İlgili ön biçimleme örneklerinde sohbet robotundan yeterli verim alınamamasından kaynaklı paragraflar insan müdahalesiyle⁸ ön biçimlemesi yapılmıştır. Örneklere bu şekilde müdahale edilmesinin sebebi son biçimleme aşamasında sohbet robotunun verilen istemlere nasıl riayet ettiğini net bir şekilde tespit edebilmek adına yapılmıştır. Devam eden örneklerde aynı paragrafların insan tarafından ön biçimleme yapılmış halinin sohbet robotu tarafından çevrilmesi istenecek ve çeviri ürünlerde son biçimleme için verilen istemlerinin nasıl yerine getirildiği değerlendirilecektir.

Tablo 6: Son Biçimleme için İstem Örneği⁹

Ön Biçimleme yapılarak elde edilmiş ham çeviri metin	İstem (son biçimleme için)	ChatGPT-3 tarafından son biçimleme yapılmış çeviri metin
Dr. XXX, 26 Eylül 2003 tarihinde bir lomber diskogram gerçekleştirdi. Operatif raporda, çalışmanın L4'te "iz derecesinde dejenerasyon" ve L5'te "merkezi dejenerasyon ve epidural boşluğa arka sızıntı..."	[Dr. XXX, 26 Eylül 2003 tarihinde bir lomber diskogram gerçekleştirdi. Operatif raporda, çalışmanın L4'te "iz derecesinde dejenerasyon" ve L5'te "merkezi dejenerasyon ve epidural boşluğa arka sızıntı..." gösterdiğini	Dr. XXX, 26 Eylül 2003 tarihinde bir lomber diskogram gerçekleştirdi. Operasyon Raporunda, doktor raporu L4'te “dejenerasyon belirtisi” ve L5'te "merkezi dejenerasyon sebebiyle

⁸ Yazar tarafından yapılmıştır.

⁹ Erişim: 04.03.2024

<p>gösterdiğini belirtti. 8 Ekim 2003 tarihinde Dr. XXX, "Diskogram cerrahi bir lezyon bulmadı." diye not düştü. Hastanın hala testise yayılan ağrı şikayeti vardı; bir ürolog bu sorunu görmüştü. Dr. XXX, hastayı fizik tedavi için Dr. YYY'e yönlendirdi.</p>	<p>belirtti. 8 Ekim 2003 tarihinde Dr. XXX, "Diskogram cerrahi bir lezyon bulmadı." diye not düştü. Hastanın hala testise yayılan ağrı şikayeti vardı; bir ürolog bu sorunu görmüştü. Dr. XXX, hastayı fizik tedavi için Dr. YYY'e yönlendirdi.] yukarı metinde geçen [Operatif raporda, çalışmanın L4'te "iz derecesinde dejenerasyon" ve L5'te "merkezi dejenerasyon ve epidural boşluğa arka sızıntı..." gösterdiğini belirtti.] değiştir [Operasyon Raporunda, doktor raporu L4'te "dejenerasyon belirtisi" ve L5'te "merkezi dejenerasyon sebebiyle epidural boşluğun arka kısmına sızıntı..." olarak tanımladı], ["Diskogram cerrahi bir lezyon bulmadı."] ifadesini değiştir ["Diskogramda cerrahi bir lezyon bulunmadı."], [Hastanın hala testise yayılan ağrı şikayeti vardı; bir ürolog bu sorunu görmüştü.] ifadesini değiştir [Hasta hala testise yayılan ağrılardan şikayetçiydi; bir ürolog hastayı bu sorun için muayene etmişti.]</p>	<p>epidural boşluğun arka kısmına sızıntı..." olarak tanımladı. 8 Ekim 2003 tarihinde Dr. XXX, "Diskogramda cerrahi bir lezyon bulunmadı." diye not düştü. Hasta hala testise yayılan ağrılardan şikayetçiydi; bir ürolog hastayı bu sorun için muayene etmişti. Dr. XXX, hastayı fizik tedavi için Dr. YYY'e yönlendirdi.</p>
--	--	--

ChatGPT-3, tablo 7'de son biçimleme için verilen istem formülündeki tüm komutları eksiksiz yerine getirmiştir.

Tablo 7: Son Biçimleme için İstem Örneği¹⁰

Ön Biçimleme yapılarak elde edilmiş ham çeviri metin	İstem (son biçimleme için)	ChatGPT-3 tarafından son biçimleme yapılmış çeviri metin
<p>1. Detaylı (Kronolojik) Analiz: 14 Şubat 2002'de, 23 yaşındaki hasta, paletleri kaldırdığı XXX şirketinde çalışıyordu, XXX tarafından atandı. Hastanın XXX'a dikte ettiği el yazısı notuna göre, "Sağ kasık bölgesinde hafif bir ağrı hissettim... Sağ testisimin normalden büyük olduğunu fark ettim. Ayrıca,</p>	<p>aşağıdaki metinde [1. Detaylı (Kronolojik) Analiz: 14 Şubat 2002'de, 23 yaşındaki hasta, paletleri kaldırdığı XXX şirketinde çalışıyordu, XXX tarafından atandı. Hastanın XXX'a dikte ettiği el yazısı notuna göre, "Sağ kasık bölgesinde hafif bir ağrı hissettim... Sağ testisimin normalden büyük olduğunu fark</p>	<p>1. Detaylı (Kronolojik) Analiz: 14 Şubat 2002 tarihinde, 23 yaşındaki XXX isimli hasta, ZZZ şirketinde görevli YYY için çalışmakta ve paletleri kaldırmaktayken, hastanın el yazısıyla belirttiği bir notuna göre, "Sağ kasık bölgesinde hafif bir ağrı hissettim... Sağ testisimin normalden büyük olduğunu fark ettim. Ayrıca, sağ kalçamın arka</p>

¹⁰ Erişim: 04.03.2024

sağ kalçamın arka kısmından sağ ön kasık bölgesine kadar ağrı hissettim."]	ettim. Ayrıca, sağ kalçamın arka kısmından sağ ön kasık bölgesine kadar ağrı hissettim."] geçen [14 Şubat 2002'de, 23 yaşındaki hasta, paletleri kaldırdığı XXX şirketinde çalışıyordu, XXX tarafından atandı. Hastanın XXX'a dikte ettiği el yazısı notuna göre,] ifadesini değiştir [14 Şubat 2002 tarihinde, 23 yaşındaki XXX isimli hasta, ZZZ şirketinde görevli YYY için çalışmakta ve paletleri kaldırmaktayken, hastanın el yazısıyla belirttiği bir notuna göre,]	kısmından sağ ön kasık bölgesine kadar ağrı hissettim."
--	---	---

ChatGPT-3 tablo 8'de son biçimleme için verilen istem formülündeki komutu eksiksiz yerine getirmiştir.

5. Sonuç

Çeviri alanında tıp metinleri çevirisi muhtemelen en eski çeviri alanlarından biridir. İçerisinde yoğun bir şekilde hayatta kalma güdüsü olan insanlar için insan sağlığı, hastalıklar, tedaviler, ilaçlar hep çok önemli bir yere sahip olmuştur. Bu sebeple tıp metinleri, insanların sağlıkla ilgili bilgilere erişmesini sağlayan en önemli kaynaklardan birisidir. Bu bilgiler hastalıkların tanınması, tedavilerin uygulanması ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarının geliştirilmesi gibi birçok önemli konuyu içermektedir. Dolayısıyla, tıp metinlerinin çevirisi, farklı kültürler ve toplumlar arasında bilgi aktarımını, alana dair yeni keşif ve buluşların paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan bilgi ve iletişim teknolojileri farklı dilleri konuşan milletler arasındaki sınırları kaldırırken dil engeli bilgi ve iletişimin işlevsel ve etkili bir şekilde oluşmasını engellemektedir. Özellikle küresel boyutta etkileri olan tıp ve sağlık bilimleri, bilgisayar bilimleri ve yapay zekâ, biyoteknoloji gibi alanlarda çeviri çok önemli bir konumdadır. Yapay zekâ araştırmaları arasında insanlığın en önemli düşlerinden biri hiç kuşku yok ki doğal diller arası çeviridir (Kuşçu, 2015, s.51). Günümüzde yapay zekâ pek çok çeviri alanında aktif olarak kullanılmaktadır. Teknolojideki ilerlemeler her ne kadar çevirmenlerin yükünü hafifletip performanslarını artırsa da doğal diller arasında istenilen seviyede başarımlar elde edilememiştir. Makine çevirisinin hala tam otomatik bir çeviri yapamamasından kaynaklı da çeviri süreci, öncesi ve sonrasında muhakkak insan müdahalesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda makine çevirisinden daha belirgin ve anlaşılır metinler elde edebilmek, yanlış anlaşılmalara sebebiyet veren hataları azaltmak, kalitenin daha yüksek olduğu çevirileri elde edebilmek için son biçimleme ve ön biçimleme kullanılabilir. 2022 yılında ChatGPT'nin piyasaya sürülmesiyle beraber gerek uzman çevirmenler gerekse öğrenciler makine çeviri aracı olarak ChatGPT-3 ve türevlerini kullanmaya başlamıştır. Bu süreç ile beraber istem mühendisliği ön plana çıkmıştır. Temelleri çok eskiye dayanan fakat küresel bir şekilde yoğun olarak ilk kez ChatGPT ile kullanılan istemler (prompts) çeviribilimde de önemli bir yer almaya başlamıştır.

Fakat çeviri eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının müfredatlarına bakıldığında yapay zekâ ürünü olan sohbet robotlarıyla yapılan çevirilerde kullanılan istem yazma becerisine yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Çeviri bölümlerinin örneğin müfredatları içerisinde öğrencilerine kazandırmayı tasarladıkları teknoloji edincinin taslağını belirlemeleri, öğrencilerinin mezun olduklarında hangi bilgi ve becerilere ulaşmaları hedeflendiği ve yine mezun olan öğrencilerden profesyonel yaşamlarında hangi bilgi ve becerileri artırmaları beklendiği açıkça ortaya konulmalıdır (Balkul, 2015, s.128).

Çalışmada özellikle ön biçimleme aşamasında tıp metinleri çevirisini doğruluk, açıklık, kısa ve özlük ana hedeflerinden saptıracak kadar ciddi hatalar olduğu tespit edilmiştir. Bu hataları önleyebilmek adına ön biçimleme aşaması insan müdahalesiyle¹¹ yapılmıştır. İnsan tarafından ön biçimleme yapılarak verilen kaynak metinlerden daha anlamlı, dilbilgisel olarak daha düzgün ham makine çeviri ürünleri elde edilmiştir. Elde edilen ham makine çeviri ürünleri için ChatGPT-3 üzerinden son biçimleme için verilen istem formüllerinden görece daha iyi sonuçlar elde edilmiştir. ChatGPT-3 ön biçimleme için verilen formüllerdeki bazı komutları yerine getirmeyen son biçimleme için verilen komutları yerine getirebilmiştir. Bu bağlamda ChatGPT-3'ün çeviri amaçlı son biçimleme için verilen istemlerde daha başarılı olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ön biçimleme için verilen istemlerde bağlamdan yola çıkarak metine ek bilgiler eklerken son biçimleme aşamasında metinden ekleme veya çıkarma yapmamıştır.

Metin üretmek için tasarlanan ChatGPT sohbet robotu ekranı mesajlaşma şeklindedir. Bu durum uzman çevirmenler ve öğrencilerin kaynak metin ile çeviri metini yan yana ve segment segment görememesine neden olmaktadır. Uzman çevirmenlerin veya öğrencilerin metinlerdeki ilgili hataları, kayıpları, sorunları bulabilmek için yoğun bir bilişsel süreç ve çaba harcadıkları söylenebilir. Özellikle ChatGPT'de metinlerin ön- biçimleme, son biçimleme aşamalarında ekranda sürekli olarak aşağı yukarı kaymaları uzman çevirmenlerin ya da öğrencilerin çalışma şartlarını zorlayabilir.

Sonuç olarak ön biçimlemenin amacı makineden daha kaliteli bir çeviri elde etmek ve son biçimleme için harcanan zamanı en aza indirmektir. Öte yandan son biçimlemenin amacı ise ham makine çeviri ürününün kalitesini artırmak ve hedef kitlenin amacına uygun şekilde çeviri elde edebilmektir. Çalışmanın araştırma sorusu “İstem mühendisliği (prompt engineering), ön biçimleme (pre-editing) ve son biçimleme (post-editing) kavramlarına dâhil edilmeli midir?” şeklindedir. Çalışma bulguları çerçevesi dâhilinde ChatGPT-3 sohbet robotunda kullanılan istem formüllerinin ön biçimlemenin amacına hizmet etmediği, son biçimleme özelinde görece daha iyi sonuçlar verdiği çıkarımı yapılabilir.

Bu çalışmada ele alınan konunun akademide araştırılmaya devam edilmesi alana önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Araştırmacılara çalışmaya konu olan kavramlar ve çeviri aracı özelinde farklı dil çiftleri ve farklı çeviri türlerinde çalışmayı genişletilerek araştırmaya devam etmeleri tavsiye edilebilir. Alanda yapay zekâ ürünü sohbet robotları kullanılarak farklı çeviri türlerinde yeteri kadar örnek veriler oluştuğunda, bu konudaki

¹¹ Yazar tarafından yapılmıştır.

iyileştirmeler uzman çevirmenlere ve öğrencilere yönelik çeviri amaçlı bir sohbet robotu üretilmesine ve istem yazma becerisini kapsayan derslerin veya ders içeriklerinin müfredata eklenmesine olanak sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (1998). Teknik Çeviri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 71-80.
- Allen, J. (2003). Post-editing. H. S. (Ed.) içinde, *Computers and Translation* (s. 297-307). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Balkul, H. İ. (2015). Türkiye’de akademik çeviri eğitiminde çeviri teknolojilerinin yerinin sorgulanması: müfredat analizi ve öğretim elemanlarının konuya ilişkin görüşleri üzerinden bir inceleme. *Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi
- Bostrom, N. (2020). *Süper Zeka: Yapay Zeka Uygulamaları, Tehlikeler, Stratejiler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bozkurt, A. (2023). ChatGPT, üretken yapay zekâ ve algoritmik paradigma değişikliği. *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi*, 63-72. doi:10.59320/alanyazin.1283282
- Bozkurt, A. (2023). Generative artificial intelligence (AI) powered conversational educational agents: The inevitable paradigm shift. *Asian Journal of Distance Education*, 18(1), 198-204. doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.7716416
- Ciesla, R. (2024). *The Book of Chatbots From ELIZA to ChatGPT*. Cham: Springer.
- Douglas vd., A. (1994). *Machine Translation: An Introductory Guide*. London: NCC Blackwell Ltd.
- Ekin, S. (2023). Prompt Engineering For ChatGPT: A Quick Guide To Techniques, Tips, And Best Practices. *TechRxiv*, 1-11. doi:10.36227/techrxiv.22683919.v2
- Erten, A. (2007). *Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Education Tech Research Dev*, 2449–2472. doi:https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4
- Feibleman, J. K. (1982). *Technology and Reality*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Günay, D. (2017). Teknoloji Nedir? Felsefi Bir Yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(1), 163-166.
- Herman, M. (1993). Technical translation style: Clarity, concision, correctness. *Scientific and Technical Translation*, 6, 11-20.
- Jiao, W., Wang, W., Huang, J.-t., Wang, X., Shi, S., & Tu, Z. (2023). Is ChatGPT A Good Translator? Yes With GPT-4 As The Engine. *Computer Science*, 7.
- John, I. (2023). *The Art of Asking ChatGPT for High-Quality Answers A Complete Guide to Prompt Engineering Techniques*. Amerika Birleşik Devletleri: Nzunda Technologies Limited.
- Korkmaz, İ. (2020). Teknik Çeviride Biçem: Kullanma Kılavuzları Örneği. *2nd International Congress on Academic Studies in Philology (BICOASP)*. Bandırma.
- Korzynski, P., Mazurek, G., Krzypkowska, P., & Kurasinski, A. (2023). Artificial intelligence prompt engineering as a new digital competence: Analysis of generative AI technologies such as ChatGPT. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 11(3), 25-38.
- Köroğlu, Y. (2017). Yapay Zeka’nın Teorik ve Pratik Sınırları. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. <https://www.cmpe.boun.edu.tr/~yavuz.koroglu/publications/EBES17.pdf> adresinden alındı

- Kuşçu, E. (2015). Çeviride yapay zeka uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45-58.
- Morioka, M. (2023). Descartes and Artificial Intelligence. *Journal of Philosophy of Life*, 13(1), 1-4.
- Semaladhari, R. (2023). ChatGPT Prompt Maestro: Unleashing The Power Of AI Communication.
- Türkmen, B. (2020). Çeviri Odaklı Metin Üretiminde Son-Biçimleyicilerin (Post-Editor) Yeri: Grammarly ve Türkçeyaz Karşılaştırmalı Analizi. E. Tok içinde, *Çeviride Teknoloji Süreç ve Uygulamalar 1* (s. 7-30). Ankara: Grafiker Yayınları.

EXPANDED SUMMARY

Looking at the history of humanity, today's technology has been reached by adding new ones to many inventions. In light of technological developments, the concept of artificial intelligence emerged in the mid-20th century and has deeply affected all aspects of life. Artificial intelligence (AI) is a branch of science and engineering that enables computer systems to have human-like intelligence. Basically, artificial intelligence develops algorithms and methods to enable computers to perform specific tasks like humans and sometimes even outperform humans. The main goal of artificial intelligence is to perform tasks that require human intelligence, such as solving complex problems, analyzing data, recognizing patterns, learning, and making decisions. To this end, AI covers many subfields, including machine learning, deep learning, natural language processing, expert systems, image processing, and robotics. Although the history of artificial intelligence is quite old, contemporary artificial intelligence research usually starts in the 1950s. However, in recent years, there has been significant progress in the field of artificial intelligence, especially with the advancement of computer science and the availability of large amounts of data. Natural language processing is another crucial area of artificial intelligence designed to enable computers to understand and produce human language. This field is used to perform tasks such as analyzing texts, translating, following grammar rules, and inferring meaning.

The development of artificial intelligence technology has led to revolutionary changes in many sectors. Artificial intelligence applications are used in healthcare, finance, automotive, education, and many other industries. For example, in the medical field, AI has greatly advanced in many areas, such as cancer diagnosis, drug discovery, and hospital management. With the advancement of artificial intelligence, chatbots such as ELIZA, PARRY, and Jabberwocky have been developed. In 2022, with the introduction of ChatGPT, some transformations took place in translation studies. Both expert translators and students started to use ChatGPT-3 and its derivatives extensively in the translation process. In this context, it can be said that ChatGPT, which is a chatbot, has started to take an essential place in the academic field.

On the other hand, medical texts are an essential source that gives people access to all aspects of health, such as treatment, diagnosis, diagnosis, and new discoveries. Moreover, the translation of medical texts is one of the oldest technical translation fields. Through the translation of medical texts, knowledge is transferred, and new discoveries and inventions are shared between different societies and cultures. Although technological developments have removed the borders between societies speaking different languages, language barriers have a

negative impact on the transfer of knowledge. Since medical texts are a field that concerns all human beings, objectives such as clarity, concision, and accuracy are critical in the translation process. Although technological developments have eased the burden of translators, the quality of translation between natural languages has not reached the desired level.

For this reason, human intervention is still needed in machine translation to obtain more understandable texts, eliminate errors that may cause misunderstandings, and achieve better-quality translations. As a result of this situation, translators can use pre-editing and post-editing before, during, and after the translation process to obtain quality translations from the machine. In ChatGPT, these interventions can be done through prompts. Writing the appropriate prompt formula for the desired goal affects the performance of the interaction between machines and humans. Prompts make communication smooth and facilitate communication using natural language. Prompt engineering is not only about giving instructions, but also about directing and guiding the AI to achieve the set goals and actions. In the translation context, ChatGPT needs prompts to start the translation. The style of the prompts can affect the quality of the translation output. In this context, by providing relevant instructions before and after the translation process, fast, high-quality, and fluent translation can be achieved. The aim of this study is to determine the position of prompts in pre-editing and post-editing. In light of the study's findings, it can be inferred that the prompt formulas used in the ChatGPT-3 chatbot do not serve the purpose of pre-editing but give relatively better results in post-editing. Using chatbots, which are artificial intelligence products in the field, different kinds of translations can be performed by using prompts for pre-editing, post-editing, and translation processes. Once there is enough sample data, improvements in this area may lead to the production of a chatbot for translation purposes for expert translators and students, as well as the addition of courses or course content covering prompt writing skills to the curriculum.

Postmoderne Sonderlinge: Der Antiheld in den Romanen *Das Parfum* *Schlafes Bruder*

Postmodern Aykırılar: *Koku* ve *Uykunun Kardeşi* Romanlarında Anti-Kahraman

Araştırma Makalesi / Research Article

Gülsüm ATAHAN*

△ Dieser Artikel wurde aus meiner Doktorarbeit mit dem Titel “Postmoderne Sonderlinge- Die Demontage des Protagonisten” abgeleitet, die im Jahr 2023 am Institut für Sozialwissenschaften der Ege Universität im Fachbereich Deutsche Sprache und Literatur unter der Betreuung von Prof. Dr. Saniye Uysal Ünalın verfasst wurde.

* Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Kırklareli, Türkiye, e-posta: gulsum.kus@klu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-4051-2323

ÖZET

Bu çalışmada Patrick Süskind'in *Koku* ve Robert Schneider'in *Uykunun Kardeşi* romanlarında kahraman kavramının nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği ele alınmaktadır. Bu romanların başkahramanlarının çok gelişmiş “işitme” ve “koku alma” duyuları, Aydınlanmanın dünyayı algılama yöntemi olarak kabul ettiği “görme” duyusunun karşısına yerleştirilmekte ve böylece bir Aydınlanma eleştirisi yapılmaktadır. Bu bağlamda, işitme ve koku alma duyuları bilinçaltı, duygu, dürtü gibi Aydınlanmanın bastırıldığı veya görmezden geldiği, ancak Postmodernitenin anti-kahramanlık üzerinden yeniden ele aldığı kavramlar ile ilişkilendirilmektedir. Görme duyusunun ise aklın, bilincin ve bilimin temsilcisi olarak Aydınlanma projesine hizmet ettiği ve klasik kahramanla olan yakın ilişkisine değinilmektedir. Böylece postmodern kahramanlar üzerinden Aydınlanma öncesine sembolik bir geri dönüşün olduğu anlatılmaktadır. Bu bağlamda klasik kahraman Aydınlanmanın bir ürünü olarak, doğayı ve onun kurallarını aşan, bilgelik ve kültür getiren ideolojik ve mitolojik bir figür olarak tanımlanmaktadır. Anti-kahramanın ise doğanın geri dönüşünü, bilinçaltını ve onun kontrol edilemezliğini, ilkel dürtüler ile duyguları temsil ettiği ve bu yönleriyle günümüz insanının dünyaya bakışını ve problemlerini yansıttığı anlatılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kahraman, Anti-Kahraman, Postmodern, Duyular

ABSTRACT

This study discusses how the concept of hero changes and transforms in Patrick Süskind's *Perfume* and Robert Schneider's *The Brother of Sleep* novels. The highly developed “hearing” and “smell” senses of the protagonists of these novels are placed against the sense of “sight”, which is the method of perceiving the world in the Enlightenment. Thus, both novels enable a criticism of the Enlightenment. In this context, the senses of hearing and smell are associated with concepts such as the subconscious, emotion, and impulse, which the Enlightenment suppressed or ignored, but Postmodernity reconsidered through anti-heroism. The sense of sight served the Enlightenment project as the representative of mind, consciousness, and science, as well as its close relationship with the classical hero. Hence, it is described that there is a symbolic regression to pre-Enlightenment through postmodern heroes. In this context, the classical hero is defined as a product of the Enlightenment, an ideological and mythical figure who transcends nature and its rules, bringing “wisdom” and “culture”. The anti-hero, on the other hand, is

portrayed as representing the return to nature, the subconscious and its uncontrollability, primal instincts, and emotions, reflecting the worldview and problems of contemporary individuals.

Keywords: Held, Antiheld, Postmoderne, Senses

1. Einleitung

Der “Heros” ist so alt wie die Geschichte der Menschheit. C.G. Jung erläutert in *Die Archetypen und das kollektive Unbewusste*, dass der Held als ein Archetyp im Menschheitsgedächtnis verankert ist. Der Archetyp des Helden, der nach Jung im Hinblick auf seinen Lebenslauf als “Vorläufer der Menschheit” (Meier 2015: 3) gilt, wird später von Erich Neumann in *The Origins and History of Consciousness* als eine Folge der Entwicklung der Selbsterkenntnis weiterentwickelt. Nach der Leseart von Neumann erscheint der Held in der Zeit einer vorrationalen Ära, in der der Mensch unbewusst war, als der sterbliche Paredros (Liebhaber), der bei der unsterblichen Göttin der Fruchtbarkeit der Erde dient. Nach der Entwicklung des Bewusstseins mutiert der Paredros zum Heros, der gegen die Natur kämpft. In diesem Rahmen datiert Neumann die Entstehung des Heros in der Entwicklung der Selbsterkenntnis und des Bewusstseins des Menschen (vgl. Neumann 1989: 138). In diesem Zusammenhang ist der Heros derjenige, der gegen die Natur, das Unbewusstsein sowie die Frau kämpft und der Kultur und dem Patriarchat dient.

Der Held war früher mit seiner Stärke und seinem Mut bekannt, tritt er jedoch später mit seinem “Verstand” und seiner “Weisheit” in den Vordergrund. Der Heros mutiert innerhalb der Zeit zum Antihelden. Denn der Antiheld vertritt nun die neue Weltanschauung, die mit den Denk- und Wirklichkeitsumstellungen nach dem Zweiten Weltkrieg herauskommt. In diesem Rahmen repräsentiert der Antiheld die Postmoderne, anders ausgedrückt, das Gegenteil der Aufklärung. Die Helden/Antihelden werden in der Literatur als Synonym des Protagonisten verwendet.

In diesem Aufsatz wird der Wandel des erläuterten Helden-Konzepts in den Romanen *Das Parfum* von Patrick Süskind und *Schlafes Bruder* von Robert Schneider untersucht. Diese Romane werden der Epoche der Postmoderne zugeordnet, die Lyotard als einen “Zustand der abendländischen Kultur” betrachtet, der nach den Übergängen seit dem Ende des 19. Jahrhunderts in den wissenschaftlichen, literarischen und künstlerischen Bereichen verfolgt werden kann. In diesem Rahmen werden die Sinne Riechen und Hören, die die Repräsentanten der Postmoderne sind, dem Sehsinn gegenübergestellt, der symbolisch den Verstand und die Aufklärung repräsentiert. Es wird dargestellt, inwiefern das Riechen und Hören eine enge Beziehung zum Unterbewusstsein, zu den Emotionen sowie zur vorrationalen Ära haben. In diesem Sinne soll gezeigt werden, dass die postmodernen Romane von Süskind und Schneider eine Aufklärungskritik zur Sprache bringen. Beide Romane wurden früher in der Forschung aus unterschiedlichen Perspektiven untersucht. Hier werden nur einige Untersuchungen herangezogen, die auf die postmoderne Literatur, das Konzept des Antihelden sowie die Aufklärungskritik eingehen.

Semih Yetim (2020) untersucht in der Doktorarbeit *Das Parfum* im Vergleich mit dem Roman *Rant: An Oral Biography of Buster Casey* hinsichtlich des Konzepts des Antihelden. In ähnlicher Weise bearbeitet Sbylle Ciznel (1993) in der Magisterarbeit *Der "Fall" Grenouille Patrick Süskinds Roman Das Parfum* den Protagonisten aus der Perspektive des postmodernen Helden. Im Artikel *God oder Beast: Patrick Süskind's Anti-Hero Jean-Baptiste Grenouille in Perfume: The Story of a murderer* analysiert Önder Göncüoğlu (2016) den Protagonisten des Romans im Hinblick auf das Konzept des Antihelden. Nevzat Kaya (2000) analysiert in der Studie *Der Gott des Grotesken* den Protagonisten dieses Romans als eine groteske Figur, die im Sinne von Nietzsche das Dionysische repräsentiert. Funda Kızıler (2006) untersucht im Buch *Patrick Süskind'in Parfüm Adlı Romanında Modernist ve Postmodernist Açılımlar* den Roman als exemplarisches postmodernes Werk auf literarischer und philosophischer Ebene.

In dem Aufsatz *Schlafes Bruder – Sinnes Schwund': Robert Schneider and the Postmodern Novel* erforscht Robert Norton (1999) den Roman im Hinblick auf die Merkmale der Postmoderne. Gülcan Yücedağ (2014) analysiert in der Magisterarbeit *Robert Schneider'in Ren Üçlemesinin Postmodern Edebiyat Bağlamında İncelenmesi* die rheintalische Trilogie von Robert Schneider, die aus den Werken *Schlafes Bruder*, *Luftgängerin* und *Unberührten* besteht, in Bezug auf die Merkmale der postmodernen Literatur. In dem Artikel *Of Genius and Epiphany: Schlafes Bruder, Das Parfum, and Babette's Feast* bearbeitet Nicholas Vazsonyi (1999) die Romane im Hinblick auf die Postmoderne und konzentriert sich auf den Logozentrismus der Aufklärung. In der Doktorarbeit *Postmodern Roman ve Filmde Medyalararasılık* untersucht Emre Bekir Güven (2021) die genannten Werke als Roman und Film im Hinblick auf die Intermedialität und betrachtet beide Romane als postmoderne Werke. In der vorliegenden Arbeit werden die Romane *Das Parfum* und *Schlafes Bruder* über die Sinne des Riechens und Hörens im Hinblick auf das Konzept des Antihelden untersucht, die bisher vergleichend als Aufklärungskritik nicht analysiert werden.

Die Aufklärung wird hier nicht als eine literarische Epoche betrachtet, sondern als ein ideologisches und politisches Projekt. In diesem Rahmen wird die Aufklärung hier mit dem Übergang von der Natur zur Kultur, vom Unbewusstsein zum Bewusstsein, vom Matriarchat zum Patriarchat, vom Mythos zum Logos verknüpft.

Es geht in dem ersten Abschnitt um die Verbindung zwischen dem Selbstbewusstsein des Menschen und der Geburt des Heros. Dies wird ausgehend von den kulturwissenschaftlichen Begriffen "Natur" und "Kultur", die gegenseitige Weltanschauungen in der menschlichen Geschichte repräsentieren, dargestellt. Dann wird das Konzept des Antihelden, das die Postmoderne repräsentiert, als ein Gegenentwurf zum aufgeklärten Helden dargelegt. In diesem Rahmen erscheint der Antiheld als ein neues Konzept, das die Probleme und Weltanschauung der Menschen von heute vertritt. Das sogenannte Heldenkonzept wird dann in den Romanen *Das Parfum* und *Schlafes Bruder* besonders über die hochentwickelten Sinne der Protagonisten dargestellt.

2. Der Selbsterkenntnisprozess des Menschen und die Geburt des Heros

Es gibt eine enge Beziehung zwischen der Selbsterkenntnis des Menschen und der Geburt des Heros (vgl. Neumann 1989: 107). Erich Neumann bringt zur Sprache, dass der Mensch am Anfang seines Lebens auf der Welt neu ist, daher sei sein Bewusstsein noch nicht entwickelt (vgl. Neumann 1989: 46). Das bedeutet, dass der Mensch in der Natur gerade wie Tiere lebte. In diesen Zeiten -so die Annahme- verwendet der Mensch nicht seine Vernunft, sondern seine Triebe und Sinne. Diese Zeiten werden aus diesem Grund als die dunklen Zeiten des Menschen beschrieben. Daher wird diese "Unbewusstheit" (unconsciousness) des Menschen mit dem Begriff "Dunkelheit" symbolisiert (vgl. Neumann 1989: 51).

Die sogenannten Zeiten des menschlichen Lebens nennt Bachofen "Matriarchat". Wegen ihrer Fruchtbarkeit steht die Frau im Matriarchat im Zentrum des Lebens. Dazu schreibt Camille Paglia in *Sexual Personae*, dass die Frau in der Vorgeschichte mit der Natur identifiziert wurde (vgl. Paglia 2001: 20). Der Mann ist in diesem Punkt ein "Paredros", der nur die Fortpflanzung ermöglicht (vgl. Neumann 1989: 40). Denn der Beitrag des Mannes zur Fortpflanzung ist augenblicklich und vergänglich (vgl. Paglia, 2001: 24). Die symbolische Form dieser Zeit ist "Frau=Körper=Gefäß=Welt" (Neumann 2015: 40). Auf diese Weise erläutert Neumann die grundsätzliche Form des Matriarchal-Stadiums in dem das Weibliche gegenüber dem Männlichen sowie das Unbewusste gegenüber dem Bewussten dominant ist.

Die zentrale Stellung der Frau stellt für den Mann, der auf der Suche nach seiner Identität ist, ein bedeutendes Hindernis dar (vgl. Paglia, 2001: 22). Nach Neumann kann dies besser erfasst werden, wenn man den Mythos der "Mutter Göttin" untersucht. In diesem Rahmen umschreibt Neumann, dass "Attis, Adonis, Tammuz nicht nur von einer Mutter geboren werden, sie sind gleichzeitig ihr Paredros/Liebhaber (son-lover)" (Neumann 1989: 48): sie werden von ihr geliebt, getötet, begraben und beweint und dann werden sie durch sie wiedergeboren (vgl. Neumann 1989: 48). Der Liebhaber ist von der Göttin "kastriert oder getötet, denn er ist nach dem Geschlechtsakt unbrauchbar" (Kaya 2000: 40). Nach Kaya bedeutet die Kastration des Sohnes "den exorbitanten Aufwand an Manneskraft, den der Paredros (der dann zu dem Heros mutiert) aufbringen muss" (Kaya 2000: 40). Das wird in der Mythologie "hieros gamos" (heilige Ehe), dessen wahre Form später mit dem Heros erlangt wird, genannt (vgl. Neumann 1989: 48). Die Frau repräsentiert in dieser symbolischen Ehe die Erde, während der Mann der Repräsentant des Jahreszyklus ist (Schlagmann 2020).

Neumann spricht von einer Phase der Evolution des Bewusstseins, die er "die Trennung der Welteltern" (Himmel und Erde) nennt. In dieser Phase verändert sich die Beziehung zwischen dem Paredros und der Mutter Göttin, da das maskuline Prinzip unabhängig geworden ist und jetzt stark genug ist, allein zu stehen (vgl. Neumann 1985: 101).

Die sogenannte Trennung der Welteltern umfasst jede Art von Gegensätzen, wie Himmel und Erde, männlich und weiblich, gut und böse, obere und untere usw. Neumann argumentiert, dass die Trennung der Welteltern auch die Ursache der Geburt des Heros ist, denn der Heros ist nach ihm vor allem das, das die Welteltern trennt (vgl. Neumann 1985: 107). Dazu erläutert Neumann, dass das Ich-Bewusstsein durch die Maskulinisierung und Emanzipation der

Selbsterkenntnis zum “Heros” wird. Mit anderen Worten, es kämpft darum, sich von der Macht des Unbewussten zu befreien (vgl. Neumann 1985: 127). Das bedeutet, dass der Heros vor allem als ein Kämpfer der Kultur agiert, der gegen die Natur sowie die Mutter und das Unbewusste kämpft. In diesem Zusammenhang ist der Held ein Mensch, “dessen Kräfte und Fähigkeiten ins Über- und Widernatürliche gesteigert werden” (Immer & Marywyck 2013: 14).

Ausgehend davon versteht man heute unter dem Begriff des Heros eine reale oder fiktive menschliche Person, die “agonale, außeralltägliche und grenzüberschreitende Leistungen” (Hoff u. a. 2013: 8) besitzt. Joseph Campbell definiert den Helden in *Der Heros in tausend Gestalten* als einen Menschen, der “seine persönlichen und örtlich-historischen Grenzen” überwinden und den “allgemein gültigen Formen erreichen” (Campbell 2019: 31) kann. Jung erläutert, dass der Held der “archetypische Vorläufer der Menschheit” (Stein 2006 zit. nach Meier 2015: 3) ist. Das heißt, “sein Schicksal ist das Muster” (Meier 2015: 3), nach dem die Menschheit leben muss oder immer gelebt hat. Andererseits betrachtet Jung das Leben des Helden als ein “Entwicklungsstadium des Individuums” (Meier 2015: 4), die die Zeit von der Kindheit bis Erwachsensein umfasst.

In diesem Sinne konstruiert die Kultur die Wirklichkeit nach ihrer Betrachtungsweise. Ausgehend davon kann formuliert werden, dass der Heros derjenige ist, der die Natur und ihre Prinzipien überwindet und Weisheit und Kultur bringt (vgl. Neumann 1989: 148). Wulff bezeichnet den Helden folgenderweise:

“Es sind Mythen und Ideologien, die Helden hervorbringen. Der Held in diesem Sinne ist darum eine ideologische oder mythologische Figur. Er hat zwar keine psychologische Tiefe, ist aber zweifelsohne eine Manifestation von Tugenden. Zu ihm gehört ein horizontbildendes Wertesystem. Der Held kann als repräsentative Figur derartiger Wert- und Tugendmodelle angesehen werden. Er ist eine Figur und keine Person” (Wulff 2020: 431).

Wenn man die mythologischen Helden analysiert, bemerkt man, dass sie immer in einem Kampf gegen große Tiere oder die Schlange/den Drachen sind. Herakles als der größte traditionelle Held tötet den nemeischen Löwen und die vielköpfige Schlange, die lernäische Hydra. Siegfried im Nibelungenlied tötet in ähnlicher Weise den Drachen und badet in seinem Blut, um unsterblich zu werden. Jung erwähnt in *Wandlungen und Symbole der Libido*, dass der Drache die Mutter symbolisiert. In diesem Rahmen bezeichnet Jung den Helden “als aus der Mutter Hervorgehender der den Drachen überwindende Held” (Jung 1925: 351). Nach Jung bildet “die Mutter das Zentrum des Heros” (Meier 2015: 6). Sie gilt es zu überwinden, denn die eheste Version des Heroismus ist “die symbolische Tötung der Mutter” (Meier 2015: 6). Im Licht der Erläuterungen von Neumann können wir die sogenannte “symbolische Tötung der Mutter” (Meier 2015: 6) die Tötung des egalitären Matriarchats und die Beseitigung des Unbewussten nennen: “Unbewusstheit ist die Ursünde, das Böse schlechthin für den Logos. Seine welterschöpfende Befreiungstat aber ist Muttermord” (Jung 1984: 162).

In diesem Rahmen bildet die höhere Männlichkeit das Zentrum des Heros. Die höhere Männlichkeit korreliert mit dem Licht, Auge und auch mit der Sonne. Der Grund dafür ist, dass sich mit der Entwicklung des (Selbst)Bewusstseins die dunkle Zeit des Menschen, d.h. Unbewussten, “aufklärt.” Deshalb gelten Helden als Verfechter der Aufklärung, die man im engeren Sinne als Rationalisierung bezeichnen kann.

Apollo del Belvedere, eine römische Kopie der griechischen Statue des Sonnengottes Apollo, gibt uns nach der Lesart von Paglia ausreichende Auskunft über die Ideale der apollinischen/aufgeklärten Kultur. Die Marmorstatue verkörpert die Ideale der klassischen Schönheit: Er hat einen jugendlichen und athletischen Körper. Er hat keinen Bart aber lange Haare. Paglia erläutert, dass Apollons ausgetreckter Arm die Skyline der Himmelverehrung ist. Nach ihr ist das die lineare Linie, die die Kurven der Mutter Erde bestraft (vgl. Paglia 2001: 77). Mit anderen Worten, der Arm Apollons symbolisiert das Verdrängen des Kreislaufs der Natur durch die Kultur. Der "herrliche" Körper von Apollon ist den äußeren Einflüssen geschlossen. Er ist beständig und statisch; er verändert sich unter keinen Umständen.

Alle weiteren Sonnenhelden sind eine Maskerade von Apollon. Aus diesem Grund ist der Sonnenheld entweder ein Halbgott, oder ein Adoptivkind, dessen Eltern außerordentliche Menschen sind, wie Odysseus. Odysseus ist ein gottähnlicher Held, der in der Odyssee mit Muskelkraft, Schönheit und Reiz dargestellt wird (vgl. Homer 1976: 75). Er gilt als der "weiseste Mann der Sterblichen" (Homer 1976: 28). Wegen seiner Vernunft können wir ihn als Vorbild der weiteren (Sonnen-)Helden der Aufklärung betrachten. Obwohl er in einem hohen Schloss in Reichtum lebt, tritt er in den trojanischen Krieg ein, um die fernen Orte zu nehmen und seinen Reichtum zu erhöhen. Er überwindet alle Hürden mit Klugheit und Durchtriebenheit. Er kehrt nach Hause als ein großer Held zurück, er tötet alle Männer, die in sein Haus eindringen, um mit seiner Frau zu heiraten und somit sein Erbe einzuheimsen. In dieser Hinsicht stellen Adorno und Horkheimer ihn als Zeugnis der "Dialektik der Aufklärung" (Horkheimer & Adorno 2006: 50) dar. Der Widerstreit von Odysseus gegen die Natur bildet die Grundlage des Heldenkonzepts.

Um das Konzept des Antihelden verstehen zu können, ist es wichtig, den (aufgeklärten) Helden zu kennen, denn der Antiheld ist die verwandelte Form des Helden.

3. Der Antiheld aus einer postmodernen Perspektive

Der Begriff "Postmoderne" zeigt uns, dass "wir nicht mehr in der Moderne, sondern in einer Zeit nach der Moderne leben" (Welsch 2008: 9). Ansgar Nünning definiert die Postmoderne folgenderweise:

"Die Postmoderne ist die Bezeichnung für die kulturgeschichtliche Periode nach der Moderne bzw. für ästhetisch-philosophische Ansätze und kulturelle Konfigurationen dieser Zeit." (Nünning 2008: 589).

Jean François Lyotard (1924-1998) bringt in seinem Buch *Das postmoderne Wissen zur Sprache*, dass das moderne Wissen eine Form der Einheit hat und dessen Grund nach ihm die Metaerzählungen sind. Vernunft, Freiheit, Marxismus, Sozialismus, Strukturalismus, Liberalismus können als Beispiele für die Metaerzählungen genannt werden. Vielhaber umschreibt, dass die Metaerzählungen als Medien, die "die Legitimation des Systems, der Werte oder Normen der Moderne zuschanzen" (Vielhaber 2001: 43), fungieren. In diesem Rahmen bezeichnet Lyotard die Postmoderne als "das Ende der Metaerzählungen". Infolgedessen verliert die "narrative Funktion ihre Funktionen, den großen Heroen, die großen Gefahren, die großen Irrfahrten und das große Ziel" (Lyotard 2005: 14). Die Postmoderne widersetzt sich nach Welsch dieser "einseitigen ausgerichteten Denkform und bezweckt die

Auflösung des Ganzen und die Vielheit von Sprach- und Denkformen, Kunstgattungen, Handlungsformen und Lebensweisen” (Welsch 2008: 35).

In diesem Rahmen ist in der Postmoderne die Freiheit in jedem Sinne und Bereich grundsätzlich. Denn die Einheit und Totalität verschuldet die Repression, während die Heterogenität, d.h. die Pluralität, den “Abschied von Herrschaft und Zwang” (Welsch 2008: 36) signalisiert. Laut Welsch verbindet die postmoderne Literatur mit “solchen Grenzüberschreitungen in sich unterschiedliche Motive und Erzählhaltungen”, so dass die Literatur nicht nur “intellektuell und elitär, sondern auch romantisch und populär” (Welsch 2008: 16) wird. In diesem Zusammenhang kritisiert die Postmoderne in diesem Zusammenhang die Aufklärung, deren grundsätzliche Charakteristik Einheit und Totalität ist (vgl. Welsch 2008: 79).

Ausgehend davon bedeutet eine postmoderne Perspektive vor allem die Ablehnung des aufklärerischen, einheitlichen Denkens. Es wird somit eine Sichtweise angedeutet, bei der Vernunft und Sehsinn nicht als gültig und zuverlässig angesehen werden. In diesem Zusammenhang wird eine Perspektive beschrieben, die präzivilisatorische Wahrnehmungsformen wie Riechen und Hören betont und die das Unterbewusstsein in den Mittelpunkt stellt und somit Patriarchat und den hegemonialen Diskurs ablehnt.

In diesem Zusammenhang ist unter dem Begriff “Anti-Held” ein Gegenentwurf zu dem traditionellen bzw. Sonnenhelden zu verstehen. Der Antiheld ist die “negativ wirkende, sich passiv verhaltende Hauptfigur, im Unterschied zum aktiv handelnden Helden traditioneller Prägung” (Wahrig 2000: 183). In ähnlicher Weise definiert Wilpert den Antihelden als eine “Hauptfigur, die nicht nur aller heroischen, sondern überhaupt aller aktiven Charakterzüge entkleidet ist und den Ereignissen mit strikter Passivität gegenübersteht” (Wilpert 1969 zit. nach Wulff 2020: 438).

Der Terminus Antiheld ist wahrscheinlich ein alter Begriff, trotzdem wird er nach dem Zweiten Weltkrieg, besonders nach den 1950er Jahren populär (vgl. Weinelt 2015: 16). In diesen Jahren tritt auch das Phänomen “Postmoderne” auf. Das bedeutet, dass es eine enge Beziehung zwischen der Postmoderne und dem Begriff Antiheld gibt: Die Postmoderne lehnt das totalitäre und einheitliche Denksystem der Aufklärung ab, während sich der Antiheld durch gewöhnliche, passive, schwache, psychopathische, narzisstische usw. Charakterzüge auszeichnet, die im Gegensatz zu den Eigenschaften des aufklärerischen Helden stehen.

Dazu formuliert Münkler in dem Aufsatz *Heroische und postheroische Gesellschaften*, dass die europäischen Gesellschaften nach dem Zweiten Weltkrieg in ein postheroisches Zeitalter eintreten. Die heroischen Gesellschaften verwandeln sich laut Münkler in postheroischen Gesellschaften, in denen “von einer Erosion des Religiösen sowie Ideologischen” (Münkler 2007) die Rede. In diesem Rahmen bringt Campbell zum Ausdruck, dass einzelne Völker in unserer Zeit ihre Gültigkeit verloren haben. Stattdessen ergibt sich eine neue Art von “Gemeinschaft, die den ganzen Planeten involviert” (Campbell 2019: 410). Nietzsches Ausspruch “Gott ist tot” (Nietzsche 1969: 145) zeigt uns in diesem Sinne, dass “die Menschen sich nicht mehr unter einem Telos zusammensetzen, sondern ein Eigenleben haben”

(Campbell 2019: 409). Daher stellt Campbell dar, dass „das Schema der Aggression, das früher die Gruppen miteinander verbindet, heute destruktiv sein“ (Campbell 2019: 409) kann.

In diesem Rahmen wäre es nicht falsch zu argumentieren, dass die Welt und Werte, auf denen der klassische Held beruht, in der Postmoderne ihre Gültigkeit verloren haben und sinnlos geworden sind. Das bedeutet nicht, dass heute keine Helden gebraucht werden. Das Gegenteil ist der Fall: Auch heute werden Helden gebraucht, aber nicht die Helden der „Aufklärung“. Das heißt: „Ein Volk hat die Helden, die es braucht. Oder die, die es verdient“ (Kyr 2011: 57).

Aus diesem Grund mutiert der Protagonist in der Postmoderne zum Antihelden. Denn Postmoderne stellt vor allem die „Vernunft“, die „Einheit“, „Totalität“ und die (objektive) „Wahrheit“ der Aufklärung in Frage.

Die Antihelden müssen daher nicht wie klassische/apollinische Helden unbedingt Männer oder wie Männer sein; sie können auch weiblich sein und weibliche Eigenschaften haben. „Die Antihelden sind moralisch verwerflich, lächerlich und absurd“ (Bolay & Schüter 2022). Sie haben keine außergewöhnliche Anlage; sie sind wahrscheinlich wie durchschnittliche Menschen: ordinär, passiv, träge, lächerlich, langweilig. Dazu erklärt Polster: „Was wir wirklich brauchen, sind Helden, die zwar die menschlichen Grenzen erweitern, aber wirkliche, erreichbare Menschen bleiben“ (Polster 1994: 26). „Die Antihelden haben niemals Lust, etwas zu tun, oder sie überlegen so lange, etwas zu tun, bis es zu spät ist“ (Weinelt 2015: 16), wie z.B. Achilles in Illias. Im Gegensatz zu den klassischen Helden „entwickeln sie sich meistens rückwärts“ (Meier 2015: 14). Daher erscheinen sie nach Meier antisozial, schnell gekränkt, narzisstisch, psychopathisch (vgl. Meier 2015: 14). Dazu legt Meier dar, dass die Antihelden nicht immer mit dem Dämon, in sich kämpfen, sondern können sie sich mit ihm identifizieren. Folglich stört ihre Persönlichkeitsentwicklung (vgl. Meier 2015: 14), die wir bei klassischen Helden nicht bemerken. Meier bringt zur Sprache, dass die sogenannte „negative Individuation auf den Komplex der toten Mutter“ (Meier 2015: 14) zurückzuführen ist, was man vielmehr bei narzisstischen Menschen trifft. Wie die Narzissten werden die Antihelden nach Meier mit ihren „hohen Ich- Idealen erkannt und sie haben ständige Probleme mit Liebe, eine Beziehung mit anderen zu haben, Begabungen zu nutzen und etwas zu genießen“ (Meier 2015: 11).

In diesem Rahmen repräsentiert der Antiheld das verdrängte oder die dunkle Seite des Menschen. Nach Kyr gelten die Antihelden als Wegbereiter oder Wegbereiterinnen, die die Menschheit an ihre Fähigkeiten oder Schwächen erinnern (vgl. Kyr 2011: 65). In diesem Rahmen treffen wir in der postmodernen Literatur die (Anti-)Helden, deren Laune, Triebe, Gefühle, Schwächen und Unvollkommenheiten thematisiert werden, was man das mit den Begriffen Entheroisierung und Psychologisierung der Helden bezeichnet.

Das bedeutet in diesem Rahmen, dass der Antiheroismus einen Einwand gegen den Heroismus der Aufklärung darstellt. Das bedeutet gewissermaßen, dass der Antiheroismus als das Ende des Patriarchats und die Regression zum Matriarchat beschrieben werden kann. In

diesem Zusammenhang verliert der Antiheld in der postmodernen Literatur die Motivation zur symbolischen Tötung der Mutter, um "heroische Fähigkeiten" zu haben.

Der Antiheroismus bedeutet in diesem Zusammenhang das Verlassen des "Kopfs" und die Rückkehr zur "Körperlichkeit". Mit der Körperlichkeit ist hier der weibliche Körper gemeint, der das Gegenteil der Ideale der aufgeklärten Kultur repräsentiert. An diesem Punkt sollte das Vorbild des weiblichen Körpers benannt werden: Venus von Willendorf. Laut Paglia ist die Venus von Willendorf als der weibliche Körper weit entfernt von der "Schönheit" im Sinne der Aufklärung; sie ist hässlich, da die Schönheit damals nicht das Maß der Kunst ist (Paglia 2000: 55). Nach Paglia kann diese Venus nicht als "schön" beschrieben werden, denn exorbitante Maße ihres Körpers fällen uns auf den ersten Blick auf. Sie hat große Brüste, einen geschwollenen Bauch und eine breite Hüfte, die laut Paglia Fertilität und Reichhaltigkeit symbolisieren. Dass sie keine Arme und Füße hat, bedeutet in diesem Sinne, dass sie im Gegensatz zum "Mann" nicht weggehen und etwas aufbauen kann.

In ähnlicher Weise beschreibt Bachtin den grotesken Körper, der das Gegenteil des männlichen Körpers der Aufklärung repräsentiert:

"Der groteske Körper ist [...] ein werdender. Er ist nie fertig und abgeschlossen, er ist immer im Entstehen begriffen und erzeugt selbst stets einen weiteren Körper; er verschlingt die Welt und lässt sich von ihr verschlingen [...]" (Bachtin 2018: 358-359).

Dionysos, der Antagonist Apollons, gilt als Vorbild der Antihelden. Dionysos gilt in der Lesart Paglias als der Erbfolger der Mutter Erde (Paglia 2001: 68). Daher repräsentiert sein Körper, der weibliche Merkmale hat, die Mutter. Dionysos ist ein Sohn, aber er ist der Sohn seiner Mutter, nicht seines Vaters. Dionysos wird mit seiner Treue zu seiner Mutter erkannt. Daher gilt er als Symbol des Hermaphroditismus. Er hat daher einen Bart, aber trägt weibliche Kleidung. Denn "Dionysus' transvestism, then, symbolizes his radical identification with mothers" (Paglia 2001: 68). Seine Beziehung mit dem Wasser, dem Blut, dem Saft, der Milch, dem Wein basiert nach Paglia auf seiner radikalen Identifizierung mit seiner Mutter (vgl. Paglia 2001: 68).

Wenn dieser Mythos aus der Perspektive des Patriarchats betrachtet wird, sieht man das böse Schicksal einer Frau und ihres Sohnes. Ödipus und seine Mutter symbolisieren das uralte Weltsystem, in dem der Sohn Liebhaber der Göttin ist. In dieser Ordnung erscheint Ödipus sowohl ein Sohn als auch ein Paredros, während Iokaste als unsterbliche Göttin ist. Seine unvermeidliche Ehe mit seiner Mutter zeigt in diesem Zusammenhang, dass es für einen Mann unmöglich ist, von der Mutter lebenslang unabhängig zu leben (vgl. Betcher & Pollack 1995: 90). Sein Name "Schwellfuß", der auf den Körper Phallus zeigt (vgl. Betcher & Pollack 1995: 82) und der als erigierten Penis "die Kraft und Fruchtbarkeit symbolisiert" (Duden 2000), bedeutet daher, dass er sich von seiner Mutter nicht entfernen kann; seine Existenz widmet sich der Göttin.

Achilles, der Protagonist der Ilias, ist einer der wichtigsten Antihelden. Im Gegensatz zu den klassischen Helden ist Achilles gegen den Krieg; er thematisiert die Sinnlosigkeit der Kriege. Außerdem bevorzugt er das Leben gegenüber dem Ansehen, das er durch den Krieg

bekommen wird. Ein klassischer “Held ist klug, sozial engagiert, den kollektiven Idealen verpflichtet” (Wulff 2020: 431). Aber Achilles will sein Leben nur für sich selbst führen.

Der Protagonist Alonso in *Don Quichotte* (1605) ist beispielsweise ein Adeliger, der immer wieder die Geschichten der Ritter in alten Zeitaltern liest. Er wird von ihnen so tief beeinflusst, dass er beschließt, ein Ritter zu werden. So konstruiert er seine eigene Wirklichkeit und stürzt sich in Abenteuer, bei dem er unter anderen gegen Windmühlen kämpft, die er als Riesen betrachtet. Jedes Mal gerät er in große Schwierigkeiten, von denen er mit Hilfe von seinem schlaun Diener “Sancho Panza” entkommen kann. Ohne seinen Diener ist es für ihn unmöglich, am Leben zu bleiben. Indem er ohnmächtig und hilfsbedürftig dargestellt und blamiert wird, wird er entheroisiert.

Die Romantik wird von der Popularisierung des Antihelden belangt: “Romantic literature can be seen as a significant staging post in the development of the antiheroic” (Simons 2008: 5). Denn die deutsche Romantik löst das abendländische aufgeklärte, klassische Kultursystem ab. Aus diesem Grund geht es in der Romantik um eine Vielzahl von Antihelden. Der Protagonist Quasimodo in *Der Glöckner von Notre-Dame* (1831) zählt beispielsweise zu den Antihelden. Die Protagonisten im Zeitalter des “Fin de siècle”, wie “Malte” *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigges* (1910), “Dorian Gray” in *Das Bildnis von Dorian Gray* (1891), “Hanno” in *Die Buddenbrooks* (1900), “Gregor Samsa” in *Die Verwandlung* (1915), “Hans Castrop” in *Der Zauberberg* (1924) und “Ulrich” in *Der Mann ohne Eigenschaften* (1930) können weitere Beispiele für den Antihelden genannt werden.

In der Postmoderne gibt es viele Antihelden. Diese Helden entwickeln sich aber innerlich sehr wenig, anders ausgerückt, sie entwickeln sich meistens emotional und psychologisch zum Negativen. Ihre primitiven Triebe und Wünsche können eine zentrale Rolle in ihrem Leben spielen. Sie neigen zum Bösen und Dämonischen, wie der Protagonist “Alex” in *Uhrwerk-Orange* (1962). Der Protagonist Alex ist beispielsweise ein Gewalttäter, Vergewaltiger, Räuber mit psychopathischem und soziopathischem Charakter, der mit seinen Freunden den Menschen schadet und dies nie bedauert. Andererseits haben die Protagonisten in der Postmoderne meistens ein Talent, das extrem hoch entwickelt sein kann: Der Protagonist “Jean Baptist Grenouille” aus dem Roman *Das Parfum* (1985) ist ein Geruchgenie; er kann jeden Duft auf der Welt wahrnehmen. Andererseits ist er ein gefühlloser Mensch, ein Mörder, Scheusal, Teufel. In ähnlicher Weise ist der Hörsinn des Protagonisten “Johannes Elias Alder” in *Schlafes Bruder* (1992) extrem hoch entwickelt, so dass er die Stimme der Schneeflocken hören kann.

Die Protagonisten Jean Baptist Grenouille in *Das Parfum* (1985) und Johann Elias Alder in *Schlafes Bruder* (1992) werden als die Antihelden des postmodernen Romans betrachtet. Trotz ihrer extravaganten und geniehaften Eigenschaften und Kompetenzen begehen diese beide Protagonisten, die im Rahmen dieser Arbeit als Antihelden beschreibbar gemacht werden sollen, bezeichnenderweise Selbstmord, sobald sie die Erfahrung der Enttäuschung machen.

4. Der Antiheld in den postmodernen Romanen *Das Parfum* und *Schlafes Bruder*

4.1. Der Antiheld im Roman *Das Parfum*

Das Parfums Protagonist Jean Baptiste Grenouille kann als der bekannte Antiheld des postmodernen Romans betrachtet werden. Dies bemerkt man genau am Anfang des Romans:

“Im achtzehnten Jahrhundert lebte in Färeich ein Mann, der zu den genialsten und abscheulichsten Gestalten dieser an genialen und abscheulichen Gestalten nicht armen Epoche gehörte. Seine Geschichte soll hier erzählt werden. Er hieß Jean-Baptiste Grenouille, [...]” (Süskind 1985: 5).

Dass der Protagonist in Frankreich als eine der “genialsten und abscheulichsten Gestalten” (Süskind 1985: 5) behandelt wird, kündigt an, dass er als ein Gegner der aufgeklärten Kultur in einer apollinischen Stadt hervortritt und die Ordnung der Kultur verändern wird. Seine Gegnerschaft zur aufgeklärten Kultur kommt genau bei seiner Geburt zum Vorschein (vgl. Kaya 2000: 61):

“Hier nun, am allerstinkendsten Ort des gesamten Königreichs, wurde am 17. Juli 1738 Jean-Baptiste Grenouille geboren. Es war einer der heißesten Tage des Jahres. Die Hitze lag wie Blei über dem Friedhof und quetschte den nach einer Mischung aus fauligen Melonen und verbranntem Hörn riechenden Verwesungsbrodem in die benachbarten Gassen” (Süskind 1985: 7).

Grenouille wird im Roman als ein uneheliches Kind bezeichnet. Er ist um 1738 vor der Französischen Revolution in Frankreich geboren. Frankreich, besonders Paris, wird als Zentrum der Aufklärung erkannt. Das Geburtsdatum des Protagonisten koinzidiert mit der Zeit der Regierung des Sonnenkaisers Louis XV (vgl. Kaya 2000: 61), auf den der Satz “l'État c'est moi” (der Staat bin ich) zurückkehrt. Die Französische Revolution und der Sonnenkaiser Louis XV. erscheinen an diesem Punkt als Ergebnisse und Repräsentanten der Kultur, während der Protagonist als ein Antiheld die Rückkehr der Natur repräsentiert. Nach Kaya stellen sowohl der Geburtstag als auch der Todestag des Protagonisten seine Gegnerschaft zur Aufklärung dar, denn sie “stehen unter dem Sternzeichen des Krebses” (Kaya 2000: 61). Somit zeigt der Roman, dass Grenouille der Repräsentant der Natur ist, da der Krebs als Sternzeichen zur Wassergruppe gehört. Außerdem wird der Krebs vom Mond, der der Sonne gegenübersteht, geleitet. Kaya bringt auch zur Sprache, dass Begriffe wie Mutterschaft, Blut, Schmutz, Mord, Krebs, Sexualität, Fisch und Fischgeruch, die mit der Geburtsszene in Verbindung stehen, die Natur betreffen (vgl. Süskind 1985: 8). Die Geburt des Protagonisten in diesen ekelhaften Flüssigkeiten stellt die Überwindung des Menstruationsbluts dar.

Bei dem Vornamen des Protagonisten bemerkt man einen Spott an den Werten der Aufklärung. Denn “Jean-Baptiste” ist der Name Johannes der Täufer, der Jesus tauft. In diesem Rahmen ist Grenouille die Parodie des Täufers; er führt sein Leben in der Gegenrichtung eines Christens. Sein Nachname “Grenouille” heißt Frosch oder Kröte (vgl. Jansen 2012: 21). Nach Jansen assoziiert dieser Name besonders “feucht-kalte und gefühllose Existenz des Amphiben” (Jansen 2012: 21). Eine weitere Bedeutung seines Namens ist Unke, der als ein schleimiges Meeres- und Landtier zur Dunkelheit, Nacht, dem Amorphen, der Gotik zuzuordnen wäre, welche eigentlich die Natur repräsentieren.

Die Mutter Grenouilles will nach der Geburt ihn töten lassen, aber das Baby Grenouille scheint von einem Überlebenstrieb geprägt zu sein, denn es beginnt unter dem Schlachttisch zu

schreien und auf seine Existenz hinzuweisen, was dann seine Mutter zur Hinrichtung führt (vgl. Süskind 1985: 8-9). In diesem Rahmen ist Grenouille ein ödipaler Held, da er seine Mutter zum Tod führt, genau wie Ödipus. Dass die Mutter nach der Geburt des Antihelden geköpft wird, zeigt in diesem Sinne auf symbolischer Ebene das Ende der Aufklärung und die Rückkehr der Natur.

Der Protagonist Grenouille ist im Roman als eine Figur konzipiert, die keinen eigenen Körpergeruch besitzt, was ihn vor allem als das Gegenteil der aufgeklärten Menschen darstellt. Dazu schreibt Manfred R. Jacobson, dass der Körpergeruch in *Das Parfum* die Menschlichkeit repräsentiert (vgl. Jacobson 1992: 203). Mattia Marino bringt zur Sprache, dass der Duft in dem Roman ein Repräsentant der Vergänglichkeit des Seins ist (vgl. Marino 2010: 171). Laut Kaya hat Grenouille keinen Körpergeruch, denn "er ist auch kein Individuum!" (Kaya 2000: 62). In diesem Rahmen erkennt er nicht das apollinische Prinzip des "principium individuationis".

"Da erwachte das Kind. Es erwachte zuerst mit der Nase. [...] Dann rümpfte sich die Nase, und das Kind tat die Augen auf. Die Augen waren von unbestimmter Farbe, zwischen austerngrau und opalweißcremig, von einer Art schleimigem Schleier überzogen und offenbar noch nicht sehr gut zum Sehen geeignet. Terrier hatte den Eindruck, daß sie ihn gar nicht gewahrten. Anders die Nase. [...] Es war Terrier, als sehe ihn das Kind mit seinen Nüstern, als sehe es ihn scharf und prüfend an, durchdringender, als man es mit Augen könnte, als verschlänge es etwas mit seiner Nase, das von ihm, Terrier, ausging und das er nicht zurückhalten und nicht verbergen konnte . . . [...] Er kam sich nackt und häßlich vor, wie begafft von jemandem, der seinerseits nichts von sich preisgab. Selbst durch seine Haut schien es hindurchzuriechen, in sein Innerstes hinein. Die zartesten Gefühle, die schmutzigsten Gedanken lagen bloß vor dieser gierigen kleinen Nase, die noch gar keine rechte Nase war, sondern nur ein Stups, ein sich ständig kräuselndes und blähendes und bebendes winziges löchriges Organ. Terrier schauderte" (Süskind 1985: 22-23).

Werner Fritzen erläutert, dass "Süskind den Geruchsinn für Literaturgeschichte wiederentdeckt" (Fritzen 1994: 762). Die Wiederentdeckung des Geruchssinns von Süskind bestätigt, dass die Postmoderne als Rückkehr zur Natur betrachtet werden kann. In diesem Sinne gilt Grenouille als Repräsentant der Natur, da er die Umgebung durch seine Nase wahrnimmt. Das assoziiert den Menschen vor der Entwicklung des Bewusstseins, der immer noch auf vier Beinen läuft und durch das Riechen seine Umwelt wahrnimmt, Nahrung findet und der Gefahr entkommt. In diesem Rahmen repräsentiert er als ein Antiheld durch seinen Geruchsinn die präzivilisatorische Zeit.

Die Nase zeigt sich in *Das Parfum* als ein groteskes Organ. Bachtin betont in *Rabelais und seine Welt* mehrfach, dass "der groteske Körper ein werdender ist" (Bachtin 2018: 358) und darauf gerichtet ist, die Wahrnehmung der Realität sowie das Ideal und das Geistige in Misskredit zu bringen. Dafür spielt vor allem die Nase neben dem Mund eine besondere Rolle, denn sie sind die Symbole eines dauernden Aufbaus und einer Schaffung (vgl. Bachtin 2018: 358). Somit steht im Roman die Nase dem Verstand gegenüber. Auf diese Weise inszeniert der Roman eine Rückkehr zum Verdrängten. Kaya schreibt dazu:

"Das ‚primitive Geruchsorgan‘ Nase impliziert im Falle Grenouilles seine groteske Selbstständigkeitserklärung zum ‚Rest‘ des Körpers: Jean Baptiste ist eine Nase und existiert nur durch seine Nase, er repräsentiert das Zeitalter, in welchem keine apollinische Individuation vorherrscht, also das Zeitalter, welche von Pater Terrier kommentiert wird, aus diesem Grund handelt es sich bei ihm selbst, da geruchlos, um ein ‚Unindividuum‘. Die Nase, welche jedoch auch stellvertretend für den Phallus steht, repräsentiert die stoffliche Schöpferkraft der ‚Kröte‘: ist er lediglich ‚nur‘ Nase, so ist er auch nichts anderes als ‚nur‘ ein Phallus. Das Groteske erhält eine hyperbolische Nuance, wenn davon ausgegangen

wird, dass Grenouille im Grunde genommen gar nichts anderes ist als ein Phallus in Menschengestalt! Deswegen fehlt ihm ja auch der individuelle Eigengeruch, denn er verkörpert das phallische Prinzip, er ist nicht der Phallus von irgendjemandem, er ist nur Phallus. Ihm fehlt der Sitz der Ratio: das Gehirn, welches die Vorbedingung für jegliche Individuation ist" (Kaya 2000: 67-68).

Die Augen Grenouilles sind nicht zum Sehen geeignet, denn er ist ein ödipaler Held. Vor allem lässt er seine Mutter in den Tod gehen, genau wie Ödipus, der sich mit den Nadeln seiner Mutter die Augen aussticht. Er kann auch nur im Alter von drei Jahren auf zwei Beinen stehen, somit korreliert der Roman ihn in dieser Hinsicht ebenfalls mit Ödipus. Er hat eine durchschnittliche Intelligenz (vgl. Süskind 1985: 31) und spricht sein erstes Wort, das chthonische Wort "Fisch", im Alter von vier Jahren (vgl. Süskind 1985: 31). "Grenouille redet nicht, er quakt" (Kissler & Leimbach 2012 zit. nach Jansen 2012: 25), denn er ist der Repräsentant der animalischen Instinkte des Menschen.

Aus gleichem Grund ist Grenouille verzaubert, wenn er zunächst den Holzduft riecht (vgl. Süskind 1985: 32-33). Der Holzgeruch beeinflusst Grenouille tief, denn Holz hat einen engen Zusammenhang mit der Mutter. Freud legt in seinen *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* dar, dass das deutsche Wort Holz aus dem griechischen Wort "ύλη" stammt, dessen Bedeutung Stoff, Rohstoff ist (vgl. Freud 1917: 85). Das Wort "maderia", das aus dem lateinischen Name "materia" (Stoff/Rohstoff) stammt, heißt im Portugiesischen Holz (vgl. Freud 1917: 85). Aber das Wort "materia" wird von "mater" bzw. Mutter abgeleitet: Der Stoff, aus dem etwas besteht (vgl. Freud 1917: 85). Ausgehend von der psychoanalytischen Feststellung Freuds wäre es nicht falsch auszudrücken, dass der Holzgeruch bei dem Protagonisten den Duft der Mutter sowie der Natur hervorruft.

Indem der Protagonist das Wort Holz wiederholt, lernt Grenouille sprechen (vgl. Süskind 1985: 36). Er spricht nicht oft, denn seine Sprache besteht nicht aus Wörtern, sondern Düften (vgl. Süskind 1985: 34). Daher kann er nur die Wörter, die nicht abstrakt sind oder die nur einen riechenden Gegenstand bezeichnen, lernen. Er hat die größte Schwierigkeit beim Lernen der Wörter wie Ethik, Moral, Recht, Gott, Freude, Verantwortung (vgl. Süskind 1985: 33), denn sie gehören zu der Sphäre der Aufklärung und sie sind in der Komposition des Romans nicht mit der primären Natur vereinbar. Er lehnt das Lernen der abstrakten Wörter ab, der Grund hierfür kann im Materialismus gesehen werden, da er als ein postmoderner Antiheld die postmoderne Konsumgesellschaft repräsentiert (vgl. Badura 2014: 116). In gleicher Weise hat er Probleme beim Schreiben (vgl. Süskind 1985: 35). Der Grund dafür liegt darin, dass für die aufgeklärte Kultur das Sehen mit dem Schreiben in engster Verbindung steht.

Ein Duft in Paris verändert das ganze Leben Grenouilles sowie sein Lebensziel: Das ist der körperliche Duft eines dreizehnjährigen Mädchens. Dass Grenouille diesen Duft über die Straßen Paris bezaubert verfolgt, kann mit zwei Gründen erklärt werden: Der erste Grund besteht darin, dass Grenouille ähnlich wie Paredros im Mythos der "Mutter Göttin" dem Mädchen unbewusst und instinktiv nachgeht. Der zweite Grund besteht darin, dass Grenouille mit Dionysos zusammengedacht werden kann, der in der griechischen Mythologie als Gott der Freude und Besessenheit gilt; so kann man Grenouilles Besessenheit für den Duft des weiblichen Körpers erklären (vgl. Süskind 1985: 52).

Grenouille tötet in der Stadt Grasse 25 Jungfrauen, da er mit ihren Düften die Menschen manipulieren kann. Seine Opfer sind Jungfrauen (Süskind 1985: 240). Grenouille wählt nicht Männer als Opfer, sondern Jungfrauen. Dies erlaubt eine Verbindung herzustellen zum dem Gott Dionysos, deren Mänaden weibliche Begleiter sind. In diesem Zusammenhang erscheint Grenouille als eine Maskerade von Dionysos. Nach Kaya zeigt sich Grenouille somit “als Dionysos in seiner Eigenschaft als Jäger” (Kaya 2000: 87) und höhnt als Repräsentant der Mutter Erde auch dem Apollinischen und dem monotheistischen Gott (vgl. Kaya 2000: 87).

Als eine Maskerade von Dionysos verkehrt Grenouille die Ordnung der Städte. Nach dem Mord von 26 Jungfrauen wird er in Paris festgenommen und zum Tode verurteilt. Am Hinrichtungstag mutiert der Hass des Volkes gegen ihn zu einer großen Liebe, denn er verwendet ein Parfum, das der Duft der letzten ermordeten Jungfrau ist. Durch den Duft verwandelt sich der Hinrichtungstag in ein dionysisches Fest:

“Die Folge war, daß die geplante Hinrichtung eines der verabscheuungswürdigsten Verbrecher seiner Zeit zum größten Bacchanal ausartete, das die Welt seit dem zweiten vorchristlichen Jahrhundert gesehen hatte: Sittsame Frauen rissen sich die Blusen auf, entblößten unter hysterischen Schreien ihre Brüste, warfen sich mit hochgezogenen Röcken auf die Erde. Männer stolperten mit irren Blicken durch das Feld von geilem aufgespreiztem Fleisch, zerrten mit zitternden Fingern ihre wie von unsichtbaren Frösten steifgefrorenen Glieder aus der Hose, fielen ächzend irgendwohin, kopulierten in unmöglichster Stellung und Paarung, Greis mit Jungfrau, Tagelöhner mit Advokatengattin, Lehrbub mit Nonne, Jesuit mit Freimaurerin, alles durcheinander, wie's gerade kam. Die Luft war schwer vom süßen Schweißgeruch der Lust und laut vom Geschrei, Gegrünze und Gestöhn der zehntausend Merischentiere. Es war infernalisch” (Süskind 1985: 303).

In diesem Rahmen verkörpert Grenouille den Antihelden. Unabhängig vom sozialen Status, Alter, Reichtum, religiösen Glauben werden die Menschen mit dem Duft Grenouilles fasziniert und sie werden in die Orgie hereingezogen, was die Grenzüberschreitung der dionysischen Ekstase sowie den Sieg der Natur gegen die aufgeklärte Kultur bedeutet (vgl. Civelekoğlu 2011: 9)

Am Ende des Romans bemerkt Grenouille, dass die Menschen ihn nie mit seiner Geruchlosigkeit lieben. Er beschließt zu sterben, indem er das ganze Parfum aufträgt. Somit mutiert er in den Augen der Menschen zu einem Engel (vgl. Süskind 1985: 319). Dass er in Teilen von den Menschen aufgefressen wird, erinnert auf intertextueller Ebene an den Gott Dionysos und somit auf die Mythologie, der von Titanen in Teile zerrissen wird und dann wiederaufersteht. “Die Motive vom Essen und vom Körper sind mit den Motiven der Zeugungskraft (Fruchtbarkeit, Wachstum, Geburt)” (Bachtin 2018: 351) eng verbunden. In diesem Sinne symbolisiert dieser Tod Grenouilles den Zyklus der Natur, d.h. die Geburt, den Tod und die Wiedergeburt.

4.2. Der Antiheld im Roman *Schlafes Bruder*

Johann Elias Alder, der Protagonist von *Schlafes Bruder*, kommt am Anfang des 19. Jahrhunderts auf die Welt (vgl. Schneider 1994: 11). Dies trifft zeitlich mit dem Ende der Epoche Aufklärung zusammen. Das ist das erste Indiz, welches darauf hindeutet, dass der Protagonist als ein Antiheld konzipiert ist. Auch vor seiner Geburt -so signalisiert der Roman- wird auf dieses Antiheldenhafte des Protagonisten gedeutet. Während der Schwangerschaft ahnt seine Mutter etwas Unbestimmtes, was sie aber als Hirngespinnst deutet (vgl. Schneider

1994: 44). Als die Eltern nach der Geburt die Stimme ihres Sohnes hören, bemerken sie, dass ihr Unbehagen nicht zu Unrecht ist. Während der Taufhandlung fühlt der Vater Ungewöhnliches:

“Seff jedoch, sein Vater, saß eingesunken in der Kirchenbank, den Blick tief in die Knie gebohrt. Als nämlich der Säugling zu schreien angefangen hatte, war wieder dieser Frost über Seff gekommen. Dieser unheimliche Frost, der ihm vom Nacken über den Rücken zog und vor zum Bauch bis hinunter in die Hoden. «Gottverreckt mit dem Bub ist etwas falsch! Die Stimm’!» dachte Seff und preßte die Ohren zu, daß ihm die Adern aus den Händen quollen” (Schneider 1994: 32).

Im Gegensatz zu den aufklärerischen Helden ist der Protagonist als ein außereheliches Kind geboren worden. Dass Elias als ein außerehelicher Sohn auf die Welt kommt und eine exzentrische Persönlichkeit hat, stärkt die Konzipierung dieser Figur als Antiheld.

Der Protagonist Elias ist ein postmoderner Held, daher wird er mit einem genialen Hörsinn geboren, sodass dieser alle Klänge der Natur, wie z.B. die Schneeflocken hören kann. Der hochentwickelte Hörsinn des Protagonisten steht dem apollinischen Auge gegenüber. Dass er den Klang der Schneeflocken in der Nacht hört und von ihnen bezaubert wird, weist eigentlich auf seine Bewunderung für die Natur bzw. seine intrikate Beziehung zur Natur hin. Als er mit seinem Vater in den Wald geht, verliert er dort sein Bewusstsein:

“Seff war damals aufgefallen, wie das Kind beim Sanden und Schlammen plötzlich innehielt, das Köpfchen nervös von der einen auf die andere Seite warf, als müßte es angestrengt zuhören. Dann stieg und kletterte das Kind gehetzt durchs Unterholz, als würde es von einer unbekanntten Macht gerufen. Wie es schließlich alles ihm Erreichbare an Mund und Ohren führte, Schlamm, Kiesel, Käfer, Salamander, Gräser und faulende Blätter, rief Seff es beim Namen, ihm zu bedeuten, daß es ja nicht allein in dieser Wildnis sei. Daraufhin erschrak das Kind so entsetzlich, daß es laut zu weinen anfing und sich lange nicht mehr trösten lassen wollte” (Schneider 1994: 35-36).

Der Wald repräsentiert hier als Gegenteil des Dorfes die Natur. Er verliert sein Bewusstsein und versucht hier allen Geräuschen und Klängen zuzuhören, denn er fühlt sich zu Hause. Genau wie der Mensch vor der Zivilisation bzw. Urbanisierung legt er “alles im Erreichbaren an seinen Mund und seine Ohren” (Schneider 1994: 36). Er gewinnt sein Bewusstsein nur wieder, wenn sein Vater ihn bei seinem Namen ruft; der Name verweist hier auf die Vorbedingung des Individuum-seins. Somit verbindet der Roman das Bewusstsein und das Unbewusstsein durch den Hörsinn, bedeutet dies, dass hier die Rückkehr des Protagonisten zur Natur und wieder zur Kultur durch den Hörsinn stattfindet. Dass er das Bewusstsein und die Selbstkontrolle verliert, impliziert zugleich die Mänaden in *Die Bakchen* von Euripides, die ihre Familie und ihre Stadt wegen rauschhafter Verzückerung für Dionysos verlassen und den Wald durchstreifen, indem sie ihr Bewusstsein verlieren.

Es gibt eine enge Beziehung zwischen dem Hören und Sprechen; man kann nicht ohne das Hören sprechen. Der hochentwickelte Hörsinn des Protagonisten führt daher zu einer Außergewöhnlichkeit in seiner Stimme: “Wenn das Kind zu reden anhub, tönte aus dem Mund ein einziges, hohes Pfeifen. Die Stimme verfügte über keine eigentliche Sprechmelodie, sie modulierte nicht, sondern piff als ewig gehaltener Ton” (Schneider 1994: 34).

Diese Stimme des Protagonisten erinnert an eine präzivilisatorische Zeit: Es wird vermutet, dass der Steinzeitmensch keine artikulierte Laute produzieren konnte. Daher verwendet er “Gesten, Grunzlaute und Schrei während der Kommunikation” (Ziegler 2021). In

diesem Rahmen bemerken wir eine Ähnlichkeit zwischen dem Urmenschen und dem Protagonisten, der keine artikulierten Laute sprechen kann, sondern nur eine Stimme wie ein Pfeifen von sich gibt. Somit wird ersichtlich, dass der Protagonist auf den vorzeitlichen Menschen hinweist und als eine archaisch anmutende Figur, anders ausgedrückt, als ein Antiheld konzipiert ist.

Im Alter von fünf Jahre entdeckt er im Wald einen Stein, der auf ihn eine große Wirkung hat. Mit großer Aufregung klettert er auf den Stein, der als ein "Ort besonderer Gottesnähe anzusehen" (Möckel 2002: 83) ist. Hier beginnt er unwillkürlich zu singen. Dann hört er die Töne des Universums. Infolgedessen stürzt er und dann beginnt sein kleiner Körper sich zu verändern (vgl. Schneider 1994: 38-39). Sein Körper mutiert in dieser Weise zu einem grotesken Körper, der etwa dem idealen Körper der Aufklärung gegenübersteht. In diesem Rahmen zählen besonders die vorstehenden Augen, der Bauch, der Mund, der Phallus sowie das Blut, das Sperma, der Urin, der Schweiß und der Kot des Protagonisten zu jenen Teilen und Stoffen, die die Beziehung des Menschen zur Außenwelt deutlich machen (vgl. Bachtin 2018: 359). In diesem Zusammenhang führt der Sturz des Protagonisten symbolisch zunächst zum Sterben, und dann zur Wiedergeburt.

Nach einer Weile verschwindet die Deformation am Körper des Protagonisten außer seiner Augenfarbe, was auf symbolischer Ebene diese Figur als Gegner der aufgeklärten Kultur profiliert. Seine Augen färben sich nicht mehr wie früher; ihre Farbe mutiert zum "gespenstischen Gelb" (Schneider 1994: 43), das in der Wildis manche Tiere haben¹. Diese Augenfarbe wird in der apollinischen Kultur nicht anerkannt, denn innerhalb der konventionellen Ordnung sind die Augen gewöhnlich blau oder vielleicht grün. Aus diesem Grund wird der Protagonist von der Gesellschaft ausgegrenzt und als Teufel angesehen (vgl. Schneider 1994: 48).

Die Stimme des Antihelden mutiert im fünften Lebensjahr zur Basstimme (vgl. Schneider 1994: 43). Denn "[d]er Körper des Elias Alder hatte pubertiert" (Schneider 1994: 43). Seine mutierende Stimme ist in der Tat ein Indiz dafür, dass er ein Paredros ist. Als seine Mutter ihn im Schnee mit einem erigierten Penis und unbewusst findet, verwandelt sich dieses Indiz zu einer Erscheinung, die ihn als Paredros analysierbar macht. Die aufklärerische Mutter will seinen erigierten Penis nicht sehen und drückt ihn weg, deshalb heult er vor Schmerzen auf. Der erigierte Penis des Protagonisten repräsentiert hier die Natur als Gegenpol zur apollinischen Kultur. Als die Mutter den Penis wegdrückt, schreit der Protagonist mit der Stimme eines Hirsches (vgl. Schneider 1994: 45). Der Hirsch ist in einem mythisch-kosmologischen Dualsystem das Symbol des verjüngenden Lebens, der Neugeburt². In diesem Zusammenhang symbolisiert der Antiheld durch seine Stimme die Wiederkehr der Natur.

¹ Vgl. Verschiedene Augen gibt's nur bei Nutztieren, online unter: <https://www.deutschlandfunknova.de/nachrichten/evolution-andere-augenfarben-gibts-nur-bei-nutztieren>, [letzter Zugriff: 6.06.2023].

² Vgl. Symbol, Attribut, Allegorie, Emblem, online unter: http://baseportal.de/cgi-bin/baseportal.pl?htx=/Peter_Eckardt/Symbole&localparams=3&db=Symbole&cmd=list

Durch seine mutierende Stimme fängt er im Alter von elf Jahre in der Kirche als “der Lektor der sonntäglichen Epistelverkündigung zu arbeiten” (Schneider 1994: 66) an. Trotzdem dauert es nicht lange, denn seine Stimme verführt die Frauen, die die Kirche besuchen, um hier eine religiöse Aufgabe zu erfüllen (vgl. Schneider 1994: 67-68). Die Stimme des Protagonisten spielt hier eine verführende Rolle, denn er kann im Roman als eine Maskerade von Dionysos gesehen werden, der neben dem Gott der Fruchtbarkeit auch der Gott des Rausches, der Ekstase, der Liebelust, der Freude, sowie des Wahnsinns ist. In diesem Sinne assoziieren diese verführten Frauen eigentlich die Mänaden in der Orgie, wo “Wein und genießende Sexualität sich verbinden und die Mänaden in Trance und die Satyrn tanzen” (Ortner 2009: 85).

Nach dem verstorbenen Balgtreter wird Elias der neue Balgtreter der Kirche. Somit kann er die Orgel spielen. Niemand im Dorf “kennt die Orgel so genau wie Elias” (Schneider 1994: 72) und kann die Orgel wie Elias spielen. “Elias‘ musikalische Begabung macht ihn in der menschen- und lebensfeindlichen Umgebung des Dorfes [...] zum Aussenseiter” (Schröder 1996: 158). Obwohl Elias musikalisch nicht unterrichtet wird, lernt er die Orgel durch seinen Hörsinn selbst, denn sein Hörsinn ermöglicht es ihm, die richtigen Klänge zu finden. Und wenn er in der Kirche seine Musik spielt, entsteht eine warme Atmosphäre, in der die verdrängten Emotionen der aufklärerischen Zuhörer wecken:

“Und Elias jubilierte. Komponierte ein Adagio von so anrührender Zartheit, daß den Bauern die klammkalten Hände plötzlich warm wurden. Figurierte den Choral «Christ lag in Todesbanden» in martialischen Motiven und endigte schließlich mit einem riesenhaften Postludium, welches er über das Metrum von Elsbeths Herzschlagen aufgebaut hatte. Die Bauern verließen das Kirchlein mit hochgestimmter Seele. Die Musik des Organisten machte ihre sturen Gemüter lammfromm, denn eigentümlicherweise verließ niemand die Kirche vor der Zeit. Es entstand auch nicht die leidliche Drängelei beim Weihwasserstock. Einige taten plötzlich ganz ungewöhnlich vornehm, gaben mit wurstigen Händen elegante Zeichen zum Vortritt und mengten in ihren Gruß – man wird es nicht glauben – Worte nach französischem Klang” (Schneider 1994: 126-127).

Diese Wirkung des Hörsinns bemerkt man auch bei dem klassischen Helden Odysseus. Wenn Odysseus nach Hause zurückkehren will, lässt er “die Ohren seiner Freunde mit Wachs verschließen und sich selbst an den Mast des Schiffs binden”³, damit sie von dem Gesang der Sirenen, den weiblichen Mischwesen, nicht beeinflusst werden und nicht dort bleiben müssen. Wenn er ihre Laute hört, wird sein Herz von ihnen so tief berührt, dass er sich losbinden will (vgl. Homer 1976: 143). Ganz ähnlich und in gleicher Weise werden die Einwohner des Dorfes von dem Spiel des Protagonisten beeindruckt, dass sie den kalten und groben Charakter verlassen und sie Exaltation, Energie oder empathische und sympathische Gefühle zeigen. Somit zeigt der Roman Schneiders, dass die Rigidität, Eintönigkeit und Begrenztheit des Apollinischen (vgl. Paglia 2001: 73) mit der dionysischen Musik des Protagonisten verloren gehen, da die Musik hier im Sinne des Dionysischen gleichzeitig Fröhlichkeit, Wohlbehagen und Emotionalität repräsentiert (vgl. Paglia 2001: 72).

&range=150,30&cmd=all&Id=333#:~:text=Die%20Bilderwelt%20der%20Alchemie%20sieht,dem%20Mond%20zugeordnet%20weiblichen%20Welt, [letzter Zugriff: 03.05.2021].

³ Odyssee: Online unter: <https://wiki.bildungsserver.de/weltliteratur/index.php/Odyssee>, [letzter Zugriff: 01.06.2023].

Dank Goller, der als Musiker für “die Institute der hochedlen und klassischen Künste” (Schneider 1994: 176) arbeitet, nimmt Elias an einem Orgelfest teil, in dem die Organisten die Musikstücke ohne Vorwissen spielen. Außer Elias sind alle Organisten musikalisch gebildet, daher können sie die Noten der Stücke lesen. Dass er ungebildet ist und nicht lesen kann, zeigt, dass er ein Antiheld ist. Als er an der Reihe ist, um sein Stück vorzutragen, äußert er, dass er keine Noten lesen kann (vgl. Schneider 1994: 188). Infolgedessen zeigen die Zuhörer ihr Ungenügen gegenüber ihm, denn sie repräsentieren die aufgeklärte Kultur. “In dieser Perspektive, die ein oppositionelles Verhältnis zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit behauptet, wird der Schrift ein kulturstiftender Vorrang gegenüber der Stimme zugeschrieben” (Schulz 2016: 12). Denn die Stimmen wirken in dem Verdacht verführerisch. Das Orgelspiel des Protagonisten in diesem Roman, das als “unmenschliche Weise” (Schneider 1994: 189) beschrieben wird, wirkt wie eine Trance in der Orgie: “Er hatte die Menschen unter Hypnose gebracht” (Schneider 1994: 194) und “im nachhinein wußte niemand zu sagen, wie lange Elias Alder wirklich gespielt hatte” (Schneider 1994: 195).

Während seines Spiels trifft er eine Entscheidung, da Elsbeth für ihn eine unmögliche Liebe wird: Selbstmord begehen, was bei den Sonnenhelden nie bemerkt wird. Elias versteht, dass man im Schlaf nicht lieben kann, denn “Schlaf und Tod” (Schneider 1994: 10) werden als Brüder bezeichnet. In dieser Weise überwindet der Roman den Selbstzweck der Aufklärung, die “Furcht vor dem Tode zu beseitigen” (Macho 1987: 251). Nach dem Orgelfest kehrt Elias nicht ins Dorf zurück. Er geht an den Fluss und isst Kräuter, die ihn wachhalten werden. Somit schläft er tagelang nicht, was zum Tod führt. Elias repräsentiert die Natur, daher wird er von seinem Freund Peter im Wald begraben und dann mit Pflanzen bedeckt. Dass der Antiheld sich selbst tötet, steht den Idealen der apollinischen Kultur gegenüber. In diesem Zusammenhang konkretisiert sein Tod die Dynamik der Natur.

5. Schluss

In diesem Aufsatz wurde der Wandel des Helden-Konzepts in den postmodernen Romanen *Das Parfum* und *Schlafes Bruder* bearbeitet. Es wurde festgestellt, dass der Held archetypisch im kollektiven Gedächtnis verankert ist. In diesem Zusammenhang wurde bemerkt, dass der Archetypus des Helden mit der Entwicklung des Selbstbewusstseins eng verbunden ist. Es wurde somit zur Sprache gebracht, dass Heldenkonzept eine Folge der psychologischen Befreiung des Menschen aus dem Unbewussten darstellt; dies macht den Helden zum “archetypische[n] Vorläufer der Menschheit” (Meier 2015: 3). Der Held zeigt sich infolgedessen als derjenige, der die Grundprinzipien der Natur überwindet und Kultur bringt, was mit der Aufklärung als Projekt in Verbindung gebracht werden kann. In diesem Rahmen wurde festgestellt, dass der Heros symbolisch mit Bewusstsein, Vernunft, Maskulinität, Patriarchat und Kultur und dem Auge als Organ der Rationalität verknüpft wird.

In der Postmoderne, die als ein Gegenentwurf zur Aufklärung entstanden ist, werden die Repräsentanten der Aufklärung abgelehnt. Es wurde somit festgelegt, dass die postmoderne Literatur das Ende des traditionellen Heros und die gleichzeitige Entstehung des Antihelden als ein Gegenentwurf bedeutet. Auf diese Weise mutiert die traditionelle Heldfigur in dem

postmodernen Roman zu einer ordinären, passiven, trägen, lächerlichen, langweiligen bzw. absurden Figur, d.h. zum Antihelden, der mit hochentwickelten Begabungen oder körperlichen sowie geistigen Behinderungen geboren wird. Ausgehend davon wurde es bemerkt, der Antiheld ist derjenige, der auf symbolischer Ebene mit Unterbewusstsein, Gefühle, Weiblichkeit, Matriarchat und die "animalischen" Sinne wie Riechen und Hören verknüpft wird. Festgestellt wurde in diesem Rahmen, dass das Sehen in der postmodernen Literatur seine Priorität als Wahrnehmungsweise verliert. Somit treten die Sinne wie Riechen und Hören in den Vordergrund. Somit wurde bemerkt, wie die postmoderne Literatur auf fiktionaler Ebene einer Rückkehr zu der Zeit einer vorrationalen Ära inszeniert.

LITERATURVERZEICHNIS

- Bachofen, Johann Jacob: *Das Mutterrecht. Eine Untersuchung über die Gynaiokratie der alten Welt nach ihrer Religiösen und rechtlichen Natur*, Basel 1948.
- Bachtin, Michael: *Rabelais und seine Welt: Volkskultur als Gegenkultur*, 7. Auflage, Frankfurt am Main 2018.
- Badura, Bozena Anne: "Der Duft der postmodernen Gesellschaft: Hochmut und Narzissmus in Patrick Süskinds Roman *Das Parfum*", in: Badura, Bozena Anne/ Kreuzer, Tillmann F. (Hg): *Superbia-Hochmut und Stolz in Kultur und Literatur*, 2014, S. 113-139.
- Betcher, William/ Pollack, William: *Die Ferse des Achilles: Vom antiken Heldenmythos zum neuen Männerbild*, München 1995.
- Bolay, Ann-Christin/ Schüter, Andreas: *Faszinosum Antiheld*, Helden. Heroes. Héros, Helden. Heroes. Héros: E-Journal zu Kulturen des Heroischen, Online unter: <https://freidok.uni-freiburg.de/fedora/objects/freidok:10871/datastreams/FILE1/content>, [letzter Zugriff: 23.09.2022].
- Campbell, Joseph: *Der Heros in tausend Gestalten*, 5. Auflage, Berlin 2019.
- Civelekoğlu, Funda: *Archaic Structure as imaginative Counter-Discourse*, Dergipark, Cilt: 24, sayı: 1, 2011, S. 1-12.
- Cizenel, Sbylle: *Der "Fall" Grenouille Patrick Süskinds Roman Das Parfum*, Unveröffentlichte Magisterarbeit, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1993.
- Freud, Sigmund: *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, Leipzig/Wien 1917.
- Frisen, Werner: *Das gute Buch für jedermann oder Versus Prometheus Patrick Süskinds Das Parfum*, Köln, 1994.
- Göncüoğlu, Önder: "God oder Beast: Patrick Süskind's Anti-Hero Jean-Baptiste Grenouille in *Parfume: The Story of a murderer*" in: Çetiner-Öktem, Züleyha (Hg.): *Mythmaking across Boundaries*, Newcastle 2016, S. 219-231.
- Güven, Emre Bekir: *Postmodern Roman ve Filmde Medyalararasılık*, Nichtveröffentlichte Doktorarbeit, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2021.
- Hoff, von den Ralf/ Asch Ronald G./ Aurnhammer, Achim/ Bröckling, Ulrich, Korte, Barbara/ Leonhard, Jörn/ Studt, Birgit: *Helden – Heroisierungen – Heroismen: Transformationen und Konjunkturen von der Antike bis zur Moderne Konzeptionelle Ausgangspunkte des Sonderforschungsbereichs*, Helden. Heroes. Héros: E-Journal zu Kulturen des Heroischen, Januar 2013, online unter: <https://freidok.uni-freiburg.de/data/10877>, [letzter Zugriff: 28.09.2022] S. 7-14.
- Homer: *Odysee*, 2. Auflage, Berlin/Weimar 1976.

- Immer, Nikolas/ Marwyck, Mareen: *Ästhetischer Heroismus Konzeptionelle und figurative Paradigmen des Helden*, Berlin 2013.
- Kaya, Nevzat: *Der Gott des Grotesken: Eine literaturanthropologische Studie*, İzmir 2000.
- Kızıler, Funda: *Modernitiden Postmoderniteye Kavramsals Bir Yolculuk*, Erzurum 2006.
- Lyotard, Jean François: *Das postmoderne Wissen*, 5. Auflage, Wien 2005.
- Jacobson, Manfred R.: *Patrick Süskind's Das Parfum: A Postmodern Künstlerroman*, The German Quarterly, Vol. 65, No. 2, (Spring, 1992), S. 201-211.
- Jansen, Martina: *„Das Parfum“ und das Böse: Patrick Süskinds Protagonist Jean Baptiste Grenouille*, Aachen 2012.
- Jung, Carl Gustav: *Archetyp und Unbewusstes*, Olten/Freiburg 1984.
- Jung, Carl Gustav: *Wandlungen und Symbole der Libido: Beiträge zur Entwicklungsgeschichte des Denkens*, 2. Auflage, Leipzig/Wien 1925.
- Macho, Thomas: *Todesmetaphern*, Frankfurt am Main 1987.
- Meier, Isabelle: *Der klassische, gebannte und negative Held: Heldenbilder im Wandel der letzten 100 Jahre*, Analytische Psychologie, Heft 179, (46. Jg.), 2015, S. 9-26.
- Möckel, Margret: *Erläuterungen zu Robert Schneider: Schlafes Bruder*, Hollfeld 2002.
- Münkler, Herfried: *Heroische und Postheroische Gesellschaften*, Merkur, Heft 700, September 2007.
- Neumann, Erich: *The Great Mother: An Analysis of the Archetype*, 3. Auflage, Princeton/Oxford 2015.
- Neumann, Erich: *The Origins and History of Consciousness*, London 1989.
- Nietzsche, Friedrich: *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*, Leipzig 2022.
- Nietzsche, Friedrich: *„Die fröhliche Wissenschaft“* in Schlechta, Karl (Hg.): *Nietzsche, Werke 6*. Ausgabe, 3 Bde. München 1969, S. 139-196.
- Norton, Robert E.: *„Schlafes Bruder – Sinnes Schwund: Robert Schneider and the Postmodern Novel“* in: Borchmeyer, Dieter (Hg.). *Signatures der Gegenwartsliteratur: Festschrift für Walter Hinderer*, Würzburg 1999.
- Ortner, Max: *Griechisch-römisches Religionsverständnis und Mysterienkulte als Bausteine der christlichen Religion*, Unveröffentlichte Doktorarbeit, Universität Wien 2009.
- Paglia, Camille: *Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*, London/ New Heaven 2001.
- Polster, Miriam: *Evas Töchter, Frauen als heimliche Heldinnen*, Köln 1994.
- Schlagmann, Klaus: *Die große Göttin (Teil II) ... und ihr Niederschlag in der Mythologie*, online unter: <https://oedipus-online.de/index.php/goettin-ii/>, [letzter Zugriff: 04.12.2020].
- Schneider, Robert: *Schlafes Bruder*, Leipzig 1994.
- Schröder, Julia: *„Wer liebt, schläft nicht“* in: Moritz, Rainer: (Hg.): *Über Schlafes Bruder: Materialien zu Robert Schneiders Roman*, Leipzig 1996, S. 157-159.
- Schulz, Miklas: *Hören als Praxis: Sinnliche Wahrnehmungsweisen technische (re)produzierter Sprache*, Wiesbaden 2016.
- Simmons, David: *The anti-hero in the American novel: from Joseph Heller to Kurt Vonnegut*, New York 2008.
- Stephan, Inge: *Musen und Medusen. Mythos und Geschlecht in der Literatur des 20. Jahrhunderts*, Köln 1997.
- Süskind, Patrick: *Das Parfum: Die Geschichte eines Mörders*, Zürich 1985.

Vazsonyi, Nicholas: *Of Genius and Epiphany: Schlafes Bruder, Das Parfum, and Babette 's Feast*, Studies in 20th & 21st Century Literature, Vol. 23, Iss. 2, 1999, Art. 8, S. 331- 351.

Vielhaber, Carl: *Die Präfixe der Postmoderne oder: wie man mit dem Mikroskop philosophiert?*, London 2001.

Welsch, Wolfgang: *Unsere postmoderne Moderne*, 7. Auflage, Berlin 2008

Werner, Mark: *Konzeption des Genies in Robert Schneiders Schlafes Bruder: Interpretation*, Marburg 2003.

Weinelt, Nora: *Zum dialektischen Verhältnis der Begriff "Held" und "Antiheld": Eine Annäherung aus einer literaturwissenschaftlichen Perspektive*, Helden. Heroes. Héros: E-Journal zu Kulturen des Heroischen, 2015, unter: <https://docplayer.org/40934199-Zum-dialektischen-verhaeltnis-der-begriffe-held-und-antiheld.html>, [letzter Zugriff: 14.08.2020], S. 15-22.

Wulff, Hans J.: "Held und Antiheld, Prot- und Antagonist: Zur Kommunikations- und Texttheorie eines komplizierten Begriffsfeldes. Ein enzyklopädischer Aufriß" in: Krahl, Hans u. Ort, Claus-Michael (Hg.): *Weltentwürfe in Literatur und Medien. Phantastische Wirklichkeiten - realistische Imaginationen*. Festschrift für Marianne Wünsch, Kiel 2002, Online unter: <http://www.derwulff.de/files/2-107.pdf>, [letzter Zugriff: 20.04.2020], S. 431-448.

Yücedağ, Gülcan: *Robert Schneider'in Ren Üçlemesinin Postmodern Edebiyat Bağlamında İncelenmesi*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2014.

Internetquellen:

Apollon-Time: online unter: <https://apollon-time.com/apollon-bedeutung/>, [letzter Zugriff: 20.10.2022].

Duden: Phallus, online unter: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Phallus>, [letzter Zugriff: 12.10.2020].

Odyssee: Online unter: <https://wiki.bildungsserver.de/weltliteratur/index.php/Odyssee>, [letzter Zugriff: 01.06.2023].

Symbol, Attribut, Allegorie, Emblem, online unter: [http://baseportal.de/cgi-bin/baseportal.pl?htx=/Peter_Eckardt/Symbole&localparams=3&db=Symbole&cmd=listen&range=150,30&cmd=all&id=333#:~:text=Die%20Bilderwelt%20der%20Alchemie%20sieht,dem%20Mond%20zugeordneten\)%20weiblichen%20Welt](http://baseportal.de/cgi-bin/baseportal.pl?htx=/Peter_Eckardt/Symbole&localparams=3&db=Symbole&cmd=listen&range=150,30&cmd=all&id=333#:~:text=Die%20Bilderwelt%20der%20Alchemie%20sieht,dem%20Mond%20zugeordneten)%20weiblichen%20Welt), [letzter Zugriff: 03.05.2021].

Verschiedene Augen gibt's nur bei Nutztieren, online unter: <https://www.deutschlandfunknova.de/nachrichten/evolution-andere-augenfarben-gibts-nur-bei-nutztieren>, [letzter Zugriff: 6.06.2023].

Ziegler, Wiebke: Sprache, online unter: <https://www.planetwissen.de/gesellschaft/lernen/sprache/index.html#:~:text=Sprachforscher%20vermuten%20dass%20sich%20die,lie%C3%9F%20sich%20bisher%20nicht%20bestimmen.&text=.Vermutlich%20war%20aber%20erst%20der,vor%20etwa%20150.000%20Jahren%20auf>, [letzter Zugriff: 18.04. 2021].

EXPANDED SUMMARY

This study discusses how the concept of hero changes and transforms in Patrick Süskind's *Perfume* and Robert Schneider's *The Brother of Sleep* novels. The highly developed "hearing" and "smell" senses of the protagonists of these novels are placed against the sense of "sight", which is the method of perceiving the world in the Enlightenment. Thus, both novels enable a criticism of the Enlightenment. In this context, the senses of hearing and smell are associated with concepts such as the subconscious, emotion, and impulse, which the Enlightenment suppressed or ignored, but Postmodernity reconsidered through anti-heroism. The sense of sight

served the Enlightenment project as the representative of mind, consciousness, and science, as well as its close relationship with the classical hero. Hence, it is described that there is a symbolic regression to pre-Enlightenment through postmodern heroes. In this context, the classical hero is defined as a product of the Enlightenment, an ideological and mythical figure who transcends nature and its rules, bringing “wisdom” and “culture”. The anti-hero, on the other hand, is portrayed as representing the return to nature, the subconscious and its uncontrollability, primal instincts, and emotions, reflecting the worldview and problems of contemporary individuals.

The concept of heroism is considered to be as old as human history itself, with the emergence of consciousness coinciding with the birth of the hero. It is explained that as a result of the development of consciousness, humans began to distinguish themselves from other creatures in nature and constructed culture in opposition to nature. The hero is depicted as the bearer and representative of culture, and therefore, it is mentioned that the hero is a product of the Enlightenment project. It is explained that anti-heroes are not devoid of heroic qualities, but rather they are defined as “anti-heroes” because they do not exhibit the traits of traditional/Enlightenment heroes. It is pointed out that the Enlightenment project has lost its relevance and that the emergence of anti-heroism is a result of the changing and evolving world system. The declining relevance of the Enlightenment project and the emergence of anti-heroism as a consequence of the changing and evolving world system are pointed out. In this context, it is conveyed through the protagonists of *Perfume* and *The Brother of Sleep* that, unlike the traditional hero, the anti-hero represents the modern individual and can possess flawed, incomplete, or unhealthy psyche alongside their good qualities.

It is pointed out that traditional/Enlightenment heroes are a transformed version of Apollo from mythology, and even in written works or films produced centuries later, they still possess similar characteristics. Therefore, it is expressed that the model for the hero, which can be termed as “Apollonian”, represents all values and rules of writing, education, mathematics, reason, consciousness, knowledge, morality, or society. It is emphasized that the anti-hero is a transformed version of Dionysus, representing the opposite pole of Apollo. The portrayal of Dionysus includes intoxication, madness, transcending boundaries, breaking rules, the subconscious, primal energy, nature, instinctual animalistic, or demonic emotions and senses, illustrating what Dionysus embodies, and essentially drawing a prototype for the anti-hero. In this context, the anti-hero no longer emerges as an opponent against nature and human nature but rather as the son/daughter of his/her mother. Rejecting all rules imposed by society, every form of value, and judgment, the anti-hero, who places himself/herself at the center of the world, has a character structure that lives only for oneself or self-destructs. In this context, the protagonists Grenouille and Elias *Perfume* and in *The Brother of Sleep* are depicted as embodying Dionysian characteristics, with their supernatural hearing and sense of smell from birth, and making choices that could be considered bad or flawed from an Enlightenment perspective. The births, lives, and self-destruction of these postmodern anti-heroes are portrayed as symbolizing the cyclical nature of existence and a regression to a pre-Enlightenment era.

Edebi Metni Makine Çevirmenden Okumak: Çevirmen Okurun Makine Çevirisi Alımlaması

Reading a Literary Text through a Machine Translator: Translator Reader's Reception of Machine Translation

Araştırma Makalesi / Research Article

Ezgi KAYADİBİNLİ* Göksevenin ABDAL**

△ Bu çalışma, Ezgi Kayadibinli tarafından Dr. Öğr. Üyesi Göksevenin Abdal danışmanlığında halen yazılmakta olan "James Baldwin'ı Makine Çevirisiyle Okumak: Çevirmenlerin Makine Çevirisi Alımlaması" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Yüksek Lisans Öğr., İstanbul Okan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye, e-posta: ezgikayadibinli@gmail.com, ORCID: 0009-0003-2951-1760

** Dr. Öğr. Üyesi., Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Erzincan, Türkiye, e-posta: gokseven.abdal@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7122-0516

ÖZET

Makine çevirisinin yaygınlaşması ve nöral makine çevirisinin gelişmesi edebiyat çevirisi de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda değişimleri beraberinde getirmiştir. Makine çevirisine ilişkin algının incelendiği alımlama çalışmaları halihazırda az sayıdaiken çevirmenin makine çevirisine ilişkin alımlamasını değerlendiren çalışmalar da çok kısıtlıdır. Bu çalışmanın amacı çevirmenlerin makine çevirisine dair beklentilerini Afrikalı Amerikalı yazar James Baldwin'ın *Tell Me How Long The Train's Been Gone* (1970) başlıklı romanının Türkçe çevirileri aracılığıyla ölçümlemektir. James Baldwin'ın bu eseri okurun metinle doğrudan özdeşlik kurmasını sağlayan birinci tekil şahıs bakışıyla kalem alınmış olup çevirmenlerin makine çevirisi alımlamasına odaklanan bir çalışmada incelenebilecek çeşitli çeviri kategorilerine ilişkin veri sağlamaktadır. Bu çalışmada da argo çevirisinden şiir çevirisine kadar farklı çeviri kategorilerinden ifadeler eserin iki insan çevirisi (Balamir, 1973; Cenkçiler, 2007) ile makine çevirisinden (DeepL) örnekler üzerinden ele alınacaktır. Alımlama odaklı inceleme kapsamında, uzun cümle çevirisi, kısa cümle çevirisi, deyimsele ifade çevirisi, argo çevirisi ve şiirsel ifade çevirisi içerikli beş kategori belirlenmiş, yirmi beş (25) çevirmenin seçilen kesitlerin hangisinin makine çevirisi olduğunu tahmin etmesi ve tahminlerine dair nedenler belirtmesi istenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan anket ile elde edilmiştir. Veri analizi için tematik analiz kullanılmış, katılımcı çevirmenlerin verdiği cevaplar ilgili çeviri kesitiyle ilişkilendirilerek bulgular elde edilmiştir. Çalışma sonucunda çevirmenlerin özellikle şiir kategorisinde makine çevirisi alımlamasında başarı gösterdikleri ancak kültüre özgü anlamsal değişkenler içeren argo ve deyim çevirilerinde görece sınırlı alımlamaya sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çeviri Alımlaması, Makine Çevirisi, James Baldwin, Çevirmen Alımlaması, Edebiyat Çevirisi

ABSTRACT

The spread of machine translation and the development of neural machine translation have brought about changes in various fields, including literary translation. While reception studies examining the perception of machine translation are still scarce, there is also a very limited number of studies

evaluating the translators' reception of machine translation. This study aims to estimate translators' expectations of machine translation through the Turkish translations of the novel *Tell Me How Long The Train's Been Gone* (1970) by African American writer James Baldwin. This novel is written in the first person, which allows the reader to directly identify with the text, and provides data on various translation categories that can be discussed in a study on the translators' reception of machine translation. In this study, expressions from different translation categories ranging from slang to poetry will be analyzed through examples from two human translations of the novel (Balamir, 1973; Cençiler, 2007) and its raw machine translation (DeepL). Within the scope of the reception-oriented analysis, five categories including long sentences, short sentences, idiomatic expressions, slangs and poetic expressions were identified, and twenty-five (25) translators were asked to guess which of the selected passages were translated by machine and to give reasons for their guesses. The data used in the study were obtained through a questionnaire consisting of structured and semi-structured questions. Thematic analysis was used for data analysis, and findings were obtained by associating the answers given by the participant translators with the relevant translation segment. As a result, it was observed that translators were successful in the reception of machine translation, especially in the poetry category, but had relatively limited reception in slang and idiom translations that contain culture-specific semantic variables.

Keywords: Translation Reception, Machine Translation, James Baldwin, Translator Reception, Literary Translation

1. Giriş

1990'larda kişisel bilgisayar kullanımının artması bilgisayar destekli çeviri araçlarının ve makine çevirisinin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu dönemden itibaren hızla gelişen makine çevirisi profesyonel olarak çevirmenlik yapmayan insanlara da çeviri hizmeti sunacak şekilde geliştirilmiş ve Google Çeviri'nin de piyasaya sürülmesiyle makine çevirisi "kitlese bir pazar ürünü" haline gelmiştir (Hutchins, 2010).

Makine çevirisinin gelişim kronolojisinde kullanılmış olan modeller bilgisayar teknolojisindeki gelişmelere koşut olarak değişim göstermiştir. Bu modeller tarihsel sırasıyla kural temelli makine çevirisi, örnek temelli makine çevirisi, istatistiksel makine çevirisi, melez makine çevirisi ve nöral makine çevirisi olmak üzere beşe ayrılabilir (Wang vd., 2022). Buna göre nöral makine çevirisi makine çevirisi modellerinin en güncelidir ve günümüzde yaygın olarak kullanılmakta olan Google Çeviri ve DeepL gibi pek çok arama motorunda artık nöral makine çevirisinden faydalanılmaktadır. Bu modelde kullanılan nöral ağlar birbiriyle ilişkili olabilecek olan kelimeleri, kelime gruplarını ya da daha büyük birimleri algılayıp gruplayarak ve çift dilli metinlerde ağların birbirleriyle kurduğu ilişkilerden çıkardığı sonuçlar doğrultusunda daha doğal çeviriler yapmaya yardımcı olur. Bu araştırmada kullanılmış olan DeepL 2017'de piyasaya sürülmüştür ve Almanya kökenli bir nöral makine çevirisi servisedir. Kısa bir süre önce piyasaya sürülmüş olmasına rağmen kullanımı hızla yaygınlaşmıştır, hatta pek çok çeviribilim araştırmasında kullanılacak kadar dikkat çekmiştir. Özgün bir nöral ağ tasarımı kullanan DeepL, diğer büyük teknoloji şirketlerinden farklı olarak bu ağların "cümlelerin ince anlamlarını kavramayı ve böylece daha önce görülmemiş şekilde çeviri yapılmasını sağladığını" öne sürmüştür (DeepL, 2022).

Çeviribilimde alımlama çalışmaları ve alımlamaya dair teorik çalışmalar mevcuttur ancak az sayıdadır. Makine çevirisinin çeviribilimde diğer konulara göre yeni tartışılmaya başlandığı hesaba katıldığında makine çevirisi alımlaması çalışmalarının, dolayısıyla çevirmenin makine

çevirisi alımlaması çalışmalarının da epey kısıtlı olduğu görülebilir. Gambier, alımlama çalışmalarının tipik bir okur/izleyici üzerine yapılmasının yanı sıra kilit bir okur/izleyici olan çevirmenler üzerine de yapılmasının faydalı olacağını belirtmiştir (Gambier, 2009). Dolayısıyla bu çalışma çevirmenler özelinde makine çevirisi alımlaması konusundaki çalışma azlığından doğan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Ayrıca mevcut literatürde, makine çevirisi teknolojilerinin gelişimi ve performansı üzerine yoğunlaşılırken çeviri profesyonellerinin bu teknolojiye yönelik algı ve tutumları görece daha az incelenmiştir. Çevirmenlerin makine çevirisine dair tutum ve beklentilerinin ölçülmesi, çevirmenlerin günümüzdeki makine çevirisi teknolojisinin geldiği noktaya dair farkındalığını belirlemeye yardımcı olacaktır.

Bu hususta, bu çalışma aşağıda belirtilen araştırma sorularına cevap aramayı amaçlamaktadır:

- 1) Çevirmenler makine çevirisini insan çevirilerinden ne kadar iyi ayırt edebilmektedirler?
- 2) Çevirmenlere göre makine çevirisinin ayırt edici özellikleri nelerdir?
- 3) Çevirmenlerin makine çevirisi alımlamaları farklı çeviri kategorilerinde nasıl değişiklik göstermektedir?

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş bölümü olup, araştırma sorularını ve çalışmanın bölümlerini içermektedir. İkinci bölümde çeviribilimde alımlama kavramının zaman içindeki gelişimi ve makine çevirisi alımlaması çalışmaları yer almaktadır. Üçüncü bölüm eserin yazarı Baldwin ile Türkçedeki çevirmenleri Balamir ve Cenkçiler hakkında genel bilgiler ile başlamaktadır. Devamında *Tell Me How Long The Train's Been Gone* eserinin Türkçede 1973 ve 2007'de yayımlanmış iki farklı çevirisiyle beraber yaygın nöral makine çevirisi servislerinden DeepL'in ücretsiz sürümüyle üretilmiş ham makine çevirisinin belirlenmiş kesitlerinin dilsel bir karşılaştırılması yapılmıştır. Dördüncü bölümde çalışmanın yönteminden, örneklemeden, veri toplama ve analiz sürecinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümde ise verilerden elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Son bölüm olan altıncı bölümde ise girişte sunulan araştırma soruları yanıtlanmış ve bulgular yorumlanmıştır.

2. Çeviribilimde Alımlama Çalışmaları

Metni incelerken okurları da dikkate almayı vurgulayan alımlama kavramı, edebiyat çalışmaları kapsamında 1960'lı yıllarda tartışılmaya başlansa da (Brems & Pinto, 2013) çeviribilimde alımlama çalışmaları yapılması daha geç olmuştur. Kovačić çeviri metinlere dair okur tepkilerini ölçen ampirik çalışmalarla elde edilmiş ve kanıta dayalı bilgiler olmadan yapılan çevirilerin gerçek okurların beklenti ve ihtiyaçlarıyla uyuşmayacağını söyleyerek alımlama alanında çalışmaların artmasını gerektiğini belirtmiştir (1995). Alımlama kavramını çeviribilime uyarlamak için uygun terminolojinin oluşmasına dair çaba göstermiş olan Andrew Chesterman ve Yves Gambier üç kavram ortaya koymuşlardır. Chesterman'ın öne sürdüğü kavramlar, "Bridge Concepts in Translation Sociology" başlıklı makalesinde çeviri alımlamasını kavramsal boyutta irdelemesiyle ortaya çıkmıştır. Bu üç kavramdan ilki, çeviri metne verilen bilişsel ve duygusal tepki olarak açıklanabilecek olan "tepki" (*reaction*) dir (2007). İkinci kavram olan "yanıt" (*response*) alımlayıcının geri bildirimini kapsadığı için

gözlemlenebilir. Üçüncüsü ise çevirinin kültürel etkilerini kapsayan “yansıma” (*repurcussion*) kavramıdır ve sosyolojik bağlamda büyük değişiklikleri içerir. Örneğin, kaynak dilden erek dile çevrilen bir eserin erek dilde yeni kullanımlara sebep olması bu kavramın kapsamına girer (Chesterman, 2007). Chesterman’ın öne sürdüğü kavramlar hakkında Walker, “mantıklı olmakla birlikte, öznellik sorununa tabi olduğunu ve ampirik deneylere ihtiyaç duyduğunu” ifade etmiştir (2021).

Chesterman’ın ortaya koyduğu bu üç kavram, Gambier’in öne sürdüğü ve görsel-işitsel çevirilerin alımlamasını üç düzeyde incelemek için kullanılan 3R modelinin temelini oluşturmuştur ancak bazı kavramların ifade ettiği olgular değişkenlik göstermiştir. (Orrego-Carmona, 2018). Gambier’in üç tür çeviri alımlaması arasında bir ayırım yapılabilmesi için geliştirdiği 3R modelinin ilk seviyeden alımlaması “yanıt” (*response*) kavramıyla açıklanır. Bu türden bir alımlama çeviriye verilen ilk tepkiyi içerir, dolayısıyla Gambier’in tabiriyle “algısal bir çözümlemedir” ve genellikle deneysel psikoloji alanında çalışılmıştır (2009). İkinci seviye alımlamanın ismi “tepki” (*reaction*) olarak seçilmiştir ve alımlayıcının zihinsel süreçlerine odaklanır, dolayısıyla psikobilişsel bir alımlama türüdür. Üçüncü seviyedeki alımlama türü ise “yansıma” (*repercussion*) kavramıyla ifade edilir. Bu alımlama türünde hem sosyokültürel etkiler hem de alımlayıcının gözlemlenebilir olan davranışsal çıktıları incelenir (2009). Ayrıca Gambier alımlama çalışmalarında yaş, eğitim seviyesi, yabancı dil seviyesi gibi sosyodemografik değişkenlerin de araştırmaya dahil edilmesi gerektiğini belirtmiştir (2009). Çeviribilimde alımlama çalışmalarının kavramsal ve teorik araçlar konusunda ortak paydada buluşamamaları sebebiyle çeviribilimsel bir “dönemeç”e dönüşmediğini belirten Gambier, bu konudaki çalışmaların çeviribilim üst dilinde daha çok yer edinmesi gerektiğini ifade etmiştir (2018).

Çeviri alımlaması çalışmalarında pek çok farklı yöntem kullanılmakta olup ortak kabul gören bir yöntem ya da ölçek bulunmamaktadır, dolayısıyla metodolojinin çalışmaya özel oluşturulması gereklidir. Makine çevirisi alımlamasını göz takibi (*eye tracking*) gibi laboratuvar teknikleriyle ölçümleyen çalışmalar olduğu gibi anket ve röportaj ile veri toplayan çalışmalar da mevcuttur. Doherty’nin göz takibi (*eye tracking*) yöntemi ile düşük makine çevirisi kalitesi arasındaki bağlantıdan hareketle bilişsel çabayı incelediği çalışması (Doherty vd., 2010: akt. Walker, 2021) ve Federici’nin elektrokardiyografi, yüz ifadesi analizi ve elektrodermal aktivite ile Google Translate kullanarak yaptığı ve ham makine çevirisi (MT), düzenlenmiş makine çevirisi (PE) ve insan çevirisi (HT) metinleri odağında bilişsel çaba ve duygusal tepkiyi incelediği çalışması (Federici, 2018a; 2018b) laboratuvar teknikleri kullanılan çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Kitlesel çevrimiçi eğitim videolarında kullanılan makine çevirisi alt yazıların alımlanması konulu bir çalışmada ham makine çevirisi (MT), düzenlenmiş makine çevirisi (PE) ve insan çevirisi (HT) alt yazılar arasında kavrama, tatmin ve alımlama açısından ne gibi farklılıklar olduğu araştırılmıştır (Hu vd., 2020). Kavramayı ve çeviri tatminini değerlendirmek üzere tasarlanmış ölçekler kullanılmış olan çalışma sonucunda düzenlenmiş makine çevirisinin (PE) diğer çevirilere göre genellikle en yüksek puanı aldığı gözlemlenmiştir. Kavrama ölçeği sonucunda ham makine çevirisi (MT) en düşük puandayken okurların sunulan çeviriden ne

kadar tatmin olduğunu ölçen tutum anketinde insan çevirisi (HT) en az puanı almıştır (Hu vd., 2020).

Edebi metinlerde makine çevirisinin alımlanması konusunda en kapsamlı proje CREAMT (*Creativity and Narrative Engagement of Literary Texts Translated by Translators and Neural Machine Translation*) projesidir. Makine çevirisinin yaratıcılığı nasıl etkilediğini edebi metinler özelinde araştıran bu projede makine çevirisi (MT), düzenlenmiş makine çevirisi (PE) ve insan çevirisindeki (HT) yaratıcılık ölçümlenmek amaçlanırken okurların belirli konularda çeviri alımlamasına ilişkin veriler toplanmıştır (Guerberof-Arenas & Toral, 2022). Projenin ilk ekseninde Kurt Vonnegut'un kısa bir öyküsünün Katalanca ve Hollandacaya makine çevirisi (MT), düzenlenmiş makine çevirisi (PE) ve insan çevirisi (HT) üzerinden çevirinin yaratıcılığı ölçümlenmiş ve bu ölçütte insan çevirisi (HT) en yüksek puanı alırken makine çevirisi (MT) en düşük puanı almıştır. Bu aşamada katılımcılar makine çevirisinin (MT) üslubu anlama kapasitesinden yoksun olduğunu ve bu yüzden daha az yaratıcılık gerektiren metinlerde daha faydalı olabileceğini belirtmeler de bazı kesitlerde makine çevirisinin kalitesine şaşırmışlar ve yaratıcı düşünme sürecine yardımcı olabilmesi için makine çevirisinin “orta düzeyde” kullanılmasını önermişlerdir (Guerberof-Arenas & Toral, 2022). Projenin ikinci ekseninde 223 katılımcıyla Kurt Vonnegut'un İngilizceden Katalanca ve Hollandacaya çevrilen aynı öyküsünün alımlaması anlatı etkileşimi, çeviriden keyif alma düzeyi ve çeviri alımlaması ölçekleri üzerinden değerlendirilmiştir (Guerberof-Arenas & Toral, 2024). Bu çalışmada da Katalancada insan çevirisi daha yüksek anlatı etkileşimi, çeviriden keyif alma düzeyi ve alımlama puanı elde ederken Hollandalı katılımcıların düzenlenmiş makine çevirisinde daha yüksek puan kaydettiği gözlemlenmiştir (Guerberof-Arenas & Toral, 2024). Bu çalışma sonucunda Hollandalı okurlar ile Katalan okurların makine çevirisi alımlamasında sosyokültürel farklar olduğu tespit edilmiştir. Bu da makine çevirisi alımlamasının kültürlere göre değişkenlik gösterdiğinin bir kanıtıdır.

Çevirmen adaylarının Google Çeviri'ye dair profesyonel görüşlerini ölçmeyi amaçlayan Şahin de “Çevirmen adaylarının gözünden İngilizce-Türkçe bilgisayar çevirisi ve bilgisayar destekli çeviri: Google deneyi” (2015) başlıklı çalışmasında anket uygulamıştır. Bu çalışmada Mütercim Tercümanlık Bölümü 3. sınıf öğrencilerinin Google Çeviri sistemi desteğiyle yaptıkları çeviriler ve dönem sonunda katıldıkları anket doğrultusunda öğrencilerin bilgisayar çevirisine karşı olumsuz düşüncelerinin Google Çeviri sisteminin düşük kalite çeviri sunmasıyla ilişkili olduğuna ve öğrencilerin makine çevirisi destekli çeviriye karşı genel bir olumsuz tavırlarının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Şahin, 2015). Sonuçta çıktı metninin kalitesinin öğrencilerde olumsuz yargıların oluşmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir, ancak bu çalışmanın yapıldığı yıl olan 2015'te Google Çeviri'nin nöral makine çevirisi modeli kullanmadığı (Barut, 2022), dolayısıyla sonucun nöral makine çevirisi modelini kapsamadığı not edilmelidir.

Bu çalışma, makine çevirisinin gelişimiyle ilgili olarak yukarıda yürütülen tartışmalardan hareketle James Baldwin'ın *Tell Me How Long The Train's Been Gone* (1970) başlıklı romanının insan ve makine çevirileri bağlamında çevirmenlerin makine çevirisi alımlamasında etkili olabilecek değişkenlerin ortaya çıkarılmasına odaklanmaktadır. James Baldwin'ın bu

eseri okurun metinle doğrudan özdeşlik kurmasını sağlayan birinci tekil şahıs bakışıyla kalem alınmış olup bu çalışmada ele alınan çeviri kategorilerinin tamamına ilişkin veriler sağlamaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada yapılan inceleme söz konusu eserin 1973, 2007 ve DeepL çevirilerinden alınan kesitlerle sınırlandırılmıştır.

Bir sonraki bölümde eserin 1973 yılında yayımlanan Oktay Balamir çevirisi, 2007 yılında yayımlanan Dilek Cenkçiler çevirisi ve DeepL çevirisi kaynak metin temel alınarak karşılaştırılacaktır.

3. Çeviri Kesitlerinin İncelenmesi

Bu çalışmada değerlendirilen çeviri kesitleri beş (5) farklı kategoriye ayrılmıştır: Şiirsel ifade içeren çeviriler, deyimsel ifade içeren çeviriler, argo ifade içeren çeviriler, uzun cümle içeren çeviriler ve kısa cümle içeren çeviriler. Bu kategoriler çevirmenlerin öznel yorumlama becerilerini ve metne müdahalelerini izlemek ve makine çevirisinin insan çevirmenlerden farklarını tespit etmek için gerekli olan sosyokültürel unsurlara ilişkin veri sunma potansiyeli taşımaktadır. Şiirsel ifade kategorisi estetik alımlamayı, argo ve deyimsel ifade kategorisi kültürel alımlamayı, uzun ve kısa cümle kategorisi ise biçimsel farklılıkları ölçümlemek için seçilmiştir.

3.1. Şiirsel İfadelerin Karşılaştırılması

Tablo 1: Şiirsel İfade İçeren Birinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	Mother, take your daughter, father, take your son!/ You better run to the city of refuge, you better run!
EM1 (1973 Çevirisi)	Ana al kızını, baba al oğlunu, /Tutun kurtuluş kentinin yolunu.
EM2 (2007 Çevirisi)	Anne, kızını al, baba, oğlunu kap!/ Mülteci şehrine kaçsanız iyi olacak, kaçın!
EM3 (DeepL Çevirisi)	Anne, kızını al, baba, oğlunu al!/ Sığınak şehrine koşsanız iyi olur, koşsanız iyi olur!

Bu şiir eserin üçüncü bölümünün başında yer almakta olup eski bir halk şarkısından alındığı belirtilmiştir. Şiirsel dokunun orijinal metinde “*you better run*” ve “*take your*” gibi ifadelerin tekrarıyla sağlandığı görülmektedir. Benzer bir tekrar EM1’de “al” ifadesiyle aktarılarak KM’deki ahenk korunmaya çalışılmıştır, ayrıca EM1’de kafiye kullanılmıştır. EM2’de kelime tekrarı ya da kafiye gözetilmediği söylenebilir. EM3’te ise KM’de tekrarlı olan ifadeler aynı şekilde değiştirilmeden çevrilmiştir ama kafiye kullanılmamıştır. Noktalama işaretleri kullanımında ise EM1’de dize sonunda virgül kullanılmışken EM2 ve EM3’te KM’de gözlemlenen ünlem işareti kullanılmıştır.

Tablo 2: Şiirsel İfade İçeren İkinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	Never seen the like since I been born./ The people keep a-coming, and the train's done gone.
EM1 (1973 Çevirisi)	Görmedim böylesini doğalı beri./ İnsanlar durmaz gelir, tren gitti gideli
EM2 (2007 Çevirisi)	Doğduğumdan beri görmedim böylesini./ İnsanlar hâlâ geliyor ama tren gitti bile
EM3 (DeepL Çevirisi)	Doğduğumdan beri böylesini görmemiştim./ İnsanlar gelmeye devam ediyor ve tren gitti.

Eserin başında yer alan bu şiir esere adını vermekle beraber Afrikalı Amerikalı geleneğinden bir halk şarkısından alıntıdır. KM’de devrik cümle yapısı ve kafiyelerle örülen şiirsel doku, EM1’de benzer devrik cümle ve kafiye kullanımıyla korunmuştur. EM2’de kafiye yer verilmişken devrik cümle yapısı kullanılmamıştır. EM3’te ise hem kafiye gözetilmemiştir hem de cümleler kurallı olarak çevrilmiştir.

3.2. Deyimsel İfadelerin Karşılaştırılması

Tablo 3: Deyimsel İfade İçeren Birinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	Okay. Don't get mad. I was only putting you on. I can't help it. I always do that if I like somebody.
EM1 (1973 Çevirisi)	Peki. Kızma. Biraz ırgalamak istedim, hepsi o kadar. Elimde değil. Sevdiklerime hep böyle yaparım.
EM2 (2007 Çevirisi)	Peki. Sinirlenme. Sadece gösteriş yapıyordum. Elimde değil. Bunu, birini sevdiğim zaman hep yaparım.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Tamam. Sakın kızma. Sadece sana takılıyordum. Elimde değil. Birinden hoşlandığımda bunu hep yaparım.

KM’deki deyimsel ifade olan “*putting you on*” eser bağlamında bir şakalaşmadan sonra kullanılmıştır. EM1’de “biraz ırgalamak istedim”, EM2’de “sadece gösteriş yapıyordum”, EM3’teyse “sadece sana takılıyordum” olarak çevrilmiştir. Buna ek olarak “*I always do that if I like somebody*” cümlesindeki “birini sevdiğimde” ifadesi EM1’de “sevdiklerime” olarak özne haline getirilmişken EM2 ve EM3’te “birini sevdiğim zaman” ve “birinden hoşlandığımda” şeklinde orijinal metinde olduğu gibi aktarılmıştır. Ayrıca KM’de yer alan “*Don't get mad.*” ifadesi EM1 ve EM2’de sırasıyla “Kızma.” ve “Sinirlenme.” olarak kullanılmışken EM3’te “Sakın kızma.” söz öbeğiyle ifade edilmiştir.

Tablo 4: Deyimsel İfade İçeren İkinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	But—baby!—they sure do have us in a mighty tight place.
EM1 (1973 Çevirisi)	Ben de merak ediyorum, ama, bizi fena kıstırdıkları da muhakkak.
EM2 (2007 Çevirisi)	Ben de merak ediyorum. Ama -bebek!- bizi köşeye sıkıştırdılar.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Ama bebeğim! Bizi çok zor bir durumda bıraktıkları kesin.

KM’deki “*a mighty tight place*” deyimsel ifadesi, EM1’de “fena kıstırmak” ve EM2’de de “köşeye sıkıştırmak” olmak üzere erek dildeki deyimsel ifadelerle karşılanmıştır. EM3’te ise DeepL bu ifadeyi, deyimsel ifade kullanmadan “zor bir durumda bırakmak” şeklinde çevirmiştir. Bu kesitte deyimsel ifade çevirisi dışında ara söz kullanımı da oldukça dikkat

çekicidir. KM’de “-baby!” olarak kısa çizgiler arasında verilen ara söz, EM1’de bütünüyle kullanılmayıp cümleden çıkartılmıştır, EM2’de aynı noktalama işaretleriyle beraber kullanılmıştır, EM3’te ise “ama bebeğim” olarak cümleye eklenmiş ve ara söz olduğunun belirtecek hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır.

3.3. Argo İfadelerin Karşılaştırılması

Tablo 5: Argo İfade İçeren Birinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	And all I'd said to the fire-haired cocksucker was that my name wasn't Sam!
EM1 (1973 Çevirisi)	Ve bu alev saçlı dürzüye söylediğim tek şey, adımın Sam olmadığıydı.
EM2 (2007 Çevirisi)	O alev saçlı herife bütün söylediğim, adımın Sam olmadığıydı!
EM3 (DeepL Çevirisi)	Kızıl saçlı ibneye söylediğim tek şey adımın Sam olmadığıydı.

KM’deki “*cocksucker*” argo ifadesi, EM1’de “dürzü” ve EM3’te “ibne” olarak erek dildeki başka argo ifadelerle karşılanmıştır. EM2’de ise çevirmen Cenkçiler argo ifadeyi eksilterek “herif” olarak çevirmiştir. Argo çevirisi farklılıklarına ek olarak KM’deki “*fire-haired*” ifadesi EM1 ve EM2’de “alev saçlı” olarak, EM3’te ise “kızıl saçlı” olarak karşılanmıştır. Bunların yanı sıra yalnızca EM1’de orijinal metindeki gibi cümleye “ve” bağlacıyla başlanmıştır.

Tablo 6: Argo İfade İçeren İkinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	So, fuck you, miserable white mother-fuckers. Fuck you. I stared at the detective who was asking the questions, and I charged my eyes to say, Baby, if my prick was a broomstick, I'd sure make your tonsils know that you had an ass-hole. Believe me. Oh, yes. Now, come on, you fagot, and beat my ass.
EM1 (1973 Çevirisi)	Öyleyse yediniz ayvayı, sizi beyaz dürzüler, yediniz! Soruları soran görevliye baktım. Yavrum, maslahatım süpürge sopası kadar uzun olsaydı, bademciklerine senin de kışında bir delik olduğunu öğrettirdim, der gibi adama diktim gözlerimi. İnan bana. Hem de nasıl. Haydi gel bakalım, kova, gel de döv beni.
EM2 (2007 Çevirisi)	Lanet olsun size beyaz pislikler. Cehenneme gidin. Soruları soran detektife baktım ve gözlerimle, bebek, eğer aletim süpürge sopası olsaydı burun deliklerinin kışında bir delik olduğunu anlamasını sağlardım. İnan bana, dedim. Ah, evet. Haydi artık ibne, gel de beni döv.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Siktirin gidin, sefil beyaz orospu çocukları. Siktirin gidin. Soruları soran dedektife baktım ve gözlerimi, "Bebeğim, eğer sikim bir süpürge sopası olsaydı, bademciklerine bir göt deliğin olduğunu kesinlikle hissettirirdim" demek için doldurdum. İnan bana. Oh, evet. Şimdi, hadi, seni ibne, ve kışımı tekmele.

Bu kesitte birden fazla argo ifade yer almaktadır. KM’deki “*fuck you*” ifadesi EM1’de hafifletilerek “ayvayı yediniz” şeklinde, EM2’de “lanet olsun” ve “cehenneme gidin” şeklinde yabancılaştırılıp eksilttilerek, EM3’te ise “siktirin gidin” argo ifadesiyle eksiltmeden çevrilmiştir. İlk cümledeki “*motherfuckers*” ifadesi EM1 ve EM3’te argo olarak çevrilmişken

EM2’de “pislikler” şeklinde tekrardan hafifletildiği görülmektedir. Benzer şekilde KM’deki “*my prick*” ifadesi EM1’de “maslahat” kelimesiyle karşılanmışken EM2’de “alet” olarak sansürlenmiş, EM3’te ise doğrudan bir çeviriyle “sikim” argo ifadesi kullanılmıştır. Bu örneklerden yola çıkılarak, insan çevirileri olan EM2’de sıklıkla, EM1’de ise bazı yerlerde argo ifadelerin eksiltildiğini ve sansürlendiğini ancak makine çevirisi olan EM3’teki arfo ifadelerde sansür ya da eksiltme kullanılmadığını söylemek mümkündür. Argo kullanımının dışında bu kesitte, “*I charged my eyes to say*” ifadesinin EM1’de “gözlerimi diktim”, EM2’de “gözlerimle....dedim” ve EM3’te “gözlerimi...demek için doldurdum” olarak üç farklı şekilde aktarıldığı gözlemlenmektedir. EM1 ve EM2 ifadeyi erek kültüre uyarlamışken EM3’ün böyle bir amaç gütmeyeceği görülebilir.

3.4. Uzun Cümlelerin Karşılaştırılması

Tablo 7: Uzun Cümle İçeren Birinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	One could not cling to happiness—happiness, simply, submitted to no clinging; and it is criminal to use the unspoken and unrealized needs of another as a means of escorting him, elaborately, into the prison of those needs, and sealing him there.
EM1 (1973 Çevirisi)	İnsan mutluluğa bel bağlayamaz. Mutluluk, böyle bir sorumluluğu yüklenmez; başkalarının sözü edilmemiş, bilinçlenmemiş ihtiyaçlarını kullanıp onu bu ihtiyaçların kölesi yapmak cinayettir.
EM2 (2007 Çevirisi)	İnsan mutluluğa tutunamazdı, mutluluk tutunmaya izin vermiyordu ve başkasının sözü edilmeyen ve anlaşılmamış ihtiyaçlarını, o kişiyi özenle o ihtiyaçların zindanına sokmak için kullanmak suçtu.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Kişi mutluluğa tutunamazdı, basitçe, hiçbir tutunmaya boyun eğmezdi; ve bir başkasının dile getirilmemiş ve gerçekleşmemiş ihtiyaçlarını, onu özenle bu ihtiyaçların hapisanesine götürmek ve orada mühürlemek için bir araç olarak kullanmak suçtur.

Uzun cümlede kullanımı ön plana çıkan noktalama işaretlerine bakıldığında, KM’deki uzun cümlede yalnızca bir noktalı virgül kullanılmıştır, noktayla bölünmemiştir. EM1 ve EM2’de aynı yerde noktalı virgül kullanılmışken EM2’de kullanılmamıştır. Bunun yanında yalnızca EM1’de cümle noktayla iki ayrı cümleye bölünmüştür, EM2 ve EM3’te cümle bölünmeden tek birer cümle olarak verilmiştir. Zaman kipi çekimlerinde de farklılıklar gözlemlenmiştir. EM1’de geniş zaman kipi kullanılmışken EM2’de geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. DeepL çevirisi olan EM3’te ise cümlenin başındaki yüklem geçmiş zamanla çekimlenirken cümlenin sonundaki yüklem geniş zaman kipiyle çekimlendiği görülmektedir. Bu da kip uyumsuzluğuna sebep olmuştur. Ayrıca EM3’te “hiçbir tutunmaya boyun eğmezdi” ifadesinin öznesi “kişi” olarak aktarılmışken KM, EM1 ve EM2’de, farklı şekillerde ifade edilmiş olsa da, bu ifadenin öznesinin “mutluluk” olduğu görülmektedir. Dolayısıyla DeepL kip uyumsuzluğunun yanı sıra özne-fil çekiminde de bir hata yapmıştır. Kelime seçimine bakıldığında şü farklılıklar örnek gösterilebilir: KM’deki “*unrealized needs*” söz öbeği, EM1’de “bilinçlenmemiş ihtiyaç”, EM2’de “anlaşılmamış ihtiyaç”, EM3’te ise “gerçekleşmemiş ihtiyaç” olarak aktarılmıştır. KM’de yer alan “*the prison of those needs*” ifadesi ise EM1’de “ihtiyaçların kölesi yapmak” şeklinde çevrilmişken EM2 ve EM3’te benzer şekilde sırayla “ihtiyaçların zindanına” ve “ihtiyaçların hapisanesine” şeklinde aktarılmıştır.

Tablo 8: Uzun Cümle İçeren İkinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	I'll love you, Caleb, I'll love you forever, and in the sight of the Father and the Son and the fucking Holy Ghost and all their filthy hosts, and in the sight of all the world, and I'll sing hallelujahs to my love for you in hell.
EM1 (1973 Çevirisi)	Seni seveceğim Caleb. Seni her zaman seveceğim. Baba Tanrı'nın Oğlu İsa'nın ve yere batası Ruhül Kudüs'le pis uşaklarının gözleri önünde, bütün dünyanın gözü önünde seveceğim ve cehennemde sana olan aşkıma ilahiler okuyacağım.
EM2 (2007 Çevirisi)	Seni seveceğim Caleb. Seni sonsuza kadar seveceğim ve Tanrı ile İsa ve lanet olası Kutsal Ruh ve onların bütün pislik okunmuş ekmeklerinin gözünün önünde ve dünyanın gözü önünde, cehennemde sana duyduğum sevgi için şükredeceğim.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Seni seveceğim Caleb, seni sonsuza dek seveceğim, Baba'nın, Oğul'un, lanet Kutsal Ruh'un ve onların tüm iğrenç ev sahiplerinin ve tüm dünyanın gözünde ve cehennemde sana olan aşkıma şükürler olsun diyeceğim.

KM'deki uzun cümlelerin sözdizimine bakıldığında yalnızca virgül kullanıldığı ve cümlelerin bölünmediği görülmektedir. Bu cümle EM1'de üç, EM2'de ise iki farklı cümleye bölünmüştür. EM3'te de tek bir cümle halinde çevrilmiştir. KM'de bağlaç olan “and” altı (6) kere kullanılmışken “ve” bağlacı olarak EM1'de iki (2) kere, EM2'de dört (4) kere, EM3'te ise üç (3) kere kullanılmıştır. Bunların yanında, kesitlerde dini sembollerin aktarımını da gözlemlemek mümkündür. KM'de kullanılmış olan “the Father”, “the Son” ve “Holy Ghost” ifadeleri EM1'de erek kültürde yaygın kullanımda olan karşılıkları, orijinal metindeki ifadelere eklenerek “Baba Tanrı”, “Oğlu İsa” ve “Ruhül Kudüs” olarak çevrilmiştir. EM2'de doğrudan erek kültürde bilinen ifadeler olan “Tanrı”, “İsa” ve “Kutsal Ruh” şeklinde aktarılmıştır. EM3'te ise KM'de kullanılan kelimelerin direkt karşılığına yakın olan “Baba”, “Oğul”, “Kutsal Ruh” şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca KM'de yer alan “filthy hosts” söz öbeği, EM1'de “pis uşaklarının”, EM2'de “pislik okunmuş ekmeklerinin”, EM3'te de “iğrenç ev sahiplerinin” olarak üç farklı şekilde yorumlanmıştır.

3.5. Kısa Cümlelerin Karşılaştırılması

Tablo 9: Kısa Cümle İçeren Birinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	I felt a sudden fear, as present as the running of the river, as nameless and as deep.
EM1 (1973 Çevirisi)	Birden ırmağın akışı kadar canlı, onun kadar adlandırılmaz ve derin bir korkuya kapıldım.
EM2 (2007 Çevirisi)	Nehrin akışı kadar gerçek, aynı derecede isimsiz ve derin, ani bir korku hissettim.
EM3 (DeepL Çevirisi)	Ani bir korku hissettim, nehrin akışı kadar mevcut, isimsiz ve derin.

Sözdizimi bakımından KM'de cümlelerin yüklemi cümlelerin başında kullanıldığı için DeepL çevirisi olan EM3'te de bu sözdizimiyle aktarılmıştır. EM1 ve EM2'de ise erek dilin sözdizimine uygun şekilde yüklem sona alınarak kurallı bir cümle oluşturulmuştur. Kelime seçimi bakımından ise KM'de sıfat olarak kullanılmış olan “present” kelimesi EM1'de “canlı”, EM2'de “gerçek”, EM3'te ise “mevcut” olarak çevrilmiştir.

Tablo 10: Kısa Cümle İçeren İkinci Grup Çeviri Kesitleri

KM	Our relationships are not peaceful and they certainly are not static, but, in a curious way, they're steady.
EM1 (1973 Çevirisi)	İlişkilerimiz rahat değildir, hele durağan hiç değildir, ama garip bir şekilde sürekli'dir.
EM2 (2007 Çevirisi)	İlişkilerimiz sakin olmadığı gibi, statik de değildir ama tuhaf bir şekilde, düzenlidir.
EM3 (DeepL Çevirisi)	İlişkilerimiz huzurlu değil ve kesinlikle durağan değiller, ancak tuhaf bir şekilde istikrarlılar.

Kelime seçimlerine bakıldığında, KM'deki "static" ifadesinin EM2'de kaynak dilden doğrudan alınmış ve yabancı bir kullanım olan "statik" kelimesiyle aktarıldığı, EM1 ve EM3'te ise "durağan" olarak çevrildiği görülmektedir. Bunun yanında, KM'de "ilişki" ifadesini niteleyen "steady" sıfatı, EM1'de "sürekli", EM2'de "düzenli", EM3'te ise "istikrarlı" şeklinde aktarılmıştır. Ayrıca DeepL çevirisi olan EM3'te özne yüklem uyumsuzluğu oluşmuştur: "İlişkilerimiz huzurlu değil" ve "kesinlikle durağan değiller" ifadeleri aynı öznenin yüklemi olarak kullanılmış olmalarına rağmen yüklem çekimleri uyumsuzdur.

Bir sonraki bölümde araştırma deseni açıklanacaktır. Kitlenin sosyodemografik analizinin yanında kullanılan örneklem türü, veri toplama aracı ve analiz sürecine de detaylarıyla değinilecektir.

4. Yöntem

Araştırmanın hedef kitlesi 18-65 yaş arası, çevirmenlik yapan veya yapmış olan katılımcılar olup, çalışmanın örnekleme kolayda örnekleme (*convenience sampling*) yöntemiyle seçilmiştir. Kolayda örnekleme yönteminin araştırmaya genelleyici bir özellik kazandırmayacağı söylenebilir. Ancak araştırmanın amacı çevirmenlerin makine çevirisine dair algılarını nitel bir analizle incelemektir, dolayısıyla örneklem araştırma kapsamı için uygundur. Çalışmadaki katılımcıların kişisel verileri korunmuştur ve katılımcılara sahip oldukları haklar etik kurallar çerçevesinde bildirilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik verilerine bakıldığında 14 katılımcıyla yüzde elli altı (%56) oranında çoğunluğunun 25-29 yaş aralığında olduğu, bunu takiben 5 katılımcıyla yüzde yirmi (%20) oranında 18-24 yaş aralığı ve 3 katılımcıyla yüzde on iki (%12) oranında 30-34 yaş aralığındaki çevirmenlerin katılım gösterdiği gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak 2 katılımcıyla yüzde sekiz (%8) oranında 35-39 ve 1 katılımcıyla yüzde dört (%4) oranında 40-44 yaş aralığındaki katılımcılar da mevcuttur. Google Forms üzerinden yürütülen anket çalışmasına 45-65 yaş aralığında çevirmenlerin katılmadığı gözlemlenmiştir. Bundan dolayı bu yaş kategorisi çalışmaya dahil edilememiştir. Buna göre katılımcıların yaş ortalamasının genç olduğunu söylemek mümkündür. Çevirmenlik deneyim süreleri ise epey farklılık göstermekle birlikte en yaygın deneyim süresi aralıkları 0-1 yıl ve 3-4 yıldır. Bu aralıkları ise yüzde on altıyla (%16) 10 yıl ve üzeri deneyim süresi ve yüzde on ikiyle (%12) 1-2 yıl deneyim süresi takip etmiştir. Eğitim durumlarına bakıldığında çoğunluğun lisans mezunu olmasıyla beraber, yüksek lisans mezunları, doktora mezunları, lisans son sınıf öğrencileri gibi pek çok düzeyde katılımcı mevcuttur. Ancak çalışmaya katılan ilkökul mezunu ya da ortaokul mezunu çevirmen olmamıştır. Üniversitede herhangi bir düzeyde çeviribilim/mütercim tercümanlık okuyan katılımcı sayısı on ikiyken (12), çeviriyle ilgili bir bölümden mezun

olmamış katılımcı sayısı on birdir (11). Ayrıca halihazırda lisans düzeyinde çeviribilim bölümünde olduğunu belirten iki (2) katılımcı olmuştur. Tüm bunlara bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun genç, lisans mezunu ve deneyim sürelerinin 0-4 yıl arasında değiştiğini söylemek mümkündür. Çeviriyle ilgili bir lisans programından mezunu olma oranı ise neredeyse yarı yarıyadır.

Araştırmanın veri toplama aracı ankettir ve Google Forms ile çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Anketin içeriğinde yapılandırılmış çeviri eşleştirme sorularıyla beraber yarı yapılandırılmış neden belirtme soruları kullanılmıştır. İki bölümden oluşan anketin ilk bölümünde katılımcıların yaşını, eğitim düzeyini, üniversitede herhangi bir lisans düzeyinde çeviribilim ya da mütercim tercümanlık eğitimi görüp görmediğini ve çevirmenlik mesleğindeki deneyim süresini öğrenmeye yönelik sosyodemografi soruları bulunmaktadır. İkinci bölümde James Baldwin'ın *Ne Zaman Gitti Tren* eserinden alınmış kesitler eserin Türkçede yayımlanmış iki baskısı 1973 ve 2007 çevirisi ile araştırmacı tarafından DeepL'e çevirilmiş olan ham makine çevirisi olmak üzere üçer (3) şıkla verilmiştir. Bu şıklarda hangi kesitin makine çevirisine ait olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca ankette kaynak metne de yer verilmemiştir, bunun sebebi çevirmen katılımcıların makine çevirisine dair beklentilerinin kaynak metin-erek metin çeviri eleştirisi eksenine indirgmeden incelenmek istenmesidir. Ankette on (10) çeviri kesiti sorusu bulunmaktadır. Bu kesitlerden ikisi argo çevirisi, ikisi deyimsel ifade çevirisi, ikisi şiirsel ifade çevirisi, ikisi uzun cümle çevirisi ve diğer ikisi de kısa cümle çevirisi örnekleri içermektedir. Dolayısıyla farklı türden çeviri kararları gerektiren beş (5) kategori seçilmiştir. Katılımcılara her soruda hangi seçeneğin makine çevirisi olduğunu sorulmuş, ardından neden bu seçimi yaptıklarına dair kısa bir açıklama yazmaları istenmiştir. Çalışmadan toplanan veriler nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmiştir. Yapılandırılmış anket sorularına verilen cevaplar çeviri kategorileriyle ilişkilendirilip değerlendirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen seçtikleri kesitin neden makine çevirisi olduğunu belirtmeleri istenen soru yarı yapılandırılmış türdedir. Bu soruya verilen yanıtlar tematik analiz ile incelenmiştir. Katılımcılar tarafından belirtilmiş olan sebepler kodlanarak temalarına göre sınıflandırılmıştır. Temalardan bazıları şu şekildedir: “noktalama işaretlerinin kullanımı, sözdiziminden kaynaklı sebepler, kelime seçimi, anlatım bozuklukları”. Belirtilen temalara göre ayrılan cevaplar yapılandırılmış sorularla birlikte çeviri kesitlerinin türleri dikkate alınarak değerlendirmeye alınmıştır. Tematik analizle yarı yapılandırılmış sorulardan elde edilen veriler çevirmenlerin makine çevirisine dair beklentilerini ve yargılarını yansıtacağı için araştırma için oldukça önemlidir.

Bir sonraki bölümde çalışma sonucu elde edilmiş olan bulgular çeviri kategorilerine ayrılarak açıklanacaktır. İlk paragrafta şiirsel ifade kategorisinin bulguları yer alırken sonraki paragraflarda sırasıyla deyimsel ifade, argo ifade, uzun cümle ve kısa cümle kesitlerinin sorularından elde edilen bulgular yer alacaktır.

5. Bulgular

Şiirsel ifade içeren iki sorudan ilkinde yirmi (20) katılımcı doğru cevap verirken beş (5) katılımcı yanlış cevap olan 2007 çevirisini seçmiştir. Bu soruda katılımcıların çoğu kelime

tekrarı ve seçimine dayanan sebepler belirtmişlerdir ve kafiye, uyak gibi unsurlara dair yorum yapmamışlardır. İkinci soruda ise yirmi üç (23) katılımcı doğru yanıt verirken iki (2) katılımcı 1973 çevirisini seçmiştir. Bu kesitlerde dikkat çeken bir kelime seçimi farkı olmadığı için katılımcıların çoğu kafiye ve ahenkle ilgili sebepler belirtmişlerdir. Makine çevirisiyle oluşturulmuş şiirsel ifadelerin alımlanmasına genel olarak bakıldığında, çevirmenlerin makinenin şiirsel türü oluşturan ahenk, kafiye, uyak gibi unsurların makine tarafından karşılanmayacağı görüşünde olduğu görülmektedir. Tekrarlayan ögeler, bağlama uygun olmayan kelime seçimleri ve düzyazıya benzeyen cümle yapıları gibi unsurlar çevirmenlerin makine çevirisini tespit etmelerine yardımcı olmuştur. Şiirsel ifadenin makine çevirisi diğer türlere kıyasla en fazla doğru cevap verilen çeviri türü olmuştur, buradan hareketle bu araştırma kapsamında makine çevirisinin insan çevirisinden en bariz ayırt edildiği tür şiir çevirisidir denilebilir.

Deyimsel ifade içeren sorulara bakıldığında ilk soruya beş (5) katılımcı doğru cevap verirken yirmi (20) katılımcı yanlış cevabı seçmiştir. Bu yirmi (20) katılımcıdan on sekizi (18) 2007 çevirisini seçerken ikisi (2) de 1973 çevirisini işaretlemiştir. Doğru cevap veren katılımcılar “hoşlanmak”, “sakın kızma” gibi deyimsel ifade olmayan kelime seçimlerini sebep olarak gösterirken 2007 kesitini seçerek yanlış cevap veren katılımcıların çoğu kaynak metindeki deyimsel ifadenin çevirisi olan “gösteriş yapmak” kelime seçimini makine çevirisine atfetmişlerdir. Aynı şekilde 1973 çevirisini seçen katılımcıların tümü de deyimsel ifadenin çevirisi olan “ırgalamak” ifadesinden şüphelendiklerini belirtmişlerdir. Kısaca, DeepL çevirisi olan kesitte deyimsel ifade makine çevirisi olarak algılanmamışken hem 2007 çevirisinde hem 1973 çevirisinde deyimsel ifadenin çevirisi makine olarak sorgulanmıştır. İkinci soruda ise yalnızca iki (2) katılımcı doğru kesiti seçmiştir, diğer katılımcılardan yirmisi (20) 2007 çevirisini, üçüye (3) 1978 çevirisini işaretlemiştir. Bu soruda deyimsel ifade yerine ara söz kullanımı dikkat çekmiştir, deyimsel ifade çevirisi hakkında sadece bir (1) katılımcı yorum yapmıştır ve 1973 çevirisindeki “kıstırmak” kelimesini işaret etmiştir. Katılımcıların çoğu 2007 çevirisindeki “-bebek!-” ara sözünün makine çevirisinin kaynak metindeki kısa çizgiler arasındaki ara söz kullanımını birebir taklit ettiği için ortaya çıktığını düşündüğünü belirtmiştir. Ancak DeepL çevirisi olan kesitte bu ara söz kısa çizgi kullanılmadan cümleye “ama bebeğim” olarak eklenmiştir. Buradan hareketle hem deyim çevirisinin ayırt edici olmadığı hem de ara söz gibi kullanımlarda nöral makine çevirisinin imla ve noktalama kurallarını derlemden öğrenip erek dilde alışıldık sözdizimle uygun cümleler kurduğunu çevirmenlerin göz önünde bulundurmadığı sonucu çıkarılabilir. İki soru birlikte değerlendirildiğinde hiçbir katılımcının DeepL’in deyimsel ifade çevirilerini özellikle işaret ederek makine çevirisi olarak adlandırmadığı ancak yadırgatıcı buldukları deyimsel ifade çevirilerinin makine çevirisi olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Kullanılan çevirilerden biri görece eski tarihli olduğundan bugünün çevirmenlerine yadırgatıcı bir özellik gibi gelmesine, bu da söz konusu kesitin makine çevirisi olarak değerlendirmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla sunulan çevirilerin eş ya da yakın zamanlı çeviriler olmaması bu tür sonuçların ortaya çıkmasına sebep olduğu söylenebilir. Bu durum da, çevirmenlerin makine çevirisini yadırgatıcı buldukları sonucunu beraberinde getirmektedir.

Argo ifade içeren sorulardan ilkinde beş (5) katılımcı doğru cevap verirken on sekiz (18) katılımcı 2007 çevirisini, iki (2) katılımcı ise 1973 çevirisini seçerek yanlış cevap vermiştir. Doğru cevap veren katılımcıların ikisi (2) insan çevirilerinde sansür kullanımının makine çevirisinden çok daha olası olduğunu belirtmiştir. Yanlış cevap veren katılımcıların yedisi (7) ise karşıt düşünce olarak makine çevirisinin argo ifadeleri sansürleyeceğini savunmuşlardır. DeepL'in sansür uygulayacağını düşünen katılımcı sayısı, insan çevirmenlerin sansür uygulayabileceğini düşünen katılımcılardan fazla olsa da sansür uygulaması insan çevirisi olan 2007 kesitinde uygulanmıştır. İkinci sorudaysa altı (6) katılımcı doğru, on dokuz (19) katılımcı yanlış cevap vermiştir. Doğru yanıt veren katılımcıların biri (1) argo ifadelerin çevirisinden dolayı bu yanıtı verdiğini belirtirken diğer beş (5) katılımcı noktalama ve imla gibi farklı sebepler öne sürmüşlerdir. Yanlış cevap veren katılımcılardan on beşi (15) 2007 çevirisini seçmiştir ve çoğu argo ifadelerin eksiltilecek şekilde "lanet olsun" gibi yabancılaştırılmış ifadelerle çevirildiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu iki sorunun verilerine göre argo içerikli ifadelerin makine çevirisine dair çevirmen beklentileri, karşıt önermeleri savunan çevirmenler bulunmakla birlikte, sansür uygulanmış, yabancılaştırılmış ifadeler olmasıdır. Bununla birlikte DeepL'in çevirdiği iki kesitte toplamda yalnızca bir (1) katılımcı argo ifadenin çevirisine işaret ederek makine çevirisi olduğu tespit edebilmiştir. Argo ifadelerin makine çevirisini tespit etmekte yaşanan zorluğa bakılarak, çevirmenlerin bu ifadeleri insan ve makine olarak yeterince iyi ayırt edemediği ve beklentilerinin genelde gerçeğe uyuşmadığı gözlemlenmiştir.

Uzun cümle çevirisi içeren kesitlere bakıldığında ilk soruda on altı (16) katılımcının doğru yanıt verdiği, dokuz (9) katılımcının ise yanlış cevap verdiği görülmüştür. Doğru cevap veren katılımcıların çoğunun uzun cümle çevirisine özgü noktalama işaretlerinin kullanımı, kip uyumsuzluğu ve özne çekimine bağlı anlatım bozukluğu gibi sorunlardan bahsettiği gözlemlenmiştir. İkinci soruya on (10) katılımcı doğru cevap verirken on beş (15) katılımcının yanlış cevap verdiği kaydedilmiştir. Bu soruda uzun cümlenin yanı sıra bazı dini ifadelerin çevirisi de bulunduğundan, doğru cevap veren katılımcıların bir kısmı dini motiflerin çevirisini yadırgatıcı bulduklarını ifade ederken bir kısmı da uzun cümle çevirisiyle ilgili olan cümlenin bölünmemesi, noktalama işaretleri gibi nedenler öne sürmüşlerdir. Benzer şekilde yanlış cevap veren katılımcıların çoğu da dini ifadelerin çevirilerini bağlama uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir. Buradan birçok çevirmenin dini motiflerin çevirisinde makine çevirisinin başarılı olamayacağı düşüncesine sahip olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Bununla birlikte uzun cümlelerin makine çevirisine dair sorulara doğru cevap veren çevirmenler azımsanmayacak sayıda ve bu çeviri türüne dair belirttikleri kip uyumsuzluğu, noktalama işaretlerinin yanlış kullanımı gibi nedenler makine çevirisini doğru tespit etmelerine yardımcı olmuştur.

Kısa cümle çevirisiyle ilgili örnekler içeren sorularda, ilk soruya on altı (16) katılımcı doğru cevap verirken dokuzu (9) yanlış cevap vermiştir. Doğru yanıt veren katılımcıların çoğu kelime seçiminden yola çıkarak bu seçimi yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak aynı şekilde yanlış cevabı seçmiş olan katılımcıların çoğu da kelime seçimini yadırgatıcı buldukları için bu seçeneği işaretlediklerini belirtmişlerdir. Buna göre kelime seçimlerinin makine çevirisini ayırt ederken öne çıkabileceği, DeepL'in zaman zaman bağlama uymayan kelimeler kullandığı,

ancak insan çevirmenlerin de yadırgatıcı karşılanabilececek kelime seçimleri yapabildiği sonucu çıkarılabilir. İkinci soruda ise on iki (12) katılımcı doğru yanıt vermişken on üç (13) katılımcı yanlış cevap vermiştir. Doğru cevap veren katılımcılardan bazıları özne yüklem uyumsuzluğuna dikkat çekmiştir, bazıları ise sözdizimini kaynak dile çok yakın bulduklarını ifade etmişlerdir. Yanlış cevap veren katılımcıların çoğu “statik” kelimesinin seçimini neden olarak belirtmişlerdir. Makine çevirisi olan kısa cümlelerin çevirmen alımlamasına anlamında, çevirmenlerin bağlama uymayan kelime seçimlerini ve sözdiziminde aksaklık olan cümleleri makine çevirisinden bekleme gözlemlenmiştir. Bununla bağlantılı olarak yadırgatıcı kelime seçimi DeepL’e ait olduğu durumda doğru cevap veren katılımcı sayısı, bu türden bir kelime seçimi insan çevirisine ait olduğu sorudaki doğru yanıtlayan katılımcı sayısından fazladır. İkinci soruda 2007 çevirisinde kelime seçiminin bağlama uymamasını göz ardı eden çevirmen katılımcılar, makine çevirisinin çıktısı olabilecek olan özellikleri daha iyi tespit edebilmişlerdir.

Bir sonraki bölümde araştırmanın başında yöneltilecek araştırma soruları bulgular yardımıyla cevaplandırılmıştır. Devamında ise araştırmanın kısıtlamalarına ve gelecekteki araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

6. Sonuç

Çalışmanın ilk araştırma sorusu olan çevirmenlerin makine çevirisini insan çevirilerinden ne kadar iyi ayırt edebileceği hakkında toplanılan verilere bakılarak bunun farklı çeviri kategorilerine göre oldukça değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Şiirsel ifade çevirisi içeren sorularda katılımcıların çoğu doğru cevap vermiştir, ilk soruya yirmi (20), ikinci soruya yirmi üç (23) doğru cevap ile en fazla katılımcının doğru yanıt verdiği kategori şiirsel ifade çevirisi kategorisi olmuştur. Kısa cümlelerin çevirisi kategorisinde de on altı (16) ve on iki (12) doğru cevapla azımsanmayacak sayıda çevirmenin makine çevirisini doğru tespit edebildiği gözlemlenmiştir. Uzun cümle çevirisi kategorisinde birinci soruya on altı (16) cevapla çoğunluk doğru kesiti seçmiş olsa da ikinci soruda on beş (15) katılımcı yanlış cevabı işaretlemiştir. Argo ifadelerin çevirisi kategorisinde ise katılımcıların yaklaşık beşte biri doğru cevap verebilmiştir. Deyimsel ifade içeren çeviriler ise doğru cevap verme oranı en düşük kategoridir, ilk soruya beş (5) doğru yanıt gelmişken ikinci soruya yalnızca iki (2) doğru cevap verilmiştir. Dolayısıyla çevirmenlerin şiirsel ifadelerin makine çevirisinden beklentilerinin gerçeğe uyduğunu ancak argo ifade ya da deyimsel ifade çevirisi söz konusu olduğunda makine çevirisine dair gerçeğe örtüşmeyen yargılara sahip oldukları söylenebilir. Kısa ve uzun cümle çevirisi kategorileri değerlendirildiğinde ise bazı çevirmenlerin diğer çevirmenlere kıyasla makine çevirisi konusunda daha güncel beklentilere sahip olduğu ve bu oranının neredeyse yarı yarıya olduğu ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci araştırma sorusu çevirmenlere göre makine çevirisinin ayırt edici özelliklerinin ne olduğu hakkındadır. Çevirmenlerin açık uçlu sorulara verdiği cevaplar doğrultusunda, en yaygın olarak bağlama uymayan kelime seçimleri makine çevirisine atfedildiği gözlemlenmiştir. Noktalama işaretlerinin kaynak dildeki haliyle doğrudan aktarılacağı ve erek dilin noktalama işaretlerine kurallarına uymayacağı beklentisi de pek çok çevirmen tarafından ifade edilmiştir. Ancak bu beklenti belirtilerek yapılan seçimlerin çoğu

çevirmenleri yanlış cevaba götürmüştür, çünkü nöral makine çevirisi teknolojisinde erek dildeki doğal kullanımların sinirsel ağlarla çeviri metinde yeniden oluşturulması hedeflendiği için noktalama işaretleri genellikle erek dile uygun seçilir. Bunlara ek olarak farklı türden anlatım bozuklukları da makine çevirisinden beklenmiştir. Bu hususta çalışmaya katılan çevirmenlerin bir kısmının makine çevirisi hakkında güncel ve yeterli bilgiye sahip olmadığı da iddia edilebilir.

Çalışmanın üçüncü sorusu ise çevirmenlerin makine çevirisi alımlamalarının farklı çeviri kategorilerine göre nasıl değişiklik gösterdiği hakkındadır. Bu sorunun cevabını kategorilere göre ayrı ayrı incelemek gerekmektedir, zira çevirmenlerin kategorilere göre açıkladıkları sebepler kayda değer şekilde değişiklik göstermiştir. Şiirsel ifade çevirisi içeren sorularda çoğunlukla çevrilmiş metnin uyak, kafiye gibi şiirin ahengini sağlayan unsurlardan yoksun olması ve düz yazıya benzemesi sebep olarak gösterilmiştir. Şiirsel dokuyu bozacağı düşünülen kelime tekrarları ve seçimleri de makine çevirisine atfedilmiştir, çünkü çevirmenler DeepL çevirisinin şiirsel dokuyu korumaya yönelik çeviriler yapacağına inanmadıklarını ifade etmişlerdir. Deyimsel ifade çevirisi kategorisine bakıldığında deyimlerin ve mecazi ifadelerin bağlama uygun olmayacak ve dolaylı anlatımı yansıtmayacak şekilde çeviri kararları makine çevirisinden beklenilmiştir. Ancak bu sebepler belirtilerek seçilen kesitler genellikle 1973 ve 2007 baskısı kesitlere dolayısıyla insan çevirilerine aittir. Argo ifadelerin çevirisi kategorisinde çevirmenler arasında fikir ayrılığı olmuştur. Bazı çevirmenler makine çevirisinde argo ifadelerin sansürlenmesinin daha olası olduğunu ifade ederken diğer çevirmenler insan çevirilerinde sansür kullanılma ihtimalinin makine çevirisinden daha yüksek olduğunu savunmuştur. İnsan çevirilerinde sansür kullanılmasının daha olası olduğunu belirten katılımcılar doğru kesiti işaretlerken DeepL çevirisinin sansür uygulayacağını düşünen çevirmenler yanlış cevap vermişlerdir. Çoğu katılımcının argo içerikli sorulara yanlış cevap verdiği düşünüldüğünde, argo ifadelerin eksiltilmesini ve sansürlenmesini DeepL çevirisinden beklediği ancak DeepL ile çevrilmiş kesitlerin sansür içermediği, dolayısıyla bu beklentinin gerçeğe uyuşmadığı söylenebilir. Uzun cümle çevirisi içeren sorularda ise katılımcılar kip uyumsuzluğu, cümlenin kısa cümlelere bölünmemesi ve noktalı virgülle tek parça halinde aktarılması gibi uzun cümle çevirisine özel dilbilimsel olguları makine çevirisinden beklediklerini ifade etmişlerdir. Uzun cümle çevirisine dair karşılaşılabilecek tipik sorunları belirten çevirmenlerin genellikle doğru yanıt verdikleri ancak dini motiflerin çevirisini yadırgatıcı bulduğunu ifade eden çevirmenlerin yanlış cevap verdikleri gözlemlenmiştir. Kısa cümlelerin çevirisi kategorisinde ise sözdizimin erek dile uygun olmaması ve anlatım bozuklukları gibi sebepler belirtilmiştir, ancak bu sebepleri belirten her çevirmen doğru cevap vermemiştir. Çevirmenlerin belirttiği sebepler farklı kategorilere göre değişkenlik gösterse de ortaklaştıkları sebeplerin kelime seçiminin uygunsuzluğu, noktalama işaretlerinin yanlış kullanımı ve her türden kategoride belirtilmiş olan “yapay duyulma” olduğu söylenebilir. Bu da çevirmenlerin makine çevirisini yapaylıkla eşdeğer tuttuğunu ancak nöral makine çevirisi göz önünde tutulduğunda bu beklentinin gerçeklikle uyuşmadığını göstermektedir.

Araştırmanın kapsamında kolayda örnekleme yöntemiyle yirmi beş (25) çevirmene ulaşıldığından çalışmanın genelleme bir özelliği olmadığı ve yaş, eğitim düzeyi, çevirmenlik

deneyim süresi ölçütlerin eşit dağılmadığı söylenebilir. Örneklemin çoğunluğunun 25-29 yaş aralığında ve lisans düzeyi üniversite mezunu olduğu göz önünde bulundurulduğunda sorulara verilen yanıtlar sosyodemografik açıdan yorumlanamamıştır. Gelecekteki araştırmalarda çevirmenlerin makine çevirisi alımlamasının nicel bir yöntemle çalışılması araştırmaları daha kapsayıcı hale getirebilir ve demografik unsurlarla ilişkili değişkenlerin ölçülmesi yararlı olabilir. Buna ek olarak, farklı çeviri motorlarının ya da edebi olmayan metinlerin çevirilerinin de araştırmaya eklenmesi makine çevirisini çok boyutlu açıdan incelemeye yardımcı olacaktır. Bu araştırmada uygulanan yöntemin, verilen komutlar doğrultusunda farklı çeviriler üretebilen yapay zeka çevirilerinin alımlanmasını araştırmak için kullanılabileceği de not edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Baldwin, J. (1998). *Tell Me How Long the Train's Been Gone* (First Reprint edition). Vintage. (Original work published 1968)
- Baldwin, J. (1973). *Ne Zaman Gitti Tren* (O. Balamir, Çev.; 1. baskı). Sander Yayınları.
- Baldwin, J. (2019). *Ne Zaman Gitti Tren* (D. Cençiler, Çev.; 2. baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Barut, E. (2022). "İstatistiksel makine çevirisi ile nöral makine çevirisinin dilbilimsel parametrelerle karşılaştırılması: Google Translate." *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(1), 103-118.
- Brems, E., & Ramos Pinto, S. (2013). "Reception and translation." *Handbook of translation studies*, 4(1), 142-147.
- Chesterman, A. (2007). "Bridge concepts in translation sociology." *Benjamins translation library*, 74, 171.
- DeepL (2022). *Why DeepL?* Erişim Adresi: <https://www.deepl.com/en/whydeepl> Erişim Tarihi: 13 Ocak 2024
- Doherty, S., O'Brien, S., & Carl, M. (2010). "Eye Tracking as an MT Evaluation Technique." *Machine Translation*, 24, 1-13.
- Federici, F. M. (2018a). "A mapping exercise: Eye tracking, translation, and multi-sensorial data." *Instituto de Engenharia de Sistemas e Computadores, Investigação e Desenvolvimento em Lisboa (INESC-ID), Lisbon, Portekiz. 6 Nisan.*
- Federici, F. M. (2018b). "Tracking eyes and chasing comprehension: From english as lingua franca to english as pivot language to access crucial information." In the *Biennial Conference of the Associazione Italiana di Anglistica [Italian Association of English Studies], University of Macerata, İtalya* (pp. 18-19).
- Gambier, Y. (2009). "Challenges in research on audiovisual translation." *Translation research projects*, 2, 17-25.
- Guerberof-Arenas, A., & Toral, A. (2022). "Creativity in translation: Machine translation as a constraint for literary texts." *Translation Spaces*, 11(2), 184-212.
- Guerberof-Arenas, A., & Toral, A. (2024). "To be or not to be: A translation reception study of a literary text translated into Dutch and Catalan using machine translation." *Target*, 36(2), 215-244.
- Hu, K., O'Brien, S., & Kenny, D. (2020). "A reception study of machine translated subtitles for MOOCs." *Perspectives*, 28(4), 521-538.
- Hutchins, J. (2010). "Machine translation: A concise history." *Journal of Translation Studies*, 13 (1-2), 29-70.

- Kovačić, I. (1995). "Reception of subtitles: The non-existent ideal viewer." *Translatio*, 14 (3–4): 376–383.
- Orrego-Carmona, D. (2018). "Audiovisual translation and audience reception." *The Routledge handbook of audiovisual translation*, 367-382. New York: Routledge.
- Şahin, M. (2015). "Çevirmen adaylarının gözünden İngilizce-Türkçe bilgisayar çevirisi ve bilgisayar destekli çeviri: Google deneyi." *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 21, 43-60.
- Walker, C. (2021). "Investigating how we read translations: A call to action for experimental studies of translation reception." *Cognitive Linguistic Studies*, 8(2), 482-512.
- Wang, H., Wu, H., He, Z., Huang, L., & Church, K. W. (2022). "Progress in machine translation." *Engineering*, 18, 143-153.

EXPANDED SUMMARY

This study aims to fill the gap arising from the scarcity of studies on reception of machine translation by translators with reference to the translators' expectations of machine translation through Turkish translations of African American writer James Baldwin's novel *Tell Me How Long The Train's Been Gone* (1970). Moreover, while the existing literature focuses on the development and performance of machine translation technologies, the attitudes of translation professionals towards this technology have been relatively less studied. Measuring translators' attitudes and expectations towards machine translation will help to determine translators' awareness of the current state of machine translation technology. In the theoretical part, the development of the concept of reception in translation studies over time and studies on the reception of machine translation are presented. In the third part, a comparison of two different translations of *Tell Me How Long The Train's Been Gone* published in Turkish in 1973 and 2007, as well as the raw machine translation of the work by DeepL, a popular neural machine translation service, is made. The target group of the study is between the ages of 18-65, who are or have been translators, selected through convenience sampling. The data collection tool of the study was a questionnaire, administered online using Google Forms. The questionnaire included ten (10) structured questions on translation matching followed by semi-structured questions on the reasoning behind such matchings. The first part of the questionnaire includes sociodemographic questions such as the age and education level of the participants. In the second part, translation excerpts from James Baldwin's *Tell Me How Long The Train's Been Gone* are given with three options. This part contains translation passages with two examples of slang usage, two idiomatic expressions, two poems, two long sentences, and two short sentences. In each question, the participants were asked which translations belonged to machine, and then asked to write a short explanation as to why they made this choice. The data collected from the study were analyzed using qualitative research methodology. The answers to the structured survey questions were evaluated in relation to translation categories. The question that asked the participants to indicate why the passage they chose was a machine translation was semi-structured. The answers to this question were analyzed through thematic analysis.

In the first of the two questions involving poetic expressions, twenty (20) participants gave the correct answer, while five (5) chose the wrong answer, the 2007 translation. In this question,

most of the participants gave reasons based on word repetition and choice and did not comment on elements such as harmony and rhyme. In the second question, twenty-three (23) participants gave the correct answer, while two (2) chose the 1973 translation. Elements such as repetitive elements, out-of-context word choices, and prose-like sentence structures helped the translators to identify the machine translation. Machine translation of poetic expressions was the translation category with the highest number of correct answers compared to other. In the category of idiomatic expression, five (5) participants answered the first question correctly, while twenty (20) participants chose the wrong answer. Eighteen (18) of these participants chose the 2007 translation, while two (2) chose the 1973 translation. The DeepL translation of idiomatic expressions was not identified as machine translation, whereas the 2007 and 1973 translations were recognized as machine translation. In the second question, only two (2) participants selected the correct segment, while twenty (20) of the other participants selected the 2007 translation and three (3) selected the 1973 translation. It was revealed that none of the participants specifically referred to the DeepL's translation of the idiomatic expressions and labeled them as machine translations, but they thought that the assumed machine translations sounded odd. In the first question on the translation of slang usage, five (5) participants gave correct answers, while eighteen (18) participants chose the 2007 translation and two (2) participants chose the 1973 translation and gave incorrect answers. Some of the correct answers indicated that censorship is much more likely in human translations than in machine translations. Some of the participants who gave incorrect answers argued that machine translation would censor slang expressions as well. Although the number of participants who thought that DeepL would use censorship was higher than the number of participants who thought that human translators would use censorship, censorship was applied in the human-translated 2007 segment. In the second question, six (6) participants gave correct answers and nineteen (19) gave incorrect answers. In the two segments translated by DeepL, only one (1) participant was able to point out the translation of the slang expression and identify it as machine translation. In the first question on long sentence translation, sixteen (16) participants gave correct answers, while nine (9) participants gave incorrect answers. It was observed that most of the participants who gave correct answers mentioned problems specific to long sentence translation such as the use of punctuation marks, tense mismatch, and incomprehensibility regarding sentence structure. While ten (10) participants gave correct answers to the second question, fifteen (15) participants gave incorrect answers. The reasons they gave for this type of translation such as tense mismatch and misuse of punctuation marks helped them to correctly identify machine translation. In short sentence translation, sixteen (16) participants gave correct answers to the first question, while nine (9) gave incorrect answers. Most of the participants who gave correct answers stated that they picked this passage based on word choice. However, most of the participants who chose the wrong answer also stated that they chose this option because they found the word choice unfamiliar. In the second question, twelve (12) participants gave the correct answer, while thirteen (13) gave the wrong answer. In terms of the translators' reception of machine-translated short sentences, it was observed that translators expect machine translation to produce word choices that do not fit the context and sentences with syntactical problems. As a result, it was revealed that translators who participated in this study successfully

picked translations of poetic expressions and short sentences made by DeepL, but had relatively limitedly chose the correct option in slang and idiom translations that contain culture-specific semantic variables. In future research, a quantitative study of translators' reception of machine translation may make the research more inclusive and it may be useful to measure variables related to other demographic factors. In addition, the inclusion of different translation engines or translations of non-literary texts in the study would help to examine machine translation from a multidimensional perspective. It should also be noted that the methodology applied in this study could be used to investigate the reception of AI translations that can produce different translations according to given commands.

Yapay Zekâ ve İnsan Çevirisi: Hukuk Metinlerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Artificial Intelligence and Human Translation: A Contrastive Study Based on Legal Texts

Çeviri / Translation

Mehmet Cem ODACIOĞLU*

△ **Orijinal Makale Künyesi:** Moneus, Ahmed Mohammed ve Sahari, Yousef (2024). "Artificial Intelligence and Human Translation: A Contrastive Study Based on Legal Texts". Heliyon 10 (2024). 1-14. ***Makalenin çevrilmesi ile ilgili telif izinleri alınmıştır.** Ç.N: Arapça Metin'deki x harfi yazar tarafından belirtildiği üzere gizli kalması gereken şirket ismi gibi bilgilerin yerine kullanılmıştır.

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Bartın, Türkiye, e-posta: cemodacioglu@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6627-6681

ÖZET

Yapay zekâ son yıllarda kayda değer bir gelişme göstererek, yaşamın birçok yönünü etkisi altına almıştır. Bu alanda yaşanan ilerlemeler, makine çevirisi yoluyla çevrilen metinler üzerinde insan etkileşimini azaltan veya ortadan kaldıran bir durumu da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, yapay zekâ tabanlı çeviri yazılımları yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında Google Translate, Bing, Microsoft Translator, DeepL, Reverso, Systran Translate ve Amazon Translate bulunmaktadır. Memoq, Trados, Smartcat, Lokalise, Smartling, Crowdin, TextUnited ve Memsorce gibi çeşitli bilgisayar destekli çeviri (CAT) araçları da kullanılmaktadır. Son zamanlarda, araştırmacıların sordukları sorulara tıpkı bir insan gibi yanıt veren ve insan etkileşimini doğrudan taklit eden ChatGPT, ChatSonic, GPT-3 Playground, Chat GPT 4 ve YouChat gibi uygulamaların geliştirilmesinde yapay zekâdan faydalanılmıştır. Bu çalışma, insan ve yapay zekâ çevirisi arasında artık bir fark olmadığı yönündeki potansiyel hipotezi araştırmak üzere kurgulanmış olup, hukuk metinleri özelinde insan ve yapay zekâ çevirisi arasında mevcut olan farklılıkları incelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda çalışmada yapay zekânın gelişimi karşısında insan çevirmenlere olan ihtiyacın azalıp azalmayacağına ilişkin endişeler ve hukuk alanında çalışanların yalnızca makine çevirisine bağlı kalmasının mümkün olup olmayacağı araştırılmıştır. Bu amaçla, çeşitli sözleşmelerden oluşan birtakım hukuk metinleri seçilerek, söz konusu metinler hem hukuki çevirmenler hem de yapay zekâ çeviri sistemleri aracılığıyla çevrilmiştir. Karşılaştırmalı bir metodolojinin kullanıldığı çalışmada, yapay zekâ ve insan çevirisi arasındaki farklar ve her iki yaklaşımın güçlü ve zayıf yönleri irdelenmiş, her bir yaklaşımın etkili olabileceği durumlar tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Çeviri Yazılımı, Makine Çevirisi, İnsan Çevirisi, Hukuk Çevirisi

ABSTRACT

Artificial intelligence has advanced significantly in recent years, affecting multiple aspects of life. In particular, this has had an impact on the machine translation of texts, reducing or removing human interaction. Artificial intelligence (AI)-based translation software models have thus become widely available, and these now include Google Translate, Bing, Microsoft Translator, DeepL, Reverso, Systran Translate, and Amazon Translate. Several computer-aided translation (CAT) tools such as Memoq, Trados, Smartcat, Lokalise, Smartling, Crowdin, TextUnited, and Memsorce are also available. More

recently, artificial intelligence has been applied in the development of applications such as ChatGPT, ChatSonic, GPT-3 Playground, Chat GPT 4 and YouChat, which simulate conversational responses to researchers' inquiries, mimicking human interactions more directly. This study thus aimed to examine any remaining contrasts between human and AI translation in the legal field to investigate the potential hypothesis that there is now no difference between human and AI translation. The paper thus also examined concerns about whether the need for human translators will decline in the face of AI development, as well as beginning to assess whether it will ever be possible for those in the legal field to depend only on machine translation. To achieve this, a collection of legal texts from various contracts was chosen, and these pieces were both allocated to legal translators and subjected to AI translation systems. Using a contrastive methodology, the study thus examined the differences between AI and human translation, examining the strengths and weaknesses of both approaches and discussing the situations in which each approach might be most effective.

Keywords: Artificial Intelligence, Translation Software, Machine Translation, Human Translation, Legal Translation

1. Giriş

Modern hayat, sofistike yapay zekâ uygulamaları da dahil olmak üzere teknolojiden büyük ölçüde etkilenmekte ve şekillenmektedir. Hatta bu uygulamalardan bazıları çeşitli bürokratik ve operasyonel görevleri tamamlama konusunda insan yeteneğini bile aşmaktadır. Bununla birlikte, insanlar akıl ve düşünce gerektiren görevlerde hala üstündür. Söz konusu bu üstünlük, insanın doğal ortamdaki hakimiyetini her zaman sağlamış olan insan düşüncesinin mükemmelliğine dayanmaktadır.

Son yıllarda yapay zekânın gelişiminin insan varlığını nasıl etkileyebileceğine dair tartışmalar artmıştır. Ayrıca bu alandaki görüşler yapay zekânın insan gelişimini destekleyeceğini düşünen toplumlardan, gelecekte birçok soruna neden olacağını düşünen toplumlara kadar değişkenlik göstermektedir. Aralarında Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg'in de bulunduğu ilk grup, yapay zekânın gelişiminin insanlara birçok farklı alanda yardımcı olacağını düşünürken, karşıt görüşte olanlar ise yapay zekânın gelişmesinin toplumların ve hatta insanların gerilemesine neden olabileceğini iddia etmektedir. Örneğin Steven P. Koenig, yapay zekânın gelişmesi ve insanın yerini alma potansiyeli konusundaki endişelerini dile getirmiş hatta bu alanda daha fazla gelişmenin yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanabileceği ihtimalini bütünüyle göz ardı etmemiştir.

Meta'nın kurucusu Zuckerberg, yapay zekânın belki de modern zamanların en önemli temel teknolojisi olduğunu ifade ederek yapay zekânın dönüştürücü gücüne olan inancını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır (Ray, 2022). Onun liderliğinde Meta, dünyanın en hızlı yapay zekâ süper bilgisayarı olduğunu iddia ettiği bir sistem inşa etmektedir (Milmo, 2022). Institute for Materials Research and Engineering'da çalışan (IMRE) Koenig, ultra ince siyah fosfordaki elektrik alan etkisi üzerine araştırmalar da dahil olmak üzere yapay zekâ alanına önemli katkılarda bulunmuştur (Koenig vd., 2014). Bu yüzden Koenig'in çalışmaları, yapay zekânın insan varlığının birçok farklı yönü üzerindeki artan etkisini vurgulayarak yapay zekânın artık yalnızca bir teknolojik ilerleme biçimi değil, bunun yerine hem yaşamları hem de toplulukları yeniden yapılandıran dönüştürücü bir süreç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Federspiel vd. (2023), yapay zekânın insan varlığını giderek daha derin etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ sağlık alanındaki çeşitli sosyal, politik, ekonomik ve güvenlikle ilgili belirleyiciler üzerindeki etkileri nedeniyle insan sağlığı ve refahı için potansiyel bir tehdit olarak tanımlanmıştır. Kuşkusuz, yapay zekâ insan dünyasını dönüştürmektedir. Bu noktada, yaşanan dönüşümün faydalı olmasını sağlamak önem taşımaktadır.

Yapay zekânın beraberinde getirdiği etkinin spesifik bir örneği olarak Çin'deki konaklama sektörü verilebilir. Çin'in Hangzhou kentinde robot teknolojileriyle donatılmış bir otel olan Alibaba'nın Future Hotel'i, yapay zekânın dönüştürücü gücünün bir kanıtı niteliğindedir. Otel tamamen endüstriyel robotlar tarafından işletilmektedir ve bu robotlar daha önce sadece insanlar tarafından yapılan garsonluk, aşçılık ve diğer hizmetler gibi görevleri üstlenmektedir. Bu otel, yönetim maliyetlerini düşürmek ve verimliliği artırmak amacıyla yapay zekâdan faydalanmakta, insan çalışanlar yerine otomatik sistemler ve robot teknolojileri kullanmaktadır (Daxueconsulting, 2019).

Choudhury ve McConnell (2013)'e göre, ticari çeviri sistemleri hala masraf, kalite ve pazara sunma süresi açısından denge kurmakta zorlanmaktadır. Bu gibi durumlarda, hem makine çevirisi (MT) hem de çevrimiçi topluluğun yardımıyla iş birliğine dayalı model oluşturma ve sorun çözme daha popüler hale gelmektedir.

Bu nedenle mevcut çalışma, yapay zekâ yazılımları tarafından çevrilen metinleri, özellikle hukuki belgeler özelinde, insanlar tarafından çevrilen metinlerle karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışmada, yapay zekânın insan çevirileriyle kıyaslanabilecek nitelikte metin üretme kapasitesinin değerlendirilmesine bağlı olarak çeviri alanındaki etkileri araştırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, hukuki belgeler özelinde insan ve yapay zekâ çevirileri arasındaki farkları tespit etmek ve hukuki belgelerin yapay zekâ ile yapılan çevirilerinin kalitesini değerlendirmektir.

Bu amaçla, aşağıdaki araştırma soruları sorulmuştur:

Araştırma Sorusu I: Karşılaştırmaya tabi tutulan hukuk alanındaki insan ve yapay zekâ çevirileri arasındaki farklar nelerdir?

Araştırma Sorusu II: Hukuki belgelerin çevirisi açısından yapay zekânın kalitesi ne ölçüde sağlanabilir?

2. Alanyazın Taraması

2.1. Yapay Zekâ

Yapay Zekâ, devam eden ikinci sanayi devrimine bağlı akademik kurumlar, medya kuruluşları ve çeşitli siyasi alanlarda çağdaş bir söylem konusu olarak ortaya çıkmıştır. Son yıllarda, yapay zekâ alanındaki gelişmeler ve bu alana yönelik söylemler bu nedenle akademi, endüstri, medya ve politika dahil üzere çeşitli sektörleri etkisi altına almıştır. Bu disiplinler arası alan, teknolojik ilerlemenin ön saflarında yer almakta, sayısız sektörü etkilemekte ve dünya

anlayışını yeniden şekillendirmektedir. Bu da araştırmacıların çok çeşitli bağlamlarda yapay zekâya yönelik titiz araştırmalar ve eleştirel analiz yapması açısından büyük önem arz etmektedir. Ramesh vd. (2004) göre, robotların gelişimi yapay zekâ gelişiminin başlangıcı olarak düşünülebilse de Fetzer (1990) yapay zekâyı daha geniş bir şekilde ele almaktadır. Fetzer yapay zekâyı, kökenleri ve yaratım yöntemi açısından insanoğlu ve onun yaratıcılığına dayandırarak yapay olarak zeki şeyleri doğal olarak zeki şeylerden ayırır. Benzer şekilde robotların gelişimi genellikle 1921 tarihli "R.U. R" (Rossum'un Evrensel Robotları) adlı tiyatro oyununa dayandırılır. Bu eserde, yazar Karel Capek, ağır işlerde çalıştırmak üzere biyomühendislik ürünü robotlar kullanan bir fabrikadan bahsetmektedir. Robot kelimesi (Çekçe'de "robota") böylelikle popüler hale gelmiştir. Issac Asimov daha sonra "robot" kelimesini çağdaş bilim kurgu türündeki pek çok kısa eserinde kullanmış ve 20. yüzyılın ortalarına geldiğinde kavramın daha da popüler olmasını sağlamıştır.

Normalde insanlar için ayrılmış görevleri yapma yeteneğini taklit eden akıllı teknolojilerin geliştirilmesi birçok unsur içermektedir. Russell'a (2010) göre hem zekâsı hem de insan yapımı olsa da sağlam bir doğası olması, yapay zekânın başarısı için ön koşullar arasındadır. İkincisine dayanarak, bilgisayarlar genellikle insan davranışını taklit etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak McCarthy'ye (2007) göre yapay zekâ, daha geniş anlamda, bilgili bilgisayar algoritmaları geliştirmeye dayalı zekâ teknolojisi tasarlama bilimidir. Dolayısıyla, insan zekâsının anlaşılmasını geliştirmek için bilgisayarların kullanımıyla ilgili görünse de yapay zekânın fiziksel olarak gözlemlenebilen tekniklerle sınırlı olması zorunluluğu yoktur.

2.2.1. Yapay Zekâ ve Dil

Yapay zekânın gelişiminde hem programlama hem de doğal diller önemli bir rol oynamaktadır. Russell'a (2010) göre, bilgisayarlı dilbilim ve doğal dil işleme, standart dilbilim ile yapay zekâ araştırmaları arasında hibrit nitelikte bir disiplin oluşturmak üzere birlikte kullanılabilir. Konu ve bağlam bilgisi, 1960'lara kadar genel olarak kabul edilmemiş olsa da hem dilli hem de yapay zekâ tarafından üretilen cümleleri anlamak için gerekli görülmektedir. Bununla birlikte, dilin felsefi analizi üzerine yapılan çalışmalarla ilgili olan dilbilim araştırmaları, bilginin görselleştirilmesindeki ilk çalışmaların çoğunu ve bilginin bir bilgisayarın akıl yürütebileceği şekilde nasıl temsil edileceğine dair araştırmaları harekete geçirmiştir (Russell, 2010).

2.2. Çeviride Yapay Zekâ Kullanımı

Artık çok sayıda insan, dil engellerine rağmen etkileşim kurmak amacıyla akıllı telefonlar ve çevrimiçi makine çevirisi uygulamaları kullanmakta ve kültürler ile dil sistemleri arasındaki mesafeler azalmaktadır. Yang (2022) bu nedenle, otomatik çeviri araçlarının gelişmesiyle birlikte, yapay zekâ çevirisi olarak bilinen yeni bir çeviri kavramının ve yeni makine çevirisi uygulamalarında insan çevirmenlere daha fazla eşdeğerlik sunmak için başka senaryoların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Ancak karşıt görüşler, bu iki süreç arasında hala aşılabilir bir performans farkı olduğunu iddia etmektedir (Li vd., 2020; Hassan vd., 2018).

Majumde vd. (2022) göre, bugüne kadarki çoğu makine çevirisi araştırması, bağlamı göz ardı ederek cümleleri tek tek çevirmeye ve değerlendirmeye odaklanmıştır. Bu nedenle çeviri süreçlerinin iyileştirilmesiyle bazı avantajlar elde edilebilir. Veri kümesi oluşturma kolaylığının sağlanması, daha etkili algoritmik modellerinin geliştirilmesi ve insani değerlendirme süreçlerinin daha hızlı hale gelmesi bu avantajlar arasında yer almaktadır. İnsani değerlendirme özellikle bağlam olmadan her çeviri hatasını ortaya çıkaramamakta, bu da insani boyutta eşitlik iddialarında ilk başta bazı sorunlara yol açabilmektedir. O'Hagan (2016), sıradan internet kullanıcılarının yanı sıra teknik açıdan küresel kitleyle çalışan kamu grupları ve şirketlerin de çeviriye ihtiyaç duyabileceğinin altını çizmiştir. Sonuç olarak, Google Translate ve Microsoft Bing Translator gibi otomatik çeviriye dayalı ücretsiz çevrimiçi çeviri araçları hızla popülerlik kazanmıştır. Dolayısıyla bu tarz araçlar genellikle hız, maliyet ve kolaylığı kaliteye tercih eden ve profesyonel çeviri hizmetlerinin gerekli olmadığını düşünen internet kullanıcılarından gelen çeviri talebini karşılamaya yeterlidir. Bilgisayar destekli çeviri (CAT) de ticari çeviri üretiminde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Çeviri endüstrisi bu tür teknolojilerin kullanımına dair karmaşıklık derecesi açısından biraz dağınık ve değişkenlik göstermesine rağmen, yazılım çözümleri çeviride sosyal iletişimi dinamik bir şekilde değiştirmeye devam etmektedir (O'Brien, 2012).

Diaz (2023), OpenAI tarafından oluşturulan yapay zekâ robotu ChatGPT'nin Kasım 2022'de piyasaya sürüldüğünü ifade etmiştir. Bu uygulama, başlangıçta OpenAI tarafından geliştirilen GPT-3 serisi büyük dil modellerine dayanmaktaydı ancak piyasaya sürülmesinden bu yana hem denetimli hem de takviyeli öğrenme yaklaşımları kullanılarak geliştirildi. Söz konusu uygulama, özellikle sohbet uygulamaları, sohbet botları ve mesajlaşma sistemleri dahil kullanımlar için özel olarak oluşturulmuş olup 2022'nin başlarında eğitimi tamamlanan GPT-3.5 serisi bir modelden türetilmiştir.

Son güncellemeler ile, OpenAI'nin derin öğrenme ölçeklendirme girişimindeki en güncel adım olan GPT-4 geliştirilmiştir. GPT-4, hem resim hem de metin girdilerini kabul eden ve metin çıktıları üreten çok modlu bir modeldir. Gerçek dünyadaki birçok durumda insanlardan daha az etkili görünse de GPT-4, akademik ve profesyonel ölçütlerin uygulanmasına dayalı olarak farklı görevlerde insan düzeyinde performans göstermektedir.

Yapay Zekâ Programları

2.3. ChatSonic

ChatSonic, yazarların, pazarlamacıların ve işletmelerin yüksek kaliteli içerik oluşturmalarına destek olmak üzere bir dizi yapay zekâ destekli araç sağlayan Writesonic tarafından geliştirilmiş yaratıcı bir yapay zekâ yazma asistanıdır. ChatSonic soruları yanıtlamak, blog yazıları, denemeler ve e-postalar gibi benzersiz içerikler yazmak amacıyla tasarlanmıştır. Bununla birlikte kullanıcı taleplerini analiz etmek ve bunları gerçek zamanlı olarak orijinal, intihal içermeyen içerik oluşturmak için kullanmak üzere doğal dil işleme ve makine öğrenimi algoritmalarından faydalanmaktadır. ChatSonic, geniş bir metin kümesi bütüncesi üzerinde eğitilmiş olup, farklı bilgi alanlarında geniş bir soru yelpazesine kadar cevaplar sunabilmektedir. Bu, yazma becerilerini geliştirmek, zamandan tasarruf etmek veya üretkenliği

artırmak isteyen herkes için uygulamayı güçlü bir araca dönüştürmektedir. Ayrıca, kullanıcılara ses komutları kullanarak metin ve resimler oluşturma imkânı vermektedir. Bu uygulama sayesinde Google arama ile güçlü bir bağlantı kurularak yazılı içerik, eşsiz dijital sanat eserleri ve resimler oluşturulması sağlanmaktadır (Chaudhary, 2023).

2.3.1. Bing Chat¹

Bing Chat/Co-Pilot, kullanıcılarına web ortamında yardımcı bir asistan olarak hizmet vermekte olup, Microsoft'un yapay zekâ teknolojisiyle yayınladığı yeni bir özelliktir. Web'de gezinen, arkadaşlarıyla sohbet eden, Edge internet tarayıcısını ya da Bing ve Skype uygulamalarından faydalanan kullanıcılara kişiselleştirilmiş öneriler, yanıtlar ve bilgiler sunmaktadır. Bing Chat/Co-Pilot hem Skype hem de Bing Mobile'da kullanılabilir ve yapay zekâ destekli araçlara ilgi duyan kullanıcılar arasında popülerlik kazanmaktadır. Bununla birlikte, bu yapay zekâ uygulaması hakkındaki bilgiler sınırlıdır ve Bing Chat/Co-Pilot'in özelliklerine ve yeteneklerine dair kapsamlı bir genel bakış henüz yoktur.

Yeni Bing Chat/Co-Pilot asistanı Microsoft Edge web tarayıcısının en son sürümündeki araç çubuğuna eklenmiştir. Bu işlev daha önce genel bir sürüm yerine geliştirici beta olarak erişilebilir durumdaydı ve ilk olarak şubat ayında Microsoft'un yapay zekâ basın toplantısında sunulmuştu. Edge Yardımcı Asistan işlevi, Microsoft Edge tarayıcısının beta sürümünde de mevcuttur (Perez, 2023).

2.3.2. ChatGPT

OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT yapay zekâ robotu, sohbet robotları veya mesajlaşma sistemleri gibi konuşma uygulamalarında kullanılmak amacıyla OpenAI'nin GPT-3 serisi büyük dil modellerine bağlı olarak Kasım 2022'de tanıtılmıştır. O zamandan beri, denetimli ve takviyeli öğrenme yaklaşımları kullanılarak uygulama geliştirildi, ancak 2022'nin başlarında eğitimi tamamlanan GPT-3.5 serisinden bir model, sistemin temelini oluşturdu (Diaz, 2023)

ChatGPT kısa süre önce GPT-4'e yükseltilerek OpenAI'nin derin öğrenme ölçeklendirme girişimindeki en güncel adım olmuştur GPT-4, hem resim hem de metin girdilerini kabul eden ve metin çıktıları üreten çok modlu bir modeldir. Gerçek dünya ortamlarının çoğunda insanlardan daha az etkili olsa da GPT-4'ün çeşitli akademik ve profesyonel kriterlere göre insan seviyesinde performans gösterdiği ortaya konmuştur.

2.4. Makine Dili

Kenny (2019), istatistiksel makine çevirisinin ortaya çıkışının, çeviribilimde Jibreel (2023), Yang (2022), Mahdy vd. (2020) ve Li vd. (2020) gibi teknoloji odaklı yeni bir dalga ile ilişkilendirildiğini açıklamıştır. Bu durum, görevin eyleme dayalı karmaşıklığına daha uygun bir formülasyon kullanarak makine çevirisi görevine yaklaşmayı önemli kılmaktadır ve böylece kullanıcılar arasında eyleme dayalı iletişim gereksinimlerine olan mesafe azalmaktadır. Modern internet çağında, makine çevirisi canlı bir uygulama ve çalışma alanı haline gelmiştir ve bu tür

¹ Şu anki adıyla Co-Pilot

çalışmaların hem bireyler hem de bir bütün olarak toplum için somut yansımaları bulunmaktadır. Ciddi afetler sırasında daha hızlı destek sağlamak üzere acil durum iletişimi de dahil olmak üzere faydaları bulunmaktadır (Munro, 2013). Mahdy vd. (2020) göre, son yıllarda çeviri sektöründe de teknolojiye hızlı bir ilerleme meydana gelmiştir ve bu durum genellikle iş taleplerinde önemli artışlara bağlanmaktadır. Üretken ve kesin çeviriye olan talep göz önüne alındığında, çeviride makinelerin kullanılması hayati öneme sahiptir. Bununla birlikte, yapay zekâ alanındaki gelişmelerin ardından Nöral Makine Çevirisi (NMT) modellerinin kalitesi son zamanlarda yükselmiş, makine ile insan çevirisi arasındaki performans farkı bu şekilde azaltmıştır (Hassan vd., 2018).

2.5. Teknoloji ve Çeviri

Giderek küreselleşen bir ortamda (O'Hagan, 2016) dünya çapında iletişimi mümkün kılan bir araç olarak hizmet veren ve kullanıcı merkezliliği kolaylaştıran çeviri ile teknoloji iyi bir şekilde eşleşmiştir. Çeviri uygulamaları, katılımcıların çeviri gereksinimlerine dayalı alternatif durumları sistemlerine entegre etmeye başlamıştır. Makine çevirisinin doğuşu, insan zihninin yarattığı yapay zekânın muazzam gelişimine bağlı olsa da teknolojik dönüşüm zaman içinde çeşitli disiplinleri, özellikle de çeviri ve kültürel alışverişi etkisi altına almaya başlamıştır. Akıllı çevirideki sürekli gelişme, son yıllarda önemli ölçüde artarak daha mantıklı ve insan çevirisine daha yakın hale gelmiştir. Hartley'in (2009) ifade ettiği gibi, dünya dijital çağa yönlendikçe çeviriden beklentiler de artmıştır. Bundan böyle çeviri, bütünüyle kaynak metinlere dayanmak yerine, sıklıkla veri tabanları, sözlükler ve elektronik araçlarla çalışmayı gerektirmektedir. Bu nedenle teknolojik alanda çeviri, sözlü ve yazılı çeviride herhangi bir teknolojinin kullanılmasıyla ilişkilendirilebilmektedir.

Modern çağda bilgisayar teknolojileri; müşteriler ve çevirmenler arasında bir dizi yaratıcı metin ve diğer iletişim biçimlerine uygulanmıştır. Bu araçların üç alan üzerinde önemli bir etkisi olmuştur: 1) İletişim (çevirmenlerin yazarlar, müşteriler ve diğer çevirmenlerle nasıl etkileşime girdiği), 2) Bellek (çevirmenlerin ne kadar çabuk ve ne kadar hatırlayabildiği), ve 3) Metinler (İçeriğin geçici düzenlenmesi şeklinde). Odacıoğlu ve Köktürk (2015), teknolojik gelişmelerin endüstrinin hızla gelişmesine katkı yaptığını ve özellikle 1980'lerin başında çeviri bellekleri, sözcük veritabanları, çeviri yönetimi uygulamaları ve elektronik metinler gibi bilgisayar destekli çeviri araçlarının çevirmenlerin çeviri sürecinde uyguladıkları adımları değiştirdiğini ifade etmektedir. Wikipedia, teknolojinin çeviri üzerindeki etkisine iyi bir örnek sunmaktadır. Wikipedia, gönüllü tercümanlardan oluşan bir ekibin desteklediği uluslararası bir ansiklopedi oluşturmak için kullanıcıları içerik yazmaya teşvik ederek bir başarı yakalamıştır. Wikipedia 2001'de hizmete açıldığında başlangıçta sadece İngilizce dilinde mevcuttu, ancak aynı yıl kapsamlı uluslararası sürümler beklentisiyle Almanca, Fransızca ve İspanyolca sitelerin oluşturulması da sağlandı (Lih, 2009). İzleyen yıllarda Arapça Wikipedia hizmete açıldı. Arapça versiyon çeviri eğitimcileri tarafından öğrencilerin eğitimi için kullanıldı. Önde gelen Arap dili uzmanlarından Al Shehari Khaled'e (2017) göre, Wikipedia içerikleri Arapçaya çevrilmelidir. Bununla birlikte Wikipedia çeviri projelerinde yardımcı araç olarak kullanılabilirken, herkes Wikipedia'da yazı yazabilir, içerikleri değiştirebilir ve yalnızca belirli makale türleri sınırlamalara tabidir.

2.6. Hukuk Metinleri Bağlamında Yapay Zekâ Kullanımı

Yapılan alanyazın taraması, özellikle hukuk metinleri bağlamında, yapay zekânın çeviri alanında oynadığı önemli rolün altını çizmekte ve karşılaştırmalı analizin hem yapay zekâ hem de insan çeviri yaklaşımlarının doğasında bulunan güçlü ve zayıf yönleri aydınlatabileceğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mevcut araştırma yapısında boşluklar olduğu açıktır. Daha ayrıntılı olarak ifade etmek gerekirse, hukuk dilinin incelikleri ve yapay zekânın bu incelikleri kesin bir şekilde yakalama yeteneğini inceleyen daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, yapay zekânın hukuk jargonunun inceliklerini öğrenme ve bunlara uyum sağlama potansiyeli ve bunun çeviri alanı üzerindeki etkileri henüz bütünüyle ortaya çıkarılmamıştır ve gelecekteki araştırmaların yapay zekâ ve insan çevirisi üzerine gelişen söylemlere katkıda bulunmak üzere bu alanlara yoğunlaşabileceği düşünülmektedir.

Çeviri sürecini hızlandırmak için yapay zekâdan faydalanan makine çevirisi, şüphesiz milyonlarca insanın çeşitli dillerdeki içeriği anlamasına yardımcı olmuştur. Ancak, makine çevirisinin ürettiği çeviride kesinliğin kaynak metnin kalitesine bağlı olarak değiştiği de görülmektedir. Birçok hukuki terim, metin tipleri arasında biçim ve içerik açısından farklı kullanımlara sahip olduğundan, bu tür süreçlerden geçerek üretilen hukuki metinlerin, kesin bir şekilde çevrilmesi ve bu bağlamda anlam farklılıklarının anlaşılması gerekmektedir. Bu çalışmada, yapay zekânın ürettiği bir çeviri kalitesinin hukuki bağlamda insan çevirisinin kalitesiyle ne ölçüde eşleştiğini saptamak amacıyla, çeşitli hukuki metinlerinin yapay zekâ çevirileri teknik analize tabi tutulmuş ve nitelikli çevirmenler tarafından üretilen çevirilerle yapay zekâ çevirileri karşılaştırılmıştır.

3. Metodoloji

Bu çalışmada, verilerin düzeltilmesi, puanlanması, kodlanması, kodunun deşifre edilmesi ve araştırma sorularının yanıtlanması amacıyla dokuz adımda analiz ve karşılaştırma stratejilerinin uygulanmasına dayanan nitel bir yöntem izlenmiştir.

3.1 Örneklem

On profesyonel insan çevirmen bu süreçte görev almış ve altı hukuki metni çevirmeleri istenmiştir. Daha sonra aynı hukuk metinleri üç yapay zekâ programı kullanılarak çevrilmiştir.

3.1.1. Örneklem Seçimi

Güvenilir çeviri bürolarından, 30 olası seçenek değerlendirilerek on profesyonel insan çevirmen seçilmiştir. Katılımcılar hukuki belgelerin çevirisinde beş yıllık uzmanlığa ve çeviri piyasasında deneyime sahiptir. Ayrıca, katılımcı çevirmenler üniversite derecelerine göre değerlendirilmişlerdir. Bu çeviri görevi için uygun bulunan 30 çevirmen arasından yalnızca on tanesinde karar kılınmıştır. Yalnızca üç akıllı program belirlenmiştir. Bunlar, bu alanda üç küresel ölçekte tanınmış önde gelen şirket tarafından geliştirilen akıllı programlardır.

3.1.2. Hukuki Belgelerinin Seçimi

Çalışmada gerekli izinler alınarak gerçek hukuk belgeleri kullanılmıştır. Bunlar, talep üzerine ilgili tarafların kimliklerini gizlemek suretiyle yeniden düzenlenmiştir.

3.1.3. Çalışmanın Geçerliliği

Çalışmada kullanılan belirli metin segmentlerini belirlerken seçilen onaylı hukuki belgeler uzman üç çeviri profesörü tarafından değerlendirilmiştir. İnsan çevirmenlerin seçimi, deneyim ve deneyimlerine göre yapılmıştır. Değerlendirme ve puanlama süreci, biri hukuk metinlerinde uzmanlaşmış profesyonel bir çevirmen üzere çeviride uzman üç kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. İnsan çevirmenlerin seçimi deneyim ve deneyimlerine göre yapılmıştır.

Alanyazın taramasında belirtildiği üzere iyi bilinen üç akıllı program kullanılmıştır: GPT-4 OpenAI'nin en gelişmiş sistemidir, ChatSonic en iyi ChatGPT alternatifidir ve Microsoft Copilot Bing Chat olarak bilinen Microsoft tarafından yakın zamanda geliştirilen bir uygulamadır.

3.2. Çalışmanın Sınırı

Hukuki belgenin uzun olması, çevirisinin uzun zaman alması ve çevirmen sayısının sınırlı olmasından ötürü örneklem büyüklüğü nispeten küçüktür. Seçilen metinler hukuk dilindeki karmaşıklık ve çeşitliliği bütünüyle temsil etmeyebileceğinden, belirli hukuki metinlerin seçilmesinin önyargılara yol açabilme olasılığı vardır. Çeviride değerlendirme süreci; çeviri kalitesinin değerlendirilmesindeki öznellik olasılığı, üslup ve ton gibi unsurların ölçülmesindeki zorluklar dahil olmak üzere çeşitli kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir.

3.3. Çalışma Süreci

Çalışma sürecinin iki aşaması bulunmaktadır:

3.3.1. Aşama I

Çeşitli iş sözleşmelerinden oluşan hukuki metinler seçilmiştir. Üç çeviri profesörü, seçilen metinlerin geçerliğini inceleyip çeviri açısından onayladıktan sonra, çevirinin hem kesin hem de ustalıkla gerçekleşmesini sağlamak için beş profesyonel hukuk çevirmenine ödeme yapılmıştır. En bilinen yapay zekâ sistemlerinden üçüne daha sonra aynı metinler çevrilmek üzere yüklenmiştir.

3.3.2. Aşama II

Üç uzman değerlendirici, onaylanmış çeviri açısından hem yapay zekâ programından hem de insan çevirmenlerden elde edilen son çeviri ürünlerini incelemiştir. Çeviriler, bu uzmanlar tarafından düzeltilip puanlanarak araştırmacılara gönderilmiştir. Daha sonra, puanlar kodlanmıştır ve insan çevirmenlerin çevirileri ile yapay zekâ uygulamaları tarafından üretilen çeviriler nicel açıdan karşılaştırılmak üzere istatistiksel yazılımla analize tabi tutulmuştur.

3.4. Prosedürler

Bu çalışmayı yürütmek için çeşitli prosedürler uygulanmıştır.

1. Çalışmanın arka planının yazılması,
2. Çalışma araçlarının tasarlanması,
3. Çalışma yönteminin geliştirilmesi,

4. Hukuk metinlerinin seçilmesi,
5. Hukuk metinlerinin geçerliğinin sağlanması,
6. Yapay zekâ programlarının seçilmesi,
7. Profesyonel hukuk çevirmenlerinin seçilmesi,
8. Çeviri çıktılarının düzeltilmesi ve puanlanması,
9. İstatistiksel bir program kullanarak tüm verilerin analiz edilmesi.

4. Araştırmanın Hipotezleri

- Arapçada insan ve yapay zekâ çevirileri arasında istatistiksel bir fark bulunmamıştır.
- İngilizcede insan ve yapay zekâ çevirileri arasında istatistiksel bir fark yoktur.

5. Veri analizi

Bu bölüm, araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla katılımcılarından toplanan verilerin bir analizini içermektedir. Böylece yapay zekâ çevirisi ile insan çevirisi arasındaki çeviri kalitesi karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Deneyimli çeviri profesörlerinin onayı alınarak çevirinin kalitesini değerlendirmek amacıyla üzerinde uzlaşmış dört kriter kullanılmıştır. Bir çevirinin kalitesini değerlendirmek için çeşitli kriterler söz konusu olabilir. Ramos'a (2015) göre, kullanılan model, hukuki çeviri için bir kalite güvence modeli olarak işlev görmekte, belirli hukuki çeviri yaklaşımları için öngörülebilirliği artırmanın ve öznelliği azaltmanın olası faydalarını ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Hukuki Çeviri için Çeviri Kalitesi Değerlendirme Kriterleri

Ana Ölçekler	Detaylı Ölçekler
Kesinlik	20 Üzerinden
Yetkinlik	20 Üzerinden
İçerik	20 Üzerinden
Dil	20 Üzerinden
Üslup	20 Üzerinden
Toplam	/100

Tablo (1), hukuki çevirinin kalitesini değerlendirmek için Prieto Ramos'tan (2015) uyarlanan çeviri kalitesi değerlendirme kriterlerini ortaya koymaktadır. Bu beş kriter hem insan çevirmenler hem de yapay zekâ tarafından gerçekleştirilen hukuki çevirileri değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

1. Kesinlik, çeviride hedeflenen mesajı orijinal dilden çeviri yapılan dile etkili bir şekilde aktarma derecesini ifade etmektedir.
2. Çeviri edinci, çeviri kalitesinin salt başarı ya da başarısızlığın ötesinde değerlendirilmesini sağlayan beceriler bütünüyle ilgilidir.
3. Kaynak metnin hedeflenen anlamı çeviride kesin bir şekilde iletilmelidir.

4. Çeviri kalitesinin değerlendirilmesi bağlamında çeviri sürecinin bir parçası olan dilsel ve dilsel olmayan unsurlar önemlidir.
5. Çeviri üslubu, kaynak metindeki üslubun korunmasıyla ilgilidir.

Profesyonel çeviri metnine, çevirinin mükemmel olduğunu gösteren 100 nihai puan verilmiştir, her bir kriter nihai değerlendirmede 20 puan üzerinden belirlenmiştir. Belirlenen beş kritere ilişkin puanlama, bir istatistik programı kullanılarak çeviri ister insan ister yapay zekâ tarafından yapılmış olsun, çevirinin kalitesine göre belirlenmiştir. Ana metinde sadece sonuçlar sunulmaktadır, ancak sürece ilişkin kapsamlı istatistik bilgileri ve tablolar çalışma sonunda verilmektedir.

Tablo 2: *Arapça Metinlerde Çeviri Kalitesinin Karşılaştırılması: İnsan ve Yapay Zekâ Çevirileri*

Ölçekler	İnsan Çevirisi			Ortalama	Yapay Zekâ			Ortalama
	Metin 1	Metin 2	Metin 3		Metin 1	Metin 2	Metin 3	
Keskinlik (20 Puan)	16	19	19,3	18,1	17,3	17	17,3	17,2
Yetkinlik (20 Puan)	18,3	18,7	18,3	18,4	17,7	17	17	17,2
İçerik (20 Puan)	17,3	19,3	19,7	18,8	17,7	17,3	18	17,7
Dil (20 Puan)	18	19,3	19	18,8	18,3	18	17,3	17,9
Üslup (20 Puan)	17,3	18,3	18,3	18	17,7	18,7	18,3	18,2
Toplam (100)	87,3	94,7	94,7	92,2	88,7	88	88	88,2

Tablo (2), üç Arapça metin arasında insan ile yapay zekâ çevirisi arasındaki veri analizi karşılaştırmasını ve hukuki metin çevirilerinin değerlendirilmesi için kullanılan beş kriteri göstermektedir. İnsan çevirisi ortalama puanı 92,2 iken, yapay zekâ çevirisi ise 88,2 olarak bulunmuştur.

Tablo 3: *İngilizce Çeviri Metinlerinde İnsan Çevirisi ile Yapay Zekâ Çevirisi Arasındaki Verilerin Karşılaştırılması*

Ölçekler	İnsan Çevirisi			Ortalama	Yapay Zekâ			Ortalama
	Metin 1	Metin 2	Metin 3		Metin 1	Metin 2	Metin 3	
Keskinlik (20 Puan)	18,3	19,3	19	18,9	17,3	18	17,7	17,7
Yetkinlik (20 Puan)	18,7	18	18,7	18,5	17,3	17,3	17	17,2
İçerik (20 Puan)	17,7	19,3	18,3	18,4	18	17,3	17,7	17,7
Dil (20 Puan)	19	18,7	19,7	19,1	18	17,7	18	17,9
Üslup (20 Puan)	17	18	18,3	17,8	19	18,7	18,3	18,7
Total (100)	90,7	93,3	94	92,7	89,7	89	88,7	89,1

Tablo (3), hukuki çevirileri değerlendirmek üzere kullanılan beş kritere bağlı olarak, üç metin için İngilizce dili açısından insan çevirisi ile yapay zekâ çevirisi arasındaki veri analizi karşılaştırmasını içermektedir. İnsan çevirisi ortalama puanı 92,7 iken, yapay zekâ çevirisi ise 89,1 olarak bulunmuştur.

Tablo 4: İngilizce- Arapça İnsan Çevirisi ve Yapay Zekâ Çevirisi Puanları Arasındaki Genel Karşılaştırma

Ölçekler	İnsan Çevirisi	Yapay Zekâ	P-değeri Karşılaştırması
Kesinlik (20 Puan)	18,1	17,2	0,163
Yetkinlik (20 Puan)	18,4	17,2	
İçerik (20 Puan)	18,8	17,7	
Dil (20 Puan)	18,8	17,9	
Üslup (20 Puan)	18	18,2	
Toplam (100)	92,2	88,2	

Tablo 4, Arapça-İngilizce çevirilerde insan çevirisi ve yapay zekâ çevirisi arasındaki genel karşılaştırmayı göstermektedir. Buna göre insan çevirisi ortalama puanı 92,2 iken, yapay zekâ çevirisi 88,2 puan olarak bulgulanmıştır.

Tablo 5: Arapça- İngilizce İnsan Çevirisi ve Yapay Zekâ Çevirisi Puanları Arasındaki Genel Karşılaştırma Verileri

Ölçekler	İnsan Çevirisi	Yapay Zekâ	P-değeri Karşılaştırması
Kesinlik (20 puan)	18,9	17,7	0,240
Yetkinlik (20 Puan)	18,5	17,2	
İçerik (20 Puan)	18,4	17,7	
Dil 20 Puan)	19,1	17,9	
Üslup (20 Puan)	17,8	18,7	
Toplam (100)	92,7	89,1	

Tablo 5, İngilizce-Arapça dillerinde insan çevirisi ve yapay zekâ çevirisi arasındaki genel veri analizi karşılaştırmasını göstermektedir. Buna göre insan çevirisi ortalama puanı 92,7 iken, yapay zekâ çevirisi 89,1 puandır.

Tablo 6. Arapça ve İngilizce Dil Çiftinde İnsan Çevirisi ve Yapay Zekâ Puanları Arasında Genel Ortalama Karşılaştırması

İnsan Çevirisi (Arapça)	Yapay Zekâ (Arapça)	P-değeri Karşılaştırması
92,2	88,2	0,163
İnsan Çevirisi (İngilizce)	Yapay Zekâ (İngilizce)	
92,7	89,1	0,240

Tablo 6, Arapça insan çevirisi ortalaması (92,2) ile Arapça yapay zekâ çevirisi ortalaması (88,2) ve İngilizce insan çevirisi ortalaması (92,7) ile İngilizce yapay zekâ çevirisi ortalaması (89,1) arasındaki genel karşılaştırmayı ortaya koymaktadır.

6. Tartışma

6.1. İnsan Çevirisinin Değerlendirilmesi

6.1.1. Arapça Çeviri

İnsan çevirmenler, çeşitli dilsel çelişkiler ve tutarsızlıklar içeren kaynakla başa çıkmaya çalışmış, bunun yanı sıra günlük dil kullanımını sağlayarak bazı kelimelerin hukuki etkilerinin kaybolmasına neden olmuştur.

يتعهد الطرفان بالحفاظ على السرية التامة لكل المعلومات التي يفصح كل منهما للآخر والتي تتعلق بالعمل/التعامل التجاري وفقاً لاتفاقية الوكالة ولا يجوز لأي واحد منهما الكشف عن هذه المعلومات فترة سريان العقد أو أثناء مدة تمان سنوات بعد انتهاء فترة العقد إلا إذا اقتضى القانون ذلك.

لا يتحمل أي طرف في هذا العقد المسؤولية الفشل في القيام بأحد بنود هذا العقد بأي حال من الأحوال تجاه الطرف الآخر نتيجة لأي سبب طارئ عن الحرب، أو التمرد، أو الاضطراب، أو الإضراب، أو الإغلاق، أو النزاعات الصناعية، أو الحرائق، أو الانفجارات، أو الزلازل، أو ما قدر الله من أحداث خارج سيطرة هذا طرف، كما يجب على هذا الطرف تقديم إشعاراً فوراً بذلك إلى الطرف الآخر. ويتحمل مسؤولية أي خسارة، أو ضرر، أو إصابة، أو أي نفقات يتكبدها الطرف الآخر لأسباب قاهرة كده.

"المعرفة" هنا تعود إلى كل المعلومات التي يمتلكها (س) المتعلقة بالمنتجات واستخداماتها والتي يتم إرسالها كتابياً إلى (س) خلال المدة المنصوص عليها في هذا العقد والتي لا يعرفها (س) قبل وبعد مدة سريان والتي تحثير ملكية عامة على سبيل المثال لا الحصر: الصيغة الطرق المستخدمة ومعلومات عن الصيغة والإجراءات ومراقبة الجودة والتقارير الفنية والخطط والمواصفات والملاحظات التي قد تكون مفيدة في استخدام وبيع المنتجات.

1. **Kesinlik Değerlendirmesi:** Çeviri iyidir, metnin özünü korunmakta ve anlam genel olarak kesin bir şekilde aktarılmaktadır. Termination", "Neither party hereto shall be under any liability, Act of God, and force majeure reason gibi koşulların sözcüğü sözcüğüne çevirisiyle ilgili bazı açıklamalar yapılmıştır.
2. **Yetkinlik Değerlendirmesi:** Çeviri, çevirmenin sahip olduğu geniş deneyimi mükemmel ölçüde yansıtmaktadır.
3. **İçerik Değerlendirmesi:** İçerik açık ve tutarlıdır.
4. **Dilsel Değerlendirme:** Çeviride hukuki etkiye aşinalığı yansıtmak üzere terimler kesinlik kriterine uygun kullanılmıştır.
5. **Üslup Değerlendirmesi:** Hukuk dili ve tonunun kullanımına bağlı olarak iyi bir üslup kullanılmıştır.

6.1.2. İngilizce Çeviri

İnsan çevirmenler kaynak metnin zorluğuyla başa çıkarken, çeviriler de hata yapmamaya çalışmışlardır. Arapça ve İngilizce metin arasındaki çeviride küçük hatalar vardır. İnsan çevirilerinde, hukuki terimlerin iyi kullanılmasının yanı sıra hukuki ifadelerin, cümle yapısının ve hukuki İngilizcenin doğru/kesin kullanımı da sağlanmıştır.

Ex: Distribution agents must have prior written consent in order to represent, manufacture, sell, or distribute products. Directly or indirectly, distributors must not be involved in the manufacture, sale, or even distribution of competing products.

If the distributor fails to meet the target at the end of any year at least 90% of the minimum sales, the supplier may terminate this contract upon one month's advance notice.

The owner grants and the distributor accepts by virtue of this agreement the exclusive right to distribute the product in the region as long as it all conditions and rules stipulated in this agreement are met. The distributor acknowledges and agrees that the rights awarded by virtue of this agreement. There is nothing in this agreement that prevents the owner to sell the

products to any other person outside of the region, the distributor shall not either directly or indirectly distribute or sell any product through any agents from outside of the region.

1. **Kesinlik Değerlendirmesi:** Çeviri iyidir, kesinlik sağlanmış ve tutarlılık korunmuştur, yine de şartların sözcüğü sözcüğüne çevrilmesiyle ilgili küçük açıklamalar yapılmıştır: **The owner grants and the distributor accepts by virtue of this agreement the exclusive right to, There is nothing in this agreement that prevents the owner, and distributors must not be involved in the manufacture**
2. **Yetkinlik Değerlendirmesi:** Çeviride, bazı hukuki etkiler olmamasına rağmen genel olarak çeviri iyidir.
3. **İçerik Değerlendirmesi:** İçerik açıktır ve orijinaline yakındır.
4. **Dilsel Değerlendirme:** Çeviride birçok hukuki terim eksiktir, bu da hukuk dilinin doğasının hukuki deneyim gerektirdiğini ortaya koymaktadır.
5. **Üslup Değerlendirmesi:** Üslup, metinler arasındaki tutarlılık ve hukuki iletişim açısından iyidir.

7. Yorum

İnsan çevirisi, çevirmenin becerisi ve uzmanlığı nedeniyle genellikle daha kaliteli olarak kabul edilmektedir. Yetenekli bir insan çevirmen, çeviri yaptığı dilleri ve kültürleri derinlemesine anlayabilir ve orijinal metnin hedeflenen anlamını ve tonunu kesin bir şekilde aktarabilir. Ayrıca, deyimsel ifadelerin, metaforların ve dile özgü diğer özelliklerin çevirisi hususunda bilinçli kararlar vermek için muhakeme ve bilgilerini kullanarak diğer çeviri formatlarında kaybolma olasılığı olan incelikleri ve kültürel nüansları yakalayabilir. Bu, genellikle orijinal metni kesin bir şekilde yansıtan ve erek kitle için kültürel olarak uygun bir çeviri anlamına gelmektedir.

7.1. İkinci bölüm: Yapay Zekânın Değerlendirilmesi

7.1.1. Arapça Çeviri

Yapay zekâ çeviri uygulamaları, çeşitli dilsel çelişkiler ve tutarsızlıklar içeren kaynakla başa çıkmaya çalışmış, bunun yanı sıra günlük dil kullanımını sağlayarak bazı kelimelerin hukuki etkilerinin kaybolmasına neden olmuştur.

Yapay Zeka Çevirisi:

تتعهد الأطراف أيضاً بالحفاظ على سرية جميع المعلومات المكشوفة من قبل بعضها البعض، فيما يتعلق بالأعمال التجارية بموجب اتفاقية الوكالة ولا يجوز لها في أي وقت خلال فترة الاتفاقية ولمدة إضافية تصل إلى ثماني سنوات بعد انتهائها كشف أي من هذه المعلومات لأي شخص، ما لم يكن ذلك مطلوباً بموجب القانون.

لا يتحمل أي من الطرفين المتعاقدين أية مسؤولية تجاه الطرف الآخر بأي شكل من الأشكال في حالة عدم القدرة على تنفيذ أي شرط من هذا الاتفاق بسبب أي سبب ينشأ عن حالة الحرب، التمرد، الاضطراب، الإضراب، إغلاق المصانع أو نزاع صناعي، حرائق، انفجارات، زلازل، وأسباب طبيعية خارجة عن سيطرة هذا الطرف. وسوف يقوم بإخطار الطرف الآخر بشكل فوري بهذه المشكلة ولا يتحمل أية مسؤولية تجاه أية خسائر، أو أضرار، أو إصابات أو نفقات يتعرض لها الطرف الآخر بسبب هذه الظروف التي لا يمكن التحكم فيها.

"المعرفة الفنية" تعني المعلومات التي تمتلكها XXXX المتعلقة بالمنتجات واستخدامها، والتي يتم نقلها بالكتابة إلى XXXXXX خلال الفترة المحددة هنا، ولا يعرفها XXXXXX قبل أو بعد ذلك وتعد ملكاً عاماً، ولكن ليس محصوراً على ذلك، بما في ذلك الصيغة، وطرق الاستخدام، والمعلومات حول الصيغة، والإجراءات وضبط الجودة، والتقارير التقنية، والخطوط، والمواصفات، والملاحظات التي قد تكون مفيدة أثناء استخدام المنتجات وبيعها."

1. Kesinlik Değerlendirmesi: Üç yapay zekâ çeviri uygulaması, بعضها البعض, الاعمال التجارية, Kesinlik Değerlendirmesi: Üç yapay zekâ çeviri uygulaması, بعضها البعض, الاعمال التجارية, alternatif kelimeler kullanılarak, eksik kelimelerin kesin anlamını metne ekleyememiştir ve çeviriler hukuki terimlerden yoksundur.
2. Yetkinlik Değerlendirmesi: Çeviri yetkinlik açısından eksiktir, "işletme" kelimesi الاعمال التجارية, سرية المعلومات المكشوفة, لا يتحمل أي من الطرفين المتعاقدين أية مسؤولية تجاه الطرف الآخر şeklinde çevrilmiştir.
3. İçerik Değerlendirmesi: Bazı kelimeler eksiktir ve "confidential" terimi için "secret" kullanımını gibi kelimelerde uyumsuzluklar vardır.
4. Dilsel Değerlendirme: Kullanılan dil nispeten açıktır ancak erek dilde anlamın oluşturulmasına ilişkin küçük tutarsızlıklar vardır.
5. Üslup Değerlendirmesi: Üslup, hukuki dil yerine basit dilin kullanımını içerdiğinden hukuki bir etki bırakamamıştır: يتم نقلها بالكتابة بموجب القانون, إلى هذه الظروف التي لا يمكن التحكم فيها

6.2.2 İngilizce Çeviri

Yapay zekâ çeviri uygulamaları, kaynaktaki değişikliklerle başa çıkmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, Arapça metin ile İngilizce çeviri arasında ciddi bir uyumsuzluk vardır. Üç yapay zekâ programı, doğru/kesin kelimelerin ve cümlelerin kullanımının yanı sıra hukuki ifadelerin kullanımını, cümle yapısı ve sade İngilizce açısından çeşitli benzerliklere sahiptir.

The distributor is not allowed to represent, manufacture, sell, or distribute in the region or anywhere else unless he obtains written approval from the source. (Or directly or indirectly participate in the manufacture, sale, or distribution of competing products) during the entire term of this contract. **He must also not** engage in work as an agent for the distributor,

If a distributor fails at the end of any year to achieve at least 90% of the minimum sales target, **the supplier has the right to terminate this contract** upon prior notice of one

month. However, **he has the right to submit a written letter** within two months after the end of the year in which the above-mentioned goal was not achieved, indicating the reasons.

This agreement grants the owner and distributor the exclusive right to distribute the product in the region, subject to all terms and conditions set forth in this agreement. **The distributor agrees to purchase the product exclusively from the owner for their own account and solely market, distribute, and sell this product in the region.** The distributor acknowledges that **the rights granted under this agreement are limited to this region,**

1. Kesinlik Değerlendirmesi: Üç yapay zekâ çevirisi, كما يجب عليه ألا ينخرط, لا يجوز للموزع تمثيل, وإذا فشل موزع في نهاية أي سنة في تحقيق ما لا يقل عن 90% ويقر ويوافق الموزع على أن الحقوق الممنوحة بموجب, هذا الاتفاق محصورة في هذا الإقليم gibi alternatif basit kelimeler tercih ederek çeviride eksikliğe yol açmış, kesin saptamalar yapamamıştır ve çeviriler hukuki terimlerden açısından zayıftır.
2. Yetkinlik Değerlendirmesi: Çeviri metin, يمنح المالك ويقبل الموزع بموجب هذه الاتفاقية الحق, الحصري لتوزيع المنتج في الإقليم على أن تخضع, gibi terimlerin çevirisinde yetkinlik hususunda eksiktir.
3. İçerik Değerlendirmesi: Bazı önemli hukuki ifadeler kaybolurken, diğerleri etkisiz bir şekilde aktarılmıştır. Buna bağlı olarak, bazı hukuki anlamlar tam olarak anlaşılammıştır.
4. Dilsel Değerlendirme: Bazı hukuki ifadelerdeki uyumsuzluklara rağmen dil nispeten açıktır.
5. Üslup Değerlendirmesi: İngilizce üslup sözleşmelerde kullanılan hukuki İngilizceyi ayırt etmek için gereken yasal tonu sağlamamaktadır. Birkaç cümlede hukuki dil eksiktir. Hukuk dilinin olmazsa olmazı olan "shall" ve "may" gibi model fiiller, profesyonel bir yazım tarzıyla ancak basit bir İngilizce kullanılarak üretilen yapay zekâ çevirilerinde yer almamaktadır.

7.1.2. Yorum

Yapay zekâ çeviri kalitesi hukuki içeriği olumlu yönde etkilemektedir ve başarılı bir çeviri elde etmek için metinsel içeriğin ötesinde doğru/kesin bilgi gereklidir. Hukuk terminolojisi sıklıkla karmaşık ve hassas olduğundan, küçük çeviri hataları bile önemli sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle, yapay zekâ çevirisi son yıllarda önemli ölçüde gelişmiş hızlı ve uygun maliyetli çeviriler bu yolla üretilmiş olsa da hukuk dilinin nüanslarını ve karmaşıklıklarını aslına sadık bir şekilde yakalamak için en uygun yöntem yapay zekâ kullanımını olmayabilir. İnsan çevirisinin daha kesin olduğu ve hedeflenen anlama daha yakın olduğu bulgulanmıştır, ancak kelime seçimindeki küçük farklılıklara rağmen yapay zekâ çevirilerinin genel olarak doğru/kesin olduğu da ortaya çıkmıştır. İnsanlar ve yapay zekâ tarafından üretilen çevirilerin kesinliğinin karşılaştırılması noktasında bazı ufak farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

7.2. Benzerlikler ve Farklılıklar:

6.3.1. İnsan Çevirisi

7.2.1. Güçlü Yönler

Bağlamın Anlaşılması: İnsan çevirmenler kaynak dildeki bağlamı, kültürel nüansları ve deyimsele ifadeleri anlayabilir ve yorumlayabilir, ancak bu yapay zekâ için zorlayıcı olabilir.

Belirsizliğin Yönetilmesi: İnsanlar, kesin anlamları çıkarmak için dünya bilgilerini ve anlayışlarını kullanarak belirsiz ifadeleri ve cümleleri ele almada daha iyidir.

Örnek olarak İngilizce "**Act of God**" verilebilir. Bu terim açısından, insan çevirmen, bunun özellikle sözleşmenin ifasından önce doğal bir felakete atıfta bulunmak için kullanılan yasal bir terim olduğunu bilebilir ve bunu erek dile uygun şekilde çevirebilir.

7.2.1.1. Zayıf Yönler

Hız ve Ölçeklenebilirlik: İnsan çevirileri zaman alıcıdır ve büyük hacimli metinler için uygun olmayabilir.

Tutarlılık Farklı insan çevirmenler tarafından, yapılan ve hatta aynı çevirmenin farklı zamanlarda yaptığı çevirilerde tutarsızlıklar oluşabilir.

Örneğin "Act of God" kavramı bağlama göre farklı anlamlara gelebilir, bu nedenle insan çevirmen söz konusu kavramı farklı zamanlarda farklı şekillerde çevirerek, tutarsızlığa yol açabilir.

7.2.2. Yapay Zekâ Çevirileri

7.2.2.1. Güçlü Yönler

Hız ve Ölçeklenebilirlik: Yapay zekâ büyük hacimli metinleri hızlı bir şekilde çevirebilir, bu da onu web sayfalarını veya kitapları çevirmek gibi zahmetli görevler için uygun hale getirmektedir.

Tutarlılık: Yapay zekâ çevirileri, sabit algoritmalara ve veritabanlarına dayalı olarak tutarlılık göstermektedir.

Örnek olarak bir yapay zekâ uygulaması, hukuki bağlamda İngilizce "Act of God" ifadesini Arapçaya "doğal felaket/natural disaster" karşılığı için uygun bir terim karşılığıyla çevirmek üzere eğitilebilir.

7.2.2.2. Zayıf Yönler

Bağlamın Anlaşılması: Yapay zekâ, kaynak dilde bağlamı, kültürel nüansları ve deyimsele ifadeleri anlama ve yorumlama konusunda zorlanmaktadır.

Belirsizliğin Yönetilmesi: Yapay zekâ, kendi bilgisine dayanarak anlamsal çıkarım yapamadığı için belirsiz kelimeleri ve cümleleri iyi yönetemeyebilir.

Örnek olarak bir yapay zekâ, önceden eğitim almadan İngilizce "Act of God" ifadesiyle karşılaştığında, bunu sözcüğü sözcüğüne çevirebilir ve deyimsel anlam yok olabilir.

Yapay zekâ ve insan çevirilerinin her ikisi de metni bir dilden diğerine çevirme konusunda güçlü ve zayıf yönleri sahiptir. Yapay zekâ tabanlı çeviri sistemleri, gelişmiş makine öğrenimi algoritmalarını ve doğal dil işleme tekniklerini kullanarak metni hızlı ve kesin bir şekilde çevirebilir. Bununla birlikte, bu sistemler karmaşık dil yapıları, deyimler ve kültürel referanslarda zorlanabilir. Öte yandan, insan çevirmenler çevirdikleri diller hakkında derin bir anlayışa sahip olsalar, orijinal metnin anlamını, niyetini kesin bir şekilde aktarabilirler, karmaşık dilsel yapıları ve kültürel referansları kolayca ele alabilirler de insan çevirisi zaman alıcı olabilir ve yapay zekâ tabanlı çeviri sistemlerine göre daha az verimli olabilir. Bu nedenle, son yıllarda, metni daha kesin ve verimli bir şekilde çevirebilen hibrit sistemler oluşturmak üzere yapay zekâ ve insan çevirisinin güçlü yönleri harmanlanmaya çalışılmaktadır. Bu sistemlerde, insan çevirmenlerin uzmanlığını ve anlayışı dahil edilerek yapay zekâ tabanlı çevirinin hızından ve kesinliğinden yararlanılabilir.

Çevirinin kalitesi açısından, insan ve yapay zekâ çevirisi arasında bazı kritik farklılıklar mevcuttur. İnsan çevirmenler, çeviri yaptıkları dilleri ve kültürleri derinlemesine anlayabilir ve orijinal metnin hedeflenen anlamını ve tonunu kesin bir şekilde aktarabilirler. Ayrıca yapay zekâ çevirisinde kaybolabilecek incelikleri ve kültürel farklılıkları da kavrayabilirler.

Genel olarak hem yapay zekâ hem de insan çevirisi birtakım avantaj ve dezavantajlara sahiptir ve her durumda en iyi yaklaşım, eldeki çeviri görevinin özel ihtiyaçlarına ve gereksinimlerine bağlı olarak değişmektedir.

Murphy'nin (2022)'nin belirttiği gibi çeviri kalitesinin değerlendirilmesi, hatalar ve seçimler arasındaki farkı anlamak için gereklidir, ancak çevirmenler erek kitleye ve bir şirketin tonunu ve sesini anlamalarına yardımcı olmak için kendilerine verilen bağlamsal malzemeye dayanarak bilinçli kararlar verebilmektedir. Mevcut çalışmaya dayanarak, hem Arapça çevirisi için (92,2) hem de İngilizce çevirisi için (92,7) insan çevirmenlerinin çevirilerinin, yapay zekâ çevirisine kıyasla daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Yapay zekâ çevirisi ise Arapça çevirisi için 88,2 ve İngilizce çevirisi için 89,1 puan almıştır.

Bu, hukuki metinler açısından insan çevirisinin yapay zekâ çevirisine göre biraz üstün olduğunu göstermektedir. İnsan çevirisi daha üstündür çünkü insan çevirmenin hukuki arka planı bilme olasılığı vardır ve hukuki etki korunarak ayırt edilebilir. Ancak teknolojinin ilerlemesine ve programa girilen verilerin artmasına dayalı olarak yapay zekâ tarafından yapılan çeviri gelecekte gelişebilir. Bugüne kadar yapay zekâ tarafından yapılan çevirilerin hepsi ise birbirinin benzerdir ve hukuki etkiden yoksundur, bunun yerine basit İngilizce kullanılarak çeviri üretilmektedir.

Tablolardaki ortalama puanlar, her iki çeviri türünün kalitesinin niceliksel bir ölçüsünü içermektedir. Daha yüksek ortalama puanlar, belirli bir alanda daha iyi çeviri kalitesine işaret etmektedir. Örneğin, kesinlikte daha yüksek bir ortalama puan, çevirinin kaynak metne daha sadık olduğunu ima etmektedir. Benzer şekilde, akıcılıkta daha yüksek bir ortalama puan, çevirinin erek dilde daha doğal okunduğu anlamına gelmektedir.

İnsan ve yapay zekâ çevirilerinin ortalama puanları arasındaki anlamsal farklar, uygun istatistiksel testler kullanılarak belirlenmiştir. Bir p değerinin seçilen anlamlılık düzeyinden (0,05) düşük olduğu durumlarda, fark istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmektedir. Bu durumda bu, insanlar ve yapay zekâ tarafından üretilen çevirilerin kalitesinde önemli bir fark olduğu anlamına gelmektedir.

Hem Arapça hem de İngilizce dillerinde insan çevirisi ile yapay zekâ çevirisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığına dair öne sürülen hipotezlerle ilgili olarak, çalışmanın sonuçları bunların reddedilmesini gerektirmektedir. Çalışmanın sonuçları ilk hipotezi desteklememektedir ve çalışma sırasında toplanan kanıtlar analiz sonuçlarında bir farklılık olduğuna işaret etmektedir.

Hipotez, Arapçada insan ve yapay zekâ çevirileri arasında kesinlik açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını öne sürse de herhangi bir farkın olduğu durumlarda, Arapça dilinin karmaşık yapısı nedeniyle insan çevirilerinin daha kesin olması beklenebilir ve bu da yapay zekânın tam olarak kavraması için zorlayıcı olabilir. Benzer şekilde, İngilizceye yapılan çeviri türleri arasında bir fark varsa, yapay zekâ çevirilerinin daha az akıcı olması beklenebilmektedir, zira yapay zekâ İngilizcede yaygın olan nüansları ve deyimisel ifadeleri tam olarak yakalayamayabilmektedir.

Yukarıdaki tartışmaya bağlı olarak, çalışmanın önemli bulguları aşağıdaki gibidir:

- Uzman çevirmenlerin geniş zamana yayılan pratik deneyimleri, teorik ve yasal geçmişleri nedeniyle, insan çevirisi yapay zekâ çevirisinden ayırt edilebilir.
- Bu çalışma için seçilen üç yapay zekâ türevi algoritma tarafından üretilen üç çeviri arasındaki benzerliklere karşın, yapay zekâ çevirisi hukuki belgeleri anlama açısından kayda değer bir gelişme ortaya koymuştur. Yine de bu sistemler metnin tam anlamını ve karmaşık hukuki arka planı kavrayamamışlardır.
- Gelecekte yapay zekâ için verilerin ve logaritmik kuralların geliştirilmesiyle, özel bir alan olan hukuk çevirisinde %100 puan elde etmek mümkün olabilir. Bu, mevcut tüm anlaşmaların ve kullanılan hukuki metinlerin bulunduğu bir yapay zekâ çeviri programının eğitilmesini gerektirebilir. Bu da zamanla yapay zekânın her durumda uygun eş anlamlı sözcükler ve çeviriler kullanılarak insan çevirisinin verimlilik, dil yeterliliği ve metin anlaşılabilirliği açısından yerini almasına olanak sağlayabilir,

Bu bulgular, özellikle kesinlik ve akıcılık açısından insan ve yapay zekâ çevirmenlerinin karşılaştırmalı performansı hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Bu nedenle, çeviri sürecini optimize etmek ve genel çeviri kalitesini iyileştirmek amacıyla daha fazla araştırma yapılması, bu yönlerin daha derinlemesine incelenmesini ifade edebilir.

8. Sonuçlar

İnsan çevirisi ve yapay zekâ çevirisi (makine çevirisi olarak da bilinir), metni bir dilden diğerine çevirmek için iki farklı yaklaşımdır. İnsan çevirisi, metnin kültürel bağlamını ve nüanslarını derinden anlayan hem kaynak hem de erek dilde akıcı bir kişi tarafından yapılmalıdır. Bununla

beraber yapay zekâ çevirisi, metni çevirmek için algoritmalar ve büyük miktarda veri kullanan bir bilgisayar programı tarafından gerçekleştirilmektedir Yapay zekâ çevirisi, insan çevirisinden daha üretken ve daha uygun maliyetli görünse de metnin inceliklerini ve kültürel nüanslarını her zaman bir insan çevirmenin yapabileceği kadar kesin yakalayamayabilmektedir.

Yapay zekâ çevirisi son yıllarda büyük adımlar atmış olmasına, hızlı ve uygun maliyetli seçenekler sunmasına rağmen yine de birçok sınırlaması bulunmaktadır. Öte yandan, insan çevirisi, çevrilen metnin kültürel bağlamı ve farklılıklar hakkında daha derin bir anlayışa sahiptir. Uzman bir insan çevirmen, orijinal metnin hedeflenen anlamını ve tonunu kesin bir şekilde aktarabilmektedir, bu da insan çevirmenin yüksek düzeyde kesinlik ve kültürel hassasiyet gerektiren çeviriler için yüksek oranda tercih edilmesi anlamına gelmektedir. Hukuki terminoloji ve kavramlar farklı yargı alanları arasında farklılık gösterebileceğinden, yapay zekâ çeviri araçları bu farklılıkları her zaman hesaba katamayabilmektedir. Şu anda, hukuki metinleri çevirirken en üst düzeyde kesinlik ve kaliteyi sağlamak amacıyla hukuki çeviri konusunda uzmanlığa sahip yetenekli bir insan çevirmenin kullanılması tavsiye edilmektedir.

Yapay zekâ çevirisi, metni çevirmek için algoritmalara ve büyük miktarda veriye dayandığından üretken ve uygun maliyetli çeviriler sağlayabilirken, metnin inceliklerini ve kültürel nüanslarını her zaman bir insan çevirmenin yapabileceği kadar kesin bir şekilde yakalayamayabilmektedir. Ayrıca yapay zekâ çevirisi, insan çevirmenin kesin bir şekilde anlaması ve çevirmesi muhtemel deyimsele ifadeler, metaforlar ve dile özgü diğer özelliklerde zorlanabilmektedir.

Yapay zekâ çevirisinin bazı avantajları olmasına rağmen, orijinal metnin hedeflenen anlamını ve kültürel bağlamını kesin bir şekilde aktarma becerisi nedeniyle insan çevirisinin daha kaliteli çeviri sağladığı düşünülebilmektedir. Bu çalışma hukuk alanına odaklandığından, tıp, siyaset, din ve gazetecilik alanlarında benzeri konuları ele almak için yapay zekâ alanında daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Etik Onay

İnsan katılımcılardan veri toplanmasını içermediğinden bu çalışma için bir etik kurul incelemesine ve/veya onayına ihtiyaç duyulmamıştır. Araştırmada kullanılan bütün çeviri metinleri önceden mevcut olup, ücretli insan çevirmenler veya yapay zekâ uygulamaları tarafından oluşturulmuştur. Önceden var olan çeviri metinlerinin tüm kullanımı telif hakkı yasalarına uygun olduğundan ve insan çevirmenlere uygun şekilde atıfta bulunulduğundan, bu çalışma kurumsal inceleme kurulundan (IRB) etik onay gerektirmemektedir.

Ödenek

Yapay zekâ ve insan çevirisi hakkında bir araştırma makalesi yayınladıktan sonra, yazarlar daha fazla araştırma için hibe almak üzere Bisha Üniversitesi'nden potansiyel ödenek talep edebilir. Makalenin yayınlanmış olması yazarların uzmanlıklarını ve çalışmalarının değerini göstermek açısından önemlidir ve bu durum ödenek sağlamada başarı olasılığını artırmaktadır.

Veri ve Materyallerin Erişilebilirliği

Yazarlar, çalışmada kullanılan verilerin bir ek dosya şeklinde sunulmuş olduğunu teyit etmektedir. Böylece diğer araştırmacıların verilere erişmesine ve çalışmanın sonuçlarının doğrulanmasına da izin verilmektedir. Verilerin kullanımıyla ilgili herhangi bir koşul veya kısıtlama yoktur ve yazarlardan izin almaya da gerek yoktur.

Yazarların Katkıları

Ahmed Mohammed Moneus: Yazım süreci – orijinal taslak Yousef Sahari: Yazım Süreci – revizyon & düzeltme, Geçerlilik analizi, Proje Yönetimi, Biçimsel Analiz.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yazarları, makalede sunulan araştırma ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması yaşamadıklarını beyan etmektedir. Araştırma bağımsız olarak yürütülmüş ve çıkarı olan herhangi bir kuruluş tarafından finanse edilmemiştir. Yazarların araştırmayı potansiyel olarak etkileyebilecek herhangi bir kişi veya kuruluşla mali veya kişisel bağlantısı yoktur.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmayı Fast-Track Araştırma Destek Programı aracılığıyla destekleyen Bisha Üniversitesi Bilimsel Araştırma Dekanlığı'na teşekkürü bir borç bilmektedir.

KAYNAKÇA

- Al-Shehari, K. (2017). Collaborative learning: trainee translators tasked to translate Wikipedia entries from English into Arabic. *The Interpreter and Translator Trainer*, 11(4), 357-372.
- Chaudhary, S. (2023, January 4). ChatSonic review: The best ChatGPT alternative with voice commands. Retrieved 15 March 2023 from <https://medium.com/@bedigisure/ChatSonic-the-best-chatgpt-alternative-2b68d048e3b>
- Choudhury, R., & McConnell, B. (2013). Translation technology landscape report. De Rijp, The Netherlands: Translation Automation Users Society (TAUS).
- Daxueconsulting. (2019, July 19). AI in hospitality in China: Are robots taking over the hotel industry? | Daxue Consulting. <https://daxueconsulting.com/ai-hospitality-china/>
- Diaz, M. (2023, March 8). How to use ChatGPT: Everything you need to know. Retrieved 15 March 2023 from <https://www.zdnet.com/article/how-to-use-chatgpt/>
- Federspiel, F., Mitchell, R., Asokan, A., Umana, C., & McCoy, D. (2023). Threats by artificial intelligence to human health and human existence. *BMJ global health*, 8(5), e010435.
- Fetzer, J.H. (1990). What is Artificial Intelligence? In: Artificial Intelligence: Its Scope and Limits. Studies in Cognitive Systems, vol 4. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-009-1900-6_1
- Hassan, H., Aue, A., Chen, C., Chowdhary, V., Clark, J., Federmann, C., ... & Zhou, M. (2018). Achieving human parity on automatic chinese to english news translation. arXiv preprint arXiv:1803.05567.
- Hartley, T. (2009). Technology and Translation. In *The Routledge companion to translation studies*, 120-141 Routledge.
- Jennifer.Murphy. (2022), February 4. How to evaluate the quality of a translation | Eriksen translations. Retrieved 15 March 2023 from <https://eriksen.com/general/translation-quality-accuracy-tips/>

- Kenny, D. (2019). Machine translation. In *Routledge encyclopedia of translation studies*: Routledge.
- Koenig, S. P., Doganov, R. A., Schmidt, H., Castro Neto, A. H., & Özyilmaz, B. (2014). Electric field effect in ultrathin black phosphorus. *Applied Physics Letters*, 104(10).
- Li, B., Liu, H., Wang, Z., Jiang, Y., Xiao, T., Zhu, J., ... & Li, C. (2020). Does multi-encoder help? A case study on context-aware neural machine translation. arXiv preprint arXiv:2005.03393
- Lih, A. (2009). *The Wikipedia revolution: How a bunch of nobodies created the world's greatest encyclopedia*. London, UK, and New York, NY: Aurum.
- Majumde, S., Lauly, S., Nadejde, M., Federico, M., & Dinu, G. (2022). A baseline revisited: Pushing the limits of multi-segment models for context-aware translation. arXiv preprint arXiv:2210.10906.
- Mahdy, O. S. M. M. S., Samad, S. S., & Mahdi, H. S. (2020). The attitudes of professional translators and translation students towards computer-assisted translation tools in Yemen. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(2), 1084-1095
- McCarthy, J. (2007). WHAT IS ARTIFICIAL INTELLIGENCE? *Stanford University*, 1-15. Retrieved from <http://www-formal.stanford.edu/jmc/>
- Mossop, B. (2007). *Revising and editing for translators*, 2nd ed. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Milmo, D. (2022, Jan 24). Mark Zuckerberg says Meta is building the world's fastest AI supercomputer. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/technology/2022/jan/24/mark-zuckerberg-says-meta-is-building-the-worlds-fastest-supercomputer>
- Munro, R. (2013). Crowdsourcing and the crisis-affected community: Lessons learned and looking forward from Mission 4636. *Journal of Information Retrieval*, 16 (2): 210–266.
- Odacıoğlu, M. C., & Kokturk, S. (2015). The effects of technology on translation students in academic translation teaching. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 1085-1094.
- O'Brien, S. (2012). Translation as human-computer interaction. *Translation Spaces*, 1(1): 101–122.
- O'Hagan, M. (2016). Translations Massively Open Translation: Unpacking the Relationship Between Technology and Translation in the 21st Century. *International Journal of Communication*, 10, 18.
- Prieto Ramos, F. (2015). Quality assurance in legal Translation: Evaluating process, competence and product in the pursuit of adequacy. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 28: 11-30
- Perez, S. (2023, March 14). Microsoft's new Bing AI chatbot arrives in the stable version of its edge web browser. Retrieved 15 March 2023 from <https://techcrunch.com/2023/03/14/microsofts-new-bing-ai-chatbot-arrives-in-the-stable-version-of-its-edge-web-browser/>
- Ramesh, A. N., Kambhampati, C., Monson, J. R., & Drew, P. J. (2004). Artificial intelligence in medicine. *Annals of the Royal College of Surgeons of England*, 86(5), 334.
- Ray, T. (2022, Feb 23). Meta's Zuckerberg: 'AI is perhaps the most important foundational technology of our time'. *Zdnet*. <https://www.zdnet.com/article/metas-zuckerberg-ai-is-perhaps-the-most-important-foundational-technology-of-our-time/>
- Russell, S. J. (2010). *Artificial intelligence a modern approach*. Pearson Education, Inc.
- Yang, C. (2022, August). The Application of Artificial Intelligence in Translation Teaching. In *Proceedings of the 4th International Conference on Intelligent Science and Technology*, 56-60

Analiz Kriterleri

Ana Ölçekler	Detaylı Ölçekler
Kesinlik	20 Puan
Yetkinlik	20 Puan
İçerik	20 Puan
Dil	20 Puan
Üslup	20 Puan
Toplam	100 Puan

Arapça Çevirinin Analizi**İnsan Çevirisi**

Ölçekler	HT1				HT2				HT3			
	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama
Kesinlik (20 Puan)	16	15	17		19	20	18		19	19	20	
Yetkinlik (20 Puan)	18	19	18		19	19	18		18	18	19	
İçerik (20 Puan)	17	18	18		19	20	19		19	20	20	
Dil (20 Puan)	18	17	19		19	19	20		20	18	19	
Üslup (20 Puan)	16	18	18		18	18	19		19	18	18	
Toplam (100)	85	87	90		94	96	94		95	93	96	

İngilizce Çevirinin Analizi**İnsan Çevirisi**

Ölçekler	HT1				HT2				HT3			
	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama
Kesinlik (20 Puan)	18	18	19		19	19	20		18	19	20	
Yetkinlik (20 Puan)	19	19	18		18	18	18		19	18	19	
İçerik (20 Puan)	16	18	19		19	20	19		16	19	20	
Dil (20 Puan)	19	19	19		18	19	19		19	20	20	
Üslup (20 Puan)	17	17	17		18	18	18		17	20	18	
Toplam (100)	89	91	92		92	94	94		89	96	97	

Arapça Çevirinin Analizi

Yapay Zekâ Çevirisi

Ölçekler	Yapay Zekâ 1				Yapay Zekâ 2				Yapay Zekâ 3			
	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama
Kesinlik (20 Puan)	7	16	19		17	16	18		17	17	18	
Yetkinlik (20 Puan)	18	17	18		17	17	17		17	17	17	
İçerik (20 Puan)	17	18	18		18	17	17		18	18	18	
Dil (20 Puan)	18	18	19		18	18	18		17	17	18	
Üslup (20 Puan)	17	17	19		19	18	19		18	18	19	
Toplam (100)	87	86	93		89	86	89		87	87	90	
Ortalama												

İngilizce Çevirinin Analizi

Yapay Zekâ Çevirisi

Ölçekler	Yapay Zekâ 1				Yapay Zekâ 2				Yapay Zekâ 3			
	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama	Metin 1	Metin 2	Metin 3	Ortalama
Kesinlik (20 Puan)	18	17	17		17	19	18		18	18	17	
Yetkinlik (20 Puan)	17	17	18		17	18	17		17	17	17	
İçerik (20 Puan)	18	18	18		18	17	17		18	17	18	
Dil (20 Puan)	18	18	18		18	18	17		18	18	18	
Üslup (20 Puan)	19	19	19		19	19	18		19	19	17	
Toplam (100)	90	89	90		89	89	87		90	89	87	
Ortalama												

Arapça Çeviri Metinleri Örneğinde İnsan Çevirisi ile Yapay Zekâ Karşılaştırması

Ölçekler	İnsan Çevirisi			Ortalama	Yapay Zekâ			Ortalama
	Metin 1	Metin 2	Metin 3		Metin 1	Metin 2	Metin 3	
Kesinlik (20 Puan)								
Yetkinlik (20 Puan)								
İçerik (20 Puan)								
Dil (20 Puan)								

Üslup (20 Puan)								
Toplam (100)								

İngilizce Çeviri Metinleri Örneğinde İnsan Çevirisi ile Yapay Zekâ Karşılaştırması

Scales	İnsan Çevirisi			Ortalama	Yapay Zekâ			Ortalama
	Metin 1	Metin 2	Metin 3		Metin 1	Metin 2	Metin 3	
Kesinlik (20 Puan)								
Yetkinlik (20 Puan)								
İçerik (20 Puan)								

(İngilizce- Arapça) İnsan çevirisi ve Yapay Zekâ Çeviri Puanları Arasında Genel Karşılaştırma

Ölçekler	İnsan Çevirisi	Yapay Zekâ	Karşılaştırma
Kesinlik (20 Puan)			
Yetkinlik (20 Puan)			
İçerik (20 Puan)			
Dil (20 Puan)			
Üslup (20 Puan)			
Toplam (100)			

(Arapça- İngilizce) İnsan çevirisi ve Yapay Zekâ Çeviri Puanları Arasında Genel Karşılaştırma

Ölçekler	İnsan Çevirisi	Yapay Zekâ	Karşılaştırma
Kesinlik (20 Puan)			
Yetkinlik (20 Puan)			
İçerik (20 Puan)			
Dil (20 Puan)			
Üslup (20 Puan)			
Toplam (100)			

